Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківське відділення асоціації економістів-міжнародників України
Студентське наукове товариство

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

МАТЕРІАЛИ V НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
11 грудня 2009 року

Харків 2009

УДК 339.94 (477:470+571)+ 338.48 (063)
ББК 65.59я431 / 65.433я431
А43

Затверджено на засіданнях кафедр
міжнародних економічних відносин (протокол № 5 від 26.11.2009)
та туристичного бізнесу (протокол № 5 від 26.11.2009)

Друкується за рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 4 від 26 листопада 2009 року)

Редакційна колегія:
Сідоров В.І., канд. екон. наук, проф., декан факультету МЕВ та ТБ;
Голіков А.П., д-р геогр. наук, проф., академік АН ВШ України,
завідувач кафедри міжнародних екон. відносин;
Грицак Ю.П., канд. геогр. наук, доц. кафедри туристичного бізнесу;
Вишневська О.О., канд. пед. наук, проф., в.о. завідувача кафедри
туристичного бізнесу;
Казакова Н.А., канд. геогр. наук, проф. кафедри міжнарод. екон.
відносин;
Парфіненко А.Ю., канд. істор. наук, доц. кафедри туристичного
бізнесу;
Касьян С.А., викладач кафедри міжнародних екон. відносин.

Адреса редакційної колегії:
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Інститут економіки і міжнародних відносин,
61004, Харків, вул. Мироносицька 1, к. 2-18, тел. (057) 707-50-07,
e-mail: meo@econom.kharkov.ua

Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин
А43 **та туристичного бізнесу.** Матеріали V науково-практичної конференції молодих вчених 11 грудня 2009 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2009. – 308 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431

© ХНУ ім. В.Н Каразіна, 2009

ЗМІСТ

Секція 1
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ:
НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОТИРІЧЧЯ РОЗВИТКУ

Азаренкова О.В.
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЙ
ЭНЕРГЕТИКИ В УКРАИНЕ И МИРЕ 10

Акзібек'ян Г.Я.
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ВІРМЕНІЇ 14

Алексахина К.А.
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ
И ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ 17

Атрощенко Р.О.
АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ НАСЛІДКІВ СТВОРЕННЯ
ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ 20

Бережный А.Г.
МОДЕРНИЗАЦИЯ БРЕТТОН-ВУДСКОЙ СИСТЕМЫ:
СМЕНА РОЛИ ДОЛЛАРА США КАК РЕЗЕРВНОЙ ВАЛЮТЫ 23

Веретеннікова А.О.
КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ФАКТОР
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ 27

Волківський С.І.
МІЖНАРОДНИЙ КРЕДИТ
В МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ 30

Гасанов М.М.
ВЗАЄМОДІЯ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ
І ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ У КРАЇНАХ
З ТРАНЗИТИВНОЮ ЕКОНОМІКОЮ 34

Дарнопих Г.Ю.
ГЛОБАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ 37

Евтушенко О.В., Горошко А.А.
СУТНІСТЬ ТА ВИДИ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ 41

Ігнатенко В. Є.
НАУКОВО-ОСВІТНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ
РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І РЕГІОНУ 43

Ільїна А.І.
АПК УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЇЇ ЧЛЕНСТВА В СОТ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ 47

Квитка Э. Е.
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ
МИРОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОЦЕССОВ
И МЕСТО В НИХ УКРАИНЫ 51

Кіян Ю. С.
ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ ІНДІЇ: МОЖЛИВОСТІ
ЗАПОЗИЧЕННЯ ДОСВІДУ ЇХ СТВОРЕННЯ УКРАЇНОЮ 55

Королев Е. В.
УКРАИНА И ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ
СОТРУДНИЧЕСТВА: ПЕРСПЕКТИВЫ НА БУДУЩЕЕ..... 58

Котвицька О.І.
ВІЗОВИЙ РЕЖИМ, ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ 62

Крамаренко И. А.
РОЛЬ ФОНДОВОГО РЫНКА В РАЗВИТИИ
ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ..... 67

Крупка М.О.
ІННОВАЦІЙНА ТЕОРІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 70

Кудінець Д.С.
ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ 74

Кудрявцев К.А.
ТЕНДЕНЦИИ ТОВАРНОЙ И ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ
СТРУКТУРЫ ЭКСПОРТА МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ
ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ 77

Лотох Н.М.
ІНСТРУМЕНТИ ПІДЙОМУ ПРОДУКТИВНИХ
СИЛ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ДЕРЖАВНОМУ ВИМІРІ 81

Мамазова М.М.
СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ И УЗБЕКИСТАНА: ЗАО НПЦ
“БОРЩАГОВСКИЙ ХИМИКО-ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЙ ЗАВОД”
НА РЫНКЕ УЗБЕКИСТАНА 83

Манжак О. Н.
ГЛОБАЛИЗАЦИЯ МИРОВЫХ ЛОГИСТИЧЕСКИХ СИСТЕМ 87

Мішкіна О.С.
АКТУАЛЬНІСТЬ ПОГЛЯДІВ ФРІДРІХА ЛІСТА
НА ПРОТЕКЦІОНІЗМ ТА ФРІТРЕДЕРСТВО..... 91

Намчук В.В.
СВІТОВИЙ РИНОК ПРОМИСЛОВОГО ОБЛАДНАННЯ 93

Натидзе Е.Д.
ПОЛЬСКО-УКРАИНСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
В КОНТЕКСТЕ ВСТУПЛЕНИЯ УКРАИНЫ В ЕС 95

Олійник М. В.
ПОСИЛЕННЯ ТЕНДЕНЦІЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ
ЕКОНОМІКИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 97

Останков В.А.
ПОСЛЕДСТВИЯ МИРОВОГО
ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА ДЛЯ УКРАИНЫ 100

Пашкина К. Ю.
ПРОВЕДЕНИЕ КРУПНОМАСШТАБНЫХ
СПОРТИВНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ КАК ФАКТОР
ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА
ПРИНИМАЮЩЕЙ СТРАНЫ 103

Петухова В.О.
ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН 107

Печура Д.О.
ПЕРСПЕКТИВИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ
В МЕЖАХ "СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА" 111

Пихтіна М.С.
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ
ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ... 114

Піменова А.О.
НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО
КЛІМАТУ В УКРАЇНІ 117

Поливанцев А.С.
ТОРГОВЫЕ И НАЛОГОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ
В ЭКОНОМИКЕ ЯПОНИИ 120

Пугачева Е. В.
УКРАИНА НА ПУТИ ВСТУПЛЕНИЯ В МИРОВОЕ
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОСТАНСТВО: УКРАИНА И МВФ 124

Растворова А.А.
ЗМІНИ У СИСТЕМІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 128

Сідашов О.В.
ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК НАПРЯМОК
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ 130

Сідоров М.В.
ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ
СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ 134

Твердоступ А. А.
РАЗВИТИЕ ИНДУСТРИАЛЬНЫХ ПАРКОВ В СФЕРЕ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЯХ 138

Тихоненко Н.М.
ВПЛИВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ
НА РОЗВИТОК ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ 141

Уварова А.О.
НАУКОВІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ
СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ І РЕГІОНУ 144

Федотов Д.Д.
МИРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ
НА МИРОВОЙ ФИНАНСОВЫЙ КРИЗИС 148

Фоміна Є.В.
УКРАЇНА В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ 150

Цвєтова К.В.
ПОРІВНЯЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ БРАЗИЛІЇ ТА УКРАЇНИ..... 153

Черномаз П.А., Новицкая Н.А.
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКО-
РОССИЙСКОГО ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА 158

Чирва Я.О.
МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ
КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 161

Чичина О. А.
ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЕКТЫ
ВО ВРЕМЯ ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА 165

Чумакова А. С.
ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
РЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО СТРАН ШОС 168

Шляховая Я.В.
ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
УКРАИНЫ И ВЕНГЕРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ:
СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ 172

Шуба М.В.
ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОН ЯК СУБ'ЄКТ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 175

Секція 2

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Акперова О.М.
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ РЕСУрСИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ 180

Андрієнко К. О.
ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАНЯЯ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ 185

Апаріна В. О.
МАЛІ ІСТОРИЧНІ МІСТА ЯК ЦЕНТРИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ 188

Бакуменко А.А.
АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ . 192

Белоусова В.Н.
О ПРИМЕНЕНИИ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТУРИЗМА ДЛЯ ОЦЕНКИ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ТУРИСТСКОЙ ИНДУСТРИИ 195

Бессонов А.А.
ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ ФІНАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ ЧЕМПІОНАТУ ЄВРОПИ 2012 РОКУ З ФУТБОЛУ 198

Габінська О.О.
ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ 199

Гаврина Е.С.
СОЗДАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ЗОНЫ “АВАЗА” В ТУРКМЕНИСТАНЕ 203

Гао Цин
НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЕ 206

Го Цзіньчунь
ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ 209

Григулецкая К.Н.
МАРКЕТИНГОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ ГОСТИНИЧНЫХ УСЛУГ 212

Гринько К.А. Євтушенко О.В.
ТУРИСТИЧНИЙ ІМІДЖ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ 216

Деда А.А.
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ В ДОНЕЦКОМ РЕГИОНЕ 218

Дєнєжка В.В.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ТУРИЗМОМ 221

Желновач А.Є.
СПЕЦІАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ТИПУ ЯК ФАКТОР АКТИВІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 223

Ільїна Т.В.
ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ 226

Коваленко О.Е.
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АР КРИМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 229

Краснокутська Ю.В.
АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАЛІЗНИЧНИХ ТУРІВ 232

Лизогуб В.А.
СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК ФОРМА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ 234

Лисенко О.В.
СТРУКТУРА ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ 238

Лычева А. В.
РЕКРЕАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ПРИГОРОДНОЙ ЗОНЫ ХАРЬКОВА 241

Малахова Л.В., Подлепина П.А.
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ 243

Мельник В.В.
РОЗВИТОК САНАТОРНО-КУРОРТНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ 247

Мен Янь
НАДАННЯ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ ЯК НАПРЯМОК УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ... 250

Михайличенко Ю.В.
ПРОЯВЛЕНИЕ ТЕНДЕНЦИЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЕ 253

Непомнящий Р.А., Прав Р.Ю.
ТУРИЗМ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ) 256

Панасенко В.А., Подлепина П.А.
КОНЦЕПЦИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КАК
ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА 259

Перепелица А.С.
ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК
СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО СЕРВІСУ І ТУРИЗМУ 262

Подлепіна П.О.
ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО
ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ 265

Привалова К.С., Подлепина П.А.
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ТУРОПЕРАТОРОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ 267

Ткаченко А.В.
МІЖНАРОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АНІМАЦІЇ
В ТУРИЗМІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ 270

Тунік Г. А.
ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-
КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ 272

Ус І.В.
СТРУКТУРА ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ МЕКСИКИ 276

Ханова О.В.
ГОТЕЛЬНИЙ РИНОК М. ХАРКОВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ 279

Циганок А.С.
МОЖЛИВОСТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНДИКАТОРІВ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИЗМУ ДЛЯ ОЦІНКИ
ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 282

Чеботарёва А.Г.
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
СПОРТИВНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ 286

Чубенко Р.В
ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВОСТЬ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 290

Шашкова А.А., Черномаз П.А.
ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА
В СТРАНАХ ЕС 293

Щелкунова М.С., Подлепина П.А.
СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ В ТУРИЗМЕ
С УЧЁТОМ РИСКА 296

Гуслєв А.П.
ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ
В УКРАЇНІ 300

Секція 1

Міжнародні економічні відносини: новітні тенденції та протиріччя розвитку

УДК 620.92

Азаренкова О.В.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В УКРАИНЕ И МИРЕ

ХНУ им. В. Н. Каразина
Науч. рук.: ст. преп. Савченко И.И.

Сегодня из-за недопустимо низкой эффективности использования топливно-энергетических ресурсов в Украине как никогда актуальной становится угроза энергетической зависимости государства. Учитывая высокий потенциал нетрадиционных и возобновляемых источников энергии в нашей стране, одним из наиболее эффективных путей выхода из этой ситуации является внедрение энергосберегающих технологий и переход на “зеленую” энергетику. Ведущие мировые державы прилагают максимум усилий для повышения своей энергетической безопасности, расширения возможностей использования собственных возобновляемых энергоресурсов, уменьшения негативного влияния энергетики на окружающую среду.

Как показало исследование, проведенное компанией Exxon Mobile, мировые энергетические потребности ежегодно возрастают на 1.3% и к 2030 г. увеличатся на 40% по сравнению с 2005 г. 40% этого роста придется на энергогенерируюший сектор [8]. Соответственно, выбросы углекислого газа (CO2), связанные с сектором энергетики, тоже возрастут. Одним из ключевых факторов сокращения выбросов парниковых газов является использование возобновляемых источников энергии.

Развитие этих технологий поддерживается на государственном уровне в большинстве развитых стран. В частности, в марте 2007 года Совет Европы поставил цель довести к 2020 году использова-

ние возобновляемых источников до 20% от общего энергопотребления ЕС.

Альтернативная энергетика – совокупность перспективных способов получения энергии, которые распространены не так широко, как традиционные, однако представляют интерес из-за выгодности их использования при низком риске причинения вреда экологии.

На сегодняшний день выделяют следующие направления альтернативной энергетики: биотопливо, ветроэнергетика, гелиоэнергетика, гидроэнергетика, геотермальная, космическая и водородная энергетика.

Использование ВИЭ в Украине составляет на сегодняшний день 5.6 млн. т. [6]. Из всех ВИЭ доля биомассы является наибольшей после большой гидроэнергетики – около 18%. Украина имеет достаточно большой потенциал ВИЭ в целом и биомассы в частности. Биомасса сегодня является четвертым по значению топливом в мире, давая ежегодно 1250 млн. т у.т. энергии и составляя около 15% всех первичных энергоносителей (в развивающихся странах – до 38%). Согласно прогнозам общий потенциал биомассы, доступный для энергетического использования в Украине, составляет от 10.6 млн т у. т., до 17.6 млн т у. т. Основную часть потенциала составляю отходы сельского хозяйства (солома, стебли и т.п.). Биомасса может обеспечить 5.3-8.8% общей потребности Украины в первичной энергии [3].

В Украине наиболее перспективными для коммерческого использования в ближайшие годы можно считать следующие технологии:

- промышленные древесносжигающие котлы мощностью 0.1-5 МВт для установки в гослесхозах и на деревообрабатывающих комбинатах;
- древесносжигающие станции централизованного теплоснабжения мощностью 1-10 МВт;
- соломосжигающие фермерские котлы и котлы для малых теплосетей мощностью 0.1-1 МВт;
- соломосжигающие станции ЦТ мощностью 1-10 МВт;
- биогазовые установки для крупных ферм КРС, свиноферм, птицефабрик и предприятий пищевой промышленности;
- установки добычи и использования биогаза с полигонов ТБО в мини-электростанциях мощностью 0.5-5 МВт.

Приоритетного развития в Украине требуют технологии прямого сжигания древесины, в первую очередь для производства тепла и технологического пара. Это связанно с достаточно низкой ценой на электроэнергию, которая существует в Украине и в то же время – достаточно высокой ценой на топливо и тепловую энергию.

Считается, что возможная мощность ветровых электростанций в составе централизованной энергосистемы Украины может составлять до 16000 МВт. Коэффициент использования мощности равен

30% (2630 ч/год), – вполне реальный показатель для климатических условий страны, если использовать современные ветроэлектрические установки. В таком случае потенциал использования энергии ветра будет составлять 42 ТВт.ч/год [2].

До 2030 г. планируется построить ВЭС суммарной мощностью около 12000 МВт с годовым производством энергии практически 25 ТВт.ч/год. А в период с 2030 по 2050 гг. ожидается обновление уже существующих на тот момент ВЭС, чтобы к 2050 г. достичь потенциально возможного производства электроэнергии.

Украина располагает значительными ресурсами геотермальной энергии, потенциальные запасы которой оцениваются величиной 1022 Дж. Это эквивалентно запасам топлива 3.4.1011 т у. т. Потенциальная мощность ГеоТЭС с учетом извлекаемости запасов и КПД преобразования геотермальной энергии составляет 230 ГВт.

Среди районов Украины, перспективных для развития геотермальной энергетики, следует выделить Закарпатье, где по геологическим и геофизическим данным на глубинах до 6 км температуры горных пород достигают 230-2750С.

Значительными ресурсами геотермальной энергии располагает Крым, для которого наиболее перспективными являются Тарханкутский и Керченский полуострова, где наблюдаются наибольшие геотермические градиенты, а температура горных пород в этих районах на глубинах 3,5-4 км может достигать 160-180^{0}С.

Технически доступный потенциал гидроэнергетики в Украине равен 81 ТВт.ч/год. Суммарный неиспользуемый потенциал достаточно мощных ГЭС равен 18 млрд. кВт.ч., малой гидроэнергетики – до 4 млрд. кВт.ч. В Украине вполне возможно развивать гидроэнергетику, сооружая мощные ГЭС (20-50 МВт), що для многих европейских стран уже нереально. Согласно прогнозам, к 2030 г. производство электроэнергии на ГЭС будет составлять 15,1 ТВт.ч/год [3].

Более 75% общей мощности ГЭС размещено на действующих станциях. Техническое состояние действующих ГЭС характеризуется: значительно или полностью изношенным основным гидротехническим и электротехническим оборудованием; наличием неисправностей в сооружениях напорного фронта, которые могут явиться причиной возникновения аварийных ситуаций; заиливанием водоемов; ростом забора воды на неэнергетические нужды и т.д.

Уровень поступления солнечной радиации на Украине достаточно высокий, составляет 3.46 миллиардов мегаватт-часов в год [4].

Наибольшее число часов солнечного сияния 2300-2400 часов в год наблюдается в Крыму и на побережье Черного и Азовского морей. В степной зоне Украины длительность солнечного сияния составляет 2000–2200 часов. В направлении полесья и на востоке страны длительность солнечного сияния уменьшается до 1740-1840 часов, в ни-

зинах закарпатской области число часов солнечного сияния достигает 2025 часов в год. Наиболее солнечные месяцы – с мая по август, наименее солнечные – с ноября по февраль.

В наших климатических условиях можно использовать солнечную энергию для создания круглогодичных систем теплоснабжения. Такие технические решения реализованы во многих странах, расположенных севернее Украины. Используя солнечные коллекторы из расчета 3,9м2 на человека и при годовом производстве 400 кВт.ч. с 1м^2 солнечного коллектора, потенциал использования энергии солнца может быть равным 75 ТВт.ч/год. Однако к 2050 году можно ожидать, что солнечные коллекторы будут вырабатывать лишь 30% энергии от потенциально возможного уровня [6].

Необходимость и возможность развития в Украине энергетики, основанной на использовании возобновляемых источников энергии, обусловлены следующими причинами:

• Украина испытывает дефицит традиционных топливно-энергетических ресурсов.

• Украина обладает благоприятными климатическими и метеорологическими условиями для использования основных видов возобновляемых источников энергии

• В Украине существует промышленная база, пригодная для производства практически всех видов оборудования для нетрадиционной энергетики

• Существует дисбаланс в развитии украинского энергетического комплекса, который ориентирован на значительное производство электроэнергии на атомных электростанциях при фактическом отсутствии производств по получению ядерного топлива, утилизации и переработки отходов, а также производств по модернизации оборудования действующих АЭС.

Литература: *1. Байков Н.М. Перспективы развития альтернативных источников энергии в мире// Нефтяное хозяйство. 2008. № 2. С. 118. 2. В.О. Нейман. Приєднання потужної ВЕС до електричної мережі енергосистеми// Відновлювана енергетика, №1, 2009. 3. Кудря С. О., Гелетуха Г. Г. Проект "Енергетичної стратегії України на період до 2030 року та дальшу перспективу (основн. положення)" // Міністерство палива та енергетики України. Національна Академія наук України, 2002. 4. Поташник С. И. Реконструкция и развитие гидроэнергетики Украины – современность и будущее // Proceedings of International Conference "Energy Security of Europe: Look into the XXI Century", 3-6 May, 2000, Kyiv. – P. 125-130. 5. Шпак П. С. Раціональне використання власних ресурсів нафти і газу – головний фактор розвитку нафтогазового комплексу України // Proceedings of International Conference "Energy Security of Europe: Look into the XXI Century", 3-6 May, 2000, Kyiv. – P. 65-67. 6. AndriyKonechenkov. Renewable energy.Focusing: Ukraine// Renewable*

Energy Agency NGO (Ukraine). 7. Geletukha G., Zhelezna T., Matveev Yu. Zhovmir M. Bioenergy development in Ukraine: state of the art and perspectives // Proceedings of the 8th Polish-Danish workshop on biomass for energy. Starbenino, 12-15 June 2003 / Gdansk University of technology. – Gdansk, 2003. – P. 9-18. 8. Renewables Global Status Report: Energy Transformation Continues Despite Economic Slowdown//REN21 – Renewable Energy and Policy Network for the 21st century

УДК 339.942(477:479.25)

Акзібек'ян Г.Я.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ВІРМЕНІЇ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Двосторонні відносини між Україною та Республікою Вірменія розвиваються на засадах взаємовигідного міжнародного співробітництва. Серед торгових партнерів Республіка Вірменія за обсягами товарообороту займає 9 місце серед країн СНД. Вірменія визнала незалежність України 18 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини між двома державами були встановлені 25 грудня 1991 року. У вересні 1996 року в Єревані розпочало діяти Посольство України.

Проте в останні роки в силу ряду причин традиційні економічні зв'язки України і Республіки Вірменія в значній мірі були послаблені і їх стан не відповідав вимогам обох держав, що обумовило необхідність спільної розробки єдиного напрямку подальшого розвитку двосторонніх економічних відносин.

Підписаний 14 травня 1996 року Договір між Україною і Республікою Вірменія про дружбу і співробітництво став основою для спільного продовження цієї роботи. На основі положень договору і розроблена Програма економічного співробітництва України і Республіки Вірменія на 2001-2010 роки [4].

У політичній сфері двосторонні українсько-вірменські відносини характеризуються підтриманням політичного діалогу та ініціюванням різноманітних контактів між сторонами, взаємною підтримкою між двома країнами на міжнародному рівні, розвитком співробітництва на рівні регіональних, європейських та світових організацій. Позитивною ознакою розвитку політичного співробітництва Україна – Республіка Вірменія є взаємна зацікавленість у підтриманні між державами відносин взаємовигідного співробітництва в торговельно-економічній сфері, прагнення до посилення конструктивної взаємодії на міжнародній арені [1].

Традиційно сформовані тісні торговельно-економічні, науково-технічні і культурні зв'язки між Україною і Республікою Вірменія,

українським і вірменським народами підтримуються на достатньо високому рівні і постійно розвиваються. Сучасні українсько-вірменські відносини базуються на договірно-правових документах, які охоплюють практично всі сфери політичного, економічного та культурного життя двох країн. Між двома незалежними державами було укладено 49 документів, з них 36 є чинними [3].

Найважливішими з них є:

- Договір між Україною і Республікою Вірменія про дружбу і співробітництво;
- Угода про вільну торгівлю;
- Угода про виробничу кооперацію;
- Угода про сприяння та взаємний захист інвестицій;
- Угода про уникнення подвійного оподаткування.

Таким чином, між Україною і Республікою Вірменія створена двостороння договірно-правова база на принципово нових засадах, загальновизнаних правових механізмах. Це буде створювати ефективні правові, економічні передумови для подальшого розвитку торговельно-економічного і науково-технічного співробітництва між суб'єктами господарської діяльності на принципах ринкової економіки обох країн. Напрацьована договірно-правова база двосторонніх відносин сприяє розвитку взаємовигідних контактів у гуманітарній сфері. Найбільш активно вони розвиваються в сфері культури, освіти, взаємодії з громадськими організаціями, забезпечення культурно-освітніх та інформаційних потреб української громади Вірменії та вірменської громади України.

Особливо перспективним для обох країн є співробітництво в таких галузях, як харчова, металургійна, хімічна, машинобудівна. Крім того, обмін товарами та послугами на сьогодні є чи не єдиною формою українсько-вірменського співробітництва в економічній сфері [2].

За 2008 рік загальний зовнішньоторговельний оборот між Україною та Республікою Вірменія становив 304,97 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2007 роком на 41,77 млн. дол. США або на 15,9%, в тому числі товарами 289,14 млн. дол. США і збільшився на 38,18 млн. дол. США або на 15,2%.

При цьому:

- загальний експорт становив 273,41 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2007 роком на 50,67 млн. дол. США або на 22,7%, в тому числі товарів становив 263,68 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2007 роком на 48,52 млн. дол. США або на 22,6%;
- загальний імпорт становив 31,56 млн. дол. США і зменшився порівняно з 2007 роком на 8,89 млн. дол. США або на 22,0%, у тому числі товарів становив 25,46 млн. дол. США і зменшився порівняно з 2007 роком на 10,34 млн. дол. США або на 28,9%;

• за 2008 рік сальдо для України склалося позитивним і становило 241,85 млн. дол. США.

Зменшення імпорту з Республіки Вірменія в Україну відбулося в основному за рахунок продукції металургійної промисловості, частка якої в 2007 році в імпорті товарів складала майже 41%, а саме за рахунок зменшення в 2008 році імпорту феросплавів на 89,7% (-13,20 млн. дол.США) [4].

Разом з тим, радикальні зміни, що відбулися в економіці України і Республіки Вірменія після проголошення незалежності обома державами, становлення ринкових механізмів супроводжувалися ослабленням господарських і кооперaційних зв'язків, значним падінням обсягів виробництва і ще більш глибоким скороченням взаємного товарообігу.

В умовах порушення сформованих раніше кооперaційних зв'язків, нестабільності національних грошових систем і погіршення фінансового становища підприємств, недосконалості системи взаєморозрахунків, несиметричності систем оподатковування погіршилася структура товарообігу.

У минулі роки повільно розвивався один з важливих напрямків розвитку співробітництва України і Республіки Вірменія в економічній сфері – створення спільних виробничих структур, що сприяють відновленню та розвитку кооперaційних і технологічних зв'язків підприємств і галузей, зберіганню і більш ефективному використанню сформованої раніше спеціалізації підприємств в галузі машинобудування, хімії, паливно-енергетичному і військово-промисловому комплексах, мобілізації фінансових і інвестиційних ресурсів за допомогою створення фінансово-промислових груп, торгових домів [4].

При прояві взаємного інтересу українських і вірменських господарюючих суб'єктів до участі в акціонуванні підприємств, розташованих на територіях обох держав, і насамперед, у таких галузях, як енергетика, чорна і кольорова металургія, переробна галузь АПК з причини відмінностей в нормативно-правовій базі їхня участь у цьому процесі не отримує розвитку.

Українська і Вірменська сторони зацікавлені в розвитку Євро-Азійського транспортного коридору, який дозволить Республіці Вірменія активізувати товарообмін з європейськими країнами, а Україні (через територію Грузії і Республіки Вірменія) мати зв'язок з Іраном.

Щодо перспектив розвитку двостороннього економічного співробітництва, необхідно зазначити, що товарообіг між країнами повністю залежить від пропускної спроможності поромної переправи Іллічівськ-Поті-Батумі та потужності вказаних грузинських портів [1].

Україну і Вірменію об'єднують спільні інтереси, що дозволяє прогнозувати подальше поглиблення та активізацію українсько-вірменського співробітництва [4].

Література: *1. Голіков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И.: География мирового хазяйства.: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с. 2. Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку: Навчальний посібник. – Х., ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. – 238 с. 3. Офіційний Сайт Державного комітету статистики України http://www.ukrstat.gov.ua. 4. http://www. custom. com.*

УДК 317.911

Алексахина К.А.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ И ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Экономическая интеграция возникла после Второй Мировой войны как процесс взаимопереплетения экономических интересов стран мира и проведения согласованной межгосударственной экономической политики, т.е. процесс сотрудничества между государствами. Интеграция обозначает согласование действий правительств в выработке экономической политики, отвечающей интересам всех участвующих в интеграционных процессах сторон. [1]

Сегодня научно-технический процесс признан во всем мире в качестве важнейшего фактора экономического развития. Он непосредственно связан с понятием инновационного процесса. Это, как справедливо отметил американский экономист Джеймс Брайт, существенный в своем роде процесс, объединяющий науку, технику, экономику, предпринимательство и управление. Он состоит в получении инноваций и простирается от зарождения идеи до ее коммерческой реализации, охватывая таким образом весь комплекс отношений: производства, обмена, потребления.

Одним из ключевых направлений развития современного бизнеса является тенденция консолидации, слияний и поглощений. Это и определяет и важность решения задачи интеграции разрозненных информационных систем предприятий, входящих в промышленные группы и объединения. Таким образом, создаются новые технологии для достижения научно-технического прогресса в различных сферах деятельности и формирования спроса на потенциальных рынках сбыта инновационной продукции. Таким образом инновационная деятельность обеспечивается концентрацией и переплетением капиталов стран-сотрудников.

Украина должна быть заинтересована в экономической интеграции, т.к. сотрудничество поможет ей воспользоваться и реализовать

лучшие отечественные и зарубежные научно-технические разработки. Только при условии проведения государством согласованной активной инновационно-инвестиционной политики возможно ускорение развития наукоемких и высокотехничных отраслей, создание новых конкурентоспособных производств. Современная инновационная политика относится к наиболее важным функциям государств, которые согласовывают свои действия для осуществления единой цели создания инноваций. Устойчивая и упорядоченная инновационная политика является совокупностью научно-технических, производственных, управленческих, финансово-сбытовых и других мероприятий, которые осуществляются между заинтересованными участниками.[2]

Преимуществом для стран, вошедших в интеграционный союз (так называемый технополис), является доступ к разного рода инновациям.

Технополис – современная форма территориальной интеграции науки, образования и высокоразвитого производства (разновидность свободно-экономической зоны); представляет собой единую научно-производственную и учебную, а также жилую и культурно-бытовую зону, объединенную вокруг научного центра, обеспечивающую непрерывный инновационный цикл на базе научных исследований. При определении общей инновационной политики государства-сотрудники должны учитывать экономическое положение стран и их финансовое состояние; сочетание собственных ресурсов государств. Смысл инновационной политики заключается в своевременной концентрации управленческих усилий на освоение и использование перспективных достижений научно-технического развития и своевременном обеспечении ресурсами динамики инноваций в интересах; достижения целей государства.[3]

Формирование технополиса осуществляется на экономической основе условий равноправного партнерства всех входящих в него звеньев. Каждый из партнеров может извлечь максимум преимуществ от такой интеграции.[4]

Технополисы предполагают гармоническое сочетание деятельности исследовательских организаций и институтов, высших учебных заведений, предприятий промышленности, деловых, обслуживающих и коммерческих структур, а также органов власти стран-сотрудников.

Наиболее важными элементами в организационной структуре технополиса являются: университетский комплекс или совокупность научно-исследовательских институтов, лабораторий и организаций; производственно-технологический сектор, состоящий из различных предприятий и компаний; сектор обслуживания и другие.

Научно-исследовательекий сектор. Технополис не может развиваться без этого сектора, являющегося его ядром. Успех технополи-

са во многом зависит от этого сектора, от прочности связей с учеными. Именно этот сектор обеспечивает развитие в технополисах наукоемких технологий и производств, определяющих не только сегодняшний, но и завтрашний экономический и индустриальный уровень стран-сотрудников.

Производственно-технологический сектор. Потенциал и перспективы развития интеграционного союза непосредственно связаны с возможностями входящих в их состав предприятий и фирм. Именно они обеспечивают коммерциализацию научных исследований, внедрение новых технологий и кроме того, выступают в качестве работодателей.

Сектор обслуживания. Данный сектор осуществляет различные виды услуг, способствующих оптимальному функционированию технополиса: финансовые, маркетинговые, посреднические, юридические, экспертные, патентные и т.д. [3]

Когда 18 лет назад Украина получила независимость, наша экономика приобрела шанс стать самостоятельной державой. Государство начало проводить экономические преобразования на основе политики финансовой стабилизации без каких-либо других реформ и решительно пренебрегало такими нематериальными отраслями, как наука и образование. Вместо того, чтобы стать источником перехода к новому типу экономики к инновационному производству, наука и технологии были втеснены, как своеобразный элемент трофейной экономики, которым пользуются, но о котором не очень заботятся.

Поэтому на сегодня Украине необходим своего рода интеграционный союз с приграничными государствами, цель которого – комплексная программа экономического развития стран-сотрудников. Он обеспечит стратегическую переориентацию нашей экономики к экономике инновационного типа. В такой экономике факторы производства меняются местами технические нововведения и инновации из остаточного перевоплощаются на решающий фактор экономического роста.[2]

База для формирования такого интеграционного союза есть это высокотехнологичные, всемирно известные научные проекты и отрасли, запатентованные еще в советское время, – ядерная энергетика, космонавтика, современное авиастроительство, биотехнологии, спутниковые технологии. Наша наука и образование, несмотря на огромные проблемы в своем развитии, недостачу денег, потерю кадров остаются сегодня на высоком уровне. Именно они – тот основной фундаментальный ресурс государства, с помощью которого мы можем и должны вписаться в экономику XXI века.

Насколько острой является потребность Украины в таком интеграционном союзе, можно продемонстрировать лишь на одном примере. Украинские ученые в отрасли биотехнологии уже сегодня спо-

собны обеспечить научные биотехнологические разработки самого высокого уровня. [5]

Чтобы Украина подключилась к формированию глобального интеллектуального инновационного рынка и рынка высокотехнологичной продукции, необходимо создать интеграционный союз с заинтересованным государством. Ведь на сегодня обновление науки, техники и технологий стало масштабно, всесторонне и глубоко, что осуществить его невозможно силами одной, даже крупной державы.

В каждом национальном хозяйстве повышается роль элементов, порожденных организационно-техническим взаимодействием. В результате независимо от форм собственности и общественного строя разных стран усиливается их все более полная экономическая взаимозависимость. Чтобы Украина не выступала лишь потребителем инноваций и не зависела от развитых стран в технологическом и организационно-экономическом отношении, необходимо использовать экономическую интеграцию. Она укрепляет позиции стран-участниц во всемирном хозяйстве, защищает их интересы в отношениях с более сильными партнерами, противостоять которым в отдельности не может ни одно государство.[2]

Литература: *1. Бауэрсокс Д., Клосс Д. Логистика. Интегрированная цепь поставок. Москва, Олимп-Бизнес, 2008. – с. 640. 2. Корытникова Е.В. Исторический опыт, экономические и социокультурные перспективы интеграции. Белгород: Радуга, 2004. – с. 192. 3. Хомутский Д. Ю. Управление инновациями в компании. М.: РОСМЭН, 2006. – с. 346. 4. www. borlas. com.ua. 5. www.inno.euroindex.ua.*

УДК 339.09

Атрощенко Р.О.

АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ НАСЛІДКІВ СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: доц. Прав Ю.Г.

Інтеграція України до Європейського економічного простору, а в перспективі і політична інтеграція до Європейського Союзу (ЄС), є реальним майбутнім української держави. Така перспектива можлива за умов подальших економічних та політичних перетворень в Україні. ЄС виявляє зацікавленість в зміцненні, збільшенні обсягів та прозорості торговельно-економічних відносин. Євросоюз сподівається, що Україна також усуне усі обмеження свободи транзиту енергоносіїв. Можна припусти, що такі кроки з боку України є певними майбутнього створення зони вільної торгівлі (ЗВТ)

Серед позитивних наслідків створення ЗВТ між Україною та Європейським Союзом є зростання загальних обсягів експорту України до країн ЄС та третіх країн і, як наслідок, зростання позитивного сальдо торговельного балансу. Враховуючи досвід реалізації попередніх договорів ЄС, шляхом ліквідації торговельних бар'єрів, гармонізації системи стандартизації, а також спрощення та уніфікації митних процедур очікувано зростуть обсяги експорту товарів національного виробництва, товарів, що містять кумуляцію походження, та товарів, що містять високу частку імпортної складової походженням з країн ЄС.

Також створення ЗВТ має стимулювання розвитку конкурентоспроможних галузей. Реалізація ЗВТ підвищить ефективність розподілу ресурсів та сприятиме реалізації порівняльних переваг країни, що є вагомим чинником стабільного економічного зростання. Насамперед, мова йде про підвищення цінової конкурентоспроможності (як порівняльної переваги) переважно виробників продукції з низьким рівнем переробки чи низького технологічного укладу. Особливої активності розвиток набуде у традиційних експортоорієнтованих галузях, споживачами яких, першочергово, є країни ЄС. Інтенсифікація розвитку галузей і підвищення завантаженості виробничих потужностей пов'язується із наступними пов'язаними наслідками:

• підвищення технологічного рівня економіки, як результат посилення стимулів модернізації виробництва, шляхом інтенсифікації інноваційних процесів та притоку міжнародних технологічних трансферів;

• залучення національного господарства до системи європейського поділу праці, через усунення торгівельних перешкод та залучення національної економіки до європейських мереж виробництва;

• підвищення обсягів платежів податків до Державного бюджету, що буде результатом детінізації економіки, підвищенням рівня промислового виробництва, підприємницької активності, залученням інвестицій та створення нових підприємств;

• підвищення рівня зайнятості населення та зростання продуктивності праці, як результат економічного розвитку конкурентоспроможних галузей економіки.

Гармонізація галузевих стандартів, норм та правил, технічного регулювання і процедур оцінки відповідності, що, зокрема, включає взаємне визнання сертифікатів також є важливим позитивним наслідком створення ЗВТ. Важливим є прискорення процесу удосконалення національної системи стандартизації та оцінки відповідності, що в Україні відбувається надзвичайно повільно: запровадження стандартів ЄС галузевим методом, перехід від обов'язкової до недержавної сертифікації продукції.

Зростання ефективності інституційного забезпечення державних регулюючих та митних органів, пов'язане із їх узгодженням з вимогами ЄС, призведе до цілої низки позитивних ефектів:

• зменшення адміністративних витрат на роботу митниці та інших державних органів через скорочення посадових одиниць та повноважень (мова йде, насамперед, про державні органи, що забезпечують державне регулювання безпечності та якості харчових продуктів);

• зниження рівня корумпованості державних органів та детінізація економічного середовища;

• спрощення митних та регулюючих процедур, що стимулюватиме активність підприємницького середовища.

Зростання обсягів іноземного та внутрішнього інвестування через загальне покращання інвестиційного середовища, перенесення країнами ЄС виробництв до України (країни із нижчою вартістю факторів виробництва та містким внутрішнім ринком), полегшення доступу до потужних і дешевих фінансових ресурсів, удосконалення національного фондового ринку та підвищення прозорості і стабільності фінансового середовища країни.

Суттєві позитивні зрушення на споживчому ринку України за рахунок зниження цін, розширення асортименту та зростання якості товарів і послуг, що походять з країн ЄС. Такі зміни будуть викликані покращанням інституційного середовища та зростання загального рівня конкуренції в економіці України.

Як і будь якого процесу створення зони вільної торгівлі має низьку негативних наслідків. Зростання обсягів імпорту одне з них. Спрощення процедур митного оформлення, ліквідація тарифних та істотне зниження нетарифних бар'єрів, зростання купівельної спроможності населення у разі незмінності співвідношення обмінних курсів може викликати погіршення сальдо торговельного балансу. Банкрутство неконкурентоспроможних підприємств. Зростання обсягів імпортного товару вищої якості за нижчою ціною, полегшення можливості відкриття бізнесу іноземними компаніями, використання вищих технологій (у т.ч. маркетингу та менеджменту) та використання більш дешевих фінансових ресурсів істотно підвищать рівень конкуренції на деяких ринках.

Ліквідація неконкурентоспроможних підприємств та підвищення продуктивності праці у багатьох галузях призведе до зростання рівня структурного безробіття. Слабкий розвиток системи професійно-технічного навчання та перекваліфікації, а також неефективність програм розвитку приватного підприємництва, слабкий розвиток транспортної інфраструктури, що стримує обмежує мобільність трудових ресурсів, може поглибити цю проблему.

Відміна тарифних бар'єрів для товарів походженням з країн ЄС призведе до зменшення дохідної частини Державного бюджету. Базуючись на офіційних даних показників структури доходної частину Державного бюджету та географічної структури імпорту, обсяги

надходжень від ввізного мита з країн Зростання загальних обсягів витрат на гармонізацію національних стандартів, на перекваліфікацію чи підвищення кваліфікації фахівців зі стандартизації товарів та митного оформлення, на переобладнання технічних лабораторій та митниць. Загальний обсяг трансакційних витрат на зміну національного інституційного середовища важко передбачити, однак їх можна істотно знизити використовуючи цільову підтримку ЄС.

Існує небезпека збереження неефективної (сировинної) структури економіки із втратою можливості її швидкої зміни. Забезпечення конкурентоспроможності України на ринках країн ЄС в умовах збереження існуючої товарної структури зовнішньої торгівлі більшою мірою стосується використання цінових факторів, зокрема, порівняльних перевагах у вартості природних ресурсів, робочої сили та низьких екологічних витрат. Реалізація ЗВТ і подальша лібералізація світової торгівлі, з часом підвищуватиме залежність від мінливості кон'юнктури світових ринків, а також погіршуватиме конкурентні позиції національних виробників.

Зміни, до яких призведе створення ЗВТ у питанні сприяння торгівлі, стосуватимуться економічних інтересів багатьох зацікавлених сторін. Майже для кожної групи інтересів ЗВТ матиме і позитивні, і негативні наслідки, причому незрідка сприятлива для одних реформа виявлятиметься гальмівною для інших. Знаходження оптимального балансу між інтересами всіх груп – неодмінна умова доцільності запровадження ЗВТ між Україною та ЄС.

Література: *1. Закон України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" Верховна Рада України, 2004-03-18, № 1629-IV. 2. Терешко С. Рік минулий для Європейського Союзу: підсумки та оцінки // Політика і час. – 2008. – №2. – с. 8-15. 3. http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua. 4. http://www.niss.gov.ua/Evrointeg. 5. http://www.case-ukraine.kiev.ua.*

УДК 339.74

Бережный А.Г.

МОДЕРНИЗАЦИЯ БРЕТТОН-ВУДСКОЙ СИСТЕМЫ: СМЕНА РОЛИ ДОЛЛАРА США КАК РЕЗЕРВНОЙ ВАЛЮТЫ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: ст. преп. Беренда С.В.

Глобальный экономический кризис вновь поставил вопрос о будущем резервных валют. Столетие доллар США занимал главенствующее положение как важнейшая мировая валюта. В последние десятилетия прослеживается тенденция ослаблением доллара, что выз-

вано хроническими дефицитами США по счету текущих операций и растущим внешним долгом.

На сегодня доллар остается основной резервной валютой, о чем свидетельствует то, что 70% резервов стран мира находятся в долларовом эквиваленте, и только 12-15% в евро. Внешне торговые операции на 52% состоят из долларового обмена, но роль доллара сокращается. Причиной этого явления есть то, что рост бюджетного и внешнеторгового дефицит США неуклонно растет. [1]

Валюты многих стран тесно привязаны к доллару, что ставит их зависимость, поэтому падение доллара неизменно вызывает параллельную флуктуацию (движение) национальных валют. Не исключением является и гривна. Падение курса американской валюты, безусловно, имеет последствия для экономики Украины. Во-первых, привязанность к доллару приводит к соответствующему снижению стоимости гривны, что в свою очередь влечет за собой уменьшение конкурентно способности товаров Украины. [2] Во-вторых, значительная часть валютных резервов Нацбанка (свыше 50%) состоит из долларовых накоплений. Разумеется, ослабление доллара существенно обесценивает резервы НБУ и ставит вопрос о сведении этих рисков к минимуму. В-третьих, удешевление доллара способствовало экспортной экспансии украинских товаров и услуг (60% ВВП) и достижению значительного позитивного сальдо платежного баланса страны. [4]

Основные конкуренты доллара являются евро и юань. Евро после экономического кризиса становится первым претендентом на место доллара. Евро появился десятилетие назад и обладает многими чертами, необходимыми для международного признания, в том числе крупной экономической базой, политической стабильностью, завидно низкими темпами инфляции, которые поддерживаются общим органом денежно-кредитного регулирования, Европейским центральным банком, который полностью привержен сохранению доверия к будущей стоимости денег.

Европа соизмерима США по объему производства и торговли. Это свидетельствует о перспективах евро как мировой валюты. Но и евро есть свои недостатки. К их числу относится сильная смещенность положений зоны евро о денежно-кредитной и налогово-бюджетной политике, которая препятствует росту и усугубляет другие факторы, во многих случаях ослабляющие потенциал производства Европы (например, стареющее население, негибкие рынки труда и строгие нормы государственного регулирования). То есть медленно растущая экономика Европы не дает увеличения роли евро в значительной степени. [1]

Международная реакция на евро была относительно сдержанной. В рыночной сфере, если внести поправку на устранение опе-

раций внутри зоны евро, евро практически удалось лишь сохранить свои позиции по сравнению с прошлыми долями нескольких валют, которые сменил евро. С учетом того, что марка ФРГ уже занимала второе место на мировой арене, меньший успех евро означал бы реальное потрясение. После быстрого старта использование евро на рынке за последнее пятилетие в целом стабилизировалось. Более того, рост использования был неровным в различных секторах – наибольшим в выпуске долговых ценных бумаг, но практически незаметным в таких сферах, как валютный трейдинг. Кроме того, активность сосредоточена в странах с тесными географическими и/или институциональными связями с зоной евро, которые могут считаться естественной периферией для евро в Европе, Средиземноморье и частях Африки. [1]

Вместе с тем многие продолжают предсказывать блестящее будущее евро на государственном уровне, в качестве резервной валюты. Хотя на европейские деньги сейчас приходится не более четверти глобальных резервов по сравнению с почти двумя третями для доллара.

Одно время японская иена считалась очевидной преемницей доллара, но сейчас она не представляет конкуренции для доллара. В 1970-х и 1980-х годах казалось, что быстро растущей экономике Японии было предназначено стать сверхдержавой – международное использование иены быстро расширялось, особенно на мировых рынках облигаций. Но в конце 1980-х годов крах “пузыря” в экономике Японии резко остановил восходящую траекторию ее валюты. Сегодня после многих лет внутреннего застоя иена, по-видимому, сталкивается с постепенной утратой статуса на рынке. [1]

Китайский юань, валюта одной из крупнейших в экономическом отношении стран, женьминьби (“народные деньги”), безусловно, имеет много достоинств. Однако международное использование остается минимальным, несмотря на недавние усилия Пекина, направленные на повышение привлекательности валюты. Признанию мешают препятствия, которые намного серьезнее, чем что-либо, мешающее евро или иене, в том числе полный набор ограничений на операции с капиталом и крайне неразвитая финансовая система.

Перспективы доллара не очень сильны, как они были раньше, перспективы его основных валют мира не лучше. Можно ожидать некоторого движения от доллара, поскольку центр тяжести в мировой экономике смещается в сторону Китая, Индии и других стран с формирующимся рынком, на долю которых сейчас приходится все большая доля мировых резервов. Не так много стран из этой группы так близки к США, как их традиционные союзники в Европе и Японии. Но возможности любого отхода от доллара, бесспорно, ограничены отсутствием очевидно привлекательной альтернативы.

Фрагментированная валютная система, с большей конкуренцией и отсутствием явного доминирования одной валюты. Экономическое и политическое воздействие такой системы может быть значительным, несмотря на амортизирующее воздействие плавающих обменных курсов.

Движения курсов валют не всегда могут компенсировать несогласованность мер политики и сами могут стать источником стресса, если они являются объектом манипуляции правительств или усиливаются спекулятивным поведением участников рынка. Без определенного лидерства для обеспечения минимальной степени согласованности национальных мер политики глобальные валютно-финансовые отношения будут постоянно сопровождаться риском нестабильности или еще более опасной ситуации.

Безусловно, более фрагментированная система необязательно будет отрицательным явлением. Более того, она может даже привести к улучшению ситуации. Например, наибольшей угрозой валютно-финансовой стабильности в долгосрочном плане являются массированные дефициты счета текущих операций США. Будучи поставщиком самой используемой валюты мира, США находятся в положении монополиста, который пользуется этим рычагом. В ближайшее время главенство доллара будет подорвано новыми валютами. Исторический опыт с фрагментированной валютной системой в период между мировыми войнами был не утешителен. Недостаток сотрудничества между Британией, имевшей ослабший фунт стерлингов, и США, занимавшими по причине неуверенности изоляционистские позиции, был одной из важнейших причин финансовых бедствий, которые последовали после краха фондового рынка 1929 года. [1]

Выводы:

Глобальный экономический кризис ослабил американскую валюту, что повлекло за собой рост доли таких денежных единиц как евро, юань. В данный исторический период это свидетельствует о перспективе фрагментарной системы. Тенденция ослабления доллара дает толчок для развития других валют мира. В наше время фрагментарная система имеет наибольшую перспективу, по той причине, что ни одна мировая валюта не может стать более используемой, чем доллар, но в свою очередь доллар теряет свои мировые позиции.

Для Украины применение фрагментарной системы в экономике будет иметь негативный характер, так как 50% резервов стран находятся долларовом эквиваленте. Это одешивит национальные резервы и повлечет потребность в увеличение накопления других валют, что в данное время является очень трудным из-за спада производства и того что страна по большей мере живет в долг. А применение фрагментарной системы только увеличит этот долг.

Литература: *1. http://www.IMF.org – официальный сайт МВФ. 2. Ukrstat.gov.ua. – Державний комітет статистики. 3. Bank.gov.ua – Офіційний сайт НБУ. 4. www.forexclub.com. – сайт рынка FOREX.*

УДК:339.972.1

Веретеннікова А.О.

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: ст. виклад. Коваленко Р.С.

До уваги пропонується розгляд трьох основних складових концепції сталого розвитку економічної, соціальної, екологічної. Обґрунтовується необхідність перерозподілу та змін функцій держави і їх нового правового забезпечення. На думку автора, це дасть можливість моделювати інститут держави соціо-природними, екологічними та економічними закономірностями, що найбільш відповідають меті досліджуваної концепції. Нагальним завданням, що стоїть нині перед цивілізацією, є проблема екологічної безпеки на планеті. Одним з шляхів її розв'язання може бути Концепція сталого розвитку суспільства, ідея якої була започаткована в діяльності ООН [1] і дала розвиток великій кількості досліджень у галузі структури, функцій, динаміки та інтеграції даної теорії в світовий соціальний та економічний простір. Але в цих дослідженнях звернута недостатня увага на питання ролі держави в реалізації концепції сталого розвитку.

Перехід світового співтовариства до стану "сталого розвитку" потребує серйозних змін у протіканні багатьох планетарних процесів. Досягти їх можна тільки погодженими діями. Тому чільне місце при створенні даної концепції займають дослідження, пов'язані з визначенням цілей, відповідних рішень і завдань.

Проблема, що розглядається в статті, базується на ідеях праць М. Моїсеєва, В. Данилова-Данільяна, А. Урсула, Є. Прусова, Г. Платонова, К. Лосева, В. Крисаченка, М. Хилька, Ю. Шемшученка, Д. Медоуза, А. Печчеї, А. Гора.

Разом з тим існують різночитання базисних положень концепції, особливо в галузі взаємозв'язку функцій економіки, екології й права. Це потребує постійного переосмислення реалій, глобальних процесів, їх аналізу в нових і передбачуваних умовах.

Мета дослідження полягає у розгляді трьох основних складових стабільного розвитку, а саме: економічної, соціальної, екологічної у їх діалектичному взаємозв'язку. Також зроблена спроба довести, що перехід до сталого розвитку неможливий без змін функцій держави, без зміни і удосконалення законодавства.

Для реалізації сформульованої мети поставлені та розв'язані такі завдання:

• показати, що тільки в узгодженому розвитку суспільства, економіки та природи можливий перехід до сталого розвитку;

• проаналізувати функції сучасних держав з погляду ідеї сталого розвитку;

• дослідити сутність екологічної функції держави.

Термін "сталий розвиток" був уведений у науковий обіг Міжнародною комісією з оточуючого середовища і розвитку (Комісія Брунтланд) у 1987 році. Під сталим розуміється такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

У нашому розумінні, сталий розвиток включає в себе два ключових взаємопов'язаних поняття:

Поняття потреб, в тому числі пріоритетних (необхідних для існування найбідніших верств населення).

Поняття обмежень (обумовлених станом технології і організацією суспільства), які накладаються на здатність оточуючого середовища задовольняти нинішні та майбутні потреби людства. [2]

Головним завданням сталого розвитку багато авторів [1] вважають задоволення людських потреб і прагнень. Важливо зазначити, що сталий розвиток потребує задоволення найбільш важливіших для життя потреб усіх людей і надання їм можливості задовольняти свої прагнення до кращого життя в рівній мірі.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти головних принципах:

Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.

Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.

Розвитком соціальної складової концепції сталого розвитку стала фундаментальна ідея дотримання прав майбутніх поколінь. Природні ресурси Землі є загальною спадщиною всього людства, включаючи як сучасників, так і майбутні покоління. Для стабільного розвитку цей постійний резервний фонд повинен передаватися від покоління до покоління якомога менш виснажливим і забрудненим [3].

З екологічної точки зору сталий розвиток повинен забезпечувати стабільність біологічних і фізичних систем. Особливе значення має життєздатність локальних екосистем, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери в цілому. Більше того, поняття природ-

них систем і ареалів проживання можна розуміти широко, включаючи в них створене людиною середовище, таке, наприклад, як міста. Велика увага приділяється збереженню здатності таких систем до змін, а не збереженню їх в деякому "ідеальному" статичному стані. Деградація природних ресурсів, забруднення оточуючого середовища і втрата біологічної різноманітності зменшують здатність екологічних систем до самовідновлення. [4]

Практичній реалізації концепції сталого розвитку в світі приділяється все більше уваги. Цим питанням була присвячена Конференція ООН з оточуючого середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1991). На ній міжнародним співтовариством був прийнятий програмний документ з реалізації концепції сталого розвитку [8]. Питанням реалізації цієї програми була присвячена спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН (23-27 червня 1997 року).

Нині в Україні смертність населення, особливо дітей, значно збільшилась. З 1992 року смертність у нашій держав і перевищує народжуваність.

Все світове співтовариство і кожна з приблизно 200 держав планети просто змушені включати в перелік своїх функцій нову – екологічну. Екологічна функція будь-якої держави повинна носити загальний і глобальний характер.

Суть її полягає в тому, щоб забезпечити екологобезпечний розвиток як даної держави, так і всього людства, оскільки друге залежить від першого. Це реалії і перспективи виживання і для конкретної країни, і для світового співтовариства. Ось чому потрібно погодитися з В. Хесле, який думає, що "ми вправі додати до ознак розумної держави ще одну, а саме: соціальна і демократична правова держава повинна стати також і державою екологічною" [3]. Отже, до числа важливих державних завдань потрібно віднести і боротьбу за збереження природних основ життя.

Без активного юридичного втручання в управління природокористування і в охорону природи, без чіткої орієнтації на цілі стабільного розвитку неможливо ефективно реалізовувати принципи нової цивілізаційної моделі розвитку. Екологічна функція права має принципову відмінність від усіх інших функцій – економічної, політичної, культурної виховної.

Реалізуючи екологічну функцію права, важливо почати перехід від чисто соціальних правових норм до соціально-екологічних, які дедалі більше враховують закономірності розвитку природи. При цьому потрібно відзначити, що закони розвитку природи, біосфери - все, що досі було предметом наук про природу, – стають базою правового регулювання лише у випадку їх включення в систему суспільних відносин, в систему людської діяльності. На це доречно звернути увагу, бо екологію права навряд чи потрібно трактувати

суто натурально як перекладення істин (законів) природи, скажімо, наук про Землю чи біосферу, на юридичну мову.

Звідси випливають і обов'язки держав:

• зберігати і використовувати навколишнє середовище і природні ресурси в інтересах сучасного та майбутнього поколінь;

• підтримувати екосистему та екологічні процеси, необхідні для функціонування біосфери, оберігати біологічне розмаїття й дотримуватися принципів збереження максимальної стійкості продуктивності під час використання живих природних ресурсів і екосистем;

• встановлювати відповідні норми охорони навколишнього середовища, здійснювати моніторинг змін якості навколишнього середовища, а також публікувати всі дані щодо цього. [3]

Насамкінець зауважимо необхідність переосмислення розглянутих аспектів концепції сталого розвитку у контексті процесів глобалізації, зокрема стратифікації країн на країни "золотого мільярду", ті, що розвиваються, наддержави тощо. [5]

Таким чином, перехід до моделі сталого розвитку потребує змін морально-політичних парадигм усього людства. Екологія природи стає невід'ємною від інших сфер суспільного життя – економіки, соціальних відносин, права та культури. Ідеї сталого розвитку стануть центром відродження духовної та творчої стратегії соціальних дій, базою громадянської, національної та політичної згоди в суспільстві.

Література: *1. Наше общее будущее: Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию. – М.: Прогресс, 2007. – 376 с. 2. Медоуз Д. Х, Медоуз Д. Л, Рэндерс Й., Беренс В. В. Пределы роста. – М.: Издво МГУ, 2006. – 207 с. 3. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: Прогресе, 2008. – 302 с. 4. Программа действий. Женева, ООН, 2007. 5. Реймерс Н. Ф. Экология. Теории, законы, правила, принципы и гипотезы. – М.: "Россия молодая", 2007. – 366 с.*

УДК 339.72/.73

Волківський С.І.

МІЖНАРОДНИЙ КРЕДИТ В МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

У міжнародних економічних відносинах будь-якої держави істотне значення мають кредитні відносини. Міжнародне запозичення і кредитування стало результатом розвитку, з одного боку, внутрішнього кредитного ринку найбільш розвинених країн світу, а з іншої відповіддю на потребу фінансування міжнародної торгівлі. На міждержавному рівні потреба в кредитуванні виникає в зв'язку з необ-

хідністю покриття негативних сальдо міжнародних розрахунків. В якості кредиторів і позичальників виступають приватні підприємства (банки, фірми), державні установи, уряди, міжнародні і регіональні валютно-кредитні і фінансові організації.

Будучи різновидом категорії "кредит" і опосередковуючи рух товарів, послуг, капіталів, міжнародний кредит зв'язаний з іншими економічними категоріями (прибуток, ціна, гроші, валютний курс, платіжний баланс і т.д.) і всією сукупністю економічних законів ринку. Міжнародний кредит відіграє важливу роль у реалізації вимог основного економічного закону, створюючи умови для одержання прибутків суб'єктами ринку. Як елемент механізму чинності закону вартості міжнародний кредит знижує індивідуальну вартість товарів у порівнянні з їхньою суспільною вартістю, наприклад, на основі впровадження імпортного устаткування, купленого в кредит. Міжнародний кредит зв'язаний із законом економії робочого часу, що сприяє збільшенню суспільного багатства за умови ефективного використання запозичених засобів.

Міжнародний кредит бере участь у кругообігу капіталу на всіх його стадіях: при перетворенні грошового капіталу у виробничий шляхом придбання імпортного устаткування, сировини, палива; у процесі виробництва у формі кредитування під незавершене виробництво; при реалізації товарів на світових ринках. Міжнародний кредит у тісному зв'язку з внутрішнім бере участь у зміні форм вартості, забезпечує безперервність відтворення, обслуговує всі його фази. Різночасність окремих фаз відтворення, розбіжність часу і місця вступу в міжнародний обіг реалізованої вартості і необхідних для цієї реалізації платіжних засобів, розбіжність валютного обігу з рухом позикового капіталу визначають взаємозв'язок міжнародного кредиту і виробництва.

Джерелами міжнародного кредиту служать: частина капіталу в грошовій формі, що тимчасово вивільняється в підприємстві у процесі кругообігу; грошові нагромадження держави й особистого сектора, мобілізовані банками. Міжнародний кредит відрізняється від внутрішнього міждержавною міграцією й укрупненням цих традиційних джерел за рахунок їхнього залучення з ряду країн. У ході відтворення на певних ділянках виникає об'єктивна потреба в міжнародному кредиті. Це зв'язано з: кругообігом засобів у господарстві; особливостями виробництва і реалізації; розходженнями в обсязі і термінах зовнішньоекономічних угод; необхідністю одночасних великих капіталовкладень для розширення виробництва. Хоча міжнародний кредит опосередковує рух товарів, послуг, капіталів у зовнішньому обороті, рух позичкового капіталу за національною границею відносно самостійно стосовно товарів, зробленим за рахунок позикових засобів. Це обумовлено погашенням кредиту за рахунок

прибутку від експлуатації введеного в лад за допомогою позикових засобів підприємства, а також використанням кредиту в некомерційних цілях. [4]

Значення функцій міжнародного кредиту нерівноцінне і міняється в міру розвитку національного і світового господарства.

Виконуючи свої функції, міжнародний кредит у той же час відіграє двоїсту роль в економіці країни. З одного боку, – позитивну, сприяючи прискоренню розвитку продуктивних сил, безперервності процесу відтворення і його розширенню, стимулюючи зовнішньоекономічну діяльність країни, створюючи сприятливі умови для іноземних інвестицій, а також забезпечуючи безперебійність міжнародних розрахунків і валютних відносин. З іншого боку, – негативну, загострюючи протиріччя ринкової економіки, що виявляється у форсуванні надвиробництва товарів, перерозподілі позичкового капіталу, посиленні диспропорцій суспільного відтворення і конкурентної боротьби за ринки збуту, сфери додатка капіталу і джерела сировини. [3]

Двояка роль міжнародного кредиту в умовах ринкової економіки виявляється в його використанні як засобу взаємовигідного співробітництва країн і конкурентної боротьби. [2]

Під впливом найжорстокішої конкуренції фірми змушені обмежувати мінімальними розмірами основний капітал і максимально прискорювати оборотність засобів, мобілізованих для здійснення їхньої діяльності. З метою підвищення ефективності вкладеного капіталу (одержання максимального прибутку на вкладений капітал) виробничі і зовнішньоторговельні підприємства й організації широко використовують можливості кредитування своєї діяльності. І це дозволяє їм формувати їхній оборотний капітал за рахунок кредитів, одержуваних під заставу проданих товарів на весь період їхнього просування від продавця до покупця і до завершення розрахунків між ними. Це, у свою чергу, дає можливості одержувати відповідну частку прибутку банкам, що беруть участь у мобілізації тимчасово вільного капіталу на грошовому ринку цих країн.

Як кредиторів зовнішньоторговельної операції можуть виступати експортери, імпортери, банки й інші кредитно-фінансові організації, а також держава. На практиці, однак, фінансування зовнішньоторговельних операцій прямо або побічно здійснюється комерційними банками, а експортер (або імпортер) виступає як ініціатор і відповідальна особа за своєчасне погашення кредиту і зв'язаних з цим витрат. На міжнародному ринку позичкових капіталів вироблені практикою звичаї в оформленні і порядку виконання кредитних операцій. Будь-яка вихідна на зовнішній ринок організація повинна використовувати існуючі організаційні форми кредитування експорту (або імпорту) при формуванні умов зовнішньоторговельної угоди. [9]

Сучасні міжнародні валютні відносини дуже нестабільні, ситуації, що виникають на валютних ринках відрізняються великим ризиком і невизначеністю для учасників валютних операцій. Усе це змушує багато країн брати участь у координації економічної політики в цій області. Цю координацію на практиці здійснюють такі органи, як Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку.

Роль міжнародних фінансових інститутів підвищується в умовах інтернаціоналізації господарських зв'язків. У їхній діяльності переплітаються тенденції партнерства і протиріччя, характерні для всесвітнього господарства. [7]

В Україні державна форма власності, що переважала до недавнього часу, припускала в основному централізоване бюджетне фінансування підприємств. Існуюча раніше система, при якій бюджетні засоби виділялися в рамках державного планування розвитку економіки, не враховувала необхідності чіткого законодавчого регулювання фінансово-кредитних питань.

З розвитком у нашій країні ринкових відносин, появою підприємств різних форм власності (як приватної, так і державної, суспільної) особливого значення набуває проблема чіткого правового регулювання фінансово-кредитних відношень суб'єктів підприємницької діяльності.

При настільки швидкому розвитку міжнародного кредиту зростає роль його міждержавного регулювання. Протиріччя між рівнем інтернаціоналізації господарського життя й обмеженістю національних форм регулювання призвело до розвитку міждержавного регулювання міжнародного кредиту.

Література: *1. Деньги. Кредит. Банки. / Под ред. Г.И. Кравцовой. – Мн.: Меркавание, 2004. – 270 с. – С. 152-157. 2. Деньги, кредит, банки: Учебник / Под ред. О. И. Лаврушина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 464 с.: ил. – С. 270-274, 277-282. 3. Деньги. Кредит. Банки: Учебник для вузов / Е. Ф. Жуков, Л. И. Максимова, А. В. Печникова и др.; Под ред. проф. Е. Ф. Жукова. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2004. – 622 с. – С. 186-196, 393-412. 4. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: Учебник / Под ред. Л. Н. Красавиной. - М.: Финансы и статистика, 2004. - 592 с.: ил. - С. 245-303, 434-523. 5. Общая теория денег и кредита: Учебник / Под ред. проф. Е. Ф. Жукова. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2005. – 304с. – С. 286-300. 6. Смыслов Д.В. Международный валютный фонд: на рубеже столетий // Деньги и кредит. – 2001. – №7. – С. 58-66. 7. Современная экономика /Ростов-на-Дону: Феникс, 2005 – с. 672. – С. 462-463. 8. Основы международных валютно-финансовых и кредитных отношений: Учебник / Научн. ред. д-р эконом. наук, проф. В. Вкруглов – М.: ИНФРА-М – 2003. 9. Халевинская Е.Д. Кредитование внешнеторговых операций // Финансовая газета. Региональный выпуск. – 2002. – № 29-33.*

УДК 339.9

Гасанов М.М.

ВЗАЄМОДІЯ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ І ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ У КРАЇНАХ З ТРАНЗИТИВНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.е.н., доц. Казакова Н.А.

Гострота проблем платіжного балансу і невирішеність ключових питань економічного зростання в Україні (дієвість цінових і нецінових чинників, траєкторія обмінного курсу, архітектура економічної політики) передбачає аналіз досвіду інших транзитивних економік, передусім найбільших країн Латинської Америки з подібними економічними і суспільно-політичними характеристиками – Аргентини, Бразилії, Мексики і Чилі. Привабливість латиноамериканського досвіду обумовлено щонайменше трьома чинниками: 1) тривалістю процесу економічного реформування, що дозволяє порівняти переваги і недоліки відмінних концептуальних підходів; 2) умовами взаємодії інструментів економічної політики у нестабільному економічному середовищі, 3) щільним переплетінням політичних і економічних інтересів.

З погляду таких питань економічної політики в Україні, як параметри сальдо бюджету і монетарної політики, обмінний курс, лібералізація потоків капіталу і зовнішньої торгівлі, предметне зацікавлення викликають: а) особливості вирівнювання структурного платіжного дисбалансу, б) вплив монетарних і немонетарних інструментів економічної політики на платіжний баланс і економічне зростання, в) залежність реального обмінного курсу (РОК) від внутрішніх і зовнішніх чинників, г) засоби нейтралізації деструктивних суспільно-політичних чинників. На вітчизняному ґрунті виявилися практично всі відомі латиноамериканські риси: структурні деформації, залежність економічного зростання від обмежень платіжного балансу, двозначність теоретичної інтерпретації та практичного виконання окремих інструментів економічної політики (фіскальна дисципліна, обмеження грошової маси, девальвація грошової одиниці, лібералізація потоків капіталу і зовнішньої торгівлі), політичні антагонізми.

Важливість платіжного балансу як узагальнюючої аналітичної характеристики зовнішньої торгівлі та потоків капіталу пояснюється насамперед можливістю стимулюючого або дестабілізуючого впливу на економічне зростання. З іншого боку, платіжний баланс може залежати від економічного зростання, що лише ускладнює ідентифікацію та функціональний аналіз механізмів взаємної залежності. Під обмеженнями платіжного балансу нами розуміється необхід-

ність вирівнювання платіжного балансу (або підтримання зовнішньої рівноваги), яке може конфліктувати з економічним зростанням (або внутрішньою рівновагою). Якщо у промислових країнах вирівнювання платіжного балансу відбувається через поступову корекцію приватного споживання і доходу, грошової маси, відносних цін і процентної ставки (так звана автоматична адаптація), то у транзитивних економіках це вимагає використання інструментів економічної політики як у довго-, так і короткочасному плані.

Довгостроковий стимулюючий вплив сальдо поточного рахунку на ВВП здійснюється переважно через збільшення експорту (окрім Мексики). Водночас у короткочасному плані простежується симетрична залежність промислового виробництва від збільшення як експорту, так й імпорту. Пожвавлення виробництва збільшує експорт й імпорт (в більшій мірі). Для місячних даних промислове виробництво недвозначно збільшує імпорт в Мексиці та Чилі. Сприятливий вплив промислового виробництва на експорт виявлено лише у Чилі. Для України достатньо сприятливим виглядає "правило 45о", коли збільшення промислового виробництва одночасно збільшує експорт і поліпшує торговельний баланс.

Сприятлива залежність динаміки ВВП від додатного сальдо поточного рахунку і експорту заперечує логіку структуралізму в частині пропаганди переваг внутрішньо орієнтованого економічного розвитку. Водночас справджуються застереження стосовно деструктивного впливу потоків капіталу.

На прикладі ортодоксних програм фінансової стабілізації показано непродуктивність девальвації грошової одиниці у доларизованій економіці зі залежністю від критичного імпорту та значним зовнішнім боргом. Прискорене знецінення грошової одиниці поліпшувало поточний рахунок, але коштом глибокого спаду виробництва та інфляції. Вагомою причиною відмови від ортодоксних програм стало нехтування політичних чинників. Головним недоліком гетеродоксних програм як альтернативи ортодоксним програмам стала нездатність підтримати фіксований обмінний курс належним скороченням попиту. Без рішучого поліпшення сальдо бюджету чи обмеження пропозиції грошової маси виникає недовіра до економічної політики, що послаблює переваги гетеродоксної програми у нейтралізації інфляційних очікувань.

Аргументовано необхідність цілісної економічної політики з врахуванням структурних характеристик транзитивних економік. Фрагментарність економічної політики пояснюється половинчастістю виконання радикальних заходів (наприклад, обмеження грошової маси без скорочення дефіциту бюджету) або некритичним запозиченням іноземного досвіду. Аналіз економічної політики в Чилі, а також 10 невдалих програм фінансової стабілізації в Аргентині пока-

зує дієвість рекомендацій відомого "вашингтонського консенсусу", але з важливим застереженням: з початку 1990-х років ідеальна відкритість для потоків капіталу створила можливості для критичного збільшення дефіциту бюджету та державного зовнішнього боргу. Недоліки зовнішнього фінансування дефіциту бюджету виразно простежуються у Бразилії.

Аналіз впливу непередбачуваних компонент грошової маси показує, що сприятливий монетарний "сюрприз" слабко простежується в Аргентині й Україні; тобто в обох економіках збільшення грошової маси має лише короткочасний стимулюючий вплив. У Бразилії і Мексиці обидві непередбачувані компоненти грошової маси є рестрикційними. Лише у Чилі промислове виробництво не виявляє зв'язку з непередбачуваними компонентами грошової маси.

Порівняння отриманих емпіричних результатів з реальними подіями в латиноамериканських економіках підтримує використання фільтру Кальмана для оцінки макроекономічних залежностей в нестабільному економічному середовищі. Найпереконливішою перевагою фільтру Кальмана слугує виявлення потенційної нестабільності економік Аргентини і Бразилії, що добре узгоджується з наступним розвитком подій у цих країнах.

Важливим аргументом проти від'ємного сальдо поточного рахунку та його фінансування припливом капіталу є нестача стимулюючого впливу імпорту, що відрізняє від країн Латинської Америки (окрім Чилі). Водночас в Україні простежується обмежене короткочасне заміщення імпорту власним виробництвом. Брак стимулюючого впливу імпорту на промислове виробництво може пояснюватися переважно сировинним характером українського імпорту, що використовується для виробництва енергоємної експортної продукції.

Попри сприятливий вплив промислового виробництва, експортний сектор економіки виглядає незалежним від промисловості загалом, що засвідчує "анклавний" характер сировинних галузей і невисоку якість вітчизняного експортноорієнтованого зростання. Доцільність обмеження імпорту слугує аргументом на користь не торговельного протекціонізму, а залучення інвестицій в імпортозамінні галузі (харчову і легку, автомобілебудування), які мають потенціал економічного зростання без порушення зовнішньої рівноваги. У торговельній політиці оптимально запровадити уніфіковану ставку імпортного мита (з графіком поступового зниження), як це практикується у Чилі.

Література: *1. Шевчук В. Відмінний вплив "слабкої" грошової одиниці у трансформаційних економіках / Матеріали міжнародної наук.-практ. конференції "Стратегія монетарної політики: проблеми вибору*

та застосування" (Київ, 25-26 травня 2002 р.). – К.: НБУ, 2002. – С. 207-212. 2. Шевчук В. Структурні аспекти низького попиту на інвестиції / Матеріали Другої міжнародної наук.-практ. конференції "Розвиток науково-технічних парків та інноваційних структур інших типів: Україна і світовий досвід" (Львів, 16-17 червня 2003 р.). – Львів: ЛОДА; Західний науковий центр НАНУ, 2001. – С. 190-191. 3. Shevchuk V. The Influence of Devaluation Policies on the Exchange Rate of Ukrainian Currency // Ukrainian Economic Review. – Vol. III. – 1997-98. – P. 155-166. 4. Shevchuk V. Interest Groups Pressure and Exchange Rate Behavior in Ukraine / [In]tolerance and [co]operation in Europe and the Euroatlantic Area. Selected Conference Papers. – Bucuresti: European Studies Foundation Publishing House, 2000. – P. 97-105. 5. Shevchuk V., Kopych I. The impact of capital flows in Ukraine's economy in the years 1995-1998 / Proceedings of the Seminar "Statistical Methods in Socioeconomic Researches. – Theory and Applications" (Krakow, 8Ї10 November, 1999). – Krakow: Akademia Economiczna, 2000. – P. 35Ї43. 6. Shevchuk V., Kopych R. Budget Deficit and Real Exchange Rate: the Case of Ukraine, Poland, and the Czech Republic / Proceedings of the 9th Polish-Slovak-Ukrainian Scientific Seminar "International Comparisons of Socio-Economic Consequences of Transition Processes in Central-East European Countries" (Krynica, 6-8 November, 2002). – Krakow: Akademia Economiczna, 2003. – P. 35-49.

УДК 338+351.863(477)

Дарнопих Г.Ю.

ГЛОБАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого

Процеси глобалізації економіки і трансформації індустріального суспільства в інформаційне потребують прискорення адаптації вітчизняних галузей і підприємств до змін в умовах і характері світового економічного життя. Особливе загострення цієї проблеми спостерігається на тлі світової фінансово-економічної кризи, від якої найбільш потерпають ключові сфери національного виробництва.

Паливно-енергетичний комплекс (далі – ПЕК) в силу своїх особливостей фокусує в собі плюси і мінуси глобалізаційних процесів. Глобалізація і суміжні з нею інтеграційні процеси на різних рівнях територіально-виробничої ієрархії ПЕК можуть створювати за певних умов ряд позитивних ефектів, до яких відносяться підвищення доходності і рентабельності господарської діяльності за рахунок скорочення умовно-постійних витрат в сфері управління і виробництва, а також загального покращення забезпеченості ресурсами і зростан-

ня ефективності їх використання. До негативних ефектів глобалізації стосовно ПЕК науковці відносять в першу чергу обмеженість самостійності суб'єктів інтеграційних комплексів, можливе погіршення їх фінансово-економічних показників та зниження конкурентоспроможності як на міжнародних, так і на внутрішніх ринках. [2, с. 135]

Аналіз сучасних світових тенденцій свідчить про неухильне збільшення капіталоємності галузей ПЕК. Водночас темпи її зростання невеликі порівняно із масштабами зростання міжнародного ринку капіталів.

Отже, проблема полягає не у відсутності, а у мобілізації капіталів для інвестування в ПЕК, особливо в країнах, що не відповідають вимогам інвесторів. До таких належить і Україна. З іншого боку, потрібно враховувати, що частка ПЕК в національній економіці занадто велика, щоб орієнтувати його виключно на зовнішні інвестиції. Розвиток сфери ПЕК об'єктивно потребує розвитку національних ринків капіталу, особливо приватного. Але поки в галузях ПЕК функціонують збиткові або дотаційні державні монополії, що не мають власних фондів розвитку, вони не можуть залучити приватний капітал без урядових гарантій. Саме такі проблеми характерні для економіки України. Спеціалісти слушно вважають їх більш політичними і організаційними (інституціональними), ніж фінансовими. [1, с. 15]

В сучасних умовах забезпечення достатнього рівня енергетичної безпеки держави можливе лише у ході формування потужної конкурентної позиції галузей і підприємств ПЕК як на внутрішньому ринку, так і в міжнародному фінансово-економічному просторі. Для нашої країни це питання постійно актуальне, і його невирішеність суттєво стримує не тільки створення ефективного механізму забезпечення енергетичної безпеки, а й завершення ринкових перетворень у вітчизняному ПЕК.

Конкурентоспроможність підприємств ПЕК взагалі визначають як можливість ефективної господарської діяльності і її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку. Конкурентоспроможність стосовно галузі ПЕК означає перш за все володіння властивостями, які формують її переваги у економічному суперництві з іншими галузями за споживачів, ресурси, ринки збуту тощо. В широкому розумінні конкурентоспроможність – це найважливіший узагальнюючий показник рівня розвитку економіки (національної, галузевої, регіональної, підприємств і об'єднань, товарів), її синтетичний рейтинг, що характеризує всі елементи системи відтворення.

Підвищення конкурентоспроможності сфери ПЕК передбачає передусім розбудову в Україні енергоринків, орієнтованих на конку-

ренцію, подальшу демонополізацію та поліпшення конкурентного середовища діяльності об'єктів ПЕК.

Внаслідок відсутності дієвого державного регулювання енергетичної сфери внутрішні ринки енергоресурсів України залишаються поки що неконкурентними, тому, що:

- на жодному з них відсутній вільний вибір контрагентів;
- конкурентні принципи не є домінуючими у внутрішньому і зовнішньому ринковому середовищі;
- державна зарегульованість виробничих відносин суттєво обмежує ринковий механізм ціноутворення.

Проблему забезпечення конкурентоспроможності ПЕК України неможливо вирішити без техніко-технологічної реконструкції, оновлення, модернізації виробничих потужностей та процесів, впровадження нових технологій і створення сучасної інфраструктури. В цьому плані треба зазначити, що фінансування власними коштами інноваційних технологій видобування, транспортування та економії енергоресурсів суттєво ускладнюється внаслідок поширення на внутрішньому ринку спекулятивних фінансових інструментів, спрямованих на максимізацію фінансових фондів тіньового капіталу з їх наступним відпливом до офшорних зон. Що стосується залучення зовнішніх джерел фінансування, то вони вкрай обмежені внаслідок незадовільного фінансово-економічного стану більшості підприємств ПЕК і їх низької інвестиційної промисловості. Не сприяє цьому і вітчизняне макросередовище.

Таким чином, хоча фінансова стабілізація має величезне значення, вона не вирішує всіх проблем конкурентоспроможності ПЕК. В цьому плані заслуговує на увагу підхід тих науковців, які пропонують інші шляхи забезпечення конкурентоспроможності підприємств ПЕК, що дозволяють в сучасних умовах за рахунок власних можливостей набути конкретних переваг. На думку багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, [1; 4] одним із головних завдань в цьому напрямі є удосконалення організаційно-економічних структур управління технологічними і фінансово-економічними зв'язками підприємств ПЕК шляхом формування інтегрованих енергопаливних компаній. Світовий досвід свідчить, що комбінування як форма інтеграції в умовах розбудови ринкової економіки є особливо доцільною. Світова практика підтверджує, що саме крупні інтегровані компанії займають провідні позиції в національних ПЕК різних країн. Наприклад, в Росії сьогодні в електроенергетиці трансформаційні процеси регулюються федеральним законом "Про особливості функціонування електроенергетики в перехідний період" та іншими нормативними актами, а впровадження конкурентних засад у цій сфері ПЕК відбувається за кількома стратегічними напрямами. Один з них – відхід від вертикально інтегрованих компаній і створення ве-

ликих енергоструктур, які будуть спеціалізуватися на двох ключових видах діяльності: природомонопольному (диспетчеризація, передача та розподіл електроенергії) і конкурентному (генерація і збут електроенергії, будівельні, ремонтні, сервісні послуги). Показово, що стратегія реформування російської електроенергетики передбачає домінування в конкурентному секторі приватних компаній, тоді як у природомонопольному посилюватиметься вплив держави [3].

Розглядаючи питання про диверсифікацію джерел енергії як важливого засобу забезпечення енергетичної безпеки держави, здається слушною позиція тих спеціалістів, які вважають за необхідне орієнтацію ПЕК України на випереджаючий розвиток атомної енергетики. Доцільність такого підходу підтверджує наявність достатньої наукової, виробничої, сировинної бази, можливість підготовки фахівців з обслуговування АЕС. На користь такого напряму теж свідчить світовий досвід: у свій час Франція, взявши курс на енергетичну незалежність, довела частку ядерної складової у власному ПЕК до 75%. Подібну стратегію здійснюють Японія, Китай і Південна Корея. В Україні частка виробленої електроенергії АЕС у загальному обсязі її виробництва становить понад 46%.

Необхідність перетворення ядерної енергетики на базову складову вітчизняного ПЕК XXI століття зумовлюється до того ж принаймні двома причинами: 1) створення сучасної ядерної промисловості переорієнтовує енергетичне виробництво із поливнодобувних галузей і транспортування палива на сучасні наукоємні ядерні технології високого рівня, а в експорті – на продукцію цих високих технологій, що дасть новий імпульс соціальному і культурному розвитку; 2) враховуючи екологічну складову цього питання, потрібно зазначити, що за експертними оцінками, на три галузі ПЕК (вугільна промисловість, електроенергетика, що базується на ТЕС, і нафтогазовий комплекс) в Україні приходиться близько 45% викидів шкідливих речовин в атмосферу і майже 25% скидів забруднених стоків у поверхневі водні об'єкти, а також понад 26% твердих відходів і близько 65% загального обсягу парникових газів. І це при тому, що Україна сьогодні виробляє 60% електроенергії від рівня 1990 р.

Література: *1. Инновационное развитие топливно-энергетического комплекса: проблемы и возможности / Под общ. ред. Г.К. Вороновского и И.В. Недина. – К.: Знания Украины, 2004. – 386 с. 2. Интеграция в энергетике и экономическая безопасность государства / Под общ. ред. Г.К. Вороновского и И.В. Недина. – К.: Знания Украины, 2005. – 420 с. 3. Информационный бюллетень о ходе реформирования ОАО РАО "ЕЭС России" в 2006 году. – М.: ОАО РАО "ЕЭС России", 2007. – 116 с. 4. Экономическая и национальная безопасность / Под общ. ред. Е.А. Олейникова. - М. : Экзамен, 2004. – 766 с.*

УДК 338.48.009.12

Евтушенко О.В., Горошко А.А.

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ

ХНУ ім. В.Н.Каразіна

Конкуренція (від лат. concurre – зіштовхуватися) – це боротьба між товаровиробниками, між постачальниками товарів (продавцями) за лідерство, за першість на ринку, за "гаманець" споживача. Конкуренція припускає боротьбу товаровиробників і постачальників за найбільш вигідні умови виробництва, сфери додатка капіталу, джерела сировини, ринки збуту. Конкуренція є "невидимою рукою", що регулює все суспільне господарство. Конкуренція служать одним із найважливіших способів підвищення ефективності, як цілої економічної системи, так і всіх її ланок. Конкуренція є цивілізована форма боротьби за виживання, це найсильніший спосіб безперервного стимулювання працівників і трудових колективів. Завдяки економічній волі, що супроводжує їй конкуренції, ринкова економіка перевершує командно-адміністративну, у якій конкуренції немає місця. [4]

З економічної точки зору, конкуренція розглядається в 3 основних аспектах:

1. Як ступінь змагальності на ринку;
2. Як саморегулюючий елемент ринкового механізму;
3. Як критерій, по якому визначається тип галузевого ринку. [1]

Розглядаючи конкуренцію необхідно показати її як позитивні сторони, так і негативні.

Позитивні сторони конкуренції:

1. конкуренція змушує постійно шукати й використовувати у виробництві нові можливості;
2. конкуренція вимагає вдосконалювати техніку й технології;
3. конкуренція стимулює підвищення якості товару;
4. конкуренція змушує знижувати витрати (і ціни);
5. конкуренція жадає від постачальників товарів (продавців) знижувати ціни на пропонований товар;
6. конкуренція орієнтує на асортименти товарів підвищеного попиту;
7. конкуренція підвищує якість продукції (клієнт завжди правий);
8. конкуренція вводить нові форми керування.

Негативні сторони конкуренції:

1. при конкуренції спостерігається нещадність і жорстокість стосовно невдахи;
2. численність "жертв" у вигляді банкрутств і безробіття. Будь-який товар або послуга в більшому або меншому ступені конкурентоспроможний. На конкурентоспроможність впливають наступні фактори:

а) при його виробництві:
- продуктивність праці;
- рівень оподатковування;
- впровадження науково-технічних розробок;
- розміри прибутку підприємства;
- величина оплати праці.

б) при його споживанні:
- продажна ціна товару;
- якість;
- новизна;
- обслуговування після продажу;
- рівень передпродажної підготовки. [5]

Існує шість видів конкуренції:

1. функціональна конкуренція – базується на тім, що ту саму потребу споживача можна задовольнити по-різному;

2. видова конкуренція – це конкуренція між аналогічними товарами, але різними по оформленню;

3. предметна конкуренція – це конкуренція між аналогічними товарами, але різними по якості виробу й по привабливості марки;

4. цінова конкуренція – зниження ціни збільшує продажі, приводить до розширенню ринку;

5. схована цінова конкуренція: буває двох видів:
- продаж особистого товару за ціною конкурента;
- зниження ціни споживання товару.

6. незаконні методи:
- антиреклама товарів конкурентів;
- виробництво товарів імітаторів (підробка).

Ринкові відносини роблять через попит та пропозицію постійний вплив на розвиток виробництва. Однак цей вплив не вичерпується роллю ціни й ціноутворення. Величезний вплив на виробництво, розподіл, обмін матеріальних благ у суспільстві роблять моделі ринку.

Варто розглядати типи ринків насамперед відповідно до основних параметрів – чисельністю й розподілом діючих на них продавців і покупців. Крім цього, для розуміння структури відповідного ринку важливі наступні показники: диференціація продукту, бар'єри входу на ринок, структура витрат на виробництво, ступінь вертикальної інтеграції підприємств, ступінь диверсифікованості виробництва в окремих суб'єктів ринку. [3]

Таким чином, аналізуючи стан товарного ринку, роблячи висновки про ефективність його функціонування, необхідно завжди враховувати як структурну, так і поведінкову у тридцятилітній, а також наслідку окремих видів державного регулювання (податкового, таможенно-тарифного, антимонопольної політики, політики державної допомоги, регулювання цін і їхнього контролю).

Ідеальні моделі ринків майже не зустрічаються на практиці. Різноманіття реального економічного життя завжди складається з переплетення різних типів ринків, з їхньої видової трансформації в часі й просторі. Економічна теорія виділяє чисті форми для вивчення найбільш характерних властивостей кожної. Необхідно відзначити, що можливості покупців і продавців рівні тільки при чистій конкуренції. При всіх інших типах ринків вплив продавців виявляється більше впливу покупців, досягаючи мінімуму при чистій монополії.

Розглядаючи конкуренцію необхідно відзначити антимонопольну політику держави спрямовану на демонополізацію ринку.

Антимонопольна політика держави – економічна політика держави, що опирається на антитрестовське законодавство й законодавство про припинення несумлінної конкуренції. Антимонопольна політика спрямована на розвиток конкуренції, створення умов, що перешкоджають монополістичної діяльності учасників ринкових відносин і утворенню монополій на ринку.

Законодавство про припинення несумлінної конкуренції – нормативно-правові акти, що регламентують конкуренцію в міжнародній торгівлі й охоплюючи антитрестовському законодавстві й законодавство, спрямоване на охорону проти несумлінної конкуренції. Законодавство про припинення несумлінної конкуренції регулює відносини, що виникають і із приводу об'єктів промислової власності, договірних зобов'язань, особистих прав підприємців і ін. [2]

Література: *1. Конкуренція // Економічний словник. 2. Балабанів И. Т. Економіка туризму. – М: Фінанси й статистика, 2002. 3. Основи туристського маркетингу (для туристських підприємств, що працюють в умовах повного господарського розрахунку). Методичні рекомендації. М.: ЦРИБ "Турист", 1990. –80 с. 4. Тлумачний словник ринкової економіки". Москва. 1993. 5. Бабусин Н. И. "Менеджмент туризму" 3-е изд. – Мінськ: Нове знання, 2002.*

УДК:339.945.2

Ігнатенко В. Є.

НАУКОВО-ОСВІТНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І РЕГІОНУ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: ст. виклад. Коваленко Р.С.

У статті дано теоретичний аналіз причин і наслідків змін, що відбуваються в сучасних умовах, системи освіти як об'єкта державного і регіонального управління. Соціально-економічні реформи в Україні спрямовані на відновлення об'єктивних механізмів саморегуляції суспільства – правових, економічних, соціально-психологіч-

них, культурологічних тощо. Системний характер трансформаційних процесів закономірно вимагає і системного підходу до розв'язання існуючих і майбутніх проблем освітньої галузі.

Такий підхід, у свою чергу, вимагає не тільки усвідомлення структурної повноти соціально-економічного комплексу, до якого входить освіта, але й врахування пріоритетності та послідовності його складових у стратегічному і локальному вимірах. Це стосується інтегральної за своєю суттю проблематики "держава-економіка-освіта-управління". Удосконалювання управління освітньою галуззю є сьогодні чи не єдиним реальним резервом сучасної української освіти, яка, не вимагаючи значних матеріальних вкладень, здатна радикально поліпшити ситуацію вцій галузі шляхом оптимізації діяльності всіх її підсистем і компонентів.

Незважаючи на значну кількість публікацій з окремих питань управління навчанням і його менеджменту у сучасних умовах і ряд великих узагальнюючих робіт у цій галузі (В. Бондар, І. Зязун, В. Кремінь, В. Луговий, П. Симонов, Н. Протасова та ін.), проблеми створення економічних умов для якісного навчання і підвищення результативності освіти в цілому та управління формуванням навчального середовища в навчальній групі належать до числа найменш розроблених у державно-управлінській науці та в українській педагогіці.

Мета статті. Дослідити еволюцію і новий зміст об'єкту управління – освітньої системи країни і регіону з урахуванням об'єктивних тенденцій її розвитку.

Освіта, як і будь-який бізнес, складається з двох частин: суб'єкта управління та об'єкта управління, або бізнес-процесів верхнього і нижнього рівня. Діяльність суб'єкта управління – міністерства освіти або управління освіти облдержадміністрації – буде тим успішнішою, чим адекватніше він усвідомлює зміни, що відбуваються в об'єкті управління, чим адекватніше керує цими змінами.

Соціально-економічна природа освітнього комплексу багато в чому визначається специфікою знань як ресурсу (а в ринкових умовах і як товару). Перетворення інформації на знання, її якісна обробка і переробка відбуваються в процесі наукових досліджень і освітнього процесу. Як правило, зазначені перетворення здійснюються в структурних підрозділах (системах) освітнього комплексу (у першу чергу в шкільних класах, студентських групах, навчальних групах слухачів, курсантів і т.п.). Продаючи освітню послугу, сутність якої полягає в передачі знань новим індивідуумам, освітня установа, має можливість необмежене число разів здійснювати цей акт купівліпродажу. Обмеження полягають лише в кількості потенційних споживачів, але не в самому обсязі знань, тобто продукт діяльності освітнього комплексу практично безмежний.

На ринку освітніх послуг в останні роки з'явилося чимало навчальних і консультаційних центрів. Багато з них не відповідають вимогам підприємницьких структур, а навчальні програми не відповідають акредитаційним вимогам. Соціологічні опитування серед підприємців свідчать, що більш як 40 % з них ремствують на якість підготовки фахівців для сфери підприємництва в державних навчальних закладах. Ринок освітніх послуг з бізнес-освіти залишається поза увагою держави.

Важливість підтримки недержавних навчальних центрів визначається тим, що вони стали дуже помітним явищем у системі освіти і реалізують право громадян на свободу вибору навчального закладу й освітніх програм. Змінюється мотивація кадрів, усе більша кількість слухачів навчається, виходячи зі своїх життєвих потреб. Це характерно для безробітних. Негативний фактор – відсутність у підприємств, ділових структур коштів на перепідготовку кадрів, скорочення освітньої мобільності.

Недоліки в сучасній освіті, у першу чергу у навчанні, мають першопричину – відсутність сучасної теорії управління навчанням (теорії управління "збільшенням знань"). Механізми саморозвитку і ринкового регулювання освітньої діяльності, процеси демократизації і гуманізації освіти ускладнюють галузеве управління нею, бо тут переважає частка державної власності і реалізується конституційне право громадян на здобуття освіти. У сферу освіти сьогодні залучені величезні людські, фінансові і матеріально-технічні ресурси.

Але інвестиційну привабливість освітнього комплексу в ринковій економіці визначають не стільки кількісні змінив ньому, скільки якісні. Система освіти може ефективно функціонувати, коли поліпшуються якісні показники роботи і насамперед підвищується якість освіти та навчання.

Відповідно до змін, що відбуваються в Україні, в регіонах поновлюється структура і зміст освіти. Змінюються її роль і соціальні функції – вони усе більше переміщуються з обслуговування інтересів держави на задоволення потреб особистості, соціальних груп, суспільства.

Якщо в індустріальному суспільстві питання про природу багатства досить вивчені, то процеси нематеріального виробництва, що є основними в інформаційному постіндустріальному суспільстві, ще малодосліджені. Головним фактором приросту суспільного багатства в інформаційному суспільстві є збільшення накопиченого обсягу знань.

Знання завдяки своєму впливу на суспільство й економіку стає основним фактором виробництва. Традиційні фактори – природні ресурси, робоча сила, капітал – мають другорядне значення. Дослідження відносин людей з приводу збільшення знань стає найважливішим предметом державно-управлінської теорії.

Менеджмент, як ефективний вид керівництва бізнесом, добре зарекомендував себе в ринковій економіці. Освітній комплекс нерозривно пов'язаний з системою ринкових економічних відносин країни через фінансово-господарський механізм взаємин із самостійними господарськими суб'єктами на ринках ресурсів. Державне управління поступово починає використовувати менеджмент і для поліпшення управління освітньою галуззю. Отчому вже сформувався і в Україні освітній та педагогічний менеджмент.

Основне завдання державного управління освітою – підвищення соціально-економічної ефективності функціонування освітнього комплексу в постіндустріальному інформаційному суспільстві і пошук шляхів збільшення темпів приросту обсягів знань та оптимізація їхнього використання.

Системний підхід до державного управління освітнім комплексом країни дає можливість розкрити зміст основних складових освітніх, педагогічних і дидактичних систем. Це необхідно для визначення змістовно-цільового алгоритму державної політики, освітньої стратегії, а також для інтерпретації конкретних модулів, що мають педагогічне і дидактичне навантаження.

Важливо бачити при цьому місце освіти в гуманітарному комплексі регіону. Гуманітарний комплекс регіону є сукупністю невиробничих, соціальне орієнтованих систем, що в процесі взаємодії та взаємо до сповнення один одного забезпечують надання послуг освіти, охорони здоров'я тощо. Це поняття більш широке, ніж "соціальний комплекс" і більш повне, тому що характеризує мету реформ, орієнтацію на загальнолюдські цінності і конкретну особистість [3].

Таким чином, зміни соціально-економічної природи освітнього комплексу країни обумовлюють необхідність перегляду не тільки технологій освіти. Необхідне формування економічної теорії освіти й освітнього права як самостійних галузей економічної і правової наук. Необхідний розвиток теорії управління освітньою галуззю (у рамках теорії державного управління), усіма її системами, підсистемами і компонентами. Міністерство освіти і науки України могло б стати ініціатором та замовником комплексних наукових розробок з цієї проблематики.

Одним з важливих завдань державної освітньої політики стає створення стійких передумов для зближення правових і організаційно-економічних умов діяльності державних та недержавних освітніх установ у розширенні масштабу і поліпшенні якості ділової освіти в регіонах країни.

Людство більше не в змозі йти шляхом проб і помилок. Напрошується природний висновок: щось негаразд з процесом передачі мемофонду (масиву інформації, переданої поза генетичним шляхом).

У сформованій ситуації (навколишнє середовище незворотно змінене, йде біологічна еволюція людства, викликана цими змінами) ми можемо вплинути тільки на механізм еволюції мемофонду.

Таким чином, людство просто змушене переглянути структуру свого споживання: значна частка ресурсів повинна бути спрямована на передачу культурної інформації, тобто в сферу освіти.

Необхідно докорінно переглянути ставлення до освіти (як способу передачі мемофонду): це не тільки відтворення трудових ресурсів, але й насамперед збереження людського виду.

Значне поширення таких стратегій у діловій практиці може забезпечити відповідна податкова політика держави. Необхідно вишукати можливість витрачати на освітню діяльність не 5% ВВП, а набагато більше.

Література: 1. Батченко Л.В., Гамаюнов В.Г., Поважний С.Ф. Менеджмент в образовании. – Харьков: Основа, 2008. – 598 с. 2. Вифлеемский А. Роль образовательного комплексе в постиндустриальном обществе / Высшее образование России. – 2007. – М.: 1997. – С. 115-121. 3. Лобас В.М. Аналіз сучасного стану теоретичних досліджень реформування гуманітарної сфери // Серія "Державне управління". – Т. 3. – Вип. Ю. –Донецьк: ДонДАУ, 2082. – С. 231-235. 4. Луговий В.І. Управління освітою / Навчальний посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності "Держуправління". – К., 2009. – 302 с.

УДК 339.52:338(477)

Ільїна А.І.

АПК УКРАЇНИ ЗА УМОВ ЇЇ ЧЛЕНСТВА В СОТ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Ще досить недавно Україна перебувала у відокремленому від світового господарства середовищі та мала вузькоспеціалізований спектр зовнішньоекономічного співробітництва. Ринкові трансформації активізували потребу у розвитку євроінтеграційних процесів в Україні та вступу її до Світової організації торгівлі (СОТ). 16 травня 2008 року Україна стала повноправним членом СОТ.

Саме очікуване набуття Україною статусу члена СОТ, питання щодо адаптації аграрного сектору економіки до вимог організації і розробка заходів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції є наразі надзвичайно актуальними і вимагають ретельного аналізу сучасного стану сільського господарства України та обґрунтування можливих наслідків вступу України до СОТ для цієї галузі.

Проблему можливих наслідків вступу України до СОТ як для економіки в цілому, так і для сільського господарства зокрема досліджували провідні українські науковці ще задовго до вступу в СОТ. Серед економістів, які приділяють увагу цьому питанню і сьогодні можна назвати С.М. Квашу, Ю.Я. Лузана, В.І. Губенка, П.Т. Саблука, Т.О. Осташко, А.П. Голікова та інших дослідників [1].

Україна має великий аграрний потенціал, але рівень його використання недостатній. Причиною цьому є незначне фінансування сільськогосподарської галузі та відсутність сучасних технологій. Рівень державної підтримки сільського господарства в Україні значно нижчий, ніж у розвинених країнах. Останніми роками видатки на сільськогосподарські потреби дорівнювали близько 0,5% ВВП, тоді як в Росії – 0,8%, Канаді – 1,3%, США – 1,5%, Чехії – 1,6%, Японії та ЄС – 1,7% та в Угорщині – 1,8%. У розрахунку на душу населення субсидії становили: в Японії – $566, США – $350, ЄС – $336, Канаді – $163, Угорщині – $111, Чехії – $100, Росії – $60, а в Україні – лише $3,3 [4]. Такі цифри свідчать про важкість адаптації національного сільського господарства до стандартів СОТ.

Всі заходи щодо державної підтримки сільського господарства умовно поділені на три групи, або розкладені по різнокольорових скриньках: "зеленій", "блакитній" і "жовтій" [3].

До "зеленої скриньки" належать витрати на наукові дослідження, підготовку кадрів, інформаційно-консультаційне обслуговування; ветеринарні і фітосанітарні заходи, контроль безпеки продуктів харчування; розповсюдження ринкової інформації; вдосконалення інфраструктури сільської місцевості; утримання стратегічних продовольчих запасів, охорону навколишнього середовища; програми регіонального розвитку тощо. Держава, що є членом СОТ, має право фінансувати заходи "зеленої скриньки" в будь-якому обсязі залежно від можливостей свого бюджету.

Немає заперечень проти бюджетного фінансування заходів "блакитної скриньки", оскільки вони спрямовані на обмеження перевиробництва (скорочення поголів'я худоби, посівних площ тощо).

До заходів "жовтої скриньки" належать дотації сільськогосподарським виробникам, в тому числі на племінне тваринництво, елітне насінництво; пільгове кредитування сільгоспвиробників за рахунок бюджету; списання боргів; закупівля у виробника товарів за цінами, що перевищують ринкові; надання сільгоспвиробнику товарів та послуг за цінами, нижчими від ринкових тощо. Фінансування з держбюджету цих заходів повинно поступово скорочуватись.

Як бачимо, майже всі заходи державної підтримки українського сільського господарства, завдяки яким галузь розвивалась протягом останніх років належать саме до "жовтої скриньки", тому, найімовірніше, будуть підлягати певному скороченню.

Аналіз макроекономічних показників аграрного сектору економіки України з метою визначення системних змін у зв'язку із вступом України до СОТ ускладнено розгортанням в Україні з листопада 2008 року світової фінансової кризи та несприятливою ціновою кон'юнктурою на світовому аграрному ринку.

Зовнішньоторговельний обіг продукції АПК України за 2008 рік склав 18,0 млрд. дол. США, що в 1,6 рази більше ніж у 2007 році. Позитивне зовнішньоторговельне сальдо становило 4,5 млрд. дол. США. Порівняно з відповідним періодом минулого року експорт збільшився на 66% та склав 11,3 млрд. дол. США, імпорт – на 55,3% та склав 6,76 млрд. дол. США.

У структурі експорту продукція рослинництва займала 89,7% в обсязі 10127,1 млн. дол. США, а продукції тваринництва – відповідно 10,3%, тобто 1158,4 млн. дол. США. Найбільша частка у структурі експорту припадала на зернові злаки (32,8%), олію (16,8%), насіння олійних культур (12,3%), молокопродукти (5,8%). У структурі імпорту сільгосппродукції переважну частку займало рослинництво – 70,2% до загального імпорту, обсягом 4745,1 млн. дол. США. Відповідно на продукцію тваринництва припадало – 29,8% (2014,4 млн. дол. США).

В товарній структурі імпорту сільськогосподарської продукції основне місце займали: м'ясо і субпродукти (12,5%), риба, ракоподібні, молюски (9,1%), плоди, горіхи і цедра (8,6%), олія (7,3%), тютюн і вироби з нього (6,8%), шоколад та какао (5,3%). Регіональна структура зовнішньоторговельного обігу сільськогосподарської продукції представлена відчутною часткою країн СНД – 27%, і країн ЄС – 34% та меншою часткою США – 3%, країн Африки – 6%. У 2008 році порівняно з 2007 роком зовнішньоторговельний обіг з країнами СНД збільшився на 36%, з країнами ЄС –на 72%, з США – на 85%, з країнами Африки – на 61% [2].

Перспективи розвитку АПК в умовах членства України в СОТ.

За останні декілька років практично всі країни світу постали перед серйозною проблемою: як уникнути економічного спаду й зберегти активний темп розвитку в умовах нестабільності на фінансових та продовольчих ринках. І Україна не виключення. За даними продовольчої комісії Організації Об'єднаних Націй (ФАО) за останні 50 років світові ціни на основні продукти харчування досягли винятково високого рівня. З одного боку – це стимул для розвитку аграрного сектора, а з іншого – серйозний виклик [5].

Разом з тим слід зауважити, що ця тенденція має схильність до змін і тому нестабільність світових цін зростає від року в рік. І це означає, що досвід попередніх років щодо сезонного зростання цін на аграрну продукцію вже не враховується. Особливість сьогоднішньої ситуації полягає в тому, що аграрні прогнози не є визна-

чальними, а основні види продукції, наприклад – зерно, знаходяться під впливом високого рівня пропозиції на зовнішньому ринку та ще й ускладнюються природно-кліматичними умовами та кризовими явищами у світовій економіці. Фінансова криза не дає можливості агропідприємствам перечекати несприятливу кон'юнктуру, а підприємствам переробної промисловості – закупити необхідні обсяги відносно дешевої сировини. За рахунок значного зниження цін на основні види сільськогосподарської продукції їх рівень не дає змоги в повній мірі компенсувати витрати на виробництво та одержати хоча б мінімальний прибуток.

За таких умов економічна аграрна політика держави сьогодні і в подальшій перспективі повинна мати прагматичний характер, щоб здоровий державний протекціонізм межував із системною роботою щодо підвищення ефективності агропромислового виробництва за рахунок диверсифікації та технологічного переоснащення на базі інноваціено-інвестиційної моделі розвитку.

Отже, саме комплексний підхід з урахуванням вимог і обмежень, що накладає членство України в СОТ є ключовою запорукою успіху [5].

На нашу думку, для реалізації цієї стратегії необхідно здійснити низку дій:

1) Змінити напрями та механізми державної підтримки галузі. А саме: зберегти податкову підтримку галузі там, де вона забезпечує позитивний результат і не вступає в протиріччя з вимогами СОТ; підтримати виробників продукції через інструменти "жовтої скриньки" і широко застосовувати підтримку села через інструменти "зеленої скриньки" СОТ; фінансувати програми, що орієнтовані на зростання ефективності аграрного виробництва, забезпечення сталого землекористування та екологічні аспекти виробництва.

2) Забезпечити якість і безпечність продукції. Здійснити структурні зміни, орієнтовані на підвищення якості і безпечності продукції, що виробляється, частково – із застосуванням засобів державної підтримки та розробки відповідних програм; удосконалити систему технічного регулювання, державного контролю та ефективного механізму ринкового нагляду; чітко регламентувати вирощування та використання генетично-модифікованих організмів; розвивати органічне виробництво, зважаючи на постійний попит на органічну продукцію.

3) Повноцінно використовувати інтеграційні зв'язки в АПК: кооперувати зусилля дрібних сільгоспвиробників; прийняти комплекс нормативно-правових та організаційних заходів, спрямованих на розвиток кооперацийних процесів.

4) Створити нову ідеологію цінової підтримки сільгоспвиробників.

Література: *1. Н.В. Вовченко. Передбачувані наслідки членства у СОТ для сільськогосподарських товаровиробників України/ Вісник "Економіка АПК", 2009, №6, с. 122-128. 2. В.І. Лобунець. Аналіз конкурентоспроможності аграрної продукції в умовах членства України в СОТ. 3. Т.О. Осташко. Приєднання України до СОТ: перспективи і ризики для аграрного сектора України / Журнал "Економіка і прогнозування", 2003, №6, с. 22. 4. В. Сіденко, О. Барановський. Україна і СОТ: як збільшити плюси і зменшити мінуси/ Газета "Дзеркало тижня", 2002. 5. Б.К. Супіханов. Перспективи розвитку агропромислового комплексу в умовах членства України в СОТ та формування зони вільної торгівлі з ЄС/ Вісник "Економіка АПК", 2008, №11, с. 138-144.*

УДК 339.9

КВИТКА Э. Е.

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МИРОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОЦЕССОВ И МЕСТО В НИХ УКРАИНЫ

Харьковский гуманитарный университет
"НАРОДНАЯ УКРАИНСКАЯ АКАДЕМИЯ"
Науч. рук.: д.э.н., проф. Довгаль Е.А.

Международные отношения, являющиеся основой для возникновения и развития мирохозяйственных процессов, представляют собой сложную систему, включающую в себя экономический, политический, информационный, социальный, экологический и многие другие аспекты. Также они являются широким комплексом торговых, производственных, финансовых и научно-технических отношений.

В своем развитии международные отношения прошли длительный путь еще со времен Древнего Рима и Древней Греции до настоящего времени, и эволюционировали из рамок международной торговли в широкий комплекс отношений, упомянутый выше.

Одной из основных глобальных социально-экономических тенденций современности является широкомасштабное распространение рыночной модели хозяйствования. Как известно, под рыночной экономикой понимается экономика, основой которой является рыночное ценообразование, а также индивидуальные решения экономических субъектов. Эти решения и формируют механизм распределения ресурсов. Другие же регуляторы, кроме рыночных, оказываются за пределами рынка.

Современная же экономика далеко отошла от такой модели и отличается сложной многоуровневой и многосубъектной системой регулирования, в которой все большую роль играет глобальное ре-

гулирование. А рыночное регулирование при этом становится лишь одним из его видов, далеко не самым главным. Как отмечает российский исследователь Ю. Шишков: “Так называемая рыночная экономика никогда не находилась в полной власти у "невидимой руки" рынка. Даже на наиболее ранних этапах своего становления она не обходилась без вмешательства государства, которое в той или иной мере придерживала эту "руку". Таким образом, с самого начала сложился своеобразный симбиоз рыночного и государственного регулирования экономики. Этот симбиоз являет собой стойкую систему, которая саморазвивается, все больше усложняется и самосовершенствуется” [1, стр. 34].

Но, безусловно, главной и определяющей тенденцией в XXI веке является глобализация – превращение мирового хозяйства в единый рынок товаров, услуг, капитала, рабочей силы и знаний. С одной стороны, она несет широчайшую массу возможностей человечеству, связанных с быстрым распространением информации, обменом товарами и услугами, продвижением новых технологий и возникновением более широкого, чем раньше поля взаимодействия между субъектами хозяйствования.

Однако, глобализация влечет за собой и массу негативных моментов. С одной стороны, развиваются процессы анархии (это касается, прежде всего, валютно-финансовой системы), с другой стороны, усиливаются тенденции к олигархии это заметно на концентрации промышленности и финансов, формировании технологических союзов между отдельными фирмами. В результате такого развития образуются огромные корпорации, не знающие границ. Целью современных корпораций является не столько максимизация прибыли, сколько максимизация рынка. В противном случае конкуренты из других регионов могут вытеснить их не только с зарубежных, но и с национальных рынков, как это произошло в 90-е годы со многими российскими компаниями, особенно по производству потребительских товаров. Мировые рынки многих товаров уже поделены транснациональными корпорациями в том смысле, что они присутствуют или доминируют в большинстве стран мира на местных рынках товаров и услуг.

Таким образом, оборотной стороной политики максимизации рынка является ужесточение конкуренции между фирмами разных стран, в том числе и на их отечественных рынках. Это важное последствие глобализации, так оно приводит к кризису или банкротству многих национальных компаний, которые ранее могли рассматривать рынок своей страны как свою крепость, где им грозила конкуренция только со стороны других национальных фирм. Глобализация делает международную конкуренцию обычным явлением и на внутреннем рынке.

Интернационализация, перерастающая в глобализацию, превращает весь мир в поле деятельности ТНК. Однако статистика показывает, что не только национальные, но и транснациональные компании тяготеют в своей внешнеэкономической деятельности прежде всего к соседним странам. Многие из них имеют дело со всеми регионами мира, но свой и соседние регионы оказываются преобладающими в их внешнеэкономических связях. Подобная внешнеэкономическая ориентация страны называется регионализацией.

Отмеченная тенденция является доминирующей, но не обязательной для всех случаев.

Многие развивающиеся страны и государства с переходной экономикой в своих внешнеэкономических связях ориентируются на развитые страны, а не на своих соседей по региону, такие же развивающиеся или постсоциалистические страны, к тому же нередко небольшие по величине рынка. Так, во внешней торговле Африки доминирует Западная Европа. В целом регионализация является заметным и, как полагают некоторые экономисты, все более важным явлением хозяйственной жизни мира. В качестве доказательства они приводят тот факт, что хотя международные экономические отношения в целом в последние десятилетия развиваются достаточно быстро, наиболее динамично они развиваются внутри регионов и между соседними регионами. Более того, существует точка зрения, согласно которой регионализация – это препятствие для глобализации.

Сегодня в Украине внешнеэкономические связи развиваются по неблагоприятному сценарию – стремительно увеличивается дефицит по счетам текущих операций вследствие более значительных темпов наращивания импорта, а иностранный капитал направляется преимущественно в финансовый сектор и недвижимость. Так, чистый приток ПИИ в экономику Украины в 2007 г. в 1,6 раза превысил уровень предыдущего года и составил 9,2 млрд. дол. (6,6% от ВВП), что является наивысшим показателем за всю историю составления платежного баланса Украины [2, стр. 76].

Стоит отметить, что по данным Госкомстата Украины, на начало 2008 г. основными партнерами нашего государства оставались страны СНГ, с которыми сальдо стоимости услуг возрастало быстрее, чем со странами ЕС и США, и превышало последние, соответственно, в 4 и 18 раз, в частности с РФ – в 3,6 и 12,4 раза. Стратегическим партнером нашего государства в этой сфере остается Российская Федерация. Одновременно, сальдо услуг Украины приобретает отрицательное значение с Великобританией, Венгрией и США [3, стр.45].

По оценкам НБУ, в 2007 г. наращивание экспортных поставок происходило в результате сохранения высоких цен на мировых

рынках сырья и стабильного спроса на продукцию отечественного машиностроения в странах СНГ. В то же время активное расширение как потребительского, так и инвестиционного внутреннего спроса стимулировало увеличение объемов импортных операций.

В частности, обращает на себя внимание тот факт, что в 2003-2004 годах рост положительного сальдо торгового баланса достигался при условиях умеренного увеличения потребления домохозяйств темпами, которые превышали темпы роста ВВП до 2%, а прирост инвестиций в основной капитал был больше 20%, что приемлемо для транзитивной экономики. Однако, уже в 2005 году прирост потребления домохозяйств и импорта почти в 7 раз превысил темпы увеличения ВВП, прирост инвестиций в основной капитал уменьшился до опасных 4%, а темпы роста импорта превысили темпы наращивания экспорта более чем в 4 раза, что привело к появлению отрицательного сальдо во внешней торговле товарами [2, стр. 78].

Таким образом, есть основания считать, что увеличение платежеспособного спроса темпами, которые в несколько раз превышают темпы роста ВВП, в условиях достаточно высокого уровня либерализации внешнеторговых отношений усиливает зависимость экономики Украины от внешних рынков и, соответственно, чувствительность к колебаниям их конъюнктуры.

В этой связи опыт Украины и других постсоциалистических стран свидетельствует о неэффективности как чрезмерной либерализации торговли, так и злоупотребления администрированием и протекционистскими мерами. Чрезмерная либерализация и открытость внутреннего рынка в условиях увеличения платежеспособного спроса способствует экспансии импорта, происходит ухудшение конкурентных, в основном ценовых, преимуществ национального производителя.

Сегодня успеху экспортной политики Украины мешают внутренние структурные проблемы, которые угнетают развитие экспортного потенциала страны, мешают росту международной конкурентоспособности, и пока они не будут устранены, выгодное участие нашей страны в глобальных хозяйственных процессах будет крайне проблематичным.

Литература: *1. Броницький О. М. Господарська культура як фактор сучасного суспільного відтворення / Броницька В.В. – Полтава: Скайтек, 2009. – 165 с. 2. Панфилова Т. Украина в глобальной торговой и инвестиционной среде / Т. Панфилова // Економіка України. – 2009. – № 6. – С. 75-84. 3. Шостак Л. Открытая экономика: перспективы позиционирования Украины в мировой хозяйственной системе / Л. Шостак, А. Бадрак // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 38-48.*

УДК 339.94

Кіян Ю. С.

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ ІНДІЇ: МОЖЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ДОСВІДУ ЇХ СТВОРЕННЯ УКРАЇНОЮ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.т.н., проф. І. Ю. Матюшенко

На даному етапі перед Україною постав ряд проблем, пов'язаних з недостатньою кількістю залучення іноземних інвестицій і повільного розвитку національної економіки.

Інвестиції – довгострокові вкладення капіталу з метою одержання доходу. Інвестиції є невід'ємною складовою частиною сучасної економіки. Від кредитів інвестиції відрізняються ступенем ризику для інвестора (кредитора) – кредит і відсотки необхідно повертати в обговорений термін незалежно від прибутковості проекту, інвестиції повертаються й приносять доход у прибуткових проектах [3, с. 23]. Питання науково-методичних основ державного регулювання інвестиційної діяльності досліджується в роботах В. М. Гейця, М. Данько, Л. А. Жаліло, В. Мартиненка, О. Ф. Уткіна та інших.

Досвід іноземних країн свідчить, що створення індустріальних (промислових) парків є одним із перспективних шляхів залучення інвестицій, зокрема іноземних, в економічний розвиток регіонів, передусім економічно відсталих.

Таким чином, тема "Індустріальні парки Індії" запозичення досвіду їхнього створення Україною" є актуальною в першу чергу з урахуванням потенційних можливостей індустріальних парків як потужних засобів стимулювання економічного розвитку в Україні.

Метою даної магістерської роботи є вивчення досвіду Індії в створенні індустріальних парків і аналіз можливостей його використання в процесі організації індустріальних парків в Україні.

Індустріальний парк – це промисловий і складський комплекс, що дозволяє розмістити на одній досить великій земельній ділянці кілька компаній. Крім виробничих площ, підприємці одержують в оренду адміністративні, офісні будинки. Керуючим індустріальним парком компанія може надавати також логістичні, охоронні й інші види послуг з вимоги орендарів. Вона ж бере на себе всі зобов'язання по організації роботи й забезпеченню орендарів (власників) інженерними комунікаціями, електроенергією, водою, теплопостачанням. При цьому важливо те, що частка витрат на виробництво істотно знижується за рахунок їхнього поділу між декількома орендарями.

Окремі відомості про розвиток індустріальних парків в Індії наведені в роботі С. И. Миронова "Економіка Індії в XXI сторіччі" [5], у якій окремий розділ присвячений розвитку інноваційних техноло-

гій в Індії, зокрема аналізується діяльність індійського уряду по розвитку мережі індустріальних парків в Індії.

Ціль проведеної в Індії роботи по законодавству індустріальних парків укладається в "забезпеченні високої конкурентоздатності індійської продукції на світових ринках шляхом подальшого розвитку індустріальних парків, бізнес інкубаторів і інших форм організації виробництва, що стимулюють розвиток індійської електронної промисловості" [4].

Для утвердження індустріальних парків в Індії існують такі критерії, як:

1. У районі, виділеному під індустріальний парк, на промислові підприємства не повинне бути виділене менш дев'яноста відсотків від області, що розподіляється.

2. У проекті повинне бути не менш тридцяти промислових об'єктів, розташованих у промисловій зоні.

3. Мінімальна забудована площа повинна бути не менш 50000 квадратних метрів.

4. Промисловий парк повинен перебувати у власності тільки одного підприємства.

5. Промислові підрозділи повинні займатися тільки виробничою діяльністю.

6. Підприємство повинне надавати в електронному виді щорічна доповідь Центральної ради прямих податків [6].

Кажучи про індустріальні парки в Україні, можна виділити наступне: інтерес до них підсилився в 2005 р., коли уряд України схвалив концепцію створення подібних об'єктів.

На сьогодні в Україні скасовано дію вільних економічних зон в, що поставило під сумнів створення індустріальних парків, оскільки при відсутності преференцій інвестори не захочуть вкладати кошти в будівництво індустріальних парків, розмішати в них виробництво.

Відсутність податкових пільг також не стимулює вітчизняних виробників розміщати виробництво в межах індустріальних парків. Все це приводить до того, що українські індустріальні парки, практично такими не є, а нагадують якийсь підрозділ головного підприємства, наукового об'єднання.

Отже можна стверджувати, що тих промислових площадок, які повною мірою можна віднести до "індустріальних парків" в Україні на сьогодні, на жаль, не існує.

Прикладом створення індустріальних парків в Україні може служити створення в Одеській області, поряд з Автономною Республікою Крим, Київською, Львівською і Харківською областями, пілотного проекту створення індустріальних парків. За результатами реалізації цих проектів будуть створені мережі таких же парків. Про

це говориться в Концепції створення індустріальних (промислових) парків, схваленої Кабінетом міністрів України.

Метою концепції є визначення механізму реалізації державної політики в сфері створення й розвитку індустріальних (промислових) парків в Україні для сприяння залученню інвестицій. Реалізація концепції припускає 3 етапи.

На першому – організаційному етапі (2006-2007 роки) – планується підготувати нормативно-правову базу для створення й функціонування індустріальних парків, а також визначити перспективні території для їхнього розміщення (на конкурсній основі). На другому (2008-2010 роки) – створити ряд пілотних індустріальних парків. Третій етап (з 2009 року) включає проведення комплексного аналізу результатів реалізації проектів.

Координація роботи із впровадження концепції покладена на Міністерство економіки. На минулому в червні цього року в Одесі III міжнародному форумі інвестицій і інновацій виконуючий обов'язки голови Одеської обласної державної адміністрації Борис Звягінцев сказав, що приблизно технопарк планується створювати в Беляевском районі. Уже проведена відповідна підготовча робота: готові всі необхідні документи, а під будівництво виділена ділянка землі площею 220 га.

Будівництво індустріального парку, згідно із планами, протриває близько 5 років. Передбачуваний обсяг інвестицій, необхідних для реалізації проекту, – близько 900 млн дол. Деякі закордонні компанії вже виявили зацікавленість, а одним з потенційних інвесторів проекту є засновник корпорації Microsoft американський мільярдер Білл Гейтс. За словами голови одеської обласної організації роботодавців Леоніда Шемякина, створення індустріального парку забезпечить робітниками місцями 55-60 тис. жильців Одеси та області [1].

Отже, у результаті проведеного дослідження зроблено такі висновки:

Індійський досвід, особливо в такої важливої сфері як залучення інвестицій в економіку, може бути використаним і при створенні індустріальних парків в України. Зокрема мова йде про стимулювання припливу іноземних інвестицій в індустріальні парки України за рахунок законодавчого забезпечення інвестиційної діяльності.

Створення індустріальних парків дозволить розв'язати відразу кілька проблем. Оскільки ділянки будуть реалізовуватися на відкритих тендерах, це дозволить уникнути спекуляцій і корупційних скандалів, пов'язаних із продажем землі. Парки будуть розташовані на територіях, які сьогодні не використовуються по призначенню: це й колишні військові частини, і аеродроми. Створення індустріальних парків залучить інвестиції в промисловість, що дозволить знизити рівень безробіття й збільшити надходження до бюджету.

Для того щоб удержати інвесторів, державі необхідно розробити компенсаційні заходи, які дозволять зменшити втрати компаній від ліквідації пільг і зберегти позитивний імідж країни.

Таким чином, проведений аналіз говорить про те, що в Україні починається осмислення позитивного світового досвіду по створенню індустріальних парків, у тому числі й індійського.

Література: *1. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків" від 1 серпня 2006 р. № 447-р Київ. 2. Проект закону про індустріальні (промислові) парки № 3744 від 27.06.2007. 3. Бланк Н. А. Инвестиционная деятельность. – С-Пб.: Финансы и статистика 2007. – 288 с. 4. Касперук В. Індія в епоху глобалізації: індійська демократія та проекція індійського досвіду на інші країни Сходу// Сучасність. – 2009. – №1. – с. 96-116. 5. Миронов С. И. Экономика Индии в XXI столетии. М. Международная экономика. 2009. – 201 с. 6. Правительство Индии. Министерство финансов. Департамент финансов по налогам и сборам. – http://siadipp.nic.in.*

УДК-339.924

Королев Е. В.

УКРАИНА И ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА: ПЕРСПЕКТИВЫ НА БУДУЩЕЕ

ХНУ им. В. Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Милюха Г. В.

За последние 5 лет руководство Украины окончательно свело свою деятельность на международной арене к треугольнику Вашингтон – Брюссель – Москва, почти полностью провалив азиатское направление украинской внешней политики. Но контуры новой мировой финансовой системы и меры стимулирования экономического роста на сегодняшний день обсуждаются на форуме в Азии, где большинство лидеров представляют незападные страны. Украине пора повернуться лицом к Азии, отбросив иллюзии об успехе вступления в ЕС.

Сегодня альтернативой ЕС для Украины является Шанхайская организация сотрудничества, которая рассматривается как зародыш антиамериканского союза на постсоветском пространстве. ШОС создавалась на основе так называемой "Шанхайской пятерки", которая занималась вопросами приграничного взаимодействия, а в дальнейшем была нацелена на системное решение вопросов безопасности. За прошедшие годы ШОС превратилась во влиятельную международную организацию, участвующую в решении целого

комплекса глобальных вопросов, начиная от энергетической безопасности и заканчивая образовательным и социогуманитарным сотрудничеством [1].

Согласно результатам экспертного опроса, проведенного Центром социальных исследований "СОФИЯ" эксперты оценивают возможность присоединения Украины к новой системе европейской безопасности (если таковая будет создана) как "умеренную". Около половины экспертов либо считают это возможным только в отдаленной перспективе (через 15-20 лет), либо исключают возможность этого события вообще. При этом важно подчеркнуть, что большинство экспертов оценивают вероятность вступления Украины в ЕС либо как "низкую", либо исключают возможность такого события вообще. Многие эксперты указали на то, что присутствие Украины в ШОС в том или ином статусе способствовало бы укреплению отношений со странами, обладающими колоссальными рынками и претендующими на лидерство в мире [6].

На сегодняшний день перспективы взаимодействия Украины и ШОС можно рассматривать исходя из двух точек зрения: во-первых, на основе той системы двухсторонних отношений, которые сложились между нашим государством и членами этой организации, а во-вторых, исходя из геополитических интересов и стратегий основных игроков на международной арене, которые традиционно пересекаются на территории Украины и определяют перечень ее возможностей и маневров.

Отношения Украины и ШОС имеют будущее, но не подкреплены настоящим. Если ЕС рассматривается ШОС как жизненно важный экономический партнер, то блок НАТО – наоборот, как организация, которой необходимо перекрыть доступ к "сфере своего влияния" [3]. Поэтому любое сотрудничество Украины с НАТО может заблокировать основные перспективные направления развития отношений с ШОС.

Одним из таких направлений является экономическое сотрудничество с КНР, которое характеризуется огромным потенциалом. Перечень перспективных отраслей, основными среди которых являются строительство атомных электростанций, судостроение, сотрудничество в рамках военно-промышленного комплекса, достаточно велик. Кроме того, возможна диверсификация рынка энергоносителей посредством Казахстана и Узбекистана, которые находятся в сфере влияния КНР.

По мнению О. Збитневой, Киевский институт проблем управления им. Горшенина, глобальный интерес, который Украина может представлять для Китая, состоит в ослабление позиций России. Мы не согласны с этим утверждением, так как страны-союзники военно-политического блока не могут быть заинтересованы в ослабление

своих партнеров, "членов семьи", которые преследуют цели, утвержденные по обоюдной договоренности.

Исходя из экономической точки зрения, членство Украины в ШОС, страны-члены которой обладают ресурсами Центральной Азии, имеет больше плюсов, чем минусов.

Согласно расчетам российского ученого-экономиста и политика С. Глазьева, возвращение Украины в интеграционный процесс, предусматривающий сотрудничество с Россией, Беларусью и Казахстаном, и формирование общей стратегии экономического развития, приведет к тому, что к 2015 г. ВВП Украины увеличится на 84%, конечное потребление – на 82%, инвестиции в основной капитал – на 75%. При этом макроэкономическая оценка интеграционного эффекта на период до 2010 г. для Украины составит 18,6% современного уровня ВВП (50,5 млрд. гривен). Эффект интеграции, который Украина получит к 2015 г. Составит – 34% современного уровня ВВП (92 млрд. гривен). Эффект интеграции по приросту конечного потребления: к 2010 г. – на 19,2% (40 млрд. гривен), а к 2015 г. – 33,6% (70 млрд. гривен). Эффект интеграции по величине дополнительных инвестиций в основной капитал для Украины к 2010 г. составит 19,3% (12 млрд. гривен) прироста от современного уровня, а к 2015 г. – 32,3% (21 млрд. гривен) [2].

С другой стороны, прямым результатом появления полноценной государственной границы между Россией и Украиной, вследствие вступления Украины в НАТО, станет разрушение тысяч кооперационных связей промышленности, остановка большинства предприятий химико-металлургического и машиностроительного комплексов, существенное сокращение производства в агропромышленном комплексе, что в совокупности приведет к снижению ВВП на 15-20%, многократное повышение цен на энергоносители на украинском рынке, ликвидация более 3 млн. рабочих мест, разрыв миллионов человеческих связей, что в целом повлечет снижение уровня жизни на Украине не менее чем вдвое [5].

К минусам можно отнести опасность стать придатком китайской экономики вследствие снятия торговых барьеров между странами ШОС, что создаст условия для резкого увеличения предложения китайских товаров и опасность попасть в сферу влияния России как экономического, так и политического в рамках ШОС как очередной ее сателлит.

По мнению видного российского политика и политолога А. А. Кокошина "Договор о долгосрочном добрососедстве, дружбе и сотрудничестве", подписанный на бишкекском саммите 2007 года странами-членами ШОС, может сыграть весьма важную роль в становлении новой системы мировой политики, нового миропорядка, более справедливого, менее чреватого острыми кризисам, чем та, которая воз-

никла после распада биполярной системы, когда доминирующей силой попыталась стать единственная оставшаяся сверхдержава – США [4].

Приоритетом внешней политики Украины должно стать участие в становлении этого нового миропорядка посредством членства ШОС. ШОС – сравнительно молодая организация, что не мешает ей динамично развиваться и укреплять свои позиции на международной арене. Вступление Украины в ШОС предоставит возможность внести свои коррективы как в развитие самой организации, так и в становление новой системы мировой политики с учетом национальных интересов Украины.

По итогам Екатеринбургского саммита руководителей стран-участниц Шанхайской организации сотрудничества в июне 2009 года был запущен процесс подготовки проекта документа, регламентирующего порядок приема в эту организацию новых членов. Кроме того, Республика Белоруссия и Демократическая Социалистическая Республика Шри-Ланка получили статус партнеров по диалогу [1].

Мы считаем, что процесс интеграции Украины в ШОС должен происходить постепенно, пройдя через 4 стадии:

1. Получение статуса государства-наблюдателя

2. Получение статуса партнера по диалогу

3. Двусторонние переговоры с Россией и Китаем о членстве в ШОС. (На сегодняшний день из 6 членов ШОС самые влиятельные – РФ и КНР. По сути, организационная структура ШОС сводится к следующей формуле: Россия–Китай + 4 остальные члена)

4. Получение статуса полноправного члена организации

По нашему мнению, не стоит откладывать начало переговоров и ждать подготовки нормативной базы ШОС касательно порядка приобретения членства в организации. Необходимо форсировать процесс вступления Украины в ШОС, но не в ущерб национальным интересам. Чем раньше Украина станет полноправным членом Шанхайской организации сотрудничества, тем полнее она сможет воплотить свои национальные интересы в системе нового миропорядка.

Сотрудничество Украины с Шанхайской организацией сотрудничества возможно, а членство, учитывая в каком состоянии сейчас находится наша страна, – жизненно необходимо! Иначе перетягивание "украинского каната" между Россией и США, и структурами за которыми стоят эти страны, закончится полной потерей самостоятельности нашего правительства в принятии решений и окончательной дестабилизацией национальной экономики.

Литература: *1. Власов А. Безальтернативный ШОС // http://rian. com. ua/analytics/20090616/78166085.html. 2. Глазьев С. Направление главного удара. Украинская карта в геополитической игре США // http://www.*

glazev.ru/econom_polit/30. 3. Збітнєва О. Україна і ШОС: членство, співпраця чи геополітична несумісність? / Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик. – 2008. – № 30 (282) // http://www.personal-plus.net/282/3540.html. 4. К справедливому миропорядку. Сайт фракции Единая Россия // http://www.er-duma.ru/pubs/29609. 5. Онлайн-интервью с Сергеем Глазевым // Газета. Ru // http://www.gazeta.ru/glaziev.shtml. 6. Основные угрозы и пути обеспечения национальной безопасности Украины: результаты экспертного опроса. // http://pda.regnum. ru/news/1081843.html.

УДК 339.924

Котвицька О.І.

ВІЗОВИЙ РЕЖИМ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: Беренда С.В.

Мета. Виявити особливості візового режиму для громадян (резидентів) України і громадян країн ЄС в умовах функціонування угоди про спрощення оформлення віз.

Тема даної роботи є актуальною, тому що візовий режим є одним з важливих показників Європейської інтеграції України. Дійсне спрощення візового режиму дозволить Україні як можна глибше інтегруватися в Європейський союз, допоможе легкому виходу українських виробників на ринки ЄС, а також сприятиме поглибленню культурного, студентського обміну, тощо.

Візовий режим – умови (правила) здобуття візи і особливий порядок перетину державного кордону, встановлений державою як в однобічному порядку, так і на підставі домовленостей між державами. Існують різні типи візових режимів: загальний, дипломатичний, приватний, транзитний. [1]

Шенгенська угода – це угода про відміну паспортного і митного контролю, яка була підписана 5 європейськими державами (Бельгією, Нідерландами, Люксембургом, Францією, Німеччиною) 14 червня 1985 на кораблі "Прінцеса Марія Астрід" на річці Мозель поблизу невеликого міста Шенген в Люксембурзі. Місто було обрано через близькість до точки сходження кордонів Люксембурга, Німеччини і Франції. Внаслідок цього угода отримала назву "Шенгенська угода". Угода набрала чинності 26 березня 1995 року – на той час до неї приєдналися також Іспанія і Португалія. З того часу до угоди приєдналися ще декілька держав; за станом на кінець 2007 року угода підписана 30 державами і фактично діє (з відміною пограничного контролю) в 25 державах (Австрія, Бельгія, Угорщина,

Германія, Греція, Данія, Ісландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція, Естонія). Громадяни держав, що уклали відповідні угоди з Шенгенською групою, отримали право безвізового пересічення зовнішніх кордонів і вільного пересування усередині Шенгенського простору. [2]

Основним документом, який регламентує співробітництво між Україною та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки, є План дій Україна–ЄС затверджений у 2007 році.

29 жовтня 2008 р. у Брюсселі офіційно започатковано безвізовий діалог між Україною та ЄС, який триватиме впродовж наступних років на рівні старших посадових осіб з метою визначення критеріїв та умов запровадження безвізового режиму для українських громадян. Оглядаючись на терміни впровадження Шенгенської угоди – 10 років з 1985 по 1995 рр. можна стверджувати, що ми знаходимось на початку цього шляху.

Важливим кроком у захисті прав громадян України на свободу пересування і підтримання родинних зв'язків стала робота по укладенню двосторонніх угод між Україною та Польщею, Угорщиною, Словаччиною і Румунією про правила місцевого прикордонного руху для мешканців прикордонних районів.

У контексті розбудови взаємодії у сфері управління кордонами, 11 червня 2007 року підписано Робочі домовленості про оперативне співробітництво між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Європейським Агентством з менеджменту оперативного співробітництва на зовнішніх кордонах держав-членів ЄС (FRONTEX). Налагоджено роботу з Місією Європейської Комісії з надання допомоги у питаннях кордону Україні та Республіці Молдова (EUBAM), започатковано переговорний процес з розвитку співробітництва України з співробітництва з Європолом, Євроюстом та Лісабонським моніторинговим Центром ЄС з питань наркотиків та наркотичної залежності. [3]

Щодо угоди про спрощення візового режиму, яка була підписана між Україною та ЄС 18 червня 2007 року, важливо відмітити, що аналогічні угоди були запропоновані ЄС (і підписані) зі всіма країнами-сусідами (окрім Білорусі): Російською Федерацією, Албанією, Молдовою, Чорногорією, Македонією, Боснією і Герцеговиною, Сербією. Деякі "позитивні" зміни, які передбачені цією угодою, для громадян України обернулися ще більшим ускладненням в процедурі отримання віз.

Розглянемо це детальніше.

1) Згідно угоди встановлене єдине держмито 35 євро за оформлення віз. Але ще декілька років тому держмито до Литви, Лат-

вії, Естонії, Польщі, Угорщини, Чехії і Словаччини складало 0 євро, а в країни Західної Європи ціна і раніше була близько 35 євро. Тому ніяких позитивних змін у цьому напрямку для українців не відбулося.

2) Угода передбачає значне скорочення терміну розгляду клопотання про візу. Але дійсного прогресу у цьому рішенні фактично немає, тому що в загальному порядку термін розгляду залишився 10 календарних днів, а у виняткових випадках термін ухвалення рішення може бути продовжений до 30 днів.

3) При розгляді клопотання про візу від сплати держмита звільняються: судді, члени офіційних делегацій, спортсмени, вчені і культурні діячі, журналісти, водії-далекобійники, члени бригад потягів і локомотивів. Але для всіх вказаних категорій громадян поїздки до Європи є виконанням своїх професійних обов'язків, а витрати на відрядження – на візу, мешкання і дорогу – їм зазвичай сплачує працедавець. Категорії громадян, зокрема школярі, студенти і аспіранти, що прямують на навчання складають незначну частину населення держави серед загальної кількості бажаючих отримати візу. А українські пенсіонери у масовій більшості не мають достатнього доходу для подорожей у країни ЄС.

Таким чином, більше 90% українських громадян скористатися "спрощенням візового режиму з країнами ЄС" не зможуть. [4]

Ще в 2005 році за ініціативою Президента України в однобічному порядку був встановлений безвізовий режим в'їзду до України громадян держав-членів ЄС і низки провідних країн Європи. З тих пір лише з ЄС потік іноземців виріс удвічі. Це є безумовно позитивним явищем. У той же час введення владою України дуже ліберальних правил перетину кордону не викликало адекватного зустрічного руху з боку Європи. Унаслідок різних обмежень і проблем після розширення Шенгенської зони удвічі скоротилося число громадян України, що виїжджають в країни Євросоюзу.

Уважний аналіз виконання угоди про спрощення видачі віз свідчить, що нині воно не забезпечує вільного пересування громадян України по Європі. Зокрема, отримати візу для поїздки в "нові" держави Шенгенської зони ще складніше, ніж в "старих" із-за додаткових умов і бюрократичних процедур. Тому кожний четвертий українець вимушений платити різного роду посередникам додаткові гроші за візу для в'їзду до країн Шенгенської зони.

Таким чином, витрати на візові процедури майже удвічі більше встановлених 35 євро, зафіксованих в угоді через організаційну складність (наприклад, подорож кожного здобувача візи до посольства 2 рази при подачі документів та отриманні візи). Багаторазові візи в основному видають на 1-3 місяці, і лише кожна десята – строком на півроку і більш. Кількість документів, які повинен пред'я-

вити заявник в консульства не тільки не зменшена, але фактично значно збільшена. [5]

Компаративний аналіз, того що потрібно громадянам країн ЄС, щоб в'їхати на Україну і українцям до країн ЄС, наведений нижче – у таблиці 1.

Таблиця 1

Громадяни ЄС	Громадяни України
1. Міжнародний паспорт	1. Закордонний паспорт
	2. Копії всіх сторінок внутрішнього паспорту
	3. Підтвердження броні готелю
	4. Довідка з місця роботи з даними щодо стабільності доходу
	5. Виписка з банківського рахунку з сумою, яку визначає кожна країна окремо на кожний день знаходженнях на території конкретної країни (наприклад, 100€ на один день)
	6. Квитки на літак або автобус
7. Медична страховка	7. Медична страховка
	8. Багато інших документів, що підтверджують фінансовий стан громадянина
	9. Дані щодо рухомого і нерухомого майна
	10. Переклад всіх наведених документів на мову приймаючої країни з обов'язковим нотаріальним завіренням (наприклад, посольство Португалії)
	11. Довідка з ВНЗ чи школи
	12. Свідоцтво про народження
	13. Свідоцтво про укладення шлюбу

Таким чином, перелік документів для громадян України, виїжджаючих до країн ЄС, незрівнянно завищений в порівнянні з аналогічним списком для громадян ЄС, подорожуючих до України.

Порівняльний аналіз витрат на відпочинок у Португалії протягом 1 тижня громадянина Швеції та громадянина України наведений у таблиці 2.

Таблиця 2

Громадянина Швеції	Громадянин України
1. Авіаквитки (малбюджетними авіалініями) діскаунтерами 29,99 € * 2= 59,98 € (в обидві сторони)	1. Авіаквитки 400 € * 2= 800 € (в обидві сторони)
2. Готель **** 80 € * 7 = 560 €	2. Готель **** 80 € * 7 = 560 € [10]
3. Віза (непотрібна)	3. Віза (35 € + витрати на здобуття візи) Фактична сума ≈ 100 €
4. Медична страховка ≈ 10 €	4. Медична страховка ≈ 10 €
5. Трансфер аеропорт – готель – аеропорт = 60 €	5. Трансфер аеропорт – готель – аеропорт = 60 €
Загальна сума: 690 €[1]	Загальна сума: 1530 €[1]

[1]*Ці суми не включають в себе витрати на розваги, екскурсії, їжу та напої [6], [7].*

Різниця у сумах вражаюча. І це при тому, що середня заробітна платня громадянина Швеції у декілька разів вища, ніж у громадянина України. Також значно ускладнюючим фактором є високий ризик втрати значної суми (800 евро за авіаквитки), який виникає внаслідок того, що громадяни України змушені у багатьох випадках викупати квитки у авіакомпаній без можливості повернення при відмовленні у візі.

Висновки.

Спрощення візового режиму згідно угоди між Україною та ЄС в дійсності не сталося, а навпаки привело до нових ускладнень для громадян України. Всі вищерозглянуті проблеми дуже заважають середньому та малому бізнесу, який зацікавлений у роботі з закордонними підприємствами, роботі туристичного бізнесу, наукового та культурного обміну та громадянам, які дійсно бажають мати відпочинок або подорожувати країнами ЄС, і як наслідок інтеграції між Україною та ЄС зокрема.

Щоб уникнути випадків нелегальної міграції потрібно складати та розширювати базу міжнародних угод щодо легального працевлаштування громадян України, бажаючих працювати у країнах ЄС, а також наполегливо вирішувати проблеми безробіття в середині України.

Поступове реальне спрощення візового режиму з боку країн ЄС дасть потужний поштовх для України на її шляху Європейської інтеграції.

Література: *1. http://ru.wikipedia.org/. 2. http://www.schengen.su/. 3. http://www.mfa.gov.ua/. 4. http://www.economica.com.ua/. 5. http://rus. newsru.ua/. 6. http://stourne-spb.com/. 7. http://www.centralr.com/.*

УДК: 336.76-042.3: 336.1

Крамаренко И. А.

РОЛЬ ФОНДОВОГО РЫНКА В РАЗВИТИИ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ

ХНУ им. В. Н. Каразина
Науч. рук.: к. э. н. проф. Сидоров В. И.

Фондовый рынок является составной частью финансовой системы государства, в связи с чем любые изменения в нем затрагивают интересы миллионов участников рынка и обычных людей. Международный рынок ценных бумаг (МРЦБ) играет сейчас важную роль в сближении государств, их экономики, в переходе к новому мировому общественно-экономическому порядку. Интегрирующая роль МРЦБ становится одной из господствующих тенденций его развития. [2]

По степени развития Фондового рынка (ФР) можно судить о состоянии экономики страны. Это предъявляет особые требования к механизму регулирования и функционирования рынка, обладающего рядом функций:

- мобилизация сбережений в экономике и направления их в инвестиции;
- перелива капитала из одних сфер экономики в другие;
- повышение уровня ликвидности финансов предприятий;
- коммерческая функция (прибыль) [1].

Рынок ценных бумаг США является крупнейшим в мире, на его долю приходится почти 40% мирового рынка ценных бумаг. Рынок ценных бумаг США делится на два больших сегмента: организованные биржи ценных бумаг и внебиржевой рынок.

Основным звеном в биржевой системе США всегда была Нью-Йоркская фондовая биржа (NYSE), которая в 2007 году объединилось с европейской биржей Euronext, в результате чего образовалась первая в истории межконтинентальная фондовая биржа. Именно конкуренция со стороны американской внебиржевой электронной системы НАЗДАК подтолкнула эти биржи к слиянию. [1]

Фондовый рынок ЕС включает в себя национальные фондовые рынки европейских стран. Крупнейшими из них являются рынки Великобритании, Германии и Франции. В 2000 г. было официально объявлено о слиянии фондовых бирж Парижа, Амстердама и Брюсселя. На основе трех бирж создалась европейская фондовая биржа "Євронекст" с общей рыночной капитализацией 10 трлн. долларов. Со временем к "Євронекст" присоединился и Лиссабон. Создание "Євронекст" является результатом интеграционного процесса на фондовом рынке евро. Кроме этого, оно должно противостоять вторжению на европейский рынок американской системы НАЗДАК. [2]

Токийская фондовая биржа является главным фондовым рынком Японии и одной из наибольших фондовых бирж в мире. Государственное регулирование фондового рынка Японии традиционно более жесткое, по сравнению с демократическими правительствами стран Европейского Союза и США. В конце 2006 года руководство Токийской фондовой биржи начало переговоры о сотрудничестве с Нью-йоркской фондовой биржей (NYSE).

Для фондового рынка Украина характерно беспрецедентное в мировой практике преобладание неорганизованного рынка ценных бумаг над организованным. Круг участников рынка отвечает основным требованиям, которые существуют в мировом обществе. Рынок институционально оформлен и может выполнять свои функции как источник прямого финансирования экономики.

Фондовый рынок Украины с каждым годом развивается и приобретает все большее значение для экономики страны. Тенденции развития фондового рынка Украины позволяют говорить о приближении этого экономического института к мировым стандартам. По последним данным ГКЦБФР 2008 года, фондовый рынок Украины насчитывает около 858 торговцев ценными бумагами, 352 регистратора, 156 инвестиционных фондов, 84 хранителя, два депозитарий, семь фондовых бирж, две торгово-информационные системы (ТИС), а также 10 саморегулирующихся организаций (СРО). Общее количество акционеров в Украине, по данным реестров, составляет 17 млн, что почти на порядок больше, чем в соседних странах Восточной Европы.

Основной задачей Украинской фондовой биржи (УФБ) является активизация вторичного фондового рынка в Украине. Биржа планирует ввести на рынок новые финансовые инструменты. [4]

Объем торгов Фондовой биржи ПФТС по итогам октября 2009 года составил 2,05 млрд. грн. (Табл.), что в два раза превышает показатель прошлого месяца. Об этом сообщает пресс-служба биржи.

Согласно данным [3], индекс ПФТС за месяц увеличился на 6,96% – с 553,29 до 591,82 пунктов, а за 8 месяцев 2009 года – на

96,34% – с 301,42 до 591,82 пунктов. При этом 14 октября Индекс ПФТС достиг нового годового максимума – 661,1 пункта.

Таблица

Результаты торгов ПФТС за октябрь 2009 года [3]

Результаты торгов ПФТС, октябрь 2009 года	
Вид ЦБ	**Объм торгов**
ОВГЗ	1 млрд. 371,456 млн. грн.
Корпоративные облигации	456 млн. 395,543 тыс. грн.
Акции	183 млн. 368,627 тыс. грн.
Ценные бумаги ИСИ	41 млн. 651,479 тыс. грн.
Муниципальные облигации	438,715 тыс. грн.
Всего	**2 млрд. 53,310 млн. грн.**

Рост индекса ПФТС в октябре обеспечили акции предприятий трубной промышленности (ИНТЕРПАЙП Нижнеднепровский трубопрокатный завод – 46,3%), связи ("Укртелеком" – 32,2%), машиностроение (Сумское машиностроительное НПО им. Фрунзе – 28,5%, Мариупольский завод тяжелого машиностроения – 22,8%, Крюковский вагоностроительный завод – 18,4% и "Мотор Сич" – +6,4%), химии (Концерн "Стирол" – 27,1%) и энергетики ("Западэнерго" – +4,8%, "Донбассэнерго" – +1.8%, "Центрэнерго" – 1,3%). В то же время цены акций предприятий металлургии ("Енакиевский металлургический завод" – (-) 17,1%, "Алчевский металлургический комбинат" – (-)15,9%, Полтавский ГОК – (-)12,5% и "Азовсталь" – (-) 12,2%) и банковских учреждений ("Райффайзен Банк Аваль" – (-) 9,4% и "Укрсоцбанк" – (-) 4,6%) в октябре снизились. [3]

Капитализация Биржевого списка ПФТС снизилась в течение месяца на 6,1% - с 246,2 млрд.грн. до 231,1 млрд.грн.

По состоянию на 2 ноября 2009 года в Биржевом списке ПФТС находилось 862 ценные бумаги: 13 – в Котировочном списке первого уровня, 178 – в Котировочном списке второго уровня и 671 – в Списке внелистинговых ценных бумаг. Индекс ПФТС рассчитывается с 1 октября 1997 года. По состоянию на 1 апреля 2009 года в биржевом списке ПФТС находилось 832 ценных бумаг: 13 – в котировочный список первого уровня, 253 – в котировочный список второго уровня и 566 – в Списке внелистинговых ценных бумаг. [3]

ПФТС – ведущая фондовая биржа Украины. Доля рынка ЦБ Украины по итогам 2008 года составляет 93,2%. Количество участников ПФТС – 240 компаний и банков.

Анализ современного состояния фондового рынка Украины говорит о том, что он возрастает за счет количественных показателей. Сравнительно с прошлыми годами наблюдается значительное увеличение не только регистрации выпусков ценных бумаг, а и объема торгов на рынке ценных бумаг. Но качественные показатели еще не отвечают тем характеристикам, которые бы говорили об эффективности национальной модели фондового рынка.

Законодательная база и доминирование ЗАО препятствуют работе фондового рынка Украины. [5] Для эффективного функционирования фондового рынка необходимо принять новое законодательство, которое должно быть продолжением и развитием правовых основ функционирования фондового рынка Украины, которые были начаты Законами Украины "О ценных бумагах и фондовой бирже", "О хозяйственных обществах", "О приватизационных бумагах".

Литература: *1. Мировое хозяйство и международные экономические отношения: Учебное пособие / Под ред. А. П. Голикова и др. – Симферополь, СОНАТ, 2003. – 432 с. 2. Голиков А. П., Казакова Н. А. Стратегия регионального развития: европейский контекст: Монография. – Харьков: Экограф, 2008. – 180 с. 3. www.pfts.com. 4. www.expert.ua. 5. www.investfunds.com.ua*

УДК 330

Крупка М.О.

ІННОВАЦІЙНА ТЕОРІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: д.е.н., проф. Якубовський С.А.

Тенденції розвитку світової економіки показують, що формування економіки інноваційного типу – економіки знань є довгострокова стратегія кожної держави. Визначальну роль в економічній динаміці країн грають інновації. В розвинених країнах від 75 до 100% приросту ВНП відбувається за рахунок використання нововведень, а для країн з економікою, що розвиваються, активізація інноваційних процесів з'являється єдиною можливістю у найближчий перспективі стати конкурентоздатними на світовому ринку, підняти до сучасних стандартів рівень життя населення і забезпечити безпеку держави в цілому.

Актуальність даної теми обумовлена важливістю інноваційних процесів в економічному розвитку, які з'явилися імпульсом активного наукового дослідження формування національних інноваційних систем. Концепція інноваційних систем – це зручний аналітичний інструмент, який дозволяє отримати базову інформацію для коректування державної політики.

Міра наукового вивчення даної теми висока. Суттю інноваційної діяльності є максималізація здобуття соціально-економічного ефекту за рахунок підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу. В узагальненому вигляді власне інноваційний процес представляє замкнутий двоконтурний (продуктовий і ресурсний) цикл. В ході інноваційного процесу при відповідному ресурсному забезпеченні на основі результатів фундаментальних і прикладних досліджень здійснюється створення високих технологій, організація виробництва і реалізація продукції, яка базується на наукових розробках. Формування державних інноваційних систем є початковою стадією побудови постіндустріального суспільства, основу економіки якого складає здобуття і використання новітніх знань, тобто економіки знань [1; 2].

Інноваційна теорія економічного розвитку сформувалась як одна з теорій економічних циклів. Закінченого вигляду набула в середині XX ст. До цього часу науково-технічний прогрес не розглядався більшістю вчених як основний чинник економічного розвитку.

Особливе місце в інноваційній концепції економічного розвитку посіло розроблення Й. Шумпетером поняття "нововведення", "інновація". Останній термін став загальноприйнятою категорією у світовій економічній літературі. Інновації за Й. Шумпетером – це не просто нововведення, а нова функція виробництва, зміна технології виробництва продукції, стрибок від старої виробничої функції до нової. Великі інновації зумовлюють створення нових підприємств і нового устаткування, але не кожне нововведення і нове виробництво є інновацією [3].

Ключовий чинник техніко-економічної парадигми – це нові технології та засоби виробництва, що впливають на зміну структури витрат, зменшують відносну вартість одиниці корисного ефекту, створюють нові продукти, які поширюються на ринку, поліпшують якість традиційних продуктів. Техніко-економічні парадигми формують відповідні *технологічні уклади* (табл.) [4; 5].

Економіка знань формується на основі:

- широкомасштабного та ефективного використання національних і глобальних знань у всіх секторах економіки;
- створення суспільства висококваліфікованих, мобільних і творчих особистостей;
- функціонування ефективної інноваційної системи, що об'єднує компанії, науку й дослідницькі центри, банки та інші інституції;
- розбудови якісно нового культурного середовища, сприятливого для запровадження економіки знань;
- формування динамічної інформаційної інфраструктури та конкурентного інформаційного сектору, який забезпечує комунікаційними послугами й новітньою інформацією всі прошарки суспільства (рис.) [4].

Таблиця

Технологічний уклад і період домінування.
Хронологія і характеристика технологічних укладів

Перший (1770–1830 роки)	Другий (1830–1880 роки)	Третій (1880–1930 роки)	Четвертий (1930–1980 роки)	П'ятий (1980–1990 – 2030–2040 роки)
Ядро технологічного укладу				
Текстильна промисловість, машинобудування для текстильної промисловості, виплавка чавуну, обробка заліза, будівництво каналів, паровий двигун	Паровий двигун, залізничне будівництво, транспорт, машино- і пароплавобудування, вугільна, верстато- і нструментальна промисловість, чорна металургія	Електротехнічне, важке машинобудування, виробництво та прокат сталі, мережі електропостачання, неорганічна хімія	Автомобіле- і тракторобудування, кольорова металургія, виробництво товарів тривалого користування, синтетичні матеріали, органічна хімія, видобуток і переробка нафти	Електронна промисловість, обчислювальна оптико-волоконна техніка, програмне забезпечення, телекомунікація, роботобудування, видобуток і переробка газу, інформаційні послуги
Ключовий чинник				
Текстильні машини	Паровий двигун	Електро-двигун	Двигун внутрішнього згоряння, нафтохімія	Мікро-електронні компоненти
Ядро нового укладу, що формується				
Парові двигуни, машинобудування	Сталь, електроенергетика, важке машинобудування, неорганічна хімія	Автомобілебудування, органічна хімія, видобуток і переробка нафти, кольорова металургія, будівництво автошляхів	Радари, будівництво трубопроводів, авіаційна промисловість, видобуток і переробка газу	Біотехнологія, космічна техніка, тонка хімія

Рис. Економіка знань

Висновки:

1. Модель економіки, що базується на знаннях, потребує цілісного, системного підходу під час її запровадження та використання адекватних механізмів й інструментів економічної політики.

2. Розробка економічною наукою різноманітних моделей і концепцій економічного розвитку на основі теоретичного узагальнення світової практики господарської діяльності дає можливість вибору оптимального варіанта державної політики щодо реалізації відповідної стратегії з урахуванням усіх внутрішніх і зовнішніх чинників.

Література: *1. Иванов В.А. Актуальные проблемы формирования Российской инновационной системы [Текст] / В.А. Иванов – М., 2002. – www.opec.ru (14.11.2007). 2. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: Підручник [Текст] / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – с. 55-140. 3. Шумперт Й. Теория экономического развития [Текст] / Й. Шумперт. – перевод с немецкого языка. – М., 1982. – с. 154. 4. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність [Текст] / А.С. Філіпенко. – К.: Знання, 2007. – с. 433-436. 5. Графіка [Малюнок]: посібник для наукових закладів з предмету "Економіка" / Економіка в схемах. – Івано-Франківськ, 2003. – с. 17.*

УДК 330., 366 (477) (045)

Кудінець Д.С.

ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.е.н., доц. Казакова Н.А.

Основною проблемою, що виникає перед державою – це вибір шляхів економічного зростання. Необхідно з'ясувати який шлях дасть державі кращий результат: інтенсивний чи екстенсивний, яка із існуючих в економічній науці моделей є більш ефективною і т. ін.

Економічне зростання – це поступове зростання національної економіки в довгостроковому періоді. Зростання будь-якої національної економіки визначається такими основними факторами (чинниками або причинами):

1. кількістю та якістю природних ресурсів;
2. кількістю та якістю трудових ресурсів;
3. обсягом основного капіталу (основних виробничих фондів), зайнятого у суспільному виробництві;
4. технологією та організацією суспільного виробництва;
5. факторами попиту;
6. факторами розподілу.

Перші чотири фактори мають назву – фактори пропозиції, вони роблять економічне зростання фізично можливим. Зокрема, наявність значних природних ресурсів дає лише потенційну можливість економічного зростання, тоді як зростання стає реальністю лише за умови освоєння та введення наявних природних ресурсів в оборот.

Наявні трудові ресурси також є тільки трудовим потенціалом суспільства, який слід розумно використати. Реальне ж економічне зростання залежить від рівня зайнятості населення, професійної підготовки робочої сили, загального стану здоров'я та тривалості життя людей тощо.

Обсяг основного капіталу залежить від розміру фонду нагромадження суспільства та спрямованості інвестицій на створення нових життєвих благ (товарів і послуг, машин та устаткування тощо).

Рівень технології якісно характеризує продуктивність праці, ефективність виробництва показує узгодженість усіх виробничих факторів, що примножує його результативність. Стан технології залежить від рівня розвитку науки і техніки, здатності виробництва вчасно реагувати на нові науково-технічні досягнення.

Економічне зростання залежить також від факторів попиту. Економіка країни повинна забезпечити попит на зростаючий обсяг ресурсів, інвестицій, товарів і послуг. Для цього слід постійно підвищувати сукупний попит у суспільстві.

На темпи і розміри економічного зростання значний вплив мають і фактори розподілу. Для зростання виробництва недостатньо тільки нарощувати виробничі ресурси, їх необхідно вірно розподіляти. Зміни у структурі попиту вимагають переміщення капіталів і трудових ресурсів в галузі із більшим попитом на них.

Отже, можемо зробити висновки, що економічне зростання має місце тільки тоді, коли цьому сприяють як фактори пропозиції, так і фактори попиту та розподілу. Взаємозв'язок між самими факторами є складним і суперечливим. Зміни у факторах пропозиції породжують зміни у обсязі сукупного попиту та розподілі ресурсів і навпаки.

Розглядаючи більш докладно фактори пропозиції (кількість та якість природних ресурсів, трудових ресурсів, обсяг основного капіталу) можна зробити висновки, що вони не завжди адекватно впливають на економічне зростання держави.

До чинників які негативно впливають на економічне зростання можна віднести збільшення обсягу експорту природних ресурсів, що призводить до зниження темпів економічного зростання. Ця залежність одержала назву "голландська, хвороба", виникла в 50-60 рр. 20 сторіччя. Саме виникнення цього терміна зв'язано з відкриттям наприкінці 50-х – початку 60-х рр. родовищ природного газу в тій частині Північного моря, що належить Голландії. Ріст експорту, природного газу спричинив за собою істотне подорожчання національної валюти, що негативним образом позначилося на інших експортноорієнтованих галузях. Тому, коли мова йде про "голландську хворобу", у першу чергу мається на увазі ріст реального обмінного курсу за рахунок збільшення обсягів експорту одних галузей, що впливає на інші галузі і на економіку в цілому.

Крім цих факторів негативного впливу росту обсягів експорту природних ресурсів, зв'язаних з подорожчанням національної валюти, існує ряд механізмів, дія яких менш очевидно. Мова буде йти в першу чергу про економіки, що розвиваються, оскільки саме для них ці фактори виявляються найбільшою мірою.

Крім того, руйнівним по своєму впливу фактором, зв'язаним з відносною надмірністю природних ресурсів, є боротьба за ренту. Справа в тім, що економіки, що розвиваються, як правило, характеризуються відносно недосконалими ринками, нечітко визначеними правами власності і поганою системою їхнього захисту, а також поруч інших проблем інституціонального характеру. У такому випадку наявність істотних запасів природних ресурсів може вести до загострення боротьби за ці ресурси між різними економічними, політичними і кримінальними угрупуваннями.

Негативну залежність між відносною надмірністю природних ресурсів і темпами росту економіки, це негативний вплив величини видобувного сектора на рівень утворення населення і нагромадження

людського капіталу. По-перше, велика частина доходів від використання природних ресурсів не зв'язана з заробітною платою. У випадку легального використання природних ресурсів доход надходить в основному у вигляді дивідендів, соціальних і податкових пільг і т.п. У випадку напівлегального використання джерела доходу можуть залишатися тими ж, але виникають у результаті корупції, хабарництва і т.п. У цілому залежність між рівнем утворення і рівнем винагороди відсутня, що знижує стимули до інвестицій у людський капітал. По-друге, що добуваючі галузі, як правило, не є наукомісткими і не вимагають висококваліфікованої робочої сили.

Ще один механізм зв'язаний із процесами інвестування і нагромадження капіталу. Видобуток і наступний продаж корисних копалин, як правило, має досить високий рівень рентабельності. По суті, основна задача держави в процесі розподілу прав доступу до родовищ природних ресурсів – вибір таких схем платежів за користування цими ресурсами (мова тут йде і про податкові платежі, і про митні ставки, і про ціну ліцензій і т.п.), що забезпечують видобувним підприємствам нульовий рівень економічного прибутку. Якщо держава в силу яких-небудь причин не здатна правильно установити плату за користування цими ресурсами, рентабельність видобувних галузей виявляється вище, ніж у середньому по економіці (звичайно, ситуація, коли рентабельність видобувних галузей виявляється нижче середньої в економіці, гіпотетично також можлива, однак на практиці такого не зустрічалося).

Оскільки видобувні галузі можуть забезпечити більш високу віддачу на вкладені кошти, вони здатні брати кредити під більш високі ставки. Це веде до росту ставки відсотка в економіці і витисненню інвестицій в інших галузях. Крім цього, нагромадження капіталу, навіть якщо і прискорюється концентрується у видобувних галузях, що лише підсилює структурні дисбаланси в економіці.

На сучасному етапі розвитку економічне зростання неможливе без впровадження нової техніки та технології, що призводить до перетворення науки на безпосередньо продуктивну силу, до фундаментальних змін в техніці, гармонійному поєднанні розумових, фізичних, психічних зусиль людини, в її духовному збагаченні. А все це в свою чергу підвищує продуктивність праці, розмір доходу країни, а також рівень життя населення країни.

Економічна література звертає увагу на зв'язок економічного зростання держави та нерівності в доходах населення. Усі економісти та політики згодні, що бідність це соціальне зло, з нею необхідно боротися. Але точно встановити ступінь нерівності неможливо. В сучасному світі бідність асоціюється з низьким рівнем економічного розвитку і її ліквідація є першим кроком до економічного зростання держави, але погляди відносно вибору соціальної політики розходяться.

Підсумовуючи вищевказане можна зробити такі висновки:

1. Економічне зростання кожної країни залежить від факторів пропозиції та факторів попиту Вважається, що зв'язок між ними є складеним та суперечливим.

2. Сучасне економічне зростання більшою мірою залежність від науково-технічного прогресу та інтелектуалізації основних факторів виробництва.

3. Існує зв'язок між економічним зростанням країни та доходами населення, спочатку економічне зростання призводить до нерівності в доходах населення.

УДК 339.564:[338.45:669](477)

Кудрявцев К.А.

ТЕНДЕНЦИИ ТОВАРНОЙ И ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ ЭКСПОРТА МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук: к.э.н., доц. Олейник Л.В.

Металлургический комплекс играет важную роль в хозяйстве нашей страны. Это связано с тем, что он определяет ее экономический потенциал и обусловливает развитие других отраслей хозяйства, прежде всего машиностроения и металлообработки. Развитие металлургии в значительной степени отображает и определяет рост всех отраслей народного хозяйства, транспортного комплекса и строительства. Украина является крупным мировым производителем и экспортером продукции черной металлургии, имеет влияние на тенденции мирового рынка. Доля металлургической продукции в экспорте Украины в разные годы составляла от 30% до 35%.

Цель работы исследовать экспортные возможности отрасли черной металлургии Украины, географическую структуру экспорта, выделить основные проблемы на современном этапе, найти возможные пути решения имеющихся проблем.

До 2-й половины 2008 г. сегмент черной металлургии показывал стабильные темпы роста как производства так и экспорта, однако с началом финансового кризиса особо остро встал целый ряд уже давно имеющихся проблем:

- замена устаревшего технического оборудования предприятий;
- уменьшение энергетической зависимости отрасли;
- снижение высокой себестоимости продукции.

Снижение мирового спроса, а затем и уровня цен на продукцию черной металлургии привело к ослаблению позиций отечественных производителей и показало низкую конкурентоспособность продукции.

Украинские металлургические заводы и комбинаты имеют устаревшее оборудование, что значительно повышает энергоемкость и уровень загрязнения окружающей среды. Это, в свою очередь приводит к повышению себестоимости продукции и снижает ее конкурентоспособность в условиях суженного кризисного рынка, который по оценкам Всемирной организации производителей стали сократился на 15%-20%. [3]

В Украине более 40% стали выплавляется в мартеновских печах, что очень энергоемко и неэффективно. Украинские металлурги тратят почти вдвое больше топливных ресурсов, чем их западные конкуренты. При этом ежегодно отечественная металлургия потребляет 6-7 млрд. куб. м газа, тогда как большинство мировых производителей внедрили технологии пылеугольного топлива. Кроме того, потребление кокса на тонну выплавленного чугуна в Украине составляет 500-550 кг, тогда как средняя норма в мире составляет 270-300 кг. В условиях ограниченности топливных ресурсов Украина вынуждена их импортировать, тем самым отрасль впадает в зависимость от их импорта. [4, с. 53]

Все вышесказанное требует от украинских металлопроизводителей изменения экономической политики. В 2009 г. существенно изменилась географическая и товарная структура экспорта.

В структуре экспорта имеется тенденция увеличения доли наиболее конкурентоспособной по цене продукции с низкой добавленной стоимостью. По итогам первого полугодия 2009 г. доля полуфабрикатов достигла 55 %, тогда как за аналогичный период в 2008 г. она составляла 45 %. Как отображено на рисунке, продукция готового проката потеряла больше в денежном выражении, нежели чугун и полуфабрикаты. [2]

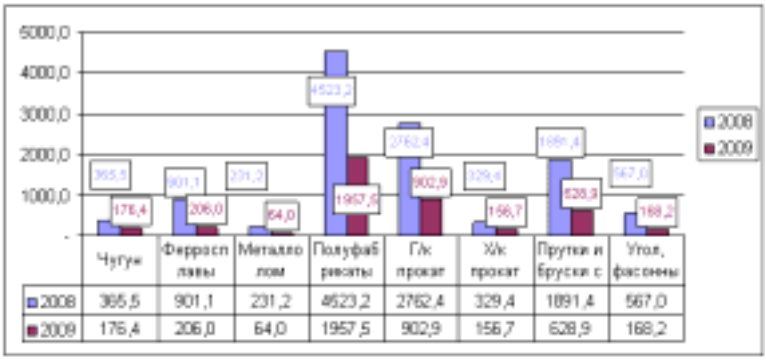

Рис. Динамика экспорта по некоторым статьям украинской металлопродукции в I пол. 2008 г. и 2009 г., млн долл. [2]

Таблица

Географическая структура экспорта украинской металлопродукции в январе-августе 2008 г. и 2009 г., млн долл.

Страна	Январь-август 2008 г.	Январь-август 2009 г.	% к прошлому периоду
Италия	636	150	-76,42%
Турция	424,4	255	-39,92%
Виргинские острова	416,7	144,4	-65,34%
США	325,2	-	-100%
Египет	306,7	164,8	-46,27%
ОАЭ	256,1	82,8	-67,67%
Индонезия	235,4	70,1	-70,21%
Иордания	190,4	59,7	-68,64%
Таиланд	189,3	106,2	-43,89%
Польша	167,6	17,2	-89,76%
Болгария	166,4	56,4	-66,10%
Великобритания	150,1	17,4	-88,40%
Сирия	115	98,8	-14,08%
Венгрия	109,1	26,8	-75,42%
С.Аравия	97	2	-97,94%
Филиппины	84,6	45,1	-46,67%
Доминиканская р.	75,9	-	-100%

Приведено по данным ассоциации металлургов Украины http://ukrmet. com.ua [4]

При этом доля продукции с низкой добавленной стоимостью продолжает увеличиваться. Совокупный экспорт металлопродукции из Украины в августе уменьшился на 6,0% по сравнению с объемами июля – с 2 246,8 тыс. т до 2 112,5 тыс. т. Кроме того, отгрузки горячекатаного плоского проката снизились на 20,7%, арматуры – на 20,1%, холоднокатаного плоского проката – на 7,8%, а экспорт квадратной заготовки уменьшился только на 4,4%. [4]

Мировые рынки сейчас имеют даже большее значение для отечественной металлургии, нежели год назад. Если в 2008 г. соотношение между долями металлопродукции, которая была реализована на внутреннем рынке и на экспорт, составляло 32:68, то в текущем году доля экспорта уже превысила 83%. Вместе с тем следует отметить, что, хотя экспортная ориентация украинской металлургии со стратегической точки зрения является ключевым риском для развития отрасли, то в тактическом плане именно она позволила смягчить последствия кризиса.

Относительно географических приоритетов экспорта украинской металлопродукции стоит выделить две важные тенденции. Во-первых, Украина практически проиграла западные рынки. Как отображено в таблице, поставки металла в США практически прекратились. Колоссальное падение наблюдается в направлении Великобритании, Польши, Венгрии и Италии. В то же время украинские металлургические компании впервые после периода 2004-2005 гг. расширили свои позиции на рынках Юго-Восточной Азии. [5]

Изменения в географической структуре экспорта свидетельствуют о том, что в кризисный период металлургические предприятия вышли на менее конкурентные рынки.

Предприятия требуют значительных инвестиций в техвооружение и модернизацию. Требуется внедрение современных, энеросберегающих способов производства продукции, что должно снизить себестоимость продукции и уменьшить импорт топливных ресурсов, минимизация зависимости отрасли от импорта топливных ресурсов. Значительную регулирующую роль в этом процессе должно играть государство при помощи соответствующих программ развития и их эффективной реализации.

В долгосрочной перспективе залогом стабильности и роста отрасли является повышение качества выпускаемой продукции, снижение ее себестоимости, увеличение производственного цикла и доли готовой продукции в экспорте.

Литература: *1. Леонтьев Л.И., Малышева Т.Я., Юсфин Ю.С. Сырьевая и топливная база черной металлургии. Учеб. пособие. – Москва: ИКТ Академкниг, 2007. – 304 с. 2. www.ukrstat.gov.ua. – Госкомстат Украины 3. www.worldsteel.org. – Всемирная организация производителей стали*

4. http://ukrmet.com.ua. – Ассоциация металлургов Украины 5. Steel statistics yearbook 2007. Ежегодное статистическое издание Всемирной организации производителей стали 6. http://www.azovstal.com.ua. – Статотдел МК Азовсталь.

УДК 339.94

Лотох Н.М.

ІНСТРУМЕНТИ ПІДЙОМУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ДЕРЖАВНОМУ ВИМІРІ

ХНУ ім. В.Н.Каразіна
Наук. кер..: к.е.н., доц. Лантух І.В.

На сьогоднішній день одним із найважливіших завдань будь-якої держави є боротьба з кризовими явищами в світовій економіці, та нівелювання негативного впливу їх на національну економіку. Взагалі, завжди головна мета внутрішньої політики – сталий економічний зріст національної економіки. "Ліки" від цих проблем знайдені давно. Нам тільки залишається, спираючись на світовий економічний та історичний досвід, обрати найкращу їх комбінацію. Економічний розвиток охоплює широкий спектр інтересів, і це обумовлює існування безлічі різних трактувань даного поняття. Для більшості економістів його сенс полягає в прискоренні економічного зростання. Прибічники кейнсіанства та інституціоналізму, ідентифікують економічний розвиток з промисловою політикою. "Зелені" політики уявляють його як стійкий розвиток, що гармонізує природну і суспільну системи. Профспілкові лідери вбачають в економічному розвитку засіб підвищення заробітної платні, стипендій, пенсій, усіляких соціальних допоміг, підвищення рівня базової освіти і якості підготовки кадрів. Для громадських лідерів і фахівців, у сфері місцевого самоврядування, економічний розвиток – це засіб зміцнення міської і сільської економіки з метою скорочення бідності і соціальної нерівності. Для чиновників окремих територій, економічний розвиток втілюється в реалізації пакету програм по створенню робочих місць.

Існує безліч теорій економічного розвитку. Розрізняючись в базових, фундаментальних підходах, вони пропонують різні поведінкові гіпотези, використовують різні поняття і категорії, різним чином пояснюють процес розвитку, і дають різні керівні вказівки. Теорії, використовувані девелоперам, явно або неявно, формують їх власне уявлення про економічний розвиток, визначають коло питань, що цікавить їх, то, яку інформацію вони збирають для аналізу розвитку, і яких стратегій розвитку дотримуються. Нарешті, міра теоретич-

ного розуміння визначає, наскільки буде успішний економічний керівник регіону в розвитку конкурентоспроможності регіону.

Теорія економічного зростання як розділ економічної науки, виник в 30-40-х рр. XX ст. Його предметом стало визначення умов стійкого, рівноважного, збалансованого зростання. Родоначальники теорії економічного зростання - англійський економіст Р. Харрод і американський економіст Е. Домар – в своїх моделях виходили з фіксованого відношення між величинами використовуваних у виробництві праці і капіталу. У цих моделях не враховувалися зміни в капіталоозброєнності праці і вплив технічного прогресу. Тому вони не давали адекватної картини реальних процесів економічного зростання в індустріально-розвинених країнах.

У 50-60-х рр. американський економіст лауреат Нобелівської премії Р. Солоу переглянув цю концепцію економічного зростання. Солоу ввів у модель економічного зростання змінний коефіцієнт капіталоозброєнності праці і додатковий параметр, що характеризує технічний прогрес. Він показав, що в США на технічний прогрес доводиться не менше половини всього приросту фізичного обсягу виробництва (з розрахунку на одного працівника).

Розроблена Солоу і його прибічниками неокласична теорія економічного зростання панувала в західній економічній літературі до середини 70-х рр. Їй опонували автори так званої посткейнсіанської теорії економічного зростання Н. Калдор, Дж. Робінсон і ін. Хоча їх моделі аналізували більше число чинників економічного зростання і були ближче до реалій господарського життя, вони поступалися неокласичним моделям по частині визначеності і чіткості посилок і висновків.

Новий виток в розробці теорії економічного зростання доводиться на 80-90-і рр., що дозволило говорити про "нову теорію зростання". У ній став враховуватися вплив незавершеної конкуренції, роль можливих змін норми прибутку. А головне – науково-технічний прогрес (НТП) став розглядатися як ендогенний, тобто породжуваний внутрішніми причинами чинник економічного зростання. У формалізованих економіко-математичних моделях П. Ромера і Р. Лукаса (США) висунута гіпотеза про ендогенний характер найважливіших виробничо-технічних нововведень, заснованих на вкладеннях в НТП і в людський капітал. Згідно цій гіпотезі зростаюча віддача від цих інновацій дістається не лише тим, хто їх здійснює, але і всьому суспільству.

Одним з перших економістів, що вказали ще в 1912 р. на роль інновацій в процесі економічного зростання, був видатний австро-американський економіст І. Шумпетер (1883-1950). Він бачив в інноваціях внутрішній механізм змін, а в підприємцеві-інноватора – персоніфікацію цього механізму.

У вітчизняній економічній науці теорія економічного зростання почала розроблятися в кінці 20-х рр. у зв'язку із складанням першого п'ятирічного плану. Модель Г.А. Фельдмана вивела кількісну залежність зростання національного доходу від приросту виробничих фондів і ефективності їх використанні.

Література: *1. Парканский А.Б. США в мировых интеграционных процессах /А.Б. Парканский. – М.: Наука 1991. – 144 с. 2. Пороховский А. Економически ефективное государство: американский опыт//Вопросы экономики. – 1998. – № 3. – С. 81-89. 3. Радионова И.А. Макрогеография промышленности мира / И.А. Радионова. – М., 2000. – 223 с. 4. Регулирование территориального развития в условиях рыночной экономики. М.: Наука, 1993. – 132 с. 5. Региональная экономика: Уч. пос./ под ред. Кузнецова Н.Г. – Ростов-на/Д: Феникс, 2003 – 319 с. 6. Региональная экономика: Учеб./под.ред. В.И. Видяпина, М.В. Степанова. – М.: ИНФРА-М, 2002 – 686 с.*

УДК: 338.45:615]:339.94(477:575.1)

Мамазова М.М.

СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ И УЗБЕКИСТАНА: ЗАО НПЦ "БОРЩАГОВСКИЙ ХИМИКО-ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЙ ЗАВОД" НА РЫНКЕ УЗБЕКИСТАНА

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: ст. преп. Савченко И.И.

Основным получателем экспортных поставок лекарственных препаратов украинского производства остается Российская Федерация. Также наблюдается значительный прирост объемов экспорта в среднеазиатские страны бывшего СССР – Казахстан, Узбекистан, Туркменистан, Азербайджан.

Украина имеет высокий потенциал в производстве лекарственных средств. Объем реализованной на рынке фармацевтической продукции за 2008 год составил 0.97 млрд. евро, что на 19% больше, чем в предыдущем году (12.3%). [8]

Устойчивое положение на рынке сейчас занимают те компании, которые смогли обеспечить достаточный ассортимент. На протяжении 2006-2008 годов отмечается стабильность роста украинского производства. Так, за 9 мес. 2008 года темпы производства лекарственных препаратов составили 108% в сравнении с аналогичным периодом 2007 года.

При сохранении ситуации можно ожидать еще более высокого прироста отечественного производства и увеличения объемов экспорта.

Рассмотрим данный прогноз на примере ЗАО НПЦ "БХФЗ", который согласно рейтингу украинских производителей (в денежном выражении) по данным на 2007 год занимает 5 место. [2] Общая информация о заводе представлена ниже (источник: официальный сайт ЗАО НПЦ "БХФЗ").

Местонахождение	г. Киев
Год образования	1975
Основная специализация	выраженная отсутствует
Количество работающих	около 550 чел.
Наличие GMP-участков	3 участка (31 препарат)

Сегодня БХФЗ выпускает около 120 наименований лекарственных средств, из которых более 50 в стране ранее не производились, освоен выпуск 9 новых препаратов. Годовая мощность предприятия по выпуску таблеток составляет около 200 млн. упаковок, сиропов – 4 млн. упаковок, антибиотиков в капсулах – 15 млн. упаковок, стерильных антибиотиков – 14 млн. флаконов. Прибыль направляется в первую очередь на развитие, реконструкцию производства, создание новых лекарственных средств, благотворительность.

Доля БХФЗ среди отечественных производителей лекарственных средств составляет 9,67%. Продукция завода экспортируется в страны ближнего и дальнего зарубежья, доля экспорта в общих объемах продаж завода – 6,8%. [1]

На предприятии функционируют 4 лаборатории: опытно-внедренческая, лаборатории отдела контроля качества (химическая и микробиологическая), лаборатория экологического контроля. Заводские лаборатории ОТК признаны лучшими в Украине, сертифицированы по стандартам GMP и относятся к числу наисовременнейших лабораторий Европы. На предприятии имеется собственный научно-исследовательский центр, который занимается разработкой и внедрением новых лекарственных средств. Сегодня на разных этапах разработки находится около 20 новых препаратов.

Преимущества БХФЗ. В 2003 г. завод первым, среди фармацевтических предприятий Украины, получил Сертификат, свидетельствующий, что система качества и техническое состояние производства отвечают правилам надлежащей производственной практики, правилам GMP ЕС, рекомендациям PIC/S, учитывает требования ВОЗ к продукции, предназначенной для торговли и дистрибуции, а также для экспорта. Пройден этап национального инспектирования, результат которого – получение национальных сертификатов согласно дифференцированным группам товаров. Все сертификаты ежегодно подтверждаются. Внедрены системы качества с учетом меж-

дународных стандартов IS0-9001-2000 и ISO-14001. Следующий шаг – внедрение стандартов ISO-18001 (OHSAS-18001). Компания является учредителем пенсионного фонда “Фармацевтический”, созданного в январе 2005 г.

В 2008 г. существенно усилилась позитивная динамика развития украинско-узбекского торгово-экономического сотрудничества. Значительно увеличился товарооборот, который составил 2,73 млрд. долл. США. [4]

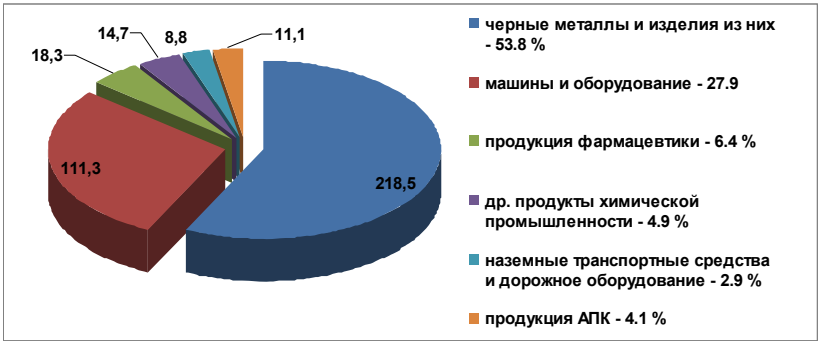

Рис.1. Структура экспотра украинских товаров в Узбекистан, млн. долл. США.

Данная динамика основывалась на стратегиях торгово-экономического сотрудничества между Украиной и Узбекистаном, определенных “Соглашением об основных направлениях экономического сотрудничества” и “Договором об экономическом сотрудничестве на 1999-2008 гг.”. Между странами действует режим свободной торговли.

Достижением также стало создание в октябре 2007 г. в Ташкенте ООО “Украинский бизнес-центр” со 100% украинским капиталом. Деятельность Центра направлена в первую очередь на продвижение продукции украинских товаропроизводителей, восстановление взаимного доверия между узбекским и украинским бизнесом.

Также в 2008 г. в Узбекистане официально зарегистрированы представительства ряда Киевских фармацевтических компаний – ЗАО НПЦ “БХФЗ”, ОАО “Фармак”, Корпорации “Артериум”.

Емкость фармрынка Узбекистана в 2008 г. составила около 230 тыс. долл. [5] Специалисты считают, что рынок характеризуется достаточно высокими темпами роста (до 10% в год). Средний уровень потребления на душу населения составил 10,5 долл. в ценах производителя. В Узбекистане зарегистрировано более 4500 лекарствен-

ных препаратов. Из них 500 наименований (11.1%) производятся в Узбекистане, более 2000 препаратов (более 60%) зарубежных фармацевтических компаний, 1300 средств (28.9%) – производители из СНГ (см. рис. 2).

Рис. 2. Структура фармацевтического рынка Узбекистана, % [6]

Ведущие отечественные производители: государственный концерн "Узфармсаноат", включающий в себя 31 предприятие и организацию; узбекско-индийское СП "Surkham Ajanta Pharma"; "Core Pharmsanoat" и "Джурабек".

Отношение аналитиков к фармацевтическому рынку Узбекистана у экспертов различное. С одной стороны, рынок невелик и интерес к нему незначителен, а с другой стороны, Узбекистан стоит на 3-месте после Украины и Казахстана. Поэтому решение о более плотном освоении республики выглядит вполне логично. У зарубежных компаний, нет смысла развивать производственные мощности, достаточным является четко построенная система продвижения и продаж посредством сети медицинских представителей, а также за счет реализации активной маркетинговой политики.

Одним из лидеров фармацевтических товаров в Узбекистане сегодня является БХФЗ, занимающий одно из ведущих мест по объему производства и реализации готовых лекарственных средств среди украинских фармацевтических предприятий. Согласно АТС-классификации завод экспортирует товары по группам: A – средства, влияющие на пищеварительную систему и метаболизм; B – средства, влияющие на систему крови и гемопоэз; C – средства, влияющие на сердечно-сосудистую систему; D – дерматологические средства; G – средства, влияющие на мочеполовую систему и половые гормоны; J – противомикробные средства для системного применения; M – средства, влияющие на опорно-двигательный аппарат; N – средства, действующие на нервную систему; R – средства, действующие на респираторную систему; V – различные средства.

По словам представителя предприятия в Узбекистане, Марины Швец, как самостоятельное предприятие, на заводе проходит постоянный научный поиск, ведутся исследования над созданием новых, современных препаратов, востребованных современной наукой и врачебной практикой. В Узбекистане за последний год объем продукции увеличился в 3 раза, возросло количество компаний, которые готовы сотрудничать с БХФЗ. Все это дает основания надеяться, что сотрудничество Узбекистана и Украины будет расширяться. [2]

Благоприятным фактором может явиться прогнозируемое экспертами увеличение объема фармацевтического рынка Узбекистана к 2013 году, который будет составлять около 680 млн. долл. США.

В заключение хотелось бы отметить, что, по мнению аналитиков, Узбекистан является государством с высокими темпами экономического роста в Центральноазиатском регионе, а следовательно и растет его роль как актора на мировой арене. А в условиях современной экономической ситуации очевидной является роль интеграции, для этого в свою очередь правительством страны разработан ряд мероприятий, программ и законопроектов для дальнейшего развития экономики и ее сближения с экономиками других стран, таких как Украина.

Литература: 1. www.bhfz.com.ua. –официальный сайт ЗАО НПЦ "БХФЗ". 2. http://www.gmp-club.com. – информационный портал GMP-club, объединяющий менеджеров и специалистов фармацевтической отрасли различных стран. 3. www.ukrstat.gov.ua. – Госкомитет статистики Украины. 4. www.stat.uz. – Госкомитет Узбекистана по статистике 5. www.remedium.ru. – актуальная информация о рынке лекарств и медицинского обеспечения стран СНГ. 6. www.centrasia.ru. – Справочный сайт делового сотрудничества предпринимателей Узбекистана и стран СНГ. 7. www.review.uz. – журнал "Экономическое обозрение". 8. www.pharmstandart.com.ua - Обозреватель фармацевтического рынка Украины.

УДК 371.31.7

Манжак О. Н.

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ МИРОВЫХ ЛОГИСТИЧЕСКИХ СИСТЕМ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Успешное функционирование на внешнем рынке сегодня невозможно без активного применения и постоянного развития методов международного маркетинга и инструментов глобальной логистики.

Глобализация оказывает влияние практически на все стороны нашей жизни, включая, разумеется, и бизнес-сферу, что приводит к формированию большого количества транснациональных компаний,

использующих транспортно-эспедиторские и страховые компании, глобальные телекоммуникационные сети и другие структуры.

Термин “глобальная логистика” многими специалистами понимается как “стратегия и тактика создания, как правило, макрологистических систем, связывающих бизнес-структуры различных стран мира на основе разделения труда, партнерства и кооперирования в форме договоров, соглашений, общих планов, поддерживаемых на межгосударственном уровне.”[1] Для глобальной логистики характерна трансформация предпринимательства от его концентрации и специализации в отдельных странах к мультиорганизованной мировой рыночной экономике. Именно глобальные логистические подходы позволяют находить наиболее эффективные пути и формы товародвижения на мировом рынке.

Глобальные процессы в экономике и формирование рынков глобальных компаний требуют глобализации логистики. Эти процессы идут одновременно, дополняя друг друга. Глобальная логистика строится на основе современных коммуникаций информации, используя наработки Информационных Технологий (ИТ) бек- и фронтофисов. Без таких ИТ интегральная логистика просто невозможна.

Развитие глобальной логистики в значительной мере связано с формированием виртуальных (“пустых”) корпораций, развитие которых становится основным трендом глобальной экономики. ТНК реализуют свои глобальные логистические стратегии путем использования специализированных предприятий, централизованных запасов и метода отсрочки.

Транспортные проблемы глобальной логистики решаются специализированными логистическими компаниями-интеграторами, осуществляющими доставку грузов оптимальным путем “от двери к двери”. Структура организации глобальной логистики в целом связана с усилением централизации. Однако такая стратегия не исключает принципов вертикально-горизонтальных построений.

По мере развития виртуальных компаний, усиливается потребность в глобальной координации. В мире лидируют и активно развиваются рынки Китая, Индии и Малайзии. Главным конкурентным преимуществом выступает дешевизна рабочей силы.

По мнению Д. Бауэрсокса и Д.Клосса – ведущих западных специалистов в области логистического менеджмента, основными движущими силами его современной глобализации являются:

1) продолжающийся рост мировой экономики;

2) экспансия новейших технологи;

3) развитие и интеграция макрорегиональных хозяйственных структур;

4) новые возможности для формирования глобальных логистических цепей (каналов);

5) реализация процедур дерегулирования, проводимых многими странами для ускорения и удешевления продвижения материальных потоков.

Многим известны примеры успешного формирования макрологистических региональных структур и систем в странах ЕС, Юго-Восточной Азии, Северной Америки. Их опыт наглядно подтверждает естественное стремление стран к региональной интеграции. Этому способствует сходство политических систем, укладов жизни населения, традиций, близость исторических корней, практика пользования, едиными источниками энергии и сырьевыми ресурсами, сопряженность коммуникаций, отсутствие торговых и таможенных брокеров. Вместе с тем поиск, новых резервов роста и обострение конкуренции и вызывают стремление многих компаний и фирм искать новые рынки сбыта, дешевые источники сырья и трудовых ресурсов за пределами национальных границ своих стран.

Международное разделение труда кооперация привели к созданию большого количества ТНК, использующих в бизнесе глобальные логистические цепи и каналы. Перспективы их развития связаны с возможным увеличением отдачи на вложенный капитал, более низкими тарифами логистических посредников в других странах, лучшими финансовыми условиями. Созданию логистических каналов способствуют крупные международные транспортно-экспедиторские фирмы, страховые компании, использующие глобальные телекоммуникационные сети.

Процедуры дерегулирования облегчают движение капитала, товаров и информации через национальные границы.

Существует достаточно много барьеров, обусловленных различными причинами, в том числе политическими системами, разным экономическим и социальным уровнем развития стран. Такие барьеры существуют, например, между странами ЕС и Восточной Европы, ЕС и Россией, США и ЕС, США и Мексикой, странами ЕС и Центральной Азии, США и Японией. Кроме того, в глобальной логистике необходимо учитывать международную конкуренцию, ограничения на распределительные сети транснациональных корпораций и др.

Большую роль в решении глобальных логистических задач играют так называемые “международные канальные посредники” к которым относят: международные транспортно-экспедиторские фирмы; транспортные компании; компании по управлению экспортными операциями; внешнеторговые компании и представительства; брокерские и агентские фирмы; компании по упаковке товаров в экспортно-импортных операциях; морские порты. Самые крупные пакеты логистических услуг обычно предлагают крупные международные транспортно-экспедиторские фирмы.

Экспортно-импортные операции в глобальных логистических системах, как правило, связаны с большим, чем в обычном логистическом менеджменте, объемом информации, более сложным документооборотом и требует государственного регулирования. Роль государства в этой сфере сводится к упорядочиванию потоков экспортно-импортных грузов, защите прав потребителей, предотвращению контрабанды запрещенных к ввозу-вывозу товаров и протекционистской политике в отношении своих производителей, транспортных, экспедиторских и других компаний, участвующих в глобальных логистических системах. Важное место в структуре глобальных логистических систем занимают зоны свободной торговли.

На рубеже XX и XXI столетий консалтинговая фирма "AT Kearney" совместно с американским журналом "Foreign Policy" провели исследование 62 наиболее экономически развитых стран с точки зрения их участия в глобализации. Рейтинг базировался на 13 параметрах, включая внешнеторговый оборот, объем иностранных инвестиций, распространенность международных телекоммуникаций и использование Интернета, членство в международных экономических организациях и др. По итогам исследования выяснилось, что наивысшая степень глобализации характерна дя следующих 10 государств: Ирландия, Швейцария, Сингапур, Нидерланды, Швеция, Финляндия, Канада, Дания, Австрия, Великобритания.

Следует отметить, что несмотря на относительно высокие в сравнении с другими микроэкономическими показателями, темпы прироста российского экспорта не выглядят оптимистично в сопоставлении с динамикой международной торговли. То обстоятельство, что мировой экспорт в последние годы развивается почти вдвое быстрее российского позволяет утверждать, что страна фактически не смогла рационально использовать благоприятную конъюнктуру мировых товарных рынков с характерным для последних лет расширением спроса на них. Конечно, можно сослаться на усиление конкурентной борьбы, в которой отечественные (пока недостаточно известные компании) нередко проигрывает зарубежным фирмам. Но также это является и безусловным результатом недостаточно эффективной маркетинговой стратегии и слабым использованием преимуществ глобальных логистических систем.

Таким образом, можно сказать, что глобализация логистических систем позволяет:

1. создавать большое число транснациональных компаний, использующих в бизнесе глобальные логистические цепи и каналы;

2. оказывать влияние на международную торговлю, социально-политические и экономические взаимоотношения между странами;

3. формировать благоприятные условия для экспорта и импорта необходимой продукции;

4. устранять излишние препятствия и ограничения в доступе хозяйствующих субъектов на рынке.

Литература: *1. Логистика: Учебник / Под ред. Б.А. Аникина: 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 386с. 2. Ломбас О. Логистические и маркетинговые аспекты внешнеторговой деятельности // Ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. – 2007. – №1. – с. 64-68.*

УДК 330.828

Мішкіна О.С.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОГЛЯДІВ ФРІДРІХА ЛІСТА НА ПРОТЕКЦІОНІЗМ ТА ФРІТРЕДЕРСТВО

ХНУ ім. В.Н.Каразіна
Наук. кер.: проф. Воробйов Є.М.

В умовах, що на сьогоднішній день склалися на світовому ринку під впливом фінансової кризи, актуальним залишається питання, пов'язане з вибором найоптимальнішого прикордонного режиму, який здатен захистити національну економіку від зовнішніх потрясінь. Протягом останніх декількох століть ведеться чимало дискусій серед вчених та політиків з приводу вибору найбільш сприятливого для національної економіки та національного виробника прикордонного режиму (протекціонізму чи фрітредерства), головним завданням якого буде розвиток виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції на світовій арені.

Дилема встановлення найбільш доцільного режиму охопила і Україну. Особливо гостро постало це питання зі вступом України у СОТ, адже відомо, що економіка України є досить молодою та слабкою і тому значно відстає у розвитку від провідних країн Європи. Із встановленням фрітредерства з країнами-членами СОТ (що є одним із головних її положень) національному виробнику буде важко витримати натиск імпортованих більш конкурентоздатних товарів.

Вченим, який вперше обґрунтував необхідність та особливості встановлення режиму протекціонізм, був німецький економіст, публіцист та політик Фрідріх Ліст. У своїй праці "Національна система політичної економії" він дослідив причини відсталості Німеччини у кінці XIX століття і навів шляхи її підйому до рівня розвинутих країн, однією з яких була Англія [2]. При цьому Ф. Ліст висловив свою незгоду з теоріями А. Сміта й Д. Рікардо, які, на його думку, ігнорували національні особливості господарського розвитку окремих країн і були дієвими тільки у розвинутих країнах.

Ф. Ліст критикував англійську класичну школу за "космополітизм", який він бачив у спробі створення універсальної економічної

концепції, придатної для всіх країн і народів. За Ф. Лістом, кожна нація має свій шлях економічного розвитку, економіка окремих країн підпорядковується власним законам.

Виступаючи за індустріалізацію Німеччини, Фрідріх Ліст створив свою теорію зовнішньої торгівлі, яку він назвав теорією продуктивних сил. Під продуктивними силами він розумів всю сукупність умов, необхідних для економічного розвитку і зростання "багатства нації", розуміючи під цим не кількість створеного товарного багатства, як стверджувала класична школа, а ступінь розвитку продуктивних сил. Ф. Ліст першим вводить в економічну науку ідею, що будь-яке економічне рішення повинно розглядатися не тільки з точки зору теперішньої ефективності, але і його тривалих та побічних наслідків.

У зовнішній торгівлі Ф. Ліст був прихильником протекціонізму, поклавши в основу своєї концепції ідею про те, що рівень економічного розвитку країн різний і абсолютна свобода торгівлі блокує розвиток продуктивних сил у відсталих країнах. Особливо він підкреслював необхідність промислового зростання та пропонував стимулювати його засобами "виховного протекціонізму", що має на меті створення єдиного національного ринку, усунення внутрішніх бар'єрів і водночас захисту від придушення національного господарства більш розвинутими та могутніми продуктивними силами інших держав [3].

Ф. Ліст стверджував, що в перспективі надзвичайно вигідно розвивати ті галузі, де витрати поки що вищі, ніж за кордоном. Якщо в результаті економічної політики уряду країна починає спеціалізуватися на експорті палива та сировини, значить така політика веде до вічної відсталості та бідності. При таких обставинах необхідна прямо протилежна політика.

Фрідріх Ліст доводив, що тільки протекціонізм дасть змогу подолати відсталість Німеччини, наздогнати та випередити в розвитку Англію. Погляди Ліста отримали блискуче підтвердження на практиці. Саме завдяки протекціонізму здійснила свій стрибок у розвитку Німеччина в кінці XIX – на початку XX ст., Росія зробила індустріальний ривок у 1893-1913 рр., а також у Японії відбулося економічне диво, завдяки якому їй вдалося обігнати весь світ [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що ідеї Ф. Ліста є універсальними для всіх нерозвинутих країн, для яких апріорі не можуть бути застосовані теоретичні схеми розвитку лідерів світової економіки. Для відсталих країн необхідна система спеціальних засобів, одним із яких неминуче є протекціонізм. Фрітредерство ж доцільне, перш за все, в країнах однакового економічного розвитку.

Не можливо не погодитися, що ідеї Ф. Ліста є дієвими і сьогодні. Фінансова криза, яка поставила під загрозу все світове господар-

ство, ще раз довела необхідність захисту національних економік нерозвинутих країн від впливу зовнішньої конкуренції, що може бути забезпечене, насамперед, митними бар'єрами. Дійсно, економіка нерозвинутої країни слабка та не здатна витримати конкуренції імпортованої продукції, і якщо не застосовувати протекціоністські заходи, то ця ситуація буде законсервована на десятки років.

Тому для стимулювання розвитку відсталої країни необхідна зважена політика уряду і суб'єктів господарювання, яка перш за все повинна бути направлена на розвиток продуктивних сил, зростання рівня промислового виробництва та експортної орієнтованості товарів промислового виробництва, що в результаті призведе до розвитку економіки країни в цілому.

Література: *1. Історія економічних учень: Підручник / Л.Я. Корнійчук, , Н.О. Титаренко та ін. – К., 2001. 2. Леоненко П.М., Юхименко П.І. Історія економічних учень: Навч. пос. –К.: Знання-Прес, 2000. 3. Мазурок П.П. Історія економічних учень у запитаннях та відповідях: Навч. пос. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання. – 477 с.*

УДК 338.45(002.5): 339:54

Намчук В.В.

СВІТОВИЙ РИНОК ПРОМИСЛОВОГО ОБЛАДНАННЯ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.е.н., проф. Кривуц Ю.М.

Найважливішою особливістю макроекономічного підходу до природи світової торгівлі є уявлення про економіку країни як про об'єднання трьох великих економічних блоків галузей народного господарства: добувних галузей промисловості, промисловості, що обробляє й споживаючих галузей. Результатом діяльності кожного блоку галузей є створення певних товарів, що мають свою цінність. Жодна країна світу не в змозі зробити повний комплекс обладнання, необхідного для будь якого виробництва, що пояснює природу існування світового ринку промислового обладнання.

Товарна структура торгівлі промисловим обладнанням. По розмірах товарної номенклатури й грошового обігу ринок промислового обладнання перевершує ринок товарів широкого споживання.

Основними галузями діяльності, що становлять ринок промислового обладнання є:

1) обладнання для енергетики;

2) обладнання для гірничодобувної промисловості;

3) обладнання для обробної промисловості;

4) обладнання для виробництва транспортних засобів;

5) обладнання для будівництва;

6) обладнання для харчової промисловості;

7) обладнання для легкої промисловості;

8) обладнання для виробництва товарів широкого споживання засобів зв'язку, фармакології , парфумерії й т.д. [4, с. 26].

У структурі кожного з восьми наведених вище кластерів є свої товарні ніші: так обладнання для енергетики підрозділяється на обладнання для виробництва енергії, обладнання для ремонту енергетичних установок, обладнання для виробництва турбін, генераторів.

Сучасне виробництво являє собою комплекс підприємств (організацій) різних галузей, зв'язаний єдиним технологічним процесом створення будь-якого готового виробу, продукту, призначеного для кінцевого споживання.

У цьому виробничому процесі потреби машинобудування в устаткуванні змушують підприємства машинобудування звертатися до підприємств верстатобудування, а для того, щоб металургам виплавити метал, їм необхідно звертатися до підприємств, що виготовляють обладнання для ливарного виробництва [5].

Потреби виробництва народжують виробничі комплекси, що пов'язані між собою, де кожна галузь виробництва створює певний продукт. Цей продукт виноситься на ринок і таким чином створюється ціла послідовність ринків обладнання, напівфабрикатів, складних вузлів і, нарешті, готових виробів. Саме на цій основі функціонує ринок промислового обладнання, що забезпечує потреби виробництва у верстатах, технологічній оснащенні, інструментах і т.д.

По своїй суті даний ринок є глобальним, хоча вважається, що його розміри менше ринку споживчих товарів, проте на цьому ринку діють десятки тисяч підприємств, що продають обладнання й технологічне оснащення й велику кількість покупців, яким необхідно придбати будь яке обладнання [2].

При цьому даний ринок є високотехнологічним, що спричиняє специфіка товару – виробниче обладнання є складним з погляду організації, сегментації й аналізу основних тенденцій і перспектив розвитку даного ринку.

Разом з тим аналіз ринку виробничого обладнання, у силу його глобальності, дозволяє краще зрозуміти основні процеси, що відбуваються в сучасній світовій економіці, визначити стратегічні напрямки її розвитку, що обумовлює актуальність теми "Світовий ринок промислового обладнання".

Аналіз джерел, що ставляться до досліджуваної теми, показав, що проблема функціонування ринку промислового обладнання в недостатньому ступені досліджений у сучасній літературі по економіці, світовій торгівлі й маркетингу.

Література: *1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. Учебное пособие. М.: Маркетинг, 1997. – 327 с. 2. Алферов А.В., Комков Н.И., Фролов И.Э., Чусов А.В. Формирование рынка промышленного оборудования как сегмента высокотехнологичных рынков// Проблемы прогнозирования. – 2008 . – № 2. – С. 7-12. 3. Анчишкин А.И. Наука, техника, экономика. – М.: Экономика, 2006. – 228 с. 4. Голиков А.П., Григорова Л.И. Международная торговля (структура, география, тенденции) / Учебное пособие. – Харьков: ХНУ, 2003. 5. Киреев А. П. Международная экономика. В 2-х ч. М., 1997.4.1, гл. 4,5. 6. Миклашевская Н.А, Холопов А.В. Международная экономика: Учебник. – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, Издательство "Дело и Сервис", 1998. – 272 с.*

УДК 339.923:061.1 ЕС (477:438)

Натидзе Е.Д.

ПОЛЬСКО-УКРАИНСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В КОНТЕКСТЕ ВСТУПЛЕНИЯ УКРАИНЫ В ЕС

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: доц., к. г. н. Грицак Ю.П.

Целью работы является определение преимуществ сотрудничества Украины и Польши в контексте вступления Украины в ЕС, а также выявление перспектив такого сотрудничества.

Во внешнеполитической деятельности Украины, в отношениях с государствами Центральной Европы, развитию связей с Республикой Польша принадлежит одно из главных мест. Такое отношение к западному соседу вызвано не только многовековой традицией украинско-польских отношений, территориальной близостью, общими демографическими корнями и тесными культурными связями, а, прежде всего, общностью политико-стратегических интересов, активным сотрудничеством во всех сферах общественной жизни между двумя государствами. Важное значение для развития двусторонних отношений имело подписание 25 июня 1996 Совместной Декларации Президента Украины и Президента Республики Польша, где четко сформулирована идея о стратегическом партнерстве между Украиной и Польшей. С этого момента двусторонние отношения начали развиваться наиболее динамично. Поддержку украинской дипломатии Польшей можно еще объяснить особенностью ее внешней политики, где приоритетное значение дается западному вектору.

На сегодняшний день ЕС-27 является основным торговым партнером Украины. В то время как, Польша является основным партнером внутри ЕС, занимая по объемам экспорта в Украину первое место (4280,3 млн. дол. США), а по объемам импорта из Украины второе место (2338,3 млн. дол. США). Следует подчеркнуть, что в

последние десять лет в объеме товарооборота постоянно сохраняется тенденция роста. Увеличению товарооборота значительно способствовала работа постоянных украинско-польских экономических форумов и семинаров. Польша передает опыт в реформировании экономики Украине, активно способствует развитию экономических отношений, деятельности украинско-польской Межправительственной комиссии по вопросам торгово-экономического и научно-технического сотрудничества.

Сотрудничество Украины и Польши приобретает весомости и в связи со строительством нефтепровода "Одесса-Броды-Гданьск". В то же время, новым аспектом в энергетическом сотрудничестве является проект прокладки параллельно с нефтепроводом Броды-Плоцк газопровода для транспортировки газа из Норвегии в Украину.

Нынешний этап развития украинско-польских отношений характеризуется позитивной динамикой и их выходом на уровень конструктивного партнерства во всех сферах политического, экономического, гуманитарного, культурного сотрудничества. Происходит интенсификация политического диалога на высшем уровне, что оказывает значительное влияние на наполнение двусторонних отношений конкретным содержанием.

Примерами успешной прикладной интеграции в ЕС являются присоединение Украины к Болонскому процессу, интеграция в европейский энергетический рынок, начало переговоров об упрощении визового режима для украинских граждан и переговоров о заключении соглашения об ассоциации и создании зоны свободной торговли с ЕС. Соглашение об ассоциации предусматривает, в частности, построение зоны свободной торговли без любых ограничений, а также политическую ассоциацию.

На сегодняшний день перспективы приближения вступления Украины в ЕС, впрочем, как и любой другой страны, определяются, во-первых, политическим и экономическим состоянием страны, которая хочет интегрироваться, во-вторых, последствиями очередного расширения для государств-членов ЕС, и, в-третьих, масштабом приспособления, которые должен осуществить ЕС для, как минимум, сохранения эффективности процесса принятия решений.

Таким образом, для ускорения темпов евроинтеграции Украины необходимо исполнение мер, направленных на адаптацию законодательства Украины к законодательству ЕС, необходимо преодолеть внутренний кризис, сократить дефицит бюджета, уменьшить инфляцию, сократить внешний долг страны и исполнять свои обязательства по международным договорам. Также необходимо принять меры по борьбе с коррупцией, т.к. Украина является одной из наиболее коррумпированных стран, необходимо улучшать деловой климат страны и др.

Литература: *1. http://zakon.rada.gov.ua (официальный веб-сайт Верховной Рады Украины). 2. http://www.ukrstat.gov.ua (официальный веб-сайт государственного комитета статистики Украины).*

УДК 339.137.2

Олійник М. В.

ПОСИЛЕННЯ ТЕНДЕНЦІЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: д.е.н., проф. Воробйов Є.М.

Фінансова криза 2008-2009 рр. показала вразливість української економіки перед негативними впливами міжнародної економіки та неготовність її правового поля до швидких адаптаційних змін, які є конче необхідними задля підвищення рівня стійкості в умовах зростаючої відкритості. Інституційне забезпечення економічного зростання та розвитку у сучасних умовах стало головним чинником пристосування економічного життя до реалій глобалізації. Про це свідчить величезний масив сучасної наукової літератури з проблем впливу економічних інститутів на зростання. Серед праць всесвітньовідомих авторів слід виділити дослідження Нобелівських лауреатів Д. Норта [12, 13] та Е. Остром [14, 15], а також праці Д. Асемоглу [2, 3], А. Грайва [10], Т. Еггертссона [8] та багатьох інших дослідників [4-7, 9, 11, 16, 17]. Світовий досвід розвитку нормоутворення у фінансовому секторі свідчить про те, що формування правил взаємодії господарюючих суб'єктів є досить суперечливим процесом. Сьогодні цілком очевидно, що правила функціонування фінансового сектора мають бути більш жорсткими, з огляду на те, що фінансові потоки охоплюють практично всю економічну систему, на відміну від матеріальних потоків ресурсів та продуктів, а також послуг. При цьому в процесі економічного розвитку постійно відбувається відокремлення все нових і нових видів діяльності. Зокрема, з появою грошей виникає специфічний вид діяльності – обслуговування грошового руху. Разом з цим торгівля грошима (прототип банківської діяльності) формується як самостійний вид підприємницької діяльності. Це має як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивне значення цього процесу полягає в тому, що професійна діяльність з грошима сприяє зниженню трансакційних витрат, пов'язаних з пошуком та розміщенням тимчасово вільних коштів учасників економічного обміну. На цій базі виростає розгалужена кредитна система, яка стає невід'ємним елементом ринкової економіки.

Крім того, наявний в економіці розрив між заощадженнями та інвестиціями породжує інститут цінного паперу, завдяки якому забезпечується розвиток фондового ринку та його ліквідність. В міру розвитку економіки та ускладнення зв'язків між економічними суб'єктами відбувається тісна взаємодія кредитної та банківської систем з фондовим ринком, що забезпечує фінансовому сектору належну гнучкість та здатність забезпечувати потреби реального сектора у кредитах та інвестиціях.

Але, з іншого боку, одночасно виникає та посилюється тенденція до відриву фінансового сектора економіки від реального, обумовлена намаганням суб'єктів цього ринку до отримання прибутку не за рахунок обслуговування потреб реального сектора, а за рахунок фінансових спекуляцій. Сила цієї тенденції проявилась ще у 19 сторіччі, коли у грошово-фінансовій сфері виникало два типи криз – один тип був пов'язаний із збуреннями реального сектора економіки, а інший генерувався самою фінансовою сферою під впливом надмірної спекулятивної активності гравців фінансового ринку.

Першим наочним прикладом негативних макроекономічних наслідків відриву фінансового сектора від реального можна вважати Велику депресію 1929-1933 рр. Її наслідком в галузі нормоутворення стало формування досить жорстких законодавчих обмежень діяльності комерційних банків на фондовому ринку з одночасним посиленням регуляторного впливу на власне банківські операції. Тривалий час вважалось, що ці заходи унеможливлюють повторення потрясінь середини 20-го сторіччя.

Але світова фінансова криза 2007-2008 рр. довела, що не існує жодних гарантій від недопущення повторення подій, пов'язаних із Великою депресією. Причини такого стану справ зараз активно обговорюються у світовій економічній літературі. Одним з чинників зростання ступеню невизначеності результатів підприємницької діяльності у фінансовому секторі економіки стала глобалізація.

Сьогодні стає все більше прихильників позиції щодо того, що держава в умовах глобалізації виявилась неспроможною забезпечити належний рівень захисту економіки від негативних зовнішніх впливів. І хоча це не означає, що її треба усунути від процесів регулювання, але чим далі, тим більшу роль має відігравати тенденція посилення самоорганізації та саморегуляції економічних суб'єктів. Особливого значення ця тенденція набуває для фінансового ринку, як найбільш глобалізованого та відкритого. Це повною мірою стосується такого його сегменту, як фондовий ринок.

Світова практика знає декілька моделей організації саморегулювання ринку, які детально описані у спеціальній літературі [1]. До прийняття у лютому 2006 р. Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок" фактичне формування засад саморегулювання здій-

снювалось ринком самостійно, відповідно до його власних потреб, що призвело до того, що на початку 2006 р. в Україні діяло 11 саморегулівних організацій (СРО). Але цим Законом було запроваджено принцип "один вид діяльності – одна СРО", що означало необхідність припинення діяльності ряду СРО. Між тим, світовий досвід свідчить, що цей принцип найгіршим чином відповідає засадам саморегулювання.

Справа в тому, що розвиток саморегулівних тенденцій супроводжується поступовою передачею окремих регуляторних функцій держави самому ринку. В умовах глобалізації, зростання невизначеності та ризиків такий шлях є виправданим, оскільки він сприяє підвищенню ступеню оперативності реагування ринку на виклики, пов'язані з глобалізацією, а також запобіганню бюрократизації управління розвитком сучасного фондового ринку.

Але цей процес є внутрішньо суперечливим, оскільки само середовище СРО для того, щоб бути ефективним, має бути конкурентним. Це обумовлене тим, що негативні регуляторні обмеження діяльності професійних учасників ринку цінних паперів, носієм яких є держава, не перестають автоматично бути негативними у випадку їх передачі на рівень самого ринку. Більш того, вони навіть здатні посилювати свій негативний потенціал. Наприклад, одним з повноважень СРО може стати повноваження щодо видачі ліцензій, і якщо на рівні державного регулятора існує потенційна можливість впливу на розмір плати за видачу ліцензій з боку професійних учасників (оскільки відповідні проекти регуляторних актів мають попередньо обговорюватись учасниками ринку та доопрацьовуватись регулятором у випадку надання обґрунтованих зауважень), то за умови передачі цієї функції на рівень СРО така можливість просто зникає, оскільки рішення СРО не підлягають обов'язковому узгодженню з Держпідприємництвом та державній реєстрації в Міністерстві юстиції, а отже, не існує можливості ефективного протистояння спробам завищити цю плату.

Цілком зрозуміло, що у випадку, коли існує декілька СРО по кожному виду діяльності, можливості вільного розвитку ринку набагато більш суттєві, ніж у випадку існування лише однієї СРО. Досвід Великобританії повністю це підтверджує. Свого часу там відмовились від конкуренції та перейшли до того самого принципу "один вид діяльності – одна СРО". Але згодом з'ясувалось, що це призвело до зростання напруги та конфліктності усередині відповідних СРО, зокрема, у зв'язку з монопольним характером такої конструкції та згортанням демократичних засад саморегуляції. І тому через певний час британці взагалі відмовились від СРО як від непотрібних та зайвих структур, залишивши тільки державного регулятора.

Ми вважаємо, що тенденція саморегуляції буде посилюватись в міру розгортання глобалізації та загострення її протиріч.

Література: *1. Миркин Я. Множественность СРО // Рынок ценных бумаг. – 2001. – № 12. – С. 11-13. 2. Acemoglu D., Robinson J. Economic Origins of Dictatorship and Democracy. Cambridge University Press, 2005. – 416 pp. 3. Acemoglu D. Introduction to Modern Economic Growth. Princeton University Press, 2008. – 1008 pp. 4. Anderson B. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism, New Edition. – London: Verso, 2006. – 224 pp. 5. Bicchieri C. The Grammar of Society: The Nature and Dynamics of Social Norms. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 290 pp. 6. Dixit A. K. Lawlessness and Economics: Alternative Modes of Governance (The Gorman Lectures). – Princeton University Press, 2007. – 184 pp. 7. Dopfer K., Potts, J. The general theory of economic evolution. – London-New York: Routledge, 2008. – 134 pp. 8. Eggertsson T. Imperfect Institutions. Possibilities and Limits of Reforms. – The University of Michigan Press, 2005. – 264 pp. 9. Furubotn E. G., Richter R. Institutions and Economic Theory: The Contribution of the New Institutional Economics (Economics, Cognition, and Society). – University of Michigan Press; 2nd Edition, 2005. – 672 pp. 10. Greif A. Institutions and the Path to the Modern Economy. Lessons from Medieval Trade. Cambridge University Press, 2006. – 505 pp. 11. Legal orderings and economic institutions/ Edited by Cafaggi F., Nicita A., Pagano U. – N.Y., Routledge, 2007. – 368 pp. 12. North D. Understanding the Process of Economic Change. Princeton University Press, 2005. – 187 pp. 13. North D., Wallis J., Weingast B. Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History. – Cambridge: Cambridge University Press, 2009. – 306 pp. 14. Ostrom E. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. – Cambridge University Press, 1990. – 276 pp. 15. Ostrom E. Understanding Institutional Diversity. – Princeton University Press, 2005. – 376 pp. 16. Readings In Public Choice And Constitutional Political Economy / Edited by Charles K. Rowley and Friedrich G. Schneider. – Springer-Verlag New York, LLC, 2008. – 644 pp. 17. Streeck W., Thelen K. Beyond Continuity. Institutional Change in Advanced Political Economies. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – 290 pp.*

УДК 339.7.055.3:338(477)

Останков В.А.

ПОСЛЕДСТВИЯ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА ДЛЯ УКРАИНЫ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н., доц. Казакова Н.А.

В мире в данный период времени самой актуальной темой является разгорающийся финансовый кризис, который может иметь и самые прямые последствия для Украины. Финансовый кризис вышел за рамки одной отдельно взятой страны и достаточно быстро развивается, в целом, в мировой экономике. Практически все мировые фондовые рынки показывают падение своих показателей.

Финансовый кризис - резкий спад государственной финансовой системы, сопровождаемый инфляцией, неустойчивостью курсов ценных бумаг, проявляющийся в резком несоответствии доходов бюджета их расходам, нестабильности и падении валютного курса национальной денежной единицы, взаимных неплатежах экономических субъектов, несоответствии денежной массы в обращении требованиям закона денежного обращения. [1]

Финансовый кризис начался в 2006 году в США с обвала рынка ипотечного кредитования. Практически все компании, предоставлявшие ипотечные кредиты с низкими процентными стандартами кредитования, заявили об убытках. В августе 2007 года кризис США распространился на Европу. Мировая система начала испытывать дефицит ликвидности. Центральные банки Европы, Англии, Японии, США, Канады, Австралии и Новой Зеландии провели массированные интервенции средств, пытаясь стабилизировать рынки и снизить ставки денежного рынка.

С января 2008 года банковский кризис набирал силу в Европе. За первые две недели января европейский биржевой индекс DJ Euro Stoxx Banks упал на 10%. Российский фондовый рынок тоже упал. Индекс РТС потерял 7,38%, индекс ММВБ – 7,47%. А также произошел обвал мировых фондовых рынков в Азии. 15 сентября объявил о банкротстве американский инвестиционный банк Lehman Brothers. Индекс Dow Jones уменьшился на 504,48 пункта (4,42%) до 10917,51 пункта. S&P 500 упал на 59,00 пункта (4,71%). Индекс NASDAQ понизился на 81,36 пункта (3,60%).

Крупное падение котировок наблюдалось и на других мировых биржах. 19 сентября правительство США предложило пакет мер, направленных на преодоление кризиса – "Акт о чрезвычайной экономической стабилизации 2008 года", известный как "план Полсона", который предполагал выделение 700 миллиардов долларов из бюджета США для выкупа неликвидных активов [2], другими слова для национализации банков и компаний. Данный метод широко использует правительство Европы и США для стабилизации экономики.

Украина крайне зависима от изменения мировых цен на металл: более 40% украинского товарного экспорта обеспечивает продажа чёрных и цветных металлов. [5] Но на данный момент на мировом рынке наблюдается падение спроса на украинскую металлургию, т.к модернизация данной отрасли не финансируется на протяжении долгого времени, что привело к несоответствию стандартам качества. Кроме того, ещё одну проблему для украинской экономики создает до сих пор не установленная цена на газ. Кстати необходимо сказать, что газ является одной из самых значительных статей импорта Украины.

Лидерами падения в украинской экономике стали акции таких компании как: Энергонератор Донбассэнерго потерял 30 %, Днепроэнерго – 25 %, а Укрнафта – 20 %. Акции Енакиевского металлургического завода снизились на 15 %. Максимальное падение постигло акции Никопольского завода ферросплавов – 64,4%. [3]

Строительство в Украине заморожено, инвесторов пугает не только финансовый, но и глубокий политический кризис, и сложность долгосрочных и краткосрочных прогнозов. Инвестиционные девелоперские корпорации заявили о корректировке своих планов и приостановлении проектов в Украине. Среди первых компаний была "Mirax Group". Портфель построенных в Украине объектов этой компании в настоящее время достигает 2,1 млрд. долл. США. Кроме этой корпорации, работу в Украине, скорее всего, приостановит и другой российский девелопер "Система-Галс". Застройщик объявил о продаже четверти своих проектов стоимостью 3,7 млрд. долл. США, полученные средства от которых будут направлены на погашение кредитов. Компания "ТИКО-Констракшен" заявила о продаже логистического комплекса и коттеджного городка в Киевской области. Девелопер признал, что испытывает трудности с финансированием. В свою очередь, компания "XXI Век", один из крупнейших украинских девелоперов, объявил об уменьшении административных расходов и частичном сокращении персонала. [3] И это далеко не весь список компаний и корпораций столкнувшихся с проблемой реализации своих проектов.

Огромный внешний долг – более 100 млрд. долл. США [4], уменьшение спроса на украинскую металлургию, остановка реализации строительных проектов может привести к таким последствиям, как крах финансового сектора и, в следствии, полное прекращение кредитования. Как известно, производство не может существовать без инвестиций и кредитования, соответственно неминуем и производственный кризис. В конечном итоге, Украину ждет безработица, полное обесценивание гривны и кризис на рынке недвижимости.

Таким образом для минимизации последствий мирового финансового кризиса необходимо:

- Стабилизация гривны, путем привязки к корзине валют;
- Стимулирование экспорта и снижения статей импорта;
- Национализация банков и других компаний и корпораций, которые нуждаются в финансировании государства;
- Государственным менеджерам необходимо предвидеть последствия информационного сообщения на экономику и социальные процессы в стране. Не допускать безответственных манипуляций с информационными потоками;
- Дополнительное финансирование производственных отраслей (особенно металлургической и химической).

Литература: *1. Современный экономический словарь. – 4-е издание перераб. и доп. – М.:ИНФРА-М, 2005. 2. Страны и регионы мира: экономико-политический справочник/ под ред. А.С. Булатова. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект 3. Официальный сайт НБУ www.bank.gov 4. www.rian.ru/infografika/. 5. www.dom.ria.ua/news/.*

УДК 338.1:796.03-042.3

Пашкина К. Ю.

ПРОВЕДЕНИЕ КРУПНОМАСШТАБНЫХ СПОРТИВНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА ПРИНИМАЮЩЕЙ СТРАНЫ

ХНУ им. В. Н. Каразина
Науч. рук.: ст. преп. Коваленко Р. С.

В настоящее время проведение крупномасштабных спортивных мероприятий является мощным фактором социально-экономического роста принимающей страны. Экономическое воздействие организации международных чемпионатов и олимпиад выражается в увеличении ВВП и росте занятости населения, что является результатом инвестиций в капитальное строительство, в организацию спортивных и культурных мероприятий и доходов от резко увеличивающегося притока туристов и зрителей.

Крупнейшее и важнейшее международное спортивное событие – это Олимпийские игры. Проведение Олимпийских игр открывает перед государством возможность представить свое видение глобальных проблем, принять активное участие в их обсуждении и решении, повысить роль страны в международных политических, экономических и культурных процессах. Поэтому уже на момент подачи заявки на проведение Олимпиады в стране должна стабильная политическая ситуация и развитая экономика.

В 2008 г. XXIX Олимпийские игры проходили в Пекине. Проведение такого крупного международного события в Китае вызвало всесторонний интерес мирового сообщества к стране, и Пекин успешно использовал возможности олимпийской дипломатии на благо повышения своего международного авторитета и популяризации своего отношения к мировым проблемам.

Нельзя отрицать возрастающее влияние Китая на мировую экономику. На конец 2008 года экономика КНР занимала 3 место в мире по величине номинального ВВП ($4,402 трлн.). Согласно официальной статистике, активный рост ВВП Китая начался в 2001 году, (см. рис. 1) после объявления Пекина городом проведения Олимпиады-2008. При этом темпы роста ВВП не опускались ниже 9% в год. [1] Такое же положение сохраняется и на сегодняшний день. Основ-

ными факторами роста экономики были экспорт и переживающая подъем строительная индустрия. Олимпиада позволила экономике Китая стать более открытой, а это оказало благотворное влияние на экономическую активность, которая будет расти на протяжении нескольких лет.

За 7 лет подготовки к проведению Игр, Китай смог не только заметно улучшил состояние спортивных и гостиничных сооружений, автомобильных дорог, но и привлек большой объем иностранных инвестиций в страну. Начиная с 2001 г. годовой прирост иностранных инвестиций составлял около 20% в год. [1] Это при том, что основным финансированием является внутригосударственное. И несмотря на то, что сегодня наблюдается спад инвестиционной активности, Китай остается самым главным регионом по поступлению инвестиций.

Ближе к 2008 году увеличилась и туристическая активность. С 2002 г. количество туристов и доходы от туризма росли в среднем на 17% в год. [1] Все это положительно повлияло на экономику страны, создав дополнительные рабочие места, ежегодно увеличивая количество занятого населения.

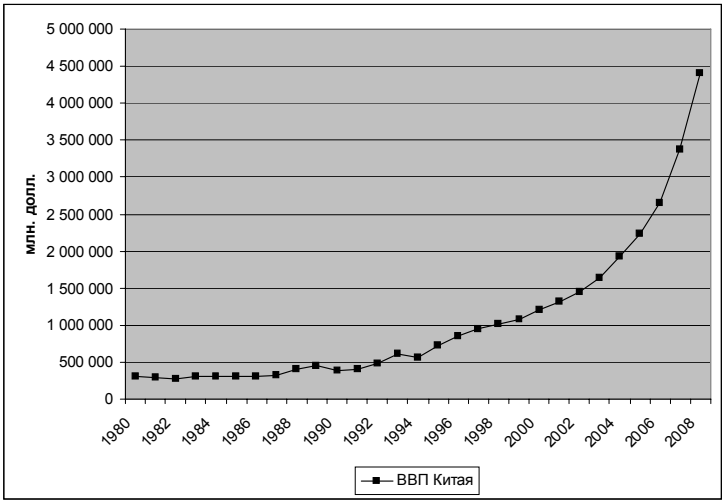

Рис. 1. Динамика валового внутреннего продукта Китая [5]

Исходя из представленных данных, можно заметить, насколько сильно повлияло проведение Олимпиады на экономическое положение Китая. Олимпийские Игры стали, как бы буфером, подтолкнувшим экономику к скорому развитию.

Проведение чемпионата Европы по футболу приводит примерно к такому же положительному экономическому эффекту. В 1999 году, когда решался вопрос о том, кто будет принимать у себя чемпионат Евро-2004, Португалия пообещала к началу соревнований значительно улучшить спортивную инфраструктуру в стране, и именно это помогло ей обойти конкурентов. Выполнение этого обещания обошлось для властей Португалии, на тот момент самой бедной из стран Евросоюза, недешево. Всего на подготовку к чемпионату спортивной инфраструктуры и на осуществление мер безопасности Португалия потратила около 4 млрд. евро. Однако, экономический эффект только за счет увеличения турпотока на время проведения чемпионата оказался около 400 млн. евро. К этому можно добавить доходы от продажи сувенирной продукции, агентские доходы букмекеров и косвенные доходы страны за счет увеличения потребительских расходов.

Обратившись к официальной статистике, можно заметить, что рост ВВП Португалии начался в 2000 г. в преддверии чемпионата, а особенно активный рост наблюдался в 2002-2004 гг. – около 18% в год. (Рис. 2) В стране активизировались инвестиции в развитие строительной и туристической отраслей, образовались дополнительные рабочие места, что способствовало активному экономическому росту страны.

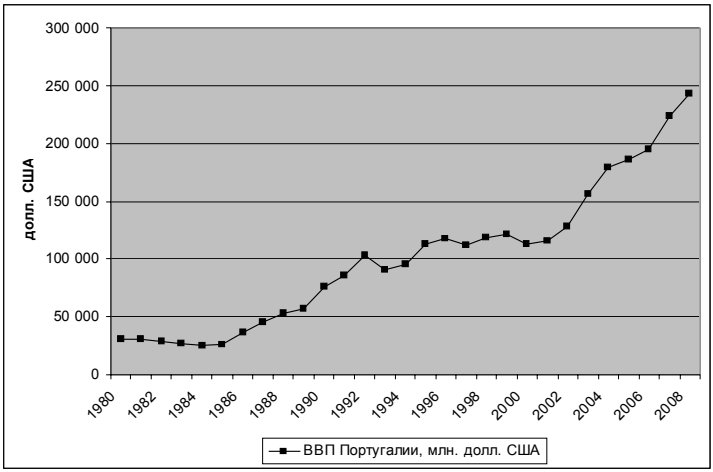

Рис.2. Динамика валового внутреннего продукта Португалии [5]

Что касается инвестиций, то здесь заметна такая тенденция, что с 2000 года инвестиции показывают стабильный рост, составляя от

20 до 30 млрд. евро. [4] Вложения делались в основном в технологии и инновации, а так же в те объекты, которые требуют капитального строительства. За время подготовки к Евро-2004 на новый уровень были выведены строительная отрасль и машиностроение. В 2008 году, когда показатель инвестиций вырос до 32 млрд. евро (рост 2% в год), основные вклады уже совершались в машиностроение и торговлю. [4]

Проведение чемпионата так же позволило привлечь большой поток туристов. Сегодня Португалия – весьма стабильное государство с крепкой экономикой, отлично развитой инфраструктурой в области туризма. Если раньше, в 2003 г., доходы от туризма составляли 5,7 млрд. евро, то к 2007 году они выросли практически в 1,3 раза и составили 7,5 млрд. евро. [4] Это так же положительно влияет на развитие экономики страны.

Таким образом, Евро-2004 оказался очень важным для Португалии, и позволил оказаться в центре внимания всего мира. Чемпионат Европы показал страну с лучшей стороны, что повлияло на ее дальнейшее экономическое развитие.

В настоящее время в Украине происходит подготовка к Евро-2012. Государству нужны инвестиции, которые позволят ускорить процесс модернизации транспортной и спортивной инфраструктуры. Затраты на чемпионат по предварительным оценкам составляют 118 млрд. грн. Из них свыше 12 млрд. грн. (10,2%) – из госбюджета, 5 млрд. грн. (4,2%) – из местных бюджетов и 101 млрд. грн. (85,6%) инвестиций. [6]

В Киеве, Харькове, Донецке и Львове главными проектами являются стадионы и международные аэропорты. В Донецке и Харькове стадионы уже построены, и все средства направлены на реконструкцию существующего (г. Харьков) и строительство нового (г. Донецк) аэропортов. А в Киеве и Львове объекты к Евро-2012 уже стали международными проектами.

Реконструкция главного стадиона страны осуществляет группой компаний, где главным проектировщиком является немецкая строительная компания GMP. На построение крупнейшего в Восточной Европе стадиона класса “элит”, согласно предварительным расчетам, государство выделит 2,5 млрд. грн., так же планируется привлечение частных инвестиций. [6] Главным требованием УЕФА к аэропорту “Борисполь” является строительство пассажирского терминала “D” с большой пропускной способностью. Этот проект осуществляет турецкая компания “Догуш Инишаат”.

Львов во многом еще отстает от всех городов. Но уже выполнено 20% работ по строительству стадиона, финансирование которого происходит из государственного бюджета (выделено 300 млн. грн. на строительство стадиона). Консультантом по строительству ста-

диона является немецкая компания Arena Com. Главным же инвесторским проектом во Львове остается международный аэропорт, на его строительство требуется 921,362 млн. грн. [6] Основным инвестором выступает американская компания IMTC-MEI LLC.

Эти данные уже сейчас указывают на активность иностранных инвесторов и стремление нашей страны подготовить и провести чемпионат по футболу на европейском уровне.

Литература: *1. www.stats.gov.cn/english/– National Bureau of Statistics of China. 2. www.bportugal.pt – Банк Португалии 3. ec.europa.eu – European Commission / Eurostat 4. www.ine.pt - Statistics Portugal 5. statinfo.biz – Международная статистическая информация. 6. football.ua*

УДК 339.747

Петухова В.О.

ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Обеспечение высокого уровня конкурентоспособности национальной экономики, а также успехи реализации структурной политики государства в значительной мере определяется эффективностью налоговой системы. Налоговая система представляет собой совокупность установленных в стране налогов, которые взаимосвязаны, органично дополняют друг друга, не противоречат системе в целом и другим её элементам. Элементы налоговой системы: субъекты налогообложения – лица, которые по закону обязаны выплачивать налоги; объекты налогообложения – доходы или имущество, с которых насчитываются налоги; ставка налогообложения – отношение изъятой части дохода к общей его сумме (стоимость, если речь идёт об имуществе). [5] По платежеспособности и по методу взимания налоги подразделяются на прямые и косвенные. Прямые налоги непосредственно уплачиваются конкретным плательщиком. Косвенные налоги обязательные платежи, включённые в цену товара или услуги.

Налоговые системы государства могут разделяться на несколько уровней в зависимости территориально-государственного устройства и бюджетного уровня. По территориально-государственному устройству государства делятся на федеративные (федерации) и унитарные. Государства, которые являются федерациями имеют три бюджетных уровня: общегосударственный (федеральный), уровень субъектов федерации и местный. (Российская Федерация, Германия, США, Канада и др.) [7]

Например, в Российской Федерации федеральные налоги устанавливаются законодательными актами страны, налоги субъектов федерации устанавливаются внутренними законами субъектов федерации, а местные вводятся местными органами власти в пределах перечня налогов и границ ставок, установленных законодательными актами. [1]

В унитарных государствах выделяются два бюджетных уровня – общегосударственный (центральный) и местный (Украина, Голландия и др.) В унитарных государствах, таких как Украина, общегосударственные налоги устанавливаются законодательством государства, а местный уровень налогообложения регулируется местными властями и частично законами и подзаконными актами государства. [1]

Федеральная форма государственного устройства США предусматривает трёхуровневую систему налогообложения. Сбор налогов осуществляется в федеральный бюджет, бюджет штатов и бюджет местных органов власти. Канада, как и США, имеет децентрализованную трехступенчатую налоговую систему. Она состоит из федеральных налогов, налогов провинций и местных (муниципальных) налогов. [8]

По своему составу все налоги Великобритании подразделяются на общегосударственные и местные. Все налоговые поступления в государственный бюджет на 90% обеспечивается общегосударственными налогами. Самым главным из общегосударственных налогов является налог с доходов физических лиц, который формирует приблизительно 65% всех прямых налогов, которые поступают в государственный бюджет. [4]

Налоги Франции формируют около 90% бюджета государства. Основные виды налогов – косвенные, прямые, гербовые сборы. Преобладают косвенные налоги, 50% от косвенных налогов составляют НДС. Налоги Франции разделяются на общегосударственные налоги и местные. Основные общегосударственные налоги: налог на собственность. НДС, налог на прибыль предприятий, пошлины на нефтепродукты, акцизы, налог на прибыль от ценных бумаг, подоходный налог с физических лиц, таможенные пошлины. [4]

Налоговая система Швейцарии является трёхуровневой. Там налоги взимаются на трёх уровнях – на федеральном уровне, на уровне кантонов и коммунов. Причем, каждый кантон имеет свое собственное законодательство в области налогообложения и вправе самостоятельно устанавливать размер налогов и налоговые льготы. [11]. Налоги в Швейцарии, как с частных граждан, так и с юридических лиц, гораздо ниже, чем в соседних странах. Так, по сравнению с США и большинством стран Евросоюза, где налоги составляют от 30 до 55 процентов, в Швейцарии суммарное налогообложение не пре-

вышает 25 процентов от чистой прибыли. Наиболее удобная налоговая система ЕС – налоговая система Швейцарии.

Проанализировав налоговые системы этих государств, можно сделать вывод о том, что в странах ЕС налоги являются очень важными. Они составляют от 35% до 50% валового национального продукта. Главный показатель важности для налогов в различных странах, служит распределение налогов по различным уровням бюджетов. Взаимосвязь бюджетных уровней в отдельных государствах различна. В одних странах все уровни объединяются в единую систему, в других странах возможна определенная автономия тех или иных бюджетных уровней (чаще всего местного). Во всех странах ЕС, независимо от их унитарного или федеративного устройства, общегосударственный уровень получает большую часть налоговых поступлений. В основном, большую долю налогов поступает от юридических лиц. Основные виды налогов, пополняющих доходную часть бюджетов стран ЕС: налоги, налагаемые на имущество, индивидуальный подоходный налог (налог на личные доходы), налог на зарплату, налог на наследство, налог на прибыль корпораций, налог на пользование транспортом, один из самых старых налогов – гербовый сбор. [4]

Поскольку Европейский Союз является интеграционным объединением, то интеграционные процессы затронули и налоговые системы стран, входящих в эту международную организацию. Интеграционные процессы налогообложения в ЕС обеспечиваются путём гармонизации налоговых систем. Гармонизация налогообложения осуществляется для того, чтобы Европейский Союз имел общую налоговую систему и функционировал как единое государство. Именно гармонизация реализуется через координации национальных налоговых политик, приближения уровня налогообложения, унификации базы налогообложения, пересчёту налоговых льгот. Успешность общей налоговой политики ЕС связана с тем, что она была своевременно разработана. Также была научно обоснована её концепция, которая учитывала развитие экономики европейских стран.

В начале создания современной налоговой системы России, разработчики хотели использовать опыт Швеции, поскольку там высокий уровень жизни, социальные гарантии. Поэтому создатели налоговой системы Российской Федерации предусматривали, что именно эти гарантии смогут привести российское государство к процветанию и богатству.

При формировании налоговой системы, Украина использовала опыт становления налоговой системы Нидерландов. В целом налоговые системы этих государств похожи. В голландской налоговой системе организационная структура государственной налоговой службы состоит из нескольких уровней. Как и в Украине на первом уровне

этой структуры принимаются решения о направленности деятельности и развития государственной налоговой службы. На этом уровне также принимаются общие и отраслевые налоговые законы, осуществляется общее регулирование налоговой системы. Украинская налоговая служба, как и голландская, имеет функционально-иерархический принцип построения. В Нидерландах, как и в Украине, наиболее важным налогом является НДС. В Украине налоговые ставки тоже чрезвычайно высоки.

Налоговая система Украины является одной из самых несовершенных в мире. Т.к. в Украине в государственную казну поступает свыше 55 % от дохода граждан страны и 99 налоговых платежей осуществляют предприниматели Украины. Украина занимает предпоследнее 177-ое место в мировом рейтинге потому, что предпринимателям приходиться тратить на уплату налогов около 2000 часов. Для сравнения, в России этот процесс занимает только 450 часов. Т.к. налоговую систему Украины признали одной из самых неудобных, ей необходимо совершенствовать.

На мой взгляд, прежде всего, нужно изменить налогово-бюджетную политику и усовершенствовать налоговое законодательство. Можно сократить налоговые ставки или некоторые виды налогов, т.к. в Украине большое количество налогов. А увеличить потоки от неналоговых доходов в государственный бюджет, например, увеличить экспорт, привлечь инвестиции. Необходимо пересмотреть некоторые налоговые льготы свободных экономических зон.

Чтобы улучшить эффективность налоговой системы Украины нужно усовершенствовать налоговые декларации, изменить форму их заполнения и т.п. Внесение этих изменений позволит сократить время осуществлять проверку налоговой отчётности, уменьшит затраты времени на это. Очень важно внести в законодательство более жёсткие меры в случае налоговых правонарушений. За каждый вид налогового правонарушения должна наступать финансовая ответственность Особое внимание должно уделяться информации о доходах субъектов налогообложения. Можно усовершенствовать источники информации о доходах, чтобы иметь более полную информацию о доходах и соответственно облагать его определёнными налоговыми ставками. [4]

Литература: *1. Борисов Е.Ф. Основы экономик: учеб. для вузов/ Е.Ф. Борисов. - 2-е изд. Испр. – М.: Дрофа, 2005. – 415, с. : ил. 2. Воробьёв Е.М. Экономическая теория в вопросах и ответах. – Харьков: ТОВ "Р.И.Ф", 2002. – 640 с. 3. Довгань Г.Д. Основы экономики. Наглядный справочник. – К.; Х.: Веста, 2006. – 104 с. 4. Налоговая система: науч. пособие для студ. высш. уч. зав. / Лютий И.О., Демиденко Л.М., Романюк М.В. 5. Налогообложение: проблемы науки и практики: Монография. – Х.: ИД*

"ИНЖЭК", 2006 – 232 с. 6. Прус В.М., Шпак Н.Г., Питерская В.М. Налоги и налоговая система Украины. Учебное пособие. – Харьков: Бурун Книга, 2009 . –160 с. 7. Экономическая теория/ Под ред. А.И. Добрынина, Л.С. Тарасевича, 3-е изд. –СПб.: Изд. СПбГУЭФ; Питер, 2008. – 544 с.: ил. – (серия "Учебник для вузов"). 8. www.amondssmith.ru. 9. www.dit.perm.ru. 10. www.dutchtaxes.net. 11. www.russian-switzerland.com.

УДК 339

Печура Д.О.

ПЕРСПЕКТИВИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ В МЕЖАХ "СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА"

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.е.н., доц. Олійник Л.В.

Аналіз сучасної світової економіки та світового укладу дозволяє говорити про наявність диверсифікованих взаємних зв'язків між країнами у різних сферах. В Україні офіційно визначеним є пріоритет європейської інтеграції, однак розвиток взаємовигідної співпраці з традиційними партнерами по Співдружності Незалежних Держав (СНД) також залишається важливим напрямком зовнішньої політики України. Це обумовлено як історично сформованою системою виробничо-коопераційних, торговельних та інших зв'язків між країнами пострадянського простору, так і спільними економічними інтересами. Основними партнерами України по СНД залишаються Росія та Білорусь.

Розвиток торговельно-економічних відносин між Україною та Республікою Білорусь проходить на фоні потужних процесів інтеграції та дезінтеграції пострадянського простору. І, таким чином, економічне співробітництво України та Білорусі зумовлене тенденціями, які детермінуються поділом праці та кооперацією у виробничих відносинах країн СНД, тривалим спільним проживанням в межах однієї держави багатьох народів, що створило щільну систему відносин неекономічного характеру через змішане населення, елементи загального культурного простору, відсутності мовного бар'єра, зацікавленості у вільному переміщенні людей; технологічною взаємозалежністю та єдиними технічними нормами тощо.

Традиційно сформовані тісні торговельно-економічні, науково-технічні і культурні зв'язки між Україною та Республікою Білорусь, українським і білоруським народами підтримуються на достатньо високому рівні і постійно розвиваються. Основою співпраці слугують більш 150 двосторонніх договорів між Україною та Республікою Білорусь у різних сферах [3]. Зовнішньоторговельний обіг товарів і

послуг Білорусі та України має стійку тенденцію до збільшення і у 2008 р. перетнув рекордні 5 млрд. дол. США. Це є суттєвим досягненням у розвитку торговельних відносин України та Білорусі, адже порівняно з 2007 р. зовнішньоторговельний обіг виріс майже в 2 рази. Для Білорусі це складає біля 7% її річного зовнішньоторговельного обігу. Традиційно основними товарними позиціями імпорту в Україну з Білорусі є мінеральні продукти, транспортні засоби (трактори, вантажні автомобілі) машини та обладнання (холодильники і морозильники. З України Білорусь імпортує, в основному також мінеральні продукти та транспортні засоби, а також недорогоцінні метали і сільськогосподарську продукцію (пшеницю, кукурудзу, соняшникове масло).

Як для України, так і для Білорусі Європейська інтеграція є стратегічною метою. У межах політики регіонального розвитку Євросоюзу діє цілий ряд програм і проектів, які підтримують процес інтеграції обох країн у Європейську спільноту. Зокрема, більшість програм співпраці діють і в рамках Європейської регіональної політики та Європейської політики сусідства. Причому Білорусь та Україна є пріоритетними партнерами для ЄС.

Сьогодні Україна є учасником чотирьох Програм прикордонного співробітництва, фінансування яких Європейським Союзом значно збільшується. Найбільш вагомим проектом Програм прикордонного співробітництва був та залишається проект Польща–Білорусь–Україна. Орієнтовний бюджет на 2007-2013 рр. складає 186,2 млн. євро, у той час як загальне фінансування у 2004-2006 рр. склало всього 38 млн. євро [6].

Новим напрямком регіонального співробітництва України є Східне партнерство – проект, офіційно запропонований Європейським союзом. Цей проект є підґрунтям для дискусій по візових угодах, угодам про вільну торгівлю і стратегічне партнерство із країнами – східними сусідами, заміняючи дискусії про розширення Євросоюзу та вступу цих країн до ЄС. У Східне партнерство запрошуються Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова, Україна та Білорусь.

Ідея Східного партнерства виникла у результаті аналізу східного напрямку співпраці. Аналітики ЄС дійшли висновку, що Європейська політика сусідства мала б передбачити та активізувати співпрацю також між самими сусідами ЄС. Тобто, мається на увазі, що, якщо, наприклад, між Євросоюзом та Україною партнерські стосунки більш-менш є організованими, то партнерство між Україною та Молдовою не підтримується проектами. Таким чином, Східне партнерство – це новий вимір регіональної співпраці, що передбачає поліпшення зв'язків між самими сусідами, а саме Україною, Молдовою, Азербайджаном, Грузією, Білоруссю та Вірменією. Спільну декларацію про вступ до ініціативи "Східне партнерство" було підписано

цими країнами та 27 країнами-членами ЄС у травні 2009 р. Проект передбачає фінансування у розмірі 600 млн. євро, які будуть розділені між 6-ма країнами. У тексті Декларації "Східного партнерства2 [1] відзначається, що програма буде базуватися на зобов'язаннях по фундаментальних цінностях, включаючи демократію, верховенство закону і повагу до прав людини і фундаментальних свобод, а також на принципах міжнародного права, ринкової економіки, стабільного розвитку. Також підкреслюється, що головна мета "Східного партнерства" – створення необхідних умов для зміцнення майбутньої економічної інтеграції між ЄС і країнами-членами програми. Програмою також передбачена допомога ЄС у створенні суспільних інститутів західного типу у пострадянських країнах, гармонізація економік під ринки ЄС за допомогою поглиблення вільної торгівлі та послідовних кроків для повної лібералізації візового режиму.

Також важливо, що Східне партнерство розширює фінансову підтримку співпраці ЄС із країнами Східної Європи. Додатково до коштів Європейського Інструменту сусідства та партнерства для східноєвропейських країн у розмірі 785 млн. євро для країн Східного партнерства буде виділено ще 600 млн. євро до 2013 року.

Висновки. Нова ініціатива ЄС – "Східне партнерство" є новим етапом в розвитку співробітництва з ЄС. Також Східне партнерство має підняти відносини з Республікою Білорусь на новий рівень. Головною метою "Східного партнерства" є створення необхідних умов для прискорення політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції між ЄС і зацікавленими країнами-партнерами (Україна, Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Молдова, Грузія). Тобто можна говорити про те, що це може стати дієвим інструментом посилення співпраці на інтеграційних засадах як між Україною та ЄС, так і між Україною та Республікою Білорусь.

Література: *1. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. Prague, 7 May 2009. [Електронний ресурс]: European Commission. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/index_en.htm. 2. Договір між Україною і Республікою Білорусь про економічне співробітництво на 1999-2008 роки. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – N 34. –ст. 276. 3. Договірно-правова база. [Електронний ресурс]: Посольство України в Республіці Білорусь. – Режим доступа: http://www.belarus.mfa.gov.ua/belarus/ua/1243.htm. (Назва з екрана). 4. Платежный баланс Республики Беларусь с Украиной. –Национальный банк Республики Бєларусь, 2008. 5. Платіжний баланс і зовнішній борг України. І півріччя 2008 року. – Національний банк України, 2008. 6. Софіщенко І. Співробітництво Україна–ЄС: особливості сучасного етапу та можливості для територіальних адміністративних одиниць. // Економічний часопис-XXI. – №1-2. – 2009. – Режим доступа: http://soskin.info/ea.php?pokazold=200913&n=1-2&y=2009.*

УДК 330.322.047(547)

Пихтіна М.С.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: ст. викл. Коваленко Р.С.

Необхідною умовою розвитку економіки у наш час є високий рівень інвестиційної діяльності. Формування і становлення ринкової економіки в Україні безпосередньо пов'язано з розвитком інвестиційного бізнесу, його лібералізацією в усіх напрямах і сферах діяльності. Інвестиції необхідні для економічного, науково-технічного та соціального розвитку національної економіки. У сучасних умовах все більшого значення набуває розвиток інвестиційного ринку та ринку інвестиційних товарів, відбувається становлення їх інфраструктури, збільшується кількість учасників інвестиційного процесу. Інвестиції відіграють важливу роль як на макро, так і на мікро рівні. Вони визначають майбутнє країни у цілому, окремого суб'єкта господарювання і являються важливим фактором у розвитку економіки. Отже для України, як держави, яка ще знаходиться на стадії формування, становлення і вибору зовнішньої політики, дана тема є важливою для дослідження.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану інвестиційного клімату України в умовах виниклої фінансової кризи та формулювання перспектив розвитку у цій сфері.

В умовах світової фінансової кризи інвестори більш зважено відносяться до своєї діяльності, а суми інвестиційних потоків зменшуються. Крім того, нажаль інвестиційний клімат України залишається несприятливим незважаючи на те, що владою давно вже задекларована інноваційно-інвестиційна модель розвитку. За оцінками Міністерства економіки, загальна потреба в інвестиціях для структурної перебудови економіки України становить від 140 до 200 млрд. дол. США, а щорічна потреба - близько 20 млрд. дол. США. Обсяг необхідних іноземних інвестицій в економіку України становить 40-60 млрд. дол. США. За оцінками експертів Всесвітнього банку, для досягнення рівня розвитку США Україні потрібно загалом 4 трлн. дол. США. Отже, фактичні обсяги інвестицій в Україну є мізерними в порівнянні з цими цифрами.

Інвестиції в основний капітал за січень-липень поточного року по відношенню до показників І півріччя 2008 року становили 56,7 %. Таке скорочення відбулося за рахунок поглиблення кризових явищ, які зумовили значні коливання курсу долара США до гривні, недовіру до фінансової системи. Слід зазначити, що вплив світової фінансової кризи на економіку України виявився не одразу. Фінансові

установи першими потерпали від кризи ще у П-Ш кварталах 2008 року, а у IV кварталі 2008 року її відчула більшість населення. Наслідком вказаних явищ стала реакція населення та суб'єктів підприємницької діяльності, які почали масово акумулювати кошти поза межами фінансової системи.

Підприємствами та організаціями усіх форм власності у І півріччі 2009 року за рахунок усіх джерел фінансування вкладено 66,0 млрд. грн. капітальних інвестицій.

Недостатній обсяг інвестицій в українську економіку обертається технологічним відставанням виробництва, зростаючою зношеністю основних фондів. В умовах збиткової діяльності і низької рентабельності промислової сфери, значного податкового тиску та відсутності впродовж багатьох років дієвої підтримки реального виробництва підприємства не здатні здійснити модернізацію та інноваційне оновлення основних фондів.

Перебіг сучасних політичних процесів та практична реалізація встановлених цілей та пріоритетів поліпшення інвестиційного клімату в Україні, переважно негативно впливають на інвестиційний клімат й, зокрема, міжнародну інвестиційну привабливість України, підвищують ризики для інвесторів, зумовлюючи тим самим втрати в конкурентній боротьбі за світові інвестиційні ресурси.

Слід зауважити, що в Україні достатньо факторів, які позитивно впливають на інвестиційний клімат країни. Реалістичний підхід до оцінки потенціалу економічного розвитку України засвідчує наявність конкурентних переваг країни та її регіонів, що є дійсним фактором підвищення її інвестиційної привабливості як для внутрішнього, так і для зовнішнього інвестора. Найбільш вагомими перевагами з позиції сучасного та потенційного стану розвитку країни можна вважати наступні: вигідне геополітичне розміщення, високий рівень природно-ресурсної забезпеченості, дешева кваліфікована робоча сила, місткий споживчий ринок.

Зараз в умовах економічної нестабільності для багатьох країн так склалася ситуація, що дуже складно підтримувати необхідний рівень інвестицій, але після будь-якого спаду обов'язково передбачається поліпшення ситуації. Щоб бути готовим до цієї ситуації, саме в час змін необхідно проводити реформи та перебудови.

Враховуючи вищезазначені обставини і усвідомлюючи важливість поліпшення інвестиційного клімату в Україні, головним завданням на короткострокову перспективу є підготовка необхідної правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення інвестиційного клімату й формування основи збереження та нарощування конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Для цього необхідно здійснити низку першочергових заходів з послідовної деполітизації економіки, формування єдиних стратегічних цілей та послі-

довності економічних реформ, незмінних за приходу до влади будь-яких політичних команд, забезпечення незмінності та гарантованості захисту ринкових прав і свобод інвестора. Зокрема:

1. Лібералізація й дерегуляція підприємницької діяльності. Слід створити працюючу схему з виявлення й швидкого усунення бар'єрів для створення, ведення та закриття бізнесу. До неї входить комплекс заходів щодо зниження ступеня втручання з боку уряду в приватний бізнес, надання приватним підприємцям можливості діяти вільно й отримувати прибуток в умовах чесної конкуренції.

2. Стабільність і передбачуваність правового поля. Необхідно узгодити існуючі, розробити й ухвалити нові закони, що встановлюють єдині правила діяльності для компаній усіх форм власності. Насамперед, таку роботу слід провести щодо цивільного, трудового, податкового й комерційного кодексів, законодавства про захист прав у сфері інтелектуальної власності, патентів, політики передачі технологій та прямих іноземних інвестицій.

3. Корпоративне й державне управління. До цього напрямку входить комплекс заходів із урегулювання корпоративних прав, діяльності державної адміністрації та приватизації державної власності. Заходи щодо реформування державного апарату мають привести до перегляду ролі чиновників у регулюванні приватного сектора. Необхідно створити таку систему взаємовідносин між державою та бізнесом, яка б мінімізувала можливості для корупції на всіх рівнях.

4. Лібералізація зовнішньої торгівлі та руху іноземного капіталу. Цей інвестиційний чинник складається з комплексу заходів щодо стимулювання вільного переміщення товарів, послуг і капіталів між державами. Першочерговому врегулюванню підлягають такі сфери: митна й транспортна політика; сертифікація; страховий ринок; ринок праці.

5. Розвиток фінансового сектора. Стан фінансового сектора має ключове значення для інвесторів. Тому робота у вказаному напрямку є найважливішою для поліпшення інвестиційного клімату та потребує здійснення такого комплексу заходів: зняття обмежень на відсоткові ставки за банківськими кредитами й позиками; скасування програм пільгового надання кредитів, запроваджених урядом; розширення автономії Національного банку. Його основною метою має бути підтримка внутрішньої та зовнішньої стабільності, без урахування політичних міркувань; оздоровлення банківського сектора шляхом удосконалення контролю за банківською діяльністю для підвищення довіри інвесторів до українських банків; заохочення конкуренції у фінансовому секторі шляхом розширення діяльності іноземних банків та інших фінансових організацій в Україні.

7. Зниження політичного ризику. Необхідно прийняти закони, що гарантують неможливість довільного відчуження приватної влас-

ності, включно з "повільною експропріацією"; зробити діяльність податкових інспекторів і місцевих адміністрацій підконтрольною центральній адміністрації.

8. Імідж і програми просування країни. Необхідно сформулювати й широко висвітлювати державну політику та готовність уряду вживати радикальних заходів, орієнтованих на ринкову економіку; публічно підтримувати інвестиції; посилити комерційні відділи зарубіжних посольств.

При здійсненні цих заходів необхідно уникати вибіркового стимулювання, яке може призвести до спотворень і неефективного розподілу ресурсів. Збільшити приток інвестицій можна лише за умови розвитку всього комплексу чинників, що формують інвестиційний клімат. Недооцінка хоча б однієї складової неминуче призведе до дисбалансу та створить напруженість на інвестиційному ринку України.

Реалізація вищезазначених заходів сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату в Україні, створить передумови для виникнення сталих інвестиційних мотивацій у зарубіжних партнерів, що обов'язково приведе до зменшення розриву між потребами національної економіки у зовнішніх інвестиційних ресурсах та їх фактичним надходженням.

Література: *1. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – ст. 646. 2. Голиков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А./ Навч. Посібник : Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку .– Харків 2005. – 239 с.*

УДК 330.322:338.23 (477)

Піменова А.О.

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.е.н., проф. Макуха С.М

Проблемі покращення інвестиційного клімату на державному рівні увага приділяється ще з 1991 року. На сьогодні в Україні вже створено правове поле для здійснення інвестиційної діяльності.

Основними актами законодавства, що впливають на інвестиційний клімат в Україні, є: Господарський кодекс України; Закон України "Про інвестиційну діяльність"; Закон України "Про режим іноземного інвестування"; Закон України "Про захист іноземних інвестицій"; Закон України "Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження"; Закон України "Про ра-

тифікацію Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами"; законодавчі акти, які регулюють діяльність спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку. [1] Між тим, попри суттєві зусилля у формуванні відповідних організаційно-економічних та правових засад зміцнення інвестиційного клімату, міжнародними експертами відзначається зниження інвестиційної привабливості України. Так, за версією Economist Intelligence Unit (EIU), Україна за показниками якості бізнес-середовища посідає 75 місце серед 82 країн. Попри прогнози цієї організації щодо певного зростання рейтингу протягом 2007-2011 років (на 5 позицій), Україна й надалі суттєво відставатиме від ключових конкурентів за іноземні інвестиції на світовому ринку. [3]

Існуючі в Україні перешкоди реалізації пріоритетів формування інвестиційного клімату мають системний характер і охоплюють правову, економічну, науково-технологічну та фінансову складові. Ключовими характерними особливостями, які стримують поліпшення інвестиційного клімату, є:

1. Обмеженість потенціалу залучення ПІІ в Україну через приватизацію державних підприємств.

2. Переобтяженість регуляторними нормами та складність податкової системи. Так, за даними Світового Банку, Україна за рівнем якості середовища для здійснення господарської діяльності посідає 128 місце з 175 країн, поступаючись всім країнам Центрально-Східної Європи, та навіть більшості пострадянських країн, таким як Вірменія (34), Грузія (37), Казахстан (63), Киргизстан (90), Росія (96), Азербайджан (99), Молдова (103).

В Україні нараховується 98 видів податкових платежів, на опрацювання та сплату яких компанії витрачають 2185 годин робочого часу щороку. Між тим, наприклад, в Естонії підприємства сплачують 11 видів податків, на які витрачається лише 104 години, в Болгарії - відповідно 27 і 616. [2]

3. Суттєве податкове навантаження. Ставка податку на прибуток в Україні (25 %) є вищою, ніж у багатьох країнах Центрально-Східної Європи проте, зважаючи на високу порівняно з країнами ЄС прибутковість вкладення капіталу, ця різниця не є значною перепоною для інвестицій.

Враховуючи ці обставини і усвідомлюючи важливість поліпшення інвестиційного клімату в Україні, головним завданням на короткострокову перспективу є здійснення низки першочергових заходів з послідовної деполітизації економіки, формування єдиних стратегічних цілей та послідовності економічних реформ, незмінних за приходу до влади будь-яких політичних команд, забезпечення незмінності та гарантованості захисту ринкових прав і свобод інвестора. Зокрема:

1. Підготувати план дій щодо забезпечення сприятливого інвес-

тиційного клімату у межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку, залучити до його розробки та обговорення широке коло експертів, науковців, представників органів державної влади та бізнесу.

2. Розробити регіональні плани підвищення інвестиційної привабливості областей з урахуванням особливостей їх поточних рейтингів інвестиційної привабливості, забезпечити державний моніторинг їх виконання як одного з критеріїв успішності діяльності місцевих державних адміністрацій.

3. Поширити реалізацію обласними державними адміністраціями навчальних програм серед бізнесменів з підготовки інвестиційних пропозицій, складання інвестиційних бізнес-планів, юридичного супроводу інвестиційних проектів, управління інвестиційними проектами.

4. Суттєво розширити спектр заходів конкурентної політики, зокрема – щодо запобігання антиконкурентним діям національних та іноземних інвесторів на українському ринку, удосконалити методики та критерії виявлення проявів недобросовісної конкуренції з урахуванням реалій сучасної української економіки (останній Указ Президента "Про основні напрями конкурентної політики на 2002-2004 рр." був прийнятий 19.02.2003 р.).

4. Сформувати на основі спільної розробки Міністерства фінансів, Міністерства економіки, Міністерства транспорту і зв'язку, Міністерства промислової політики, Міністерства палива та енергетики, а також галузевих об'єднань підприємців довгострокову програму державного та змішаного інвестування в розвиток телекомунікаційної, транспортної та енергетичної інфраструктури.

Перелік першочергових завдань, що здатні підвищити привабливість України для інвесторів, складаються наступні: досягнення макроекономічної стабілізації; розвиток конкуренції; покращення інституціонально-правової бази.

До задач, що пов'язані з досягненням макроекономічної стабілізації належать: установлення контролю над інфляцією і курсом національної валюти. Економічний розвиток неможливий без стабілізації виробництва, створення умов для залучення прямих іноземних інвестицій. Коливання обсягів виробництва посилюють економічний ризик у країні і негативно впливають на інвестиційний клімат.

Провідні інвестори в Україні – Mittal Steel, Siemens, Volkswagen, Deutsche Telecom, Jabil Circuit and Electronics, Sony, Panasonic, Telenor, TNK-BP, Coca-Cola, Cargill, Carlsberg, Sun Interbrew, Kraft Foods, Nestle, Philip Morris, Reemtsma, Raiffeisen Bank, Erste Bank, HVB, ING Bank, BNP Paribas, EFG Group, McDonalds, Metro Cash & Carry, Billa, Paterson та ін. Рада інвесторів при Кабінеті Міністрів України. Основним консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України з підготовки пропозицій щодо формування дер-

жавної інвестиційної політики є Рада інвесторів при Кабінеті Міністрів України, утворена згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2007 р. № 3.

Основними завданнями Ради є: підготовка пропозицій щодо формування державної інвестиційної політики; участь у розробленні та проведенні експертизи проектів окремих нормативно-правових актів з питань інвестиційної діяльності; надання обґрунтованих пропозицій щодо реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на розвиток пріоритетних галузей економіки, а також адміністративно-територіальних одиниць; надання аналітичної, інформаційної допомоги державним органам, установам та організаціям з питань, пов'язаних з її діяльністю; сприяння ефективній взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і суб'єктів господарської діяльності у сфері інвестиційної діяльності.

Сприятливими умовами для зростання обсягів інвестування – як із внутрішніх так і іноземних джерел – має стати розвиток інвестування в інноваційну діяльність.

Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Державну цільову економічну програму на 2009-2013 рр., яка передбачає утворення венчурних фондів інвестування інноваційної діяльності за рахунок недержавних коштів та комунальних спеціалізованих небанківських інноваційних фінансово-кредитних установ в регіонах за кошти місцевих бюджетів. [5]

Література: *1. Конституція України від 28. 06. 996 р., № 254к/96–ВР. 2. Мар'єнко А.В. Інвестиційна модель економічного розвитку та проблеми її реалізації в Україні // Україна в XXI столітті: концеації та моделі економічного розвитку / матеріали доповідей V міжнародного конгресу українських економістів. Ч.І. – Львів, 2007. – С. 326-328. 3. Романюк С.А., Кулік О.О. Моніторинг соціально-економічного становища України та її регіонів за січень-липень 2007 року. – www.me.gov.ua. – С. 99. 4. www.ukrstat.gov.ua. 5.www.me.gov.ua.*

УДК 339.747

Поливанцев А.С.

ТОРГОВЫЕ И НАЛОГОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ В ЭКОНОМИКЕ ЯПОНИИ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: проф. Сидоров В.И.

Япония – одна из крупнейших торговых держав мира. По объему внешней торговли она занимает третье место в мире, и на ее долю приходится 5,4% мирового импорта и 7% мирового экспорта [4]. Одна из немногих стран, имеющих очень большое сальдо торгового

баланса на протяжении нескольких десятилетий. Внешняя торговля играет очень большую роль в экономическом развитии Японии. Однако степень зависимости Японии от внешней торговли (отношение суммы экспорта и импорта страны к ее валовому продукту) составляет по нашим рассчетам менее 20%, что намного ниже, чем аналогичные показатели для европейских развитых стран. При этом на современном этапе в Японии более важную роль внешние связи играют в плане реализации промышленной продукции: ее экспортная квота составляет 10 - 12% ВВП, доля импорта во внутреннем конечном потреблении – около 8% [4].

Отдельные отрасли промышленности имеют отчетливую экспортную ориентацию. При этом в структуре японского экспорта постоянно растет доля высокотехнологичных дорогих товаров. В настоящее время он на 75% состоит из продукции машиностроения, в том числе около 25% приходится на радиоэлектронные и электротехнические товары, 16% на автомобили, 15% на современное металлообрабатывающее оборудование [5].

Если раньше в структуре японского импорта главную роль играли сырье и топливо (на них приходилось порядка 60 70%) [4], то теперь, в результате структурных сдвигов в экономике и переориентации промышленности на развитие наукоемких производств, их доля снизилась до 30%. На топливо приходится 20% и менее 10% на руды черных и цветных металлов, древесину и т. д. Хотя страна ввозит почти 100% железной руды, никелевой, медной руды и нефти, алюминиевых сплавов, 93% свинцовой руды, 85% цинковой руды [5], их доля в общем объеме импортируемой продукции постепенно снижается. Ведущее место в импорте теперь принадлежит готовым товарам и в первую очередь продукции машиностроения, это почти половина общего импорта Японии. Заметно вырос импорт машин и оборудования из европейских стран и США, а бытовых электроприборов и текстильных товаров из стран Азии, где они производятся главным образом на предприятиях, принадлежащих японским компаниям (при относительно низкой цене, обусловленной дешевой рабочей силой, эти товары отличаются хорошим качеством). Еще 12% японского импорта составляет продовольствие; основные ввозимые продукты питания мясо, рыба, пшеница, овощи и фрукты [5].

Характерной чертой внешней торговли Японии является то, что на протяжении многих лет торговый баланс сводится со значительным положительным сальдо, которое в 2007 г. составило 88 млрд долл. (экспорт 471, импорт 383 млрд долл.) [4].

Почти половина внешнеторгового оборота Японии приходится на развитые страны. Кроме Австралии и Канады, практически все они имеют отрицательный баланс в торговле с Японией. Это серьезно

обостряет торговые противоречия западных партнеров с Японией, проводящей протекционистскую политику в отношении собственного рынка, и в последнее время служит причиной определенных уступок с ее стороны.

Основным торговым партнером Японии являются США. На их долю приходится около 25% всего японского экспорта и почти 15% японского импорта [4]. В двусторонних отношениях Японии и США постоянные трения вызывает проблема огромного положительного сальдо Японии. Характерно, что предметом разногласий двух стран в разные периоды времени становятся разные товары. В 70-е годы это были текстильные товары, цветные телевизоры и промышленное оборудование, в 80-е – автомобили, полупроводники, видеомагнитофоны. В 90-е годы критике уже подверглась сама экономическая структура Японии, которая была признана виновницей проблемы столь существенного перевеса Японии в торговле с США. [2]

Неуклонно растет и торговля с азиатскими странами. В числе ведущих внешнеторговых партнеров Японии, правда, с большим отрывом от США, можно назвать Китай, Тайвань и Южную Корею.

На рубеже 60-70-х годов Япония вышла на международную арену и как экспортер капитала, а в 1986 г. уже заняла по этому показателю первое место и стала одним из крупнейших кредиторов. Возросшие финансовые возможности Японии подтверждаются тем, что более трети международных финансовых операций осуществляются в настоящее время японскими частными банками, а в десятку крупнейших частных банков мира входят семь японских. Резкое повышение курса иены в 1985 г. заметно снизило прибыльность экспорта, поэтому японские компании пошли по пути частичной замены экспорта организацией зарубежного производства, а в стране заговорили об “опустошении национальной промышленности” [1].

В результате резкого увеличения масштабов зарубежных инвестиций доля зарубежного производства в общем выпуске продукции японских компаний заметно выросла и составляет примерно 25%. Важная особенность экспорта капитала из Японии состоит в том, что в азиатские страны она переводит “нижние этажи” своей промышленной структуры.

Японские компании переводят туда производство простых бытовых приборов, а внутри Японии переключаются на производство более сложной техники. Продукция бытовой электротехники южнокорейского производства в среднем на 30 40% дешевле японских товаров. В большой степени это явление объясняется в том числе и различиями в налоговых системах Японии и других азиатских стран [3].

Налоговая система Японии характеризуется множественностью налогов. Их имеет право взимать каждый орган территориального

управления. Но все налоги страны зафиксированы в законодательных актах. Каждый вид государственного налога регулируется законом. Закон о местных налогах определяет их виды и предельные ставки, все остальные устанавливает местный парламент.

В стране действуют около 25 государственных и 30 местных налогов. Их можно классифицировать по трем крупным группам;

- прямые подоходные налоги на юридических и физических лиц;
- прямые налоги на имущество;
- потребительские налоги.

Основу бюджета составляют прямые налоги, которым отдается очевидное предпочтение.

Самый высокий доход государству приносит подоходный налог с юридических и физических лиц. Он превышает 56% всех налоговых поступлений. Предприятия и организации уплачивают с прибыли: государственный подоходный налог в размере 33,48%, префектурный подоходный налог 5% от государственного, что дает ставку 1,67% от прибыли и городской (поселковый, районный) подоходный налог 12,3% от государственного, или 4,12% от прибыли. В суммарном итоге в доход бюджета изымается около 40% прибыли юридического лица. Кроме того, прибыль служит источником выплаты налога на предпринимательскую деятельность, поступающего в распоряжение префектуры. Физические лица уплачивают государственный подоходный налог по прогрессивной шкале, имеющей пять ставок: 10; 20; 30; 40 и 50% [2].

В объем налогообложения входят: все недвижимое имущество, земля, ценные бумаги, проценты по банковским депозитам. Налоги уплачиваются также в момент перехода собственности от одного владельца к другому, то есть при приобретении или продаже имущества. В эту же группу входят: налог на регистрацию лицензий, гербовый сбор, налог на наследство, налог на ирригацию и улучшение земель.

Среди потребительских налогов Японии основную роль играет налог с продаж, взимаемый по ставке 5%. Существенно пополняют бюджет налоги на владельцев автомобилей, акцизы на спиртное, на табачные изделия, на нефть, газ, бензин, налог на развитие источников электроэнергии, акцизы за услуги (проживание в гостиницах, питание в ресторанах, купание в горячих источниках и т. д.). К этой же группе относятся и таможенные пошлины.

Местные налоги отнюдь не доминируют в местных бюджетах, составляя значительно меньше половины их доходной части. Это отличает японскую налоговую систему от североамериканской, где местные налоги зачастую превышают две трети бюджета муниципалитетов.

В Южной Корее налоговая нагрузка на корпорации существенно ниже и благодаря этому многие японские уже налаженные и отработанные технологии производства переносятся туда. От такой кооперации обе стороны имеют положительный эффект. Для Кореи это занятость населения и большие объемы внешней торговли, как следствие, рост благосостояния страны. Для Японии меньшая загрузка серийным производством дает возможность больше усилий направлять на новейшие разработки, перенаправлять на эти цели прибыль корпораций, и, соответственно, меньше платить налог на прибыль.

Такое косвенное экономическое стимулирование со стороны фискальной системы показывает свою состоятельность уже на протяжении многих лет и может быть заимствована Украиной сегодня.

Литература: *1. А. С. Булатова. Страны и регионы мира: экономико-политический справочник. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. 2. И. Крупянко. Геополитика Восточной Азии сегодня и завтра.// Международная экономика № 07, 2006. С. 52-53. 3. http://www. foreign-polic. com/issue_marapr_2004/countrydetail.php?country=South%20 Korea. 4. http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/JAPANEXTN/0 „menu PK:273817 ~pagePK:141159 ~pi PK:141110~theSitePK:273812,00.html. 5. www.cia.com.*

УДК 339.92(477)

Пугачева Е. В.

УКРАИНА НА ПУТИ ВСТУПЛЕНИЯ В МИРОВОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОСТАНСТВО: УКРАИНА И МВФ

ХНУ им. В. Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Дмитриев В. Н.

В условиях возросшей взаимозависимости практически все государства заинтересованы в сотрудничестве с международными экономическими и валютно-финансовыми организациями, которые составляют одно из важнейших звеньев международной финансовой системы и являются основным источником необходимых финансовых ресурсов для стран с развивающейся и переходной экономикой.

Международные экономические и валютно-финансовые организации занимают важное место в системе международных экономических отношений, а также в настоящее время оказывают существенное влияние на развитие экономики Украины.

МВФ был образован в 1945 году решением валютно-финансовой конференции ООН, которая состоялось в Бреттон-Вудсе (штат Нью-Хемпшир, США), однако Украина присоединилась к организации гораздо позже.

3 июня 1992 года Верховной Радой Украины был принят Закон Украины "О вступлении Украины в Международный валютный фонд, Международный банк реконструкции и развития, Международную финансовую корпорацию, Международную ассоциацию развития и Многостороннее агентство по гарантиям инвестиций". А 3 сентября 1992 г. в Вашингтоне в соответствии с этим Законом министр финансов Украины Г. Пятаченко от лица правительства Украины подписал Устав МВФ, и Украина стала членом Фонда. Ныне квота Украины в Фонде составляет 1372 млн СПЗ.

Финансовая помощь Украине со стороны МВФ предоставляется в трех основных формах:

- по программе системного трансформационного займа (STF) для поддержания платежного баланса;
- по программе "стэнд бай" для поддержки курса национальной валюты и финансирования дефицита платежного баланса;
- по программе расширенного финансирования (EFF) для содействия экономической стабилизации.

За годы сотрудничества Украины с МВФ (1994-2009 гг.), получено 10,8 млрд. долл. США кредитных ресурсов по программам STF, Stand-by, EFF, что было обусловлено девальвацией курса национальной валюты, слабостью резервов НБУ и платежного баланса. [1]

Таблица

Финансирование Украины в рамках кредитных соглашений с Международным валютным фондом, млн. долл. США [1, 2]

Год	Утверждено				Фактически получено
	Всего	Из них			
		STF	"стэнд бай"	EFF	
1994	371,0	371,0	-	-	323,6
1995	1150,6	371,0	779,6	-	1022,7
1996	865,9	-	865,9	-	697,5
1997	206,0	-	206,0	-	269,9
1998	591,0	-	334,0	257,0	365,8
1999	184,0	-	-	184,0	605,6
2004	668,85	-	-	-	0
2009	16500	-	10425	-	10425
Всего	18021,6	742,0	2185,5	441,0	10748,6

В зависимости от задач, которые стояли перед Украиной, в ее сотрудничестве с МВФ условно можно выделить четыре этапа. На первом этапе (1994-1995 гг.), учитывая трудности с платежным балансом Украины, которые возникли вследствие обострения экономического кризиса и изменений в структуре и ценовых условиях внешней торговли, основным из которых был переход к мировым ценам на энергоносители, МВФ предоставил Украине кредиты по программе STF в сумме 742 млн. долл. США для поддержки платежного баланса Украины.

Основной проблемой второго этапа (1995-1998 гг.) для Украины стала необходимость поддержки курса гривны и финансирования дефицита платежного баланса. Предоставление МВФ своевременной помощи Украине разрешило осуществить постепенную девальвацию гривны и избежать ее обвала с непредусмотренными для банковской системы последствиями. Главной целью третьего этапа (1998-2004 гг.) было содействие макроэкономической стабилизации в Украине и на положительную экономическую динамику, обеспечение на протяжении 2001-2005 гг. ежегодных темпов роста реального ВВП на уровне не менее 4-5 %. [1]

Четвертый этап в сотрудничестве между Украиной и МВФ, начался в конце октября 2008 года, когда МВФ подтвердил готовность выделить Украине кредит на сумму 16,5 миллиардов долларов на 15 лет под четыре процента годовых для преодоления проблем в экономике. Кредит от МВФ является важной составляющей всех антикризисных мер украинского правительства.

Первый транш кредита МВФ: 10 ноября 2008 года Украина получила первый транш кредита stand by в размере 4,5 млрд. долларов. Сразу же после получения средств встал вопрос о дальнейших денежных перечислениях.

В январе 2009 года в Украину прибыла миссия МВФ, которая должна была принять решение о предоставлении или не предоставлении Украине второго транша. Проблема получения денег была связана с тем, что бюджет Украины на 2009 год оказался дефицитным, а это противоречило условиям выдачи кредита. В связи с этим, выплата второго транша кредита МВФ была приостановлена.

8 апреля миссия МВФ вновь прибыла в Киев с целью пересмотра условий выдачи Украине кредита. Организация подтвердила намеренность перечислить средства при условии относительно дефицита бюджета Украины – в 2009 году он не должен превысить 4 % ВВП. 3 марта власти Украины отправили письмо в Международный валютный фонд, в котором гарантировали внести изменения в бюджет и урезать социальные расходы.

Второй транш кредита МВФ: 17 апреля 2009 года МВФ вновь объявило о готовности выделить Украине второй транш кредита в

размере 2, 8 миллиардов долларов. 8 мая совет директоров МВФ одобрил выделение Украине второго транша кредита “stand by” и уже 14 мая 2009 года Украина получила в свое распоряжение средства в размере 2,625 миллиардов долларов.

После долгих переговоров и внесения правительством необходимых изменений в законодательство, в результате которых Украине удалось получить второй транш кредита от МВФ, на повестке дня встал вопрос о последующем, третьем, транше.[3]

Третий транш кредита МВФ: 28 июля Совет директоров Международного валютного фонда, рассмотрел вопрос выделения Украине третьего транша кредита stand-by в размере SDR2,125 ($3,31 млрд. по текущему курсу).

По оценкам миссии, Украина выполняла все количественные показатели, которые были установлены в программе stand-by, и достигла хорошего прогресса в укреплении банковской системы.

Миссия отметила, что сокращение реального ВВП в Украине в 2009 году может достичь 14%, тогда как ранее ожидалось на уровне 8%, в связи с чем согласилась на предложение украинских властей повысить целевой показатель дефицита госбюджета с 4% до 6% ВВП, включив в него дефицит НАК “Нафтогаз Украины”.

В качестве предварительного условия получения третьего транша было названо принятие закона, облегчающего процесс финансового оздоровления банков, который был утвержден Верховной Радой на внеочередной сессии 24 июля. [4]

Четвертый транш кредита МВФ: МВФ планировал выделить Украине четвертый транш кредита stand-by в размере 2,5 млрд SDR (около 3,7 млрд долларов) 15 ноября 2009 г., однако перенес выделение 4-го транша кредита из-за нарушения украинскими властями условий сотрудничества. Вопрос выделения средств в рамках программы stand-by в Фонде решили рассмотреть после президентских выборов.[5]

Специалисты утверждают, что негативных последствий для Украины прекращение финансирования со стороны МВФ не принесет, аргументируя это тем, что до конца года правительство может использовать уже имеющиеся резервы для покрытия дефицита бюджета. [6] Однако отмечается, что если Фонд не возобновит сотрудничество с Украиной до конца января 2010 года, могут возникнуть проблемы с оплатой российского газа, а так же нехватка иностранной валюты приведет к девальвации национальной валюты: наличный курс доллара США может превысить 10 гривен за 1 доллар США. [7]

В заключение хотелось бы отметить, что хотя для Украины является желательно получение финансирования от МВФ, но эти деньги являются, не критичны. Украине необходимо развивать собственное

производство, улучшать инвестиционный климат в стране, проводить эффективную финансовую политику для уменьшения своей зависимости от иностранных кредиторов.

Литература: *1. Международная стратегия экономического развития: Учебное пособие/ под ред. Ю. В. Макогона. – К.: Знания, 2007. – 461 с. 2. http://www.imf.org – Официальный сайт Международного валютного фонда. 3. http://www.fnews.com.ua – Финансовые новости он-лайн; 4. http://www.fin-result.ru. – Сотрудничество Украины с международными финансовыми учреждениями. 5. http://www.newsfinance.ua. – Финансовые новости Украины. 6. http://www.banki.ua – вся правда о банках; 7. http://www.economics.unian.net – УНИАН экономики.*

УДК 303.3

Растворова А.А.

ЗМІНИ У СИСТЕМІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.е.н., проф. Макуха С.М.

Метою даної статті є аналіз сукупності основних проблем, які охоплює поняття "глобалізація", розгляд у загальних рисах різних позицій, оцінок, концепцій, підходів до їх вивчення.

Час, в який ми живемо, відзначається глобальною (загальною, всесвітньою) трансформацією і цивілізаційною нестабільністю. Кардинальні зміни відбуваються буквально в усіх сферах суспільного життя і охоплюють майже всі регіони планети. На наших очах відбувається глобальний перехід до якогось нового етапу в організації людського життя. [6] Найбільш важливими і радикальними, очевидними і безсумнівними є такі зміни:

1. Перехід найрозвинутіших країн світу (США, Канада, Західна Європа, Південно-Східна Азія) від індустріального до постіндустріального, інформаційного суспільства.

2. Встановлення цивілізаційної єдності світу в результаті краху світової соціалістичної системи, поступового утвердження регульованої ринкової економіки у Китаї та В'єтнамі, поширення по всьому світу) як основоположних принципів організації громадського життя цінностей та ідеалів європейської євроатлантичної) цивілізації: соціально-орієнтована ринкова економіка, багатопартійна парламентська демократія, першорядне значення прав і свобод особистості, "західний менталітет" і спосіб життя, культура. Наприкінці XX – на початку XXI ст. капіталізм знову стає глобальним.

3. Бурхливий розвиток науки, техніки, інформатики перетворило земну кулю в тісно переплетений клубок техніко-виробничих,

торгових, фінансових та інших взаємозв'язків. Формується цілісне світове господарство (глобальна економіка).

4. Продовження технологічної революції (від середини 70-х років).

5. Прискорення обертів світової інформаційної революції на основі світової мережі Інтернету.

6. Утвердження однополюсної системи міжнародних відносин, яка характеризується військово-політичним, економічним і культурним домінуванням США як наймогутнішої країни Заходу, здатною виконувати функції локомотива, піонера-першопрохідника в усіх визначальних сферах життя людського суспільства. [1]

Однією з найважливіших тенденцій сучасного світового розвитку є глобалізація. Будучи загальносвітовим процесом, вона, однак, розвивається нерівномірно: різні регіони світу охоплені нею неоднаково, окремі держави відіграють у цьому процесі різну роль. Явище глобалізації порівняно нове, глибоке і суперечливе. Тому в його вивченні та поясненні поки що більше запитань, аніж переконливих відповідей. Як правило, учасники багатьох дискусій про сутність глобалізації погоджуються в одному: ці процеси реальні, масштабні і доленосні для всіх народів планети. [3]

У даний час Україна недостатньо інтегрована в світову економічну систему, її продукція на світових ринках не конкурентоспроможна. Не дивлячись на це, позитивний прогноз на майбутнє можливий.

Україна – одна з багатющих країн Європи. У неї є багато що для подальшого економічного і соціального розвитку. По запасах і видобутку марганцю вона займає друге місце в світі (після ЮАР). По запасах залізних і марганцевих руд і нерудної сировини (флюси і щебінь для будівництва) Україна займає одне з перших місць в світі. Територія України складає 0,4% світовій суші, на ній проживають 0,8% населення земної кулі. На початку 90-х років наша країна добувала біля 5% світового об'єму корисних копалини на суму понад 20 млрд. доларів. У нас є розвідані запаси газу і нафти, вугілля і інших корисних копалини, таких, як золото, уран, боксити, сіль і багато що інше. Але найголовніше – потужний людський і науковий потенціал. [2]

Серед дослідників даної проблеми поки що відсутнє визначення самого терміну "глобалізація". Більш того, чітко не визначено значення ключових категорій для аналізу явища, яке розглядається: інтернаціоналізація, "єдиний і цілісний світ", "єдине людство", "глобальні виклики та загрози" тощо. Ці та інші терміни, а також їх визначення, які часто вживаються, грішать розпливчастістю, а часто елементарним популізмом, який відображає особистісні або партійні уподобання учасників дискусій. [4]

Процеси реальної економічної глобалізації та їх наукове трактування неоднозначні та суперечливі. Не заглиблюючись в аналіз дискусій між глобалістами і антиглобалістами з питань про рівень глобалізації та ступінь залученості до неї окремих країн і регіонів, відзначимо, що йдеться про реальний процес, який охоплює все нові країни та регіони. [5]

Література: *1. Шлапак О. Економічна система глобалізму. – К., 2003.– 432 с. 2. Тігіпко С. Сучасна Україна. – К., 2005. – 154 с. 3. Володин А.Г., Широков Г.К. Глобализация: истоки, тенденции, перспективы. // Полис. – 1999. – №5 – 183 с. 4. Дилеммы глобализации. Социумы и цивилизации: иллюзии и риски / Отв. ред. Т.Т.Тимофеев. – М., 2002. – 136 с. 5. Шишков Ю.В. Глобализация экономики – продукт индустриализации и информатизации социума // Обществснные науки и современность. – 2002. – №2 – 155 с. 6. Білоус О.Г. Економічна система глобалізму. – К., 2003.*

УДК 339.94:332.1(477-04)

Сідашов О.В.

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК НАПРЯМОК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: ст. викладач Савченко І.І.

Мета статті полягає в обґрунтуванні основних напрямків підвищення ефективності розвитку транскордонного співробітництва на підставі аналізу проблем розвитку міжрегіональної співпраці в сучасній Україні.

Аналіз діяльності існуючих міжрегіональних транскордонних співтовариств у цілому [5] показує тенденцію до активного збільшення їхнього числа на тлі досягнень у вирішенні локальних проблем у різних сферах. Особливо це видно на прикладі країн Шенгенської групи, де Рада Європи і Європейський Союз планомірно вживають заходів, спрямованих на забезпечення свободи спілкування й створення оптимальних умов для професійної й іншої діяльності жителів суміжних територій. Значну роль відіграє Комісія Європейських Співтовариств, що надає через свої програми діючу допомогу в рішенні питань, пов'язаних з поступовим розмиванням внутрієвропейських границь і зникненням економічних бар'єрів. У ролі мотора цього процесу виступає Німеччина.

Істотну допомогу в розвитку прикордонного співробітництва надають європейські організації. Ключове місце серед них займає Рада Європи. Уже в 50-х роках вона ініціювала роботу з розвитку прикордонних регіонів. Рада Європи здійснює співфінансування деяких проектів, реалізованих у рамках єврорегіонів. Особлива увага при-

діляється екологічним програмам (більше 50 % виділених коштів витрачається на охорону навколишнього середовища) [3]. Другою за розміром статтею витрат є підготовка кадрів для здійснення економічного співробітництва. У цілому в бюджеті Ради Європи на таке співробітництво передбачається щорічно ECU 100 млн [3].

Україна має значний потенціал для розвитку транскордонного співробітництва як одного з напрямків реалізації євроінтеграційних прагнень, що пояснюється унікальним геополітичним положенням країни, Україна має значний історичний досвід співпраці із країнами, що мають спільні з нами кордони. Оскільки Україна розташована в центрі Європи, вона має ряд стратегічних характеристик, і серед них – розвинений транзитний потенціал. По території нашої країни проходить велика кількість транспортних комунікацій, що надає можливість нашій країні участі у міжнародних проектах з транспортування різного виду сировини та іншої продукції.

У зв'язку із розширенням кордонів Європейського Союзу поглиблення співробітництва, у тому числі і транскордонного, іноді розглядають як процес прагнення ЄС забезпечити собі максимальний "простір для маневру" та убезпечитися від зайвих обіцянок. Причому відсутність будь-яких конкретних гарантій щодо надання преференцій нашій державі розглядається як недружня поведінка з боку європейських партнерів [2]. Однак, слід розуміти, що у сучасних умовах поглиблення інтеграційних тенденцій будь-яка країна не уникає впливу зазначених процесів. Прикордонні регіони України є найбільш вразливими до змін, що виникли і ще виникатимуть у зв'язку з розширенням ЄС на схід.

Відтак, транскордонна співпраця як форма співпраці прикордонних регіонів України зі східними регіонами її центральноєвропейських сусідів потребує максимального оновлення і трансформації, щоб адаптуватися до нових умов. Сьогодні ми можемо розраховувати на позитивні зміни, оскільки Європейська політика сусідства пропонує інструмент, що повинен надати нового імпульсу транскордонній співпраці. Більш того, у перспективі цей інструмент може бути поширений на усі регіони України. Розвиток транскордонного співробітництва передбачає, зокрема, дуже важливу пропозицію щодо відкриття можливостей для залучення до участі в інвестиційних проектах в Україні Європейського інвестиційного банку. Це також одна з дуже перспективних і привабливих для України ідей, спрямована на підвищення рівня інвестицій та покращання інвестиційного клімату в державі. Вона давно просувалася Україною, тому зараз може лише вітатися, так само, як і наміри ЄК надавати політичну підтримку й допомогу з метою заохочення економічних реформ, сприяти тіснішій економічній інтеграції та сталому розвитку, запровадити нові інструменти і джерела фінансування.

На даний час Україна у транскордонному співробітництві базується на досить розвиненому нормативно-правовому підґрунті [4]. До законодавчої бази, що регламентує транскордонні відносини, відносяться як національні нормативно-правові акти, так і низка двосторонніх угод, що регламентують співробітництво між Україною та державами в питаннях режиму кордону, пересування людей, транспортних засобів і товарів через кордони, співробітництва між прикордонними службами. До регламентації транскордонного співробітництва мають пряме відношення також документи, що визначають стратегічні напрями євроінтеграційного курсу України. Аналіз нормативних документів із зазначеного напрямку дозволяє виділити такі основні пріоритети транскордонного співробітництва України: зміцнення конкурентоспроможності регіонів країни; спрощення процесу перетину кордону та створення відповідної інфраструктури; укладання нових транскордонних угод; розвиток мережі консалтингових центрів та центрів підтримки малого та середнього підприємництва в прикордонних регіонах; координація соціально-економічного та екологічного розвитку прикордонних регіонів; гармонізація законодавства України у відзначених сферах з європейським законодавством.

В основі формування державної регіональної політики у сфері транскордонного співробітництва має бути підхід, направлений на посилення ролі регіонів у активізації інтеграційних процесів України та розвитку транскордонного співробітництва, підвищення конкурентноздатності окремих регіонів країни, що в кінцевому підсумку, зміцнює економічний потенціал держави.

Основним законодавчим документом в сфері міжрегіональної співпраці є Закон "Про транскордонне співробітництво" (прийнятий 24 червня 2004 р.) [1], але, на думку багатьох авторів, він має значні недоліки, які можна систематизувати так:

• він фактично ігнорує роль транскордонного співробітництва як одного з інструментів регіонального розвитку і не розглядає його як складову регіональної політики в Україні, в той час, як зазначено вище, в Європейському Союзі програми транскордонного співробітництва є складовою регіональної політики та механізмом регіонального розвитку;

• не вдалося подолати домінуючого серед українських органів державної влади різних рівнів погляду на транскордонне співробітництво як інструмент переважно економічної співпраці. Зокрема, загальну координацію транскордонного співробітництва законом покладено на спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики. Між тим, як явище транскордонне співробітництво є набагато складнішим та багатовимірним, охоплює значно ширше коло аспектів життєдіяльності мешканців прикордонних територій, ніж економічна співпраця;

• закон загальмував існуючі форми державної фінансової підтримки транскордонного співробітництва, а фактично її відсутність. Зокрема, в законі зазначено, що "державна фінансова підтримка може надаватися проектам (програмам) транскордонного співробітництва, які мають достатню аргументацію щодо ефективного розв'язання актуальних проблем і були відібрані на конкурсній основі..." [1]. Однак джерела та механізм надання такої підтримки з боку держави не визначаються.

Гальмування процесів транскордонного співробітництва в Україні відбувається через низку проблем. На даний час, не зважаючи на значну кількість нормативно-правових документів, які регламентують міжрегіональну співпрацю, в Україні відсутня єдина науково обґрунтована концепція транскордонного співробітництва, яка б пропонувала методологічні підходи до розвитку процесів з урахуванням не лише окремого прикордонного регіону, а й загальнонаціональних інтересів. Складна ієрархічність системи управління процесами транскордонного співробітництва призводить до дублювання повноважень за окремими напрямками, з одного боку, та невизначеності механізмів фінансування програм – з іншого. Більшість міжнародних програм передбачає фінансування проектів з боку реципієнтів в межах не менше 20 % [4]. В Україні більшість прикордонних областей (маються на увазі західні регіони, що мають спільні кордони з країнами ЄС) визнані дотаційними і, на жаль, досить часто не мають власних бюджетних коштів для реалізації програм. Тому необхідний чіткий механізм залучення коштів на національному рівні для забезпечення програм транскордонного співробітництва.

Основними проблемами з українського боку щодо подальшої реалізації Програм сусідства є відсутність фінансування для їх розробки і подальшого вироблення конкретних проектних пропозицій, а також неузгодженість механізмів одночасного співфінансування транскордонних проектів за рахунок коштів програм ЄС, національних і регіональних бюджетних асигнувань та позабюджетних джерел.

Таким чином, минулий період виявив позитивні та негативні сторони функціонування транскордонного співробітництва та надав можливість зробити висновки щодо подальшого їх розвитку. Для більшості країн співпраця між територіальними органами влади – новий вид міжнародних відносин. В перші роки, можна сказати, проходив етап становлення цього виду діяльності, формувався і відпрацьовувався організаційно-фінансовий та інформаційний механізм забезпечення транскордонної співпраці, проходила її інституалізація, кадрове забезпечення. Останнім часом удосконалювалася законодавча та нормативно-методична база щодо транскордонної співпраці на європейському та національному рівнях, але в Україні необхідні подальші наукові розробки з цього напрямку.

Все зазначене обґрунтовує необхідність мати науково обґрунтовану концепцію розвитку прикордонних територій – транскордонного регіону, яка б базувалась на відповідних регіональних стратегіях розвитку, враховувала загальноєвропейські та національні пріоритети. На наш погляд, це основний напрямок ефективного розвитку транскордонного співробітництва в Україні.

Література: *1. Закон України "Про транскордонне співробітництво" (26. 06. 2004 р. № 1861-IV) // газ. "Голос України", 22 липня 2004 р. 2. Балян А. В. Міжрегіональне транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу (на прикладі прикордонних регіонів України та Угорщини). – Ужгород: Ліра, 2005. – 320 с. 3. Розширена Європа - Сусідні країни. Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами. Повідомлення Європейської Комісії для Ради та Європейського Парламенту. http://www.delukr.cec.eu.int/ua/eu_and_country/ bilateral_relations.htm 4. Стачко А. Еврорегионы як прообраз майбутньої Європи: http://bdg.press.net 5. European Neighbourhood Policy. Country Report. Ukraine. Commission Staff Working Paper. Brussels, 12.5.2004. SEC (2006) 566. COM (2004) 373 final. P. 4.*

УДК: 33.05-044.372:3305

Сідоров М.В.

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

ХНУ ім В.Н. Каразіна
Наук. кер.: ст. викл. Коваленко Р.С.

Світова економіка переживає кризу фінансової системи. Уряд США, РФ і Європи вже почали реанімувати власні економіки. Так на викуп проблемних активів Америка направить $700 млрд., Росія – близько $20 млрд, в Європі були націоналізовані відразу декілька крупних банків в уникненні їх банкрутства.

Банківська система України опинилася на порозі великомасштабної кризи. Подорожчали кредити і депозити, гривня став нестабільним. Загострення кризи ліквідності в банківській системі України викликало проблеми у найбільших банків країни.

Виникла реальна загроза банкрутства ряду найбільших банків, страхових установ і т.п. Тому державні органи США, західноєвропейських і азіатських країн, особливо Японії і КНР, вжили безпрецедентним заходам по підтримці своїх фінансових, особливо банківських, інститутів. Мабуть, вперше це здійснила і Росія.

Практично миттєво ці заходи дали позитивний ефект, і з'явилися певні ознаки стабілізації, втім, вельми нестійкою. Ніхто тепер уже не заперечує думку, що світова криза продовжиться достатньо

довго (від півроку до півтора років) і не обмежиться фінансовим сектором. Він боляче ударить і по реальній економіці.

У Україні саме зараз його наслідки виявилися достатньо гостро. Причому найболісніше населенням сприймається ситуація на валютному ринку.

Таке істотне падіння гривни не можна пояснювати одними тільки зовнішніми чинниками. Є і дуже серйозні внутрішні причини.

У поточному році, як і в багато попередніх, здійснена звичайна операція по вилученню "надлишків" накопичень у населення і експортерів. Спочатку, за рахунок різкої ревальвації гривні, що мала достатньо сумнівне економічне обгрунтування, були знецінені доларові заощадження.

Це дозволило накопичити певні засоби, зокрема, для оплати постачань російського газу, яка проводиться восени. Тепер знецінюються гривневі заощадження громадян. Така, в достатній мірі спекулятивна операція, неодноразово здійснювалася і в колишні роки.

Але те, що світова фінансова криза впливає на ситуацію на валютному ринку, не викликає сумнівів. На початковому етапі фінансової дестабілізації в провідних економічних країнах світу до України приплив іноземного капіталу навіть посилився. Іноземні інвестори рятували засоби від знецінення, виводячи їх в країни, яких криза ще не торкнулася [3].

Але за ситуації, коли криза різко загострилася, почалося швидке виведення капіталів з проблемних ринків, до яких відноситься і український. Інвестори переводять гривні в долари і масово йдуть з українського ринку. Природно, що це збільшує попит на долари (а також на євро) і підриває курс гривні.

Особливо наочний вплив світової фінансової кризи на український фондовий ринок. В цілому з початку року індекс ПФТС впав на 69,73%, з початку вересня - на 33,22% (за станом на кінець другої декади місяця). [4]

Для будь-якої високорозвинутої країни це означало б економічний крах. Але Україну рятує нерозвиненість фондового ринку і його слабкий вплив на економіку. Хоча подібна динаміка може служити непоганим індикатором інвестиційної привабливості країни, і украй негативно впливати на притоку не тільки портфельних, але і прямих інвестицій [1].

Один з основних чинників дії світової кризи на економіку України – банківський. Він почав виявлятися задовго до дестабілізації на валютному ринку. Українські банки, перш за все, контрольовані іноземним капіталом, мали можливість легко отримати дешеві і, як правило, короткострокові кредити у іноземних банків, і за рахунок цих ресурсів видавати дорогі і часто довгострокові кредити в Україні.

Вже в другій половині минулого року, після початку іпотечної кризи в США, ситуація почала поступово мінятися. Західні банки вимушені були підвищувати ставки за своїми кредитами, зокрема для українських банків і корпорацій, різко подорожчали зарубіжні позики для українських банків – на 5-6% за останній рік.

Відповідно, це приводить до серйозного дорожчання кредиту українських банків, причому як для юридичних, так і для фізичних осіб.

За даними НБУ, з січня по серпень 2008 року средневзвешенные ставки за кредитами в національній валюті (з урахуванням овердрафту) виросли з 13,6% до 16%, в іноземній валюті – з 10,9% до 12,1% [4].

Вірогідне поглиблення світової кризи зробить кредит в Україні ще дорожчим. А це – прямий шлях до уповільнення економічного зростання. Скорочення кредитування будівництва, особливо житлового, стало однією з причин спаду в будівництві [4].

Негативне дорожчання кредитів позначилося на іпотечному кредитуванні – на первинному ринку житла іпотека фактично паралізована. На вторинному ринку ставки кредитів різко зросли, терміни кредитування – скоротилися, вимоги до позичальників – посилилися. Наприклад, практично припинилося раніше їх надання, що широко практикувалося, без первинного внеску.

Це, втім, служить чинником стабілізації, проте і провокує зростання цін на житлі, яке набуває великої цінності як засобу накопичення.

Головне питання в тому, чи переросте зниження ліквідності банківської системи у великомасштабну банківську кризу. Природно, що представники НБУ і банківського співтовариства заперечують таку можливість.

Всі сьогоднішні проблеми на міжнародних ринках, ускладнення ситуації з ліквідністю приведуть до того, що (українські) банки будуть вимушені ще обережніше розглядати свої плани, зокрема наступного року, по нарощуванню активних операцій. Якщо минулий рік ми закінчили з 64%-ным зростанням кредитів, то цього року, вважаю, ми вийдемо на 35-40%, наступного року вони (банки) повинні планувати 20%, а, може, і менше приросту кредитів, тому що ресурсів просто не буде.

Безумовно, світова фінансова криза торкнеться вітчизняної банківської системи. Гучних крахов не намічається: проблемні фінансові установи підтримає Нацбанк. Проте постраждає населення, оскільки найближчим часом позики стануть ще недоступнее. Тепер банки посилюватимуть вимоги до позичальників [2].

Проте, повністю виключити можливість банківської кризи не можна. Хоч би тому, що у випадку, якщо заходи центральних бан-

ків провідних іноземних держав не дадуть належного ефекту, криза цілком може охопити всі країни, фінансові інститути яких володіють українськими банками. А, як показує досвід Аргентини, в критичних ситуаціях материнські банки можуть і не подати підтримки своїм "дочкам", байдуже спостерігаючи за їх банкрутством [5].

Є і ще одна важлива причина того, що світова криза потенційно може спровокувати якнайглибшу економічну кризу в Україні. Це – колосальна залежність її економіки від експорту, зокрема, металургійній продукції. Хоча до останнього часу світова криза, на думку галузевих експертів, не впливала на ситуацію в цій галузі, її положення і без нього останнім часом стало украй складним [3].

Падіння цін на українську металургійну продукцію було пов'язане з конкуренцією Китаю, що росла, і сезонним скороченням попиту в основних странах-потребителях. На початку літа 2008 року зростання цін на чорні метали сповільнилося, а в кінці липня почалося зниження цін на продукцію чорної металургії.

Одночасно почався спад у будівельної галузі України, значною мірою пов'язаний з різким падінням кредитування житлового будівництва. А будівництво – один з найбільших споживачів продукції металургії [1].

Якщо світової фінансової кризи торкнеться реальний сектор в країнах – споживачах української металопродукції, то проблеми в галузі можуть придбати величезні масштаби, аж до критичного скорочення об'ємів виробництва і зупинки підприємств, деякі з яких є градоутворювальними.

Одним з неминучих наслідків цього стане подальше погіршення ситуації з торговим балансом, яка і без того гранично погана.

За даними Держкомстату, негативне сальдо України в зовнішній торгівлі за 7 місяців 2008 року склало $ 11051,3 млн. (за січень-липень 2007 року – $ 5111,4 млн.). Тобто воно збільшилося більш, ніж удвічі.

За січень-липень 2008 року експорт товарів склав $ 40159 млн., імпорт – $ 51210,3 млн. В порівнянні з відповідним періодом 2007 року експорт збільшився на 46,6%, імпорт – в 1,6 разу [4].

Така динаміка сама по собі, без жодного світової фінансової кризи, могла вже в осяжному майбутньому стати основною економічною проблемою України.

Тепер же, в ситуації відпливу іноземного капіталу з країни і значного погіршення умов отримання іноземних кредитів, вже найближчими місяцями цілком імовірно, що негативне торгове сальдо, що постійно росте, нічим буде покривати. Багато разів зросли ризики того, що НБУ вже через декілька місяців буде вимушений удатися до масованого розпродажу своїх резервів і різкої девальвації гривни.

Висновки:

Не викликає сумнівів, що істотний негативний вплив світової фінансової кризи на українську економіку, яке вже чітко виявилося, продовжиться протягом достатнього тривалого періоду часу.

Проблема полягає в тому, чи переросте цей вплив в повномасштабну економічну кризу в Україні зі всіма неминучими соціально-економічними наслідками. А саме: стагнацією або падінням виробництва, різкою девальвацією національної валюти і високою інфляцією, падінням життєвого рівня населення, безробіттям і т.п.

Фатальної неминучості такого розвитку немає. Приріст реального ВВП і промислового виробництва залишається високим. НБУ має достатні резерви для того, щоб підтримувати курс гривні – не виключено, що найближчим часом він вийде на міжбанківський ринок і курс повернеться до колишніх відміток.

Поки у Нацбанку достатньо можливостей, щоб не допустити банківську кризу. Стабілізуючим чинником є рекорд високий за роки незалежності країни урожай.

Література: *1. Голіков А.П., Казакова Н.А, Шуба О.А, – Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку: Навчальній посібник – Харків: ХНУ им. В.Н. Каразіна, 2005. – 238 с. 2. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Під ред. Голікова А.П і ін. – Сімферополь, СОНАТ, 2003 – 432 с. 3. Голіков А.П.,Черномаз П.А. Міжнародні економічні терміни: словник-довідник. – Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразіна, 2007. – 332с. 4. www. ukrstat. gov.ua – Державній комітет статистики. 5. www.rada.gov.ua – Портал Верховної Ради України.*

УДК 339.944: [338.45: 658.2]

Твердоступ А. А.

РАЗВИТИЕ ИНДУСТРИАЛЬНЫХ ПАРКОВ В СФЕРЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЯХ

ХНУ им. В. Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н. Дуна Н. Г.

Индустриальный парк – это размещённый на отдельной территории производственно-складской комплекс с общей инфраструктурой, разделением прав собственности и временного пользования, юридически и технически организованный как специализированный объект доходной недвижимости. Целью собственника индустриального парка является получение дохода от продажи или предоставления в аренду земли, зданий, сооружений, инженерной и транспортной инфраструктуры. [1]

Первым в мировой истории индустриальным парком считается Trafford Park, основанный в 1896 году в Манчестере. После приобретения 10 га земли, инвестор создал на ней транспортную и инженерную инфраструктуру, а затем начал продавать и сдавать в аренду промышленным компаниям инженерно подготовленные участки. Так, в 1910 году Генри Форд разместил свой первый в Европе автомобильный завод именно в этом парке. [1]

В качестве характерных черт индустриального парка следует выделить:

• предоставление коммуникаций всех типов, необходимых для организации производственного процесса

• наличие производственных, складских и офисных помещений в пределах территории парка

• профессиональная и эффективная система организации подъездных путей, мест стоянки грузового и легкового автотранспорта, зон погрузки- выгрузки, контрольно-пропускных зон

• система организации работы парка

На данный момент в странах Северной Америки и Западной Европы насчитываются десятки индустриальных парков, расположенных, как правило, на окраинах городов, вблизи транспортных узлов и аэропортов, на территориях, специально зонированных для промышленно- складского использования.[2]

Создание индустриальных парков имеет определённые недостатки, связанные с негативным влиянием размещаемых производств на окружающую среду, возможным её загрязнением, транспортными и коммунальными проблемами в связи с ростом численности населения в районах создания индустриальных парков. В следствии этого создаётся новый подвид индустриальных парков – экоиндустриальный парк, который имеет следующие преимущества:

• максимизация эффективности использования материалов и энергии

• компенсация негативного влияния производств на локальную среду посредством инвестиций в социальные программа развития региона

• для сопряжённых производств снижение затрат на логистику при транспортировке сырья, материалов между ними

• минимизация количества отходов производства

• девелопмент индустриальных парков при экономических и социальных требованиях данного региона. [4]

Конечно же существуют и преимущества индустриальных парков.

Активное развитие индустриальных парков обусловлено такими преимуществами, в результате которых сочетания месторасположения и агломерации- крупные поставщики материалов и сырья и их потребители, располагаясь вблизи транспортных узлов рядом друг с

другом, получают возможность экономить на транспортных затратах, поставщики инженерных услуг могут снижать цены за счёт эффекта масштаба.

Так же спрос на услуги индустриальных парков определяется ростом конкуренции и углублением специализации. Из-за узкой специализации и характерной для рыночной экономики высокой дисциплины поставок эффективные компании не заинтересованы в излишках площадей для хранения запасов. Следовательно, это так же является одним из преимуществ индустриальных парков.[4]

Что касается Украины, то здесь индустриальные парки только начинают развиваться. Как пример, в Харьковской области получил разрешение на создание такой проект как “Индустриальный парк Рогань”. Проект индустриального парка “Рогань” уже сейчас в Украине называют показательным промышленным парком с системным построением инфраструктуры. [3]

Таблица 1

Показатели проекта

Масштабность проекта создания индустриального парка “Рогань” предусматривает, что его реализация должна проходить под постоянным контролем со стороны общества, которое представляет Харьковский областной совет и Харьковская областная государственная администрация. Сегодня для развития индустриального парка “Рогань” необходимы те инвесторы, которые были бы заинтересованы в реализации своих отраслевых проектов, но и те, кто могут стать стратегическим партнером “Коммунального предприятия "Индустриальный парк "Рогань"”, те, кого интересует возможность осуществления портфельных инвестиций в Харьковском регионе.

Площадка промышленного парка “Рогань” находится сразу за южной окраиной Харькова – рядом с окружной дорогой. Участок

парка имеет выгодное расположение – находится рядом с межгосударственной автомагистралью Москва-Харьков-Ростов, международным аэропортом и железной дорогой.

Существующая в регионе инфраструктура позволяет очень быстро подвести необходимые сети для строительства промышленного парка "Рогань": провести линии электропередач, обеспечить подведение природного газа, построить систему водоснабжения и водоотведения. [3]

По прогнозам специалистов Харьковской облгосадминистрации, к 2012 г. на территории КП "ИП "Рогань"" разместятся около 150 компаний, которые инвестируют в экономику 1,5 млрд. долл.

В целом, рынок индустриальной недвижимости в нашей стране находиться на стадии начального формирования. Одним из плюсов развития индустриальных парков в Украине является наличие большого количества устаревших и требующих выноса за пределы центральной части крупных городов промышленных зон, которые на данном этапе являются наиболее привлекательным направлением для нового развития индустриальных объектов.

Таким образом, индустриальные парки должны получить широкое распространение в нашей стране благодаря ряду факторов, имеющих отношение как к экономике страны в целом, так и существующей ситуации на рынке индустриальной недвижимости.

Литература: 1. География мирового хозяйства: учебное пособие для вузов: / А. П. Голиков, Ю. П. Грицак, Н. А. Казакова, В. И. Сидоров. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 191 с. 2. http://commercialproperty.ua. –- Индустриальные парки. 3. http://industrialpark.com.ua – Официальный сайт индустриального парка "Рогань". 4. http://led.org.ua– Система информационного взаимодействия агентств местного экономического развития регионов Украины.

УДК339.727.22:311.21

Тихоненко Н.М.

ВПЛИВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА РОЗВИТОК ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

ДП "НТК статистичних досліджень"
Наук. кер.: д.е.н., с.н.с. Васєчко О. О.

Умовою глобалізації є передусім значні іноземні інвестиції, які на сьогодні являють собою одну з найважливіших і найбільш динамічних складових частин світового руху капіталу. Харківський регіон реалізує свій великий потенціал скоріше, якщо зможе залучити іноземні інвестиції у великих масштабах.

Підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості економіки повинно стати стратегічним завданням країни. Тому потрібна активізація інвестиційного процесу як в Україні в цілому, так і в окремих регіонах.

Для того щоб іноземні інвестори погодились вкладати кошти необхідні важливі зміни в інвестиційному кліматі. Для виявлення факторів, які негативно впливають на інвестиційну привабливість Харківського регіону проведене дослідження методом факторного аналізу за синтезованою системою показників (методи І.А. Бланка, А.П. Голикова, О.П. Топчиєва и др.) [1], які властиві загальним тенденціям інвестування. Систему показників аналізу регіональних інвестиційних процесів групуємо за наступними складовими: ринково-інвестиційна інфраструктура, демографічне становище, ризикованість інвестиційної середи, загальноекономічний розвиток, науковий потенціал, використання природно-ресурсного потенціалу. Переважають наступні показники: співвідношення будівельно-монтажних підрядних робіт в обсязі валової добавленої вартості, дитячої смертності, співвідношення кількості злочинів в регіоні до загальної кількості по Україні, співвідношення валової добавленої вартості на одну особу населення по Україні, чисельність докторів і кандидатів наук до загальної чисельності зайнятого населення по всіх сферах економіки.

Без сторонньої допомоги у вигляді іноземних інвестицій з боку розвинутих країн не обійтись. Тим більше, в умовах посилення глобальних трансформаційних процесів, що характеризують світову економіку, найактуальнішою є проблема залучення іноземного капіталу в країнах з ринковою економікою, якою є Україна. Іноземні інвестиції для Харківського регіону, як ніколи, є дуже важливими, особисто на передодні Євро 2012. Для того, щоб інвестиції надійшли у повному обсязі, необхідно забезпечити сприятливі умови при яких можливе успішне впровадження інвестиційних проектів.

Харківська область є інвестиційно-привабливим регіоном України для іноземного інвестора, що підтверджує третє місце (після м. Києва та Дніпропетровської області) в Україні за обсягами прямих іноземних інвестицій та темпами їх росту. Цьому сприяє її величезний внутрішній ринок, порівняно кваліфікована й водночас дешева робоча сила, значний науково-технічний потенціал, великі природні ресурси та наявність достатньо розвиненої інфраструктури.

Економіка Харківщини, як і більшість регіонів України відчувають значний дефіцит інвестиційних ресурсів не тільки для оновлення виробничих потужностей, але й для підтримки існуючих. Статистичне дослідження основних засобів Харківської області показало, що ступінь зносу основних засобів в цілому по області за 2008 р.

становив 81,8%. Це найвищий показник по країні, тоді як в цілому по Україні цей показник дорівнює 61,2%. Отже внутрішніх ресурсів недостатньо для забезпечення необхідної бази розвитку Харківського регіону.

На 1 жовтня 2009р. обсяг прямих іноземних інвестицій в Харківську області становить 2 млрд. дол. США [2]. За всі роки незалежності України в її економіку залучено 38,6 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій. За підрахунками Міністерства економіки України, загальна потреба в інвестиціях для структурної перебудови економіки становить від 140 до 200 млрд. дол., а щорічна потреба в інвестиціях – 20 млрд. дол. [3].

Та незважаючи на це темп росту прямих інвестицій за дев'ять місяців 2009 р. по Харківській області склав 124,7% [2]. Основними країнами-інвесторами є Франція, Кіпр, Велика Британія, США, Російська Федерація та Беліз. Найбільш популярними для іноземного капіталу виступають: фінансова діяльність; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції.

Впродовж останніх років у зовнішньоекономічній діяльності області склалась ситуація, коли активними є підприємства фінансового сектора, як у вкладенні прямих іноземних інвестицій, так і в структурі експорту та імпорту послуг. Ефективний приток іноземного капіталу до банківського сектору, отримання ним довгострокових кредитів дає змогу підприємствам різних галузей економіки реалізовувати інвестиційні проекти, повноцінно функціонувати, впроваджувати нові технології та виходити на світовий економічний ринок.

Притоку в інвестиційну сферу іноземного капіталу перешкоджають загальні проблеми: політична нестабільність, інфляція, недосконаліть законодавства, нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення. А ПДВ в розмірі 20% тільки на майнові вклади в статутний капітал відразу перетворює більшість проектів в досить невиразні плани. Питання відшкодування ПДВ – це взагалі досить тривала проблема, яка переходить в злий жарт. Держава забезпечує собі таким чином безкоштовний кредит, забуває при цьому, що втрата репутації та довіри в діловому світі обійдеться економіці значно дорожче.

Для покращення умов підприємницької діяльності потрібно спочатку забезпечити:

1. Вільний від дискримінації вихід на ринок, який передбачав би відсутність ПДВ на майнові вклади в капітали суб'єктів господарювання. Оподаткування повинно бути спрощено і всі накладні витрати підприємства повинні визнаватися.

2. Фактор робочої сили повинен бути звільнений від надмірних соціальних відрахувань, що вивело б, в свою чергу, із тіні частину економіки в цій сфері.

3. Земля повинна стати предметом вільної торгівлі без всяких обмежень, для чого потрібний надійний земельний кадастр [4].

Література: *1. Статистика: Підручник / С.С. Герасименко, А.В. Головач, А.М. Єріна та ін.; За наук. ред. д-ра екон. наук С.С. Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с. 2. За даними Головного управління статистик у Харківській області. 3. Інвестиційний клімат України: проблеми становлення // Юридична газета. – 2006. – 17 лютого. – №3 (63). 4. Инвестиции? Нет, спасибо! // Инвест газета. – 16-22.11.2009 –№45.*

УДК:37.001.76.

Уварова А.О.

НАУКОВІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ І РЕГІОНУ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.е.н., доц. Казакова Н.А.

У статті дано теоретичний аналіз причин і наслідків змін, що відбуваються в сучасних умовах, системи освіти як об'єкта державного і регіонального управління. Соціально-економічні реформи в Україні спрямовані на відновлення об'єктивних механізмів саморегуляції суспільства - правових, економічних, соціально-психологічних, культурологічних тощо. Системний характер трансформаційних процесів закономірно вимагає і системного підходу до розв'язання існуючих і майбутніх проблем освітньої галузі.

Такий підхід, у свою чергу, вимагає не тільки усвідомлення структурної повноти соціально-економічного комплексу, до якого входить освіта, але й врахування пріоритетності та послідовності його складових у стратегічному і локальному вимірах. Це стосується інтегральної за своєю суттю проблематики "держава–економіка–освіта–управління", що має вирішальне значення для успішної модернізації освіти.

Удосконалювання управління освітньою галуззю є сьогодні чи не єдиним реальним резервом сучасної української освіти, яка, не вимагаючи значних матеріальних вкладень, здатна радикально поліпшити ситуацію вцій галузі шляхом оптимізації діяльності всіх її підсистем і компонентів.

Незважаючи на значну кількість публікацій з окремих питань управління навчанням і його менеджменту у сучасних умовах і ряд

великих узагальнюючих робіт у цій галузі (В. Бондар, І. Зязун, В. Кремінь, В. Луговий,П. Симонов, Н. Протасова та ін.), проблеми створення економічних умов для якісного навчання і підвищення результативності освіти в цілому та управління формуванням навчального середовища в навчальній групі належать до числа найменш розроблених у державно-управлінській науці та в українській педагогіці.

Мета статті. Дослідити еволюцію і новий зміст об'єкту управління – освітньої системи країни і регіону з урахуванням об'єктивних тенденцій її розвитку.

Освіта, як і будь-який бізнес, складається з двох частин: суб'єкта управління та об'єкта управління, або бізнес-процесів верхнього і нижнього рівня. Діяльність суб'єкта управління – міністерства освіти або управління освіти облдержадміністрації – буде тим успішнішою, чим адекватніше він усвідомлює зміни, що відбуваються в об'єкт і управління, чим адекватніше керує цими змінами. [1]

Важливість підтримки недержавних навчальних центрів визначається тим, що вони стали дуже помітним явищем у системі освіти і реалізують право громадян на свободу вибору навчального закладу й освітніх програм. Змінюється мотивація кадрів, усе більша кількість слухачів навчається, виходячи зі своїх життєвих потреб. Це характерно для безробітних. Негативний фактор – відсутність у підприємств, ділових структур коштів на перепідготовку кадрів, скорочення освітньої мобільності.

Недоліки в сучасній освіті, у першу чергу у навчанні, мають першопричину – відсутність сучасної теорії управління навчанням (теорії управління "збільшенням знань"). Механізми саморозвитку і ринкового регулювання освітньої діяльності, процеси демократизації і гуманізації освіти ускладнюють галузеве управління нею, бо тут переважає частка державної власності і реалізується конституційне право громадян на здобуття освіти. У сферу освіти сьогодні залучені величезні людські, фінансові і матеріально-технічні ресурси.

Але інвестиційну привабливість освітнього комплексу в ринковій економіці визначають не стільки кількісні змінив ньому, скільки якісні. Система освіти може ефективно функціонувати, коли поліпшуються якісні показники роботи і насамперед підвищується якість освіти та навчання.

Відповідно до змін, що відбуваються в Україні, в регіонах поновлюється структура і зміст освіти. Змінюються її роль і соціальні функції – вони усе більше переміщуються з обслуговування інтересів держави на задоволення потреб особистості, соціальних груп, суспільства. [3]

Ще одна особливість знань також тісно пов'язана з освітнім комплексом, точніше, з педагогічною працею, що виступає основним спо-

собом передачі знань в освітніх установах індустріального суспільства. Особливість педагогічного процесу полягає в тому, що його результат залежить не тільки від педагога, але й від учня, від праці учня, від навчальної праці (яка, на думку ЮНЕСКО, повинна буде в перспективі оплачуватися, як і будь-які інші види праці). Між витратами знань "на вході" педагогічного процесу й обсягом знань "на виході" немає однозначної економічної відповідності. Відносини з тими, хто навчається, повинні базуватися на інших принципах, тому що вони є суб'єктами освітнього процесу [1]. В освітньому комплексі здійснюється розширене відтворення знань. Крім того, у наукових його структурах виробляються більша частина нового обсягу знань і значна частина нових фундаментальних знань, що виступають основою подальших прикладних досліджень і створення нових технологій.

Тому традиційне визначення системи освіти як мережі (тобто сукупності) освітніх установ уже застаріло і не відбиває істотних змін, що відбуваються в ній.

В умовах інформаційного постіндустріального суспільства і значного підвищення ролі знань різні системи освіти країни варто розглядати як єдиний поліфункціональний освітній комплекс, що виконує цілий ряд найважливіших функцій: забезпечення різних галузей економіки кваліфікованими кадрами, створення нових технологій, проведення наукових досліджень [2;4].

Розуміння змін соціально-економічної природи освітньої галузі особливо актуальне зараз, коли Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України, визначила шляхи розвитку освітнього комплексу в режимі сталого розвитку, поставила завдання пошуку і використання ефективних механізмів управління освітою [5].

Основне завдання державного управління освітою – підвищення соціально-економічної ефективності функціонування освітнього комплексу в постіндустріальному інформаційному суспільстві і пошук шляхів збільшення темпів приросту обсягів знань та оптимізація їхнього використання.

Системний підхід до державного управління освітнім комплексом країни дає можливість розкрити зміст основних складових освітніх, педагогічних і дидактичних систем. Це необхідно для визначення змістовно-цільового алгоритму державної політики, освітньої стратегії, а також для інтерпретації конкретних модулів, що мають педагогічне і дидактичне навантаження.

Важливо бачити при цьому місце освіти в гуманітарному комлексі регіону. Гуманітарний комплекс регіону є сукупністю невиробничих, соціальне орієнтованих систем, що в процесі взаємодії та взаємо доповнення один одного забезпечують надання послуг освіти,

охорони здоров'я тощо. Це поняття більш широке, ніж соціальний комплекс і більш повне, тому що характеризує мету реформ, орієнтацію на загальнолюдські цінності і конкретну особистість [3].

Одним з важливих завдань державної освітньої політики стає створення стійких передумов для зближення правових і організаційно-економічних умов діяльності державних та недержавних освітніх установ у розширенні масштабу і поліпшенні якості ділової освіти в регіонах країни. [4]

В міру вивільнення особистої і суспільної ініціативи, створення нових економічних відносин, формування ринку освітніх послуг громадськість, роботодавці, учні та студенти зобов'язані брати на себе значну частку обов'язків у справі освіти. Розширюється діапазон державної, приватної і суспільної підтримки навчальних закладів.

Висновки.

Світ навколо нас змінюється з великою швидкістю, характер змін стає незворотним, трансформуються уявлення людей, їхнє сприйняття світу, а отже, і характер їхніх очікувань, потреб, цілей. Нові цілі можуть бути реалізовані тільки через нові підходи до соціального управління, частиною якого є управління освітою, яка повинна стати медіатором, активно включеним у процес формування зворотних зв'язків із навколишнім середовищем, необхідних людству для виживання.

Людство більше не в змозі йти шляхом проб і помилок. Напрошується природний висновок: щось негаразд з процесом передачі мемофонду (масиву інформації, переданої позагенетичним шляхом).

У сформованій ситуації (навколишнє середовище незворотно змінене, йде біологічна еволюція людства, викликана цими змінами) ми можемо вплинути тільки на механізм еволюції мемофонду. Таким чином, людство просто змушене переглянути структуру свого споживання: значна частка ресурсів повинна бути спрямована на передачу культурної інформації, тобто в сферу освіти.

Необхідно докорінно переглянути ставлення до освіти (як способу передачі мемофонду): це не тільки відтворення трудових ресурсів, але й насамперед збереження людського виду.

Значне поширення таких стратегій у діловій практиці може забезпечити відповідна податкова політика держави. Необхідно вишукати можливість витрачати на освітню діяльність не 5% ВВП, а набагато більше.

Література: *1. Батченко Л.В., Гамаюнов В.Г., Поважний С.Ф. Менеджмент в образовании. – Харьков: Основа, 1998. – 598с. 2. Вифлеемский А.. Роль образовательного комплексе в постиндустриальном обществе / Высшее образование России. – 2002. – М.: 1997. – С.115-121. 3. Лобас В.М. Аналіз сучасного стану теоретичних досліджень реформування гумані-*

тарної сфери // Серія "Державне управління". – Т. 3. – Вип. Ю. –Донецьк: ДонДАУ, 2002. –-С. 231-235. 4. Луговий В.І. Управління освітою / Навчальний посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності "Держуправління". – К., 1997. – 302с. 5. Маригодов В.К., Слободянюк А.А., Козлакова Г.О. Освітня система як технологічний комплекс. Проблеми освіти: Наук.-метод, зб./ кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти. – 2000. – Вип. 22. – 224 с.

УДК: 339.7

Федотов Д.Д.

МИРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА МИРОВОЙ ФИНАНСОВЫЙ КРИЗИС

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

В условиях глобализации начала XXI столетия усиливается влияние общемировых и региональных факторов на все виды экономической деятельности в рамках национальных хозяйств, включая инвестиционный процесс. Это обусловливает необходимость взаимоувязанного рассмотрения общехозяйственных и инвестиционных циклов в различных странах и регионах мира с учетом глобализации и крупномасштабного международного перелива капитала.

Ведущую роль в современной мировой экономике и инвестиционном процессе уверенно сохраняет группа семи крупнейших развитых стран (G7), которая включает США, Канаду, Японию, Великобританию, Германию, Францию и Италию. По данным за 2007 г. на ее долю приходилось 58,% мирового ВВП, 55% общемирового объема инвестиций в основной капитал, 40% годового притока и 42% накопленных объемов прямых иностранных инвестиций (ПИИ). Отсюда понятно определяющее влияние данной группы стран на общемировую хозяйственную и инвестиционную конъюнктуру и ее циклы.

В первые годы нового десятилетия для мировой экономики и инвестиций прозвучал, можно сказать, первый звонок. Следующим сигналом стал ипотечный кризис в жилищном строительстве США в середине 2007 г., вызвавший падение его объемов на 26,2%, при снижении – впервые в новом десятилетии – общего объема инвестиций в основной капитал в стране на 3,0% и существенном замедлении темпов роста ВВП.

Но основные события развернулись в 2008 г. Признаки кризиса проявились в инвестиционно-строительной сфере экономики уже в первом полугодии: при общей положительной динамике экономического роста в странах G7 в США, которые так и не оправились от

ипотечного кризиса инвестиции в жилищное строительство упали на 20%, а его объем на 10%. В Японии валовые накопления снизились на 2,9%, более резко сократились частные инвестиции в строительство жилья. Из европейских стран во Франции в этот период ввод жилья снизился на 15%. В Великобритании инвестиции в жилищное строительство снизились примерно на 6%.

В III квартале 2008 г. наступление кризиса с эпицентром в инвестиционно-строительной сфере стало более чем очевидным и приобрело всеобщий характер. Страны G7 входят в Организацию экономического развития и сотрудничества (ОЭСР), объединяющую около 30 развитых стран, и составляют ее ядро. В III квартале 2008 года ВВП стран ОЭСР впервые снизился, хоть и не намного, – на 0,2% при снижении объема инвестиций в основной капитал на 0,5%. При этом количество выданных разрешений на строительство жилых квартир снизилось на 10,4%. [4]

В странах G7 совокупный ВВП снизился на 0,3%, объем инвестиций в основной капитал – на 0,9%. Количество разрешений на строительство жилых квартир в странах Еврозоны снизилось на 7,2%. Еще более значительно – практически на 15% – упало число начатых строительством жилых квартир в США, где объем инвестиций в основной капитал в III квартале 2008 г. снизился на 0,8%, а при расчете за 4 квартала – на 3,1%.

Важнейшей особенностью современного кризиса, отличающей его от Великой депрессии 30-х гг., является то, что он протекает в условиях глобализации и потому затрагивает не только внутренние инвестиции, но и международные потоки ПИИ. [1]

По оценкам ЮНКТАД, относящимся к январю 2009 г., в 2008 г. мировой приток ПИИ снизился на 21%, а по группе развитых стран, ставшей эпицентром мирового экономического кризиса, падение составило 33%. Объясняя происходящее, авторы документа ЮНКТАД утверждают, что перед лицом глобальной экономической рецессии, ужесточающихся условий кредитования, падения корпоративных доходов и туманных перспектив мирового экономического роста многие компании уже объявили о планах сокращения производства, увольнения сотрудников и урезания инвестиционных программ – все это влияет на уменьшение ПИИ. [2]

Анализ статистических данных за 2001-2008 гг. убедительно доказывает, что наряду с общеэкономическим и “внутренним” инвестиционным циклом существует “внешний” инвестиционный цикл, связанный с международным переливом ПИИ. Примерно совпадая с первыми двумя по времени начала и продолжительности отдельных фаз, “внешний” инвестиционный цикл существенно превосходит их по амплитуде колебаний. Об этом, в частности, свидетельствует падение мирового притока ПИИ в 2001-2003 гг. более чем в два раза,

а затем еще более значительный его рост в 2004-2007 гг. и начавшееся новое существенное падение в условиях начавшегося мирового кризиса. [3]

В отношении мирового финансового кризиса, остаются вопросы о его природе. Ясно, что это далеко не обычный циклический, не только финансовый, но и структурный, и даже системный кризис.

Наука пока не дала ясного ответа на эти вопросы, а без него сложно найти пути выхода из кризиса. Именно из-за недостатка системности и концептуальности антикризисные меры правительств носят скорее "починочный" характер, направлены на восстановление предкризисного статус-кво, а не на устранение первопричин кризиса. "Нестандартный" кризис требует неординарных решений.

Литература: *1. Доклад о мировых инвестициях в 2008 году: транснациональные корпорации и инфраструктурный вызов. ООН, Нью-Йорк и Женева, 2008, с.15. 2. UNCTAD Investment in Brief. N1, 2009. 3. UNCTAD World Investment Report 2009. New York and Geneva, United Nations. 4. UNCTAD Assessing the impact of the current financial and economic crisis on global FDI flows. New York and Geneva, United Nations, 2009.*

УДК 303.3

Фоміна Є.В.

УКРАЇНА В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: д.е.н., проф. Макуха С.М.

Плануємо не тільки ми – перед усім планує Світовий Розум, який програмує для земного людства шляхи розвитку на століття та тисячоліття. Благословен той народ, який зумів своєчасно налаштуватися на цю глобальну програму, визначивши своє місце у новому світовому русі.

Мета даної статті – визначити місце України у зовнішньому середовищі МЕВ з метою підвищення міжнародних економічних відносин держави.

Глобалізація, з одного боку, уніфікує соціальний простір, а з другого – веде до більш чіткої стратегії світової спільноти. Формується система, що складається з країн "ядра" глобалізації та країн так званої "периферії" глобалізації. На жаль для нас, Україна не є суб'єктом глобалізації і відноситься до периферійних держав. Це обумовлено як рівнем її соціально-економічного розвитку, так і місцем та роллю держави в сучасній світовій політичній "грі подій та впливів". [1]

Які ж проблеми встають перед Україною у зв'язку з глобалізацією світу? Насамперед, це послаблення ролі держави і посилення впливу на внутрішні українські процеси основних суб'єктів глобалізації, а саме, країн "Великої вісімки" (G8 – США, Канада, Англія, Франція, Германія, Італія Японія, Росія), ТНК – транснаціональних кампаній (наприклад, Газпром), а також міжнародних організацій та об'єднань (ООН, НАТО, ЄС, СТО, ВВФ, ФІФА, СНГ тощо). По-друге, це зростання транснаціоналізації ринків (фінансових, матеріальних, людських, енергетичних) та інших ресурсів. Україна зіштовхується з проблемою неконкуренто-спроможності своєї продукції. По-третє, застосування, нових науковоємних та комунікаційних технологій, інформатизація суспільного виробництва змінює зміст та формат суспільних відносин. Людина все більш дистанціюється від формально усталених, звичаєвих процедур повсякденного життя, створюючи свій стиль і свою наповненість життя певними подіями, переживаннями та дозвіллям за допомогою новітніх технологій. Також не можна не згадати про лібералізм (свобода норм, вибору напрямків соціальної активності, вільний ринок, скасування кордонів та митних перешкод) поширюється як світоглядна орієнтація людини і суспільства, що раціонально діє і оптимально розвивається у повсякденні. [2]

Дійсно, нові форми міжнародного розподілу праці, ріст руху капіталів, посилення конкурентної боротьби дозволяють досягати економічного росту в багатьох країнах світу, сприяють розширенню зайнятості, зниженню рівня бідності і підвищенню добробуту. Можна сказати, що процеси глобалізації, безсумнівно відкривають нові можливості людського розвитку, пов'язані із всесвітнім розповсюдженням новітньої технології і форм виробничої праці, які одночасно забезпечують високий матеріальний статус працівника та вимагають від нього наукових знань і мобілізують його творчу ініціативу й інтелектуальні здібності. [3]

Однак ці нові можливості розподіляються вкрай нерівномірно, залишаються недоступними переважній більшості людей, які живуть за межами розвинених країн, в тому числі й багатьом українцям. Тривала політична криза в Україні, яку ми спостерігаємо на сьогодні, і обумовлене нею регулювання суспільних процесів в ручному режимі завадять впровадженню цивілізаційних механізмів управління й самоорганізації соціуму.

Чим багатші і міцніші в Україні будуть внутрішні зв'язки суспільства, чим вище ступінь його ідейної, економічної і соціальної консолідації та чим повніше будуть реалізовуватися його внутрішні ресурси, тим більше наше суспільство буде здатне використовувати переваги інтеграційних зв'язків і адаптуватися до умов глобального простору. [4]

В якості позитивного впливу глобалізації на Україну слід виокремити наступне:

• ріст кількості та якості споживацької продукції на світовому ринку;

• технологічний прогрес, унаслідок якого зменшується собівартість продукції, що випускається, і знижуються ціни на значну частину товарів масового попиту;

• значно ширший та вільніший доступ до інформації, поширення можливостей та способів комунікації у світовому масштабі;

• підвищення життєвого рівня, відносне покращення основних соціальних показників у більшості сфер життєдіяльності людини;

• покращення взаєморозуміння між різними культурами та цивілізаціями внаслідок, з одного боку, інтенсивності глобального інформаційного обміну, а з іншого – нівелювання відмінностей завдяки розповсюдженню по всьому світі продуктів маскультури.

Але, так звана уніфікація стилю життя і утвердження універсальних культурних стереотипів загрожують поступовому зникненню національної самобутності та самості українців в таких сферах як виробництво, дозвілля, побут, освіта тощо.

Щодо ж негативного впливу глобалізації, на Україну, то до них можна віднести такі моменти:

• негативні тенденції в тій чи іншій країні або регіоні позначаються в кінцевому рахунку на рівні функціонування українського соціуму;

• погіршення стану довкілля, яке приноситься в жертву інтересам міжнародного бізнесу;

• збільшення міграційних потоків.

Мобільність інвестицій, індустрій, інформації, індивідів сприяли внутрішній й зовнішній міграції в Україні, певному витоку мозків. По суті, четверта частина українців-робітників (близько 5 млн. з 21,3 млн. працездатних), є частиною соціального капіталу інших країн.

Але в цілому, слід зауважити, що глобалізація створює в перспективі більш сприятливі умови для зростання добробуту України і українців, реалізації ними своїх сутнісних сил, надає кожному можливості щодо доступу до глобального передового досвіду та ресурсів.

Все це – об'єктивні, жорсткі та далеко не завжди прогнозовані реалії сучасного світу, які слід максимально враховувати. Світ, як і раніше, визнає лише сильних, поважає лише тих, хто спроможний до самоутвердження, здатний захищати власну свободу та цінності.

Глибокі сутнісні суперечності нинішнього цивілізаційного процесу висувають особливі вимоги до довгострокової соціально-економічної стратегії в Україні. Необхідно скоригувати загальну спрямованість трансформаційного процесу, надати йому сучасних цивілізова-

них форм, знайти такі шляхи та механізми входження у світову економіку, які б дали змогу максимально скористатися позитивними наслідками глобального розвитку і водночас мінімізували економічні й особливо соціальні труднощі, пов'язані з адаптацією національної економіки до закономірностей світової господарської системи. [5]

Тому, насамперед, перед нашою державою, в умовах розвитку сучасного світового господарського процесу, можна було б висунути стратегічну мету або просто стратегію розвитку, яку зазначити, як побудова держави з конкурентоспроможною та соціально орієнтованою ринковою економікою з подальшою інтеграцією у світові глобальні процеси та підвищення міжнародного авторитету України.

Глобалізація економічної діяльності є однією з головних тенденцій у розвитку сучасної світової економіки. Інтеграція України у світову економіку в умовах глобалізації є неминучою та об'єктивною потребою. Глобалізація та процеси, котрі вона спричиняє, випробовують на міцність та адаптивність національний, політичний, економічний, соціальний та культурний устрій нашої держави.

Література: *1. Пахомов Ю. Глобалізація і Україна: виклики без відгуків [Текст] / Ю. Пахомов // Київська муніципальна газета. – 2008. – 19 бер. – С. 3. 2. Тищенко А.Н. Глобализация: взгляд с периферии [Текст] / А.И. Тыщенко // Металл и литье Украины. – 2007. – № 3. – С. 20. 3. Михайленко М. Глобализация Украины [Текст] / М. Михайленко // Еженедельник 2000. – 11 серп. – С. 12. 4. Про схвалення Прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2011-2013 роки [Текст]: постанова № 988 від 12.09.2009 / КМ України. – К., 2009. – 2 с. 5. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки [Текст]: послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2002. – 3 с.*

УДК 339.944

Цвєтова К.В.

ПОРІВНЯЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ БРАЗИЛІЇ ТА УКРАЇНИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.т.н., проф. Матюшенко І.Ю.

Загальновідомо, що в Україні актуальним на сьогоднішній день залишається питання використання територій підприємств, розташованих у промислових зонах, які не змогли адаптуватися до нових умов господарювання та практично не мають перспектив для відновлення виробничого потенціалу. Їх виробничі майданчики, а також території, вільні від забудови, можуть бути використані для створення індустріальних (промислових) парків

Метою даної статті є аналіз досвіду Бразилії та України в створенні і діяльності індустріальних парків, а також можливості використання цього досвіду в процесі організації індустріальних парків в Україні.

Виходячи з мети, у даній статті вирішуються наступні завдання:

1) Розглянути поняття і порівняльні характеристики індустріальних парків;

2) Дати характеристику діяльності індустріальних парків Бразилії та України ;

3) Охарактеризувати проблеми залучення економічних інвестицій у національну економіку та шляхи їх вирішення.

З світової практики відомо, що *індустріальний парк (industrial park, industrial area)* – інженерно підготовлені земельні ділянки, виробничі і складські будівлі для великих виробництв (перш за все металообробки, машинобудування).

Основний принцип господарювання класичного індустріального парку полягає в тому, що власник індустріального парку здає інженерні підготовлені ділянки в оренду промисловим компаніям. Основою таких парків є земельна власність, юридично і технічно організована як спеціалізований об'єкт прибуткової нерухомості, оснащений відповідною інженерною і транспортною інфраструктурою, зазвичай включає офісні і виробничо-складські будівлі. Цим індустріальний парк суттєво відрізняється від спеціальних (вільних) економічних зон.

Про необхідність розвитку індустріальних парків засвідчує позитивний світовий досвід інших країн, (зокрема США, Англії, Росії, Словенії, Чехії), де були створені індустріальні (промислові) парки як спеціалізовані об'єкти прибуткової нерухомості власника, роботу яких організовує керуюча компанія.

Головна *відмінність між індустріальними і технологічними парками* полягає в тому, що перші лише створюють умови шляхом забезпечення підприємств інфраструктурою для їхньої основної виробничої діяльності, а технопарки безпосередньо здійснюють розробку і впровадження нових технологій у виробництво.

На території Бразилії діє три індустріальних парків: Манаус 1 (Кампу-Гранді), Манаус-2 (Фосс ду Ігуасу), Індустріальний парк "Морський порт" у Ріо-де-Жанейро.

Рішення про створення індустріального парка у вільній економічній зоні "Манаус" було прийнято Національним конгресом країни як економічна альтернатива розвитку й інтеграції району Внутрішньої Амазонії в економіку всієї країни.

Займаючи 8 тис. га й маючи населення 1,2 млн. чол. два індустріальних парки, розташованих у вільної економічної зоні "Манаус" поєднують 400 промислових підприємств складального профілю від

20 галузей, які забезпечують зайнятість 48 тис. робітників та службовців.

У наш час більша частина підприємств, що перебувають на території індустріальних парків "Манаус-1" і "Манаус-2", провадить електронну продукцію (55% від загальної вартості промпродукції, що випускається в "Манаусі"). Основними товарами є відео- і аудіоапаратура, мікрохвильові печі, комп'ютери й периферійні устрої, фотокопіювальні машини, телефонні апарати, засоби факсимільного зв'язку, електронні компоненти. Виробляються мотоцикли, велосипеди, друкарські машинки, годинник і окуляри [2, с.139].

Ріо-де-Жанейро є одним з найбільших транспортних вузлів країни. Морський порт міста по вантажообігу займає одне з перших місць у Південній Америці. У місті сходяться п'ять залізничних ліній і шість автострад, є два аеропорти, у т.ч. міжнародний аеропорт. Міжнародний аеропорт є самим великим у Південній Америці. Є сучасна морська гавань, де зупиняються найбільші океанські лайнери, що роблять морські круїзи (див. табл.).

Таблиця

Зведена таблиця, що характеризує діяльності індустріальних парків Бразилії

	Назва	Рік заснування	Напрямок діяльності	Площа (га)	Інфраструктура
1	Індустріальна зона «Манаус»	1994	Промислова продукція	8 тис. га	400 промислових підприємств складального профілю від 20 галузей, які забезпечують зайнятість 48 тис. робітників та службовців
2	Індустріальний парк у порту Ріо – де - Женейро	2000	Промислова продукцію, продукти харчування	152 га	Морський порт із трьома причалами, склади, залізнична лінія країни й модернізована структура інформаційних технологій, із загальним числом працюючих більше 13 тис. чоловік

Саме головне – концепція індустріального парку укладається в тому, щоб виробник, перебуваючи в прямої близькості від порту, не витрачав гроші на перевезення сировини або продукції, а скористався послугами комплексу логістики. У комплексі є центр логістики, що представляє собою мережу між виробництвом і транспортуванням.

Відмітною рисою всіх бразильських індустріальних парків є те, що в кожному індустріальному парку під керівництвом місцевої влади розроблено плани розвитку зон, утворено координаційні центри й органи сприяння, до складу яких входять вчені, викладачі, архітектори, представники різних груп населення; визначено підприємства – технічні лідери й компанії, що готові фінансувати програму розвитку технополіса. Крім того, план передбачає домовленість із національними банками про виділення пільгових кредитів.

Законом про технополіси передбачені значні пільги для учасників проектів, спрямовані на заохочення розвитку наукомістких галузей промисловості. Протягом п'яти років від моменту прийняття програми в галузях високої технології діє система прискореної амортизації, що надає компаніям змогу списувати за перший рік до 30 % вартості устаткування і 15 % вартості будинків і споруд [2, с.56].

Уряд Бразилії надає субсидії на дослідницьку діяльність у технополісах, приймаючи на себе до третини витрат з організації лабораторіями спільних НДДКР у галузі новітніх технологій і розробок нової техніки.

Крім того, успіху бразильських індустріальних парків у чималому ступені сприяв той факт, що вони працюють у правовому режимі пільгового оподаткування

У цілому, можна говорити про те, механізм створення в Бразилії індустріальних парків, як і бразильської системи комерціалізації технологій, є в достатньому ступені досконалим. При цьому бразильська концепція індустріальних парків природно, з урахуванням місцевих особливостей, широко використається як базова модель створення індустріальних парків у країнах Латинської Америки й країнах, що розвиваються.

На сьогодні Україна не має на своїй території промислових площадок, які можна назвати індустріальними парками.

Зараз мова йде про пілотні проекти створення індустріальних парків у п'яти регіонах країни: Київській, Львівській, Одеській, Харківській областях і в Криму. І саме тому бразильський досвід створення індустріальних парків коштовний тим, що Бразилія пішла по шляху створення великих промислових площадок, оснащених розвиненою транспортною, складською, інформаційною інфраструктурою, на яких передове промислове виробництво тісно співробітничає з наукою, а самі індустріальні парки є вузькоспеціалізованими [4, с. 3].

Прикладом створення індустріальних парків в Україні може послужити проект створення індустріального парка "Рогань". Проект був оприлюднений ще в 2005 році, а у вересні 2007 року Харківський обласна рада ствердила програму утворення індустріального парку "Рогань". Обєктивна можливість утворення такого парку під-

тверджується тим, що сьогодні Харківська область є ведучим промисловим, науковим й сільськогосподарським регіоном України, який об'єднує у собі такі конкретні переваги, як зручне географічне положення, потужна виробнича інфраструктура і розвинена транспортна сітка, висококваліфіковані трудові ресурси, поширений ринок збута готової продукції.

Зокрема відсутнє законодавче забезпечення діяльності парку "Рогань", він розглядається просто якась промислова площадка, що повинна залучити виробників та інвесторів. Відсутня довгострокова стратегія ціноутворення, надання знижок, пільг, які одержить підприємство, що розмістило виробництво на даній площадці. Відсутній і стратегічний інвестор, що забезпечує реалізацію проекту.

На сьогодні даний проект залишається нереалізованим, зокрема з того, що в основу проекту покладене європейська модель створення індустріального парку широкого профілю, проігнорований бразильський досвід створення індустріальних парків

Все це в цілому приводить до того, що сьогодні на площадці в 200 га розміщене одне єдине виробництво " тютюнова фабрика "Филипп Моррис Україна".

Таким чином орієнтація України на створення індустріальних парків себе не виправдує і якщо наша країна збирається продовжувати організовувати виробництво в індустріальних парках, то їй необхідно в корені переглянути стратегію їхнього створення, вивчити й впровадити бразильський досвід організації великих промислових площадок, на основі тісного співробітництва науки й промисловості, а також вузької спеціалізації українських індустріальних парків.

Проект Закону України "Про індустріальні (промислові) парки" розроблено з метою активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, створення сприятливих умов для розміщення в регіонах нових підприємств, у тому числі іноземних, використання вільних площ промислових зон.

Для створення індустріальних парків в Україні, як ефективних механізмів залучення іноземних інвестицій і створення високотехнологічних виробництв, вкрай необхідно прийняття закону про створення і розвиток індустріальних парків, що визначить специфіку привабливості промислового парку для інвесторів і буде стимулювати різні види інвестиційних надходжень до регіонів.

У цілому, для створення індустріальних парків в Україні, як ефективних механізмів залучення інвестицій і високотехнологічних виробництв, необхідне :

1. Створення *сприятливого інвестиційного клімату* на всіх рівнях на території промислових парків із застосуванням пільгового оподатковування для підприємств, що розміщають свої виробничі потужності на позначених територіях;

2. Найбільш ефективним напрямком утворення нових виробництв і введення інноваційних технологій є створення промислових парків шляхом надання інвесторам *"грін-філдс"* – вільних площ із необхідною інфраструктурою для швидкої реалізації проектів;

3. Сприяння і підтримка утворення *ефективної* і *нфраструктури* життєдіяльності промислових парків можлива тільки при безпосередній підтримці органів державної влади;

4. Постійний контроль з боку місцевого управління може бути забезпечений *комунальним підприємством у вигляді акціонерного товариства*, яке увізьме на себе відповідні функції щодо розробки техніко-економічного заснування; завершенню процедури відвода земельної ділянки під створення парку; привабленню фінансових ресурсів, необхідних для будівництва інфраструктури індустріального парку, через відкритий продаж частки своїх акцій.

Література: *1.Бурич Б. Л. Экономическая география стран Латинской Америки. М. Феникс 2007. – с. 321 с. 2. Конищева Н.И. Бразилия. Экономика и право. М.: Аспект, 2007. – 328 с. 3. Светлов С. М. Страны Латинской Америки в мировом хозяйстве. М., Аспект 2008. – 321с. 4. Ястржембский М. С. Венчурный бизнес в Бразилии. Сборник "Проблемы инноватики". М., МГУ. 2008. 5. Пономаренко В.С., Матюшенко И.Ю., Волошин В.В. Перспективи створення індустріальних парків в Україні та Харківської області. – С. 16. 6. Проект Закону України "Про індустріальні (промислові) парки". 05.02.2009*

УДК 339.94:332.1.(477:470+571)

Черномаз П.А., Новицкая Н.А.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКО-РОССИЙСКОГО ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

ХНУ им. В.Н. Каразина

В современном мире успешность страны, благосостояние ее населения и ее политический вес во многом зависят от конкурентоспособности экономики, которая определяет место страны в системе региональных экономических и мирохозяйственных связей.

Особое место в системе международных связей занимает трансграничное сотрудничество как форма межгосударственной интеграции с помощью интенсификации связей пограничных регионов, способствующая свободному перемещению товаров, услуг, капиталов и людей. Значительное распространение такое сотрудничество приобрело в Европе в виде еврорегионов - трансграничных регионов, охватывающих сопредельные приграничные территории государств, которые отличаются определенным экономическим, социокультурным, этническим единством.

После распада СССР возникла необходимость организации и дальнейшей активизации трансграничного сотрудничества сопредельных регионов бывших союзных республик, а ныне независимых государств. Одним из главных его направлений стало украинско-российское приграничье, которое образуют Донецкая, Луганская, Харьковская, Сумская и Черниговская области, АРК Крым с украинской стороны, Краснодарский край, Ростовская, Воронежская, Белгородская, Курская и Брянская области с российской стороны.

Эти регионы объединяет общее историческое прошлое в составе одного государства, взаимопроникновение культур, родственные связи по обе стороны границы, сходные природно-климатические условия и др. Названные и ряд других предпосылок способствуют активизации трансграничного сотрудничества на украинско-российском приграничье.

В то же время в пределах исследуемого пространства можно видеть и реальные препятствия для дальнейшего развития трансграничного сотрудничества. В частности, это устремления отдельных политических сил, считающих основным и почти единственным направлением международного сотрудничества Украины европейский вектор в ущерб отношениям с Россией.

Трансграничное сотрудничество как комплекс действий, направленных на установление и углубление экономических, социальных, научно-технических, экологических, культурных и других отношений между территориальными громадами, их представительскими органами, местными органами исполнительной власти Украины и территориальными общинами, соответствующими органами власти Российской Федерации, осуществляется в рамках соглашений, заключенных между такими субъектами трансграничного сотрудничества. Одной из форм такого сотрудничества является создание еврорегионов.

Понятие “еврорегион” закреплено в Европейской рамочной конвенции о трансграничном сотрудничестве между территориальными общинами или властями, подписанной в Мадриде 21 мая 1980 года, а также в Декларации о трансграничном сотрудничестве, принятой Комитетом Министров Совета Европы 6 ноября 1989 года.

22 июля 2002 г. Совет Федерации РФ ратифицировал Мадридскую конвенцию о приграничном сотрудничестве. Украинская Верховная Рада ратифицировала этот документ еще в 1994 году. Указанные события означали обоюдное желание сфокусировать внимание в своих двусторонних отношениях на приграничном сотрудничестве по международным (европейским) правилам.

Еврорегион не является каким-то новым властным образованием, поэтому он не нарушает территориальной целостности государств, не вредит их безопасности, а наоборот – содействует улучшению взаимоотношений между соседними странами. Сотрудничество в рамках

еврорегиона развивается путем реализации конкретных совместных проектов, в которых одинаково заинтересованы все сопредельные страны и их пограничные территории.

Так, 29 сентября 1995 года в Луцке глава Волынской облгосадминистрации и воеводы Хелмский, Люблянский, Замостский и Тарнобжегский подписали уставные документы трансграничного объединения еврорегиона "Буг". Позднее к общим договоренностям присоединились Бяльськоподляское воеводство Польши и Брестская область Беларуси. Еще раньше, в 1993 году, организован Карпатский еврорегион, который охватил пограничные территории Венгрии, Украины, Польши, Словакии, а со временем и Румынии. Позднее сформированы еврорегионы "Нижний Дунай" (в 1998 году) и "Верхний Прут" (в 1999 году), призванные содействовать сотрудничеству пограничных регионов Украины, Румынии и Молдовы.

В 1997 году учеными-регионалистами Харьковского государственного университета впервые высказана и обоснована идея создания первого украинско-российского еврорегиона "Слобожанщина" [1-3]. Создание еврорегиона "Слобожанщина" стало одним из пунктов Региональной комплексной программы социально-экономического развития Харьковской области до 2010 г., утвержденной 20 августа 1999 г. решением сессии Харьковского областного совета. Чуть позднее, после подготовительной работы, проведенной исполкомом Совета руководителей пограничных областей Беларуси, России и Украины, 7 ноября 2003 года были подписаны формальные учредительные документы о создании украинско-российского еврорегиона "Слобожанщина". В 2004 году еврорегион "Слобожанщина" был принят в Ассоциацию европейских приграничных регионов в качестве наблюдателя, а в 2009 году стал ее полноправным членом.

Кроме того, в 2003 году в Гомеле было образовано белорусско-российско-украинское трансграничное объединение – еврорегион "Днепр" в составе Брянской, Гомельской и Черниговской областей, а 24 апреля 2007 года в Курске подписано соглашение о создании еще одного украинско-российского еврорегиона "Ярославна" в пределах Сумской и Курской областей. Наконец, 26 сентября 2008 г. в г. Варна (Болгария) представителями стран Черноморского бассейна подписан Учредительный Акт Ассоциации "Черноморский еврорегион".

Выводы. Основной формой украинско-российского трансграничного сотрудничества на данный момент является создание и развитие каркаса еврорегионов на приграничных территориях.

Задача еврорегионов "Слобожанщина", "Днепр", "Ярославна", а также планируемого еврорегиона на границе Ростовской области и Донбасса – сформировать систему общего пространственного планирования сопредельных территорий Украины и России, отрегулировать закономерный в новых экономических условиях процесс пере-

распределения социальных функций пограничья, стабилизировать старопромышленные территории, активизировать развитие добросовестного малого и среднего бизнеса, который сегодня часто не может преодолеть барьерное действие границы.

Однако сейчас сотрудничество в рамках еврорегионов украинско-российского пограничья остановилось на этапе разработки стратегии развития и сдерживается в силу политических противоречий. Еврорегионы слабо используют свой потенциал и требуют наполнения конкретными реализуемыми проектами. Получение синергического эффекта становится невозможным, поскольку по обе стороны границы нет взаимного согласования целей и задач экономических, социальных и экологических программ.

Для активизации и повышения эффективности украинско-российского трансграничного сотрудничества в рамках еврорегионов необходимо привлечение для реализации проектов достаточных финансовых ресурсов, которые могут поступить из трех основных источников: 1) инвестиции заинтересованных в сотрудничестве организаций; 2) целевое бюджетное финансирование государств-участников проектов; 3) грантовая поддержка ЕС (в частности, программы Европейского фонда регионального развития).

Литература: 1. Голиков А., Черномаз П. Еврорегион "Слобожанщина" как форма трансграничного сотрудничества сопредельных областей Украины и России // Регион: Проблемы и перспективы. – 1997. – № 4. – С. 52-54. 2. Голиков А.П., Черномаз П.А. Еврорегион "Слобожанщина" как отражение исторической общности сопредельных областей Украины и России // VIII Всеукраїнська наукова конференція "Історичне краєзнавство і культура": Наукові доповіді та повідомлення. – Київ-Харків: Рідний край, 1997. – Ч. 2. – С. 307-309. 3. Голиков А.П., Черномаз П.А. Еврорегион "Слобожанщина" и трансграничное сотрудничество Украины и России // Трансграничные проблемы стран СНГ / Отв. ред. В.М. Котляков. – М.: Опус, 2003. – С. 208-210.

УДК:339.976

Чирва Я.О.

МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: ст. виклад. Коваленко Р.С.

Як основний засіб державного управління економікою в Китаї вибрано непряме регулювання. Це означає регулювання і контроль урядом народногосподарських показників і їх динаміки економічними методами і важелями, забезпечення за допомогою правових і

адміністративних засобів здорової конкуренції і протидія монополізму, підтримка розвитку економіки в заданих урядом рамках.

Непрямі методи регулювання припускають наступні зміни:

• перехід від прямого (директивного) до непрямого управління господарською діяльністю підприємств і міністерств;

• перехід від управління на мікрорівні до макроуправління;

• перехід від безпосереднього твердження об'єктів будівництва, розподіли грошових і матеріальних коштів до розробки напрямів і планів розвитку, а також регулювання і контролю за їх здійсненням.

Основними засобами тут є фінансова політика, податки, кредитування, прибуток, трансфертні операції, ціни, заробітна плата, премії і ін. Причому успіх може бути досягнутий тільки у разі вибору економічних методів, відповідних конкретному періоду розвитку. Так, ситуація "перегріву" економіки, викликана надмірними капіталовкладеннями, була дозволена шляхом проведення політики обмеження ринку капіталу, скорочення фінансових витрат і розмірів кредитування і підвищення відсотків на депозити. Проведення політики державного регулювання економіки в Китаї почалося в другій половині 1993 р.

Посилення регулювання здійснювалося на тлі швидкого зростання в 1992 р. після спаду темпів в 1989-1990 рр. ВВП в 1992 р. зріс на 14,2%, об'єм капіталовкладень збільшився на 28,2%, а коефіцієнт капіталовкладень підвищився до 36,2%. У 1993 р. темп приросту ВВП утримався на рівні 13,5%, об'єм капіталовкладень формально (вартість контрактів) зріс на 58,6%, а реально – на 25,3%, коефіцієнт капіталовкладень склав 36%. У такій ситуації в Китаї був відмічений "перегрів" економіки, що найяскравіше виявився в "експлуатаційному бумі" і "лихоманці відкритих районів".

Подібні "перегріви" разом із зростанням грошової пропозиції привели до стрімкого зростання цін. Так, ланцюговий індекс роздрібних цін на продовольчі товари підвищився з 102,1 в 1990 р. і 102,9 в 1991 р. до 105,4 в 1992 р. і 113,2 в 1993 р. Одночасно відбулися порушення фінансового балансу і помітна дестабілізація народного господарства. У цих умовах ЦК КПК в другій половині 1993 року прийняв ряд заходів, направлених на посилення політики державного регулювання економіки і обмеження інфляції. Вже на початок 1996 р. ці заходи дали позитивні результати.

1. Відбулася поступова ліквідація "перегріву" економіки, який виявився перш за все в надмірних масштабах інвестицій в основні засоби виробництва і нераціональності структури капіталовкладень. Так, в 1992 р. об'єм капіталовкладень в основні засоби зріс на 42,6%, а в 1993 р. – на 50,6%. Проте вже в 1995 р. темп приросту знизився номінально (вартість контрактів) до 18,8%, а в 1996 р. – до 18,2% (реально до 10%).

2. Понижені темпи інфляції, а індекс зростання цін увійшов до нормативу, визначуваного політикою державного регулювання, і навіть опинився благоприятнее його. Індекс роздрібних цін знизився з 121,7 в 1994 р. до 114,8 в 1995 р. і 106,1 в 1996 р.

3. Збережені високі темпи зростання в умовах проведення політики "м'якого" обмеження валютної і фінансової пропозиції. Темпи приросту ВВП знизилися з 12,6% в 1994 р. до 10,2% 1995 р. і 9,7% в 1996 р., залишившись як і раніше найвищими в світі. Іншими словами, успішне обмеження інфляції не спричинило за собою застою в економічному розвитку.

4. Продовжують рости доходи населення. Згідно оцінкам, темпи зростання середнього доходу в селі в 1993 р. склали 3,4%, в 1994 р. – 7,4, 1995 р. – 5,3 і в 1996 р. досягли рекордної відмітки 9%. Зростання середнього доходу в місті в 1993 р. рівне 10,2%, в 1994 р. – 8,8, 1995 р. – 4,5, 1996 р. – 3,3%.

Звичайно, разом з досягненнями є і невдачі.Так, до цих пір не досягнутий вирішальний успіх в реформуванні, перебудові і реорганізації державних підприємств. Управління і господарювання на багатьох з них ведуться незадовільно. Звідси їх невідповідність вимогам ринкової економіки, низька конкурентоспроможність продукції, що випускається ними. Росте їх збитковість, до цих пір не досягнута повна стабілізація цін, знижується експорт і ін.

Разом з тим практика свідчить, що засоби і методи політики регулювання економіки постійно удосконалюються. У цій області вже накопичений певний досвід:

• по-перше, необхідно гарантувати належну дієвість і умови регулювання, приділяти особливу увагу так званому "ретельному регулюванню", уникати в цілях запобігання негативних наслідків різких заходів;

• по-друге, акцент треба робити на економічні методи регулювання, не упускаючи, проте, з вигляду можливість їх поєднання з адміністративними і правовими;

• по-третє, слід поглибити зв'язки і взаємовплив між політикою державного регулювання і ходом реформ;

• по-четверте, економічний розвиток не тільки не може бути принесений в жертву, але, навпаки, повинно стимулюватися політикою регулювання.

Тенденції і перспективи державного регулювання.

У проведенні реформ і соціалістичному будівництві в Китаї період до 2010 р. представляється вирішальним. За цей час буде сформована соціалістична ринкова система, розгорнена всебічна індустріалізація країни, значно зросте державна потужність. Політика державного регулювання в цей період характеризуватиметься наступними рисами.

1. Підтримка довгострокової стабільності і пом'якшення негативних наслідків циклічних коливань. До початку реформ подібні коливання були приватними, а різниця між вищою і нижчою крапками великий, що приводило до зльотів і падінь в економіці. Так, різниця в зростанні національного доходу між вищою і нижчою крапками в 1958-1962 рр. склала 51,7%. Подібні коливання негативно впливали на якість і ефективність економічного зростання.

2. Відповідність змісту і основних напрямів політики державного регулювання економічному стану країни. У подальшому обмеження інфляції буде як і раніше одному з довготривалих завдань політики регулювання. Разом з тим численні суперечності і труднощі, що існують зараз в економіці, викликані нераціональністю структур, що найпомітніше відбивається в невідповідності продукції, що випускається, ринковому попиту. Тому вдосконаленню виробничих структур повинна бути приділена особлива увага.

Валютна і фінансова політика разом з лінією обмеження повинна передбачати підтримку таких слабких галузей, як сільське господарство, транспорт і зв'язок, прискорений розвиток базових галузей і новітніх технологій, зростання підприємств, що займають стійкі позиції на ринку і мають високу економічну віддачу.

У інвестиційній політиці особлива увага повинна приділятися підтримці відповідного коефіцієнта капіталовкладень, поліпшенню структури інвестицій і підвищенню їх ефективності.

У зовнішньоекономічній політиці разом з підтримкою основного балансу необхідно передбачити збільшення експорту конкурентоздатними галузями, поліпшення структури зовнішньої торгівлі і підвищення ефективності використання іноземних інвестицій.

Регіональна політика повинна поступово вирішити проблему незбалансованості розвитку районів країни шляхом збільшення капіталовкладень і трансфертних платежів в центральні і західні райони і створити умови для загального добробуту.

3. Переважання економічних методів державного регулювання. Серед них особлива роль повинна відводитися фінансовій політиці, податкам, прибули, трансфертам і їх поєднанню. В той же час слід розширити використання правових і адміністративних засобів.

Література: *1. Кудрев В.М. Мир економіки. – М., 2000 г. 2. Світова економіка: Питання і відповіді. 2-е видання / під ред. П.В. Сергєєв. – М.: Юриспруденція, 2003. 3. Світова економіка: Короткий курс лекцій./под ред. В.П. Воронина. – М.: Юрайт-м, 2004. 4. Світова економіка: Підручник / Під ред. проф. А.С. Булатова. – М.: Юріст, 2005.*

УДК 330.322:336 - 044.372

Чичина О. А.

ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЕКТЫ ВО ВРЕМЯ ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА

ХНУ им. В. Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н. А.

Мировые инвестиции – основной прогресс для выхода из финансового кризиса. К мировым инвестициям относятся: денежные средства, целевые банковские вклады, паи, акции и другие ценные бумаги, технологии, машины, оборудование, лицензии, в том числе и на товарные знаки, кредиты, любое другое имущество или имущественные права, интеллектуальные ценности, вкладываемые в объекты предпринимательской и других видов деятельности в целях получения прибыли (дохода) и достижения положительного социального эффекта.

Преимущества инвестиций в том, что они способствуют экономическому развитию стран. Но для привлечения инвестиций в развивающиеся страны существуют организации, оценивающие деятельность государства. Привлечению инвестиций в развивающиеся страны способствуют два ассоциированных учреждения Всемирного банка: Международная финансовая корпорация и Многостороннее агентство по инвестиционным гарантиям. Своей консультационной деятельностью Международная финансовая корпорация (МФК) помогает правительствам в создании условий, стимулирующих приток внутренних и внешних частных сбережений и инвестиций. МФК поощряет и мобилизует частные инвестиции в развивающиеся страны, демонстрируя их рентабельность.

Многостороннее агентство по инвестиционным гарантиям (МИГА) является ассоциированным учреждением Банка по страхованию инвестиций. Его цель состоит в оказании содействия притоку частных инвестиций на производственные цели в развивающиеся страны, предлагая инвесторам долгосрочное страхование политических рисков, то есть гарантии от риска экспроприации, перевода валюты, военных действий и гражданских волнений, а также предоставляя консультационные услуги. МИГА осуществляет программы содействия, распространяет информацию об инвестиционных возможностях, оказывает техническую помощь, расширяющую возможности стран для привлечения инвестиций.

На развитие стран большое влияние оказывает существование Мирового рынка ссудных капиталов, который создают все условия для нормального обращения капитала среди стран-кредиторов и странами-заемщиками.

Инвестиции – вложение капитала в объект предпринимательской деятельности в целях получения прибыли и достижения иного полезного эффекта. Классификация:

1. По объекту инвестирования

2. По причинам инвестирования

3. По целям инвестирования

По причинам инвестирования:

• инвестирование при дефиците национальных ресурсов (кадров, сырья, энергии)

• инвестиции, ориентированные на сбыт

• ориентированные на уменьшение затрат

• ориентированы на снабжение

• инвестиции с целью выхода на новые рынки

По целям инвестирования:

• горизонтальные прямые инвестиции.

Цель: организация производства за рубежом того же продукта, что и в своей стране;

• вертикальные прямые инвестиции:

обратно направленные: инвестиции с целью организации производства за рубежом продукции, которая является промежуточным продуктом для производства внутри страны

прямонаправленные: в качестве сырья используется продукция, производящаяся внутри страны

• конгломеративные инвестиции.

Направлены на организацию производства, не связанную с основной деятельностью компании внутри страны

Цели инвестирования:

• увеличение эффективности производства;

• расширение производства;

• развитие новых методов менеджмента;

• улучшение качества производства.

Межбанковский рынок – совокупность отношений между банками по поводу предоставления краткосрочных ссуд на сумму не менее 1 млн. долларов.

Основные функции межбанковского рынка:

1. Эффективное перераспределение банковского капитала.

2. Обеспечение рационального использования суммарных денежных средств банков.

3. Снижение и управление валютным риском.

Мировой кредитный рынок – это совокупность кредитных отношений, которые функционируют в масштабах мирового хозяйства, спрос и предложение кредитов в международной сфере.

Мировой рынок ценных бумаг – это спрос и предложение ценных бумаг (акций, облигаций, сертификатов) на международном уровне.

Основные тенденции развития функциональной структуры МРСК. В настоящее время развивается процесс секьюритизации – постепенного переключения заемщиков с кредитных форм предоставления ссуды на выпуск ценных бумаг (в первую очередь, облигаций).

Институциональная структура МРСК отражает отношения между профессиональными финансовыми посредниками, заемщиками и кредиторами разных стран и предполагает выделение субъектов МРСК.

Субъекты МРСК:

1. Профессиональные посредники: транснациональные банки; финансовые компании; фондовые биржи; кредитно-финансовые учреждения.

2. Заемщики и кредиторы: официальные инвесторы (центральные банки, государственные учреждения, международные организации); частные фирмы, страховые компании; пенсионные фонды; транснациональные компании.

Основные тенденции развития институциональной структуры МРСК:

- Понижение роли банков в МРСК.
- Повышение роли государства в экспорте капитала.
- Повышение роли международных экономических и валютно-финансовых организаций в МРСК.
- Географическая структура МРСК отражает движение капитала между странами, группами стран, регионами мира преимущественно через международные финансовые центры.

Таблица 1

Мировые инвестиции за 2008 год и 1 квартал 2009 года

Страна	2008, млрд. $	1 квартал 2009 года, млрд. $
Франция	515513,4	420884,1
Германия	600584,9	594040,4
США	1089496,3	1101668,0
РФ	32741,3	33361,1
Украина	2,562	6,918

Можно сделать вывод, что несмотря на сложности и риски, объем международных инвестиций является весьма высоким и постоянно растет. А это объясняется тем, что они дают возможность по-

лучить более высокое качество - большую доходность и меньший риск по сравнению с чисто национальными инвестициями.

Литература: *1. Моисеев С. Р. Международные валютно-кредитные операции: [Учебное пособие]/ С. Р. Моисеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство "Дело и сервис", 2007. – 816 с. 2. Основы международных валютно-финансовых и кредитных отношений: Учебник/Научн. ред. д-р. эконом. наук, профессор В. В. Круглов. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 432 с. 3. Черкасов В. Е. Международные инвестиции: Учебн. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело, 2003. – 288с. 4. www. financialdatalink. sharepointsite.net – Официальный сайт межведомственной группы по экономической и финансовой статистике. 5. www.ukrstat.gov.ua – Державний комітет статистики України*

УДК 339.56: 339.52

Чумакова А. С.

ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО СТРАН ШОС

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Милюха Г. В.

В ШОС действуют 20 специализированных органов, в компетенцию которых входят вопросы экономического сотрудничества. Активно функционируют специальные рабочие группы (СРГ), в частности, по таможенному сотрудничеству, современным информационным и телекоммуникационным технологиям, развитию транзитного потенциала [2].

Торгово-экономическое сотрудничество в рамках Шанхайской организации сотрудничества носит ярко выраженный взаимовыгодный характер и имеет важное значение для развития организации.

Начиная с 2001 года, региональное экономическое сотрудничество ШОС уже развивалось 8 лет. За этот период оно достигло явных результатов.

Главные успехи регионального экономического сотрудничества ШОС за последние годы.

В области торговли, по данным китайской таможенной статистики, в 2001 году торговый оборот между Китаем и государствами-членами ШОС составил 12 млрд. 150 млн. долл. США, а в 2007 году уже достиг 67 млрд. и 470 млн. долл. США, за 6 лет торговый оборот увеличился в 5,6 раз.

Для сравнительного анализа, в 2003 году торговый оборот между Китаем и государствами-членами ШОС составил 19 млрд. и 750 млн. долл. США, в 2007 году увеличился до 67млрд и 470 млн.

долл. США, за 4 года вырос в 3,4 раза [8]. В 2003 году торговый оборот между Китаем и странами АСЕАН, с которыми Китай уже подписал соглашение о формировании Зоны свободной торговли до 2010 года, составил 78 млрд. и 250 млн. долл. США, а в 2007 году увеличился до 202 млрд. и 550 млн. долл. США, вырос в 2.6 раза. Хотя по общей сумме оборот между Китаем и странами АСЕАН намного больше, чем торговый оборот между Китаем и государствами-членами ШОС, но по темпу роста торгового оборота торговля между Китаем и государствами-членами ШОС обгоняла торговлю между Китаем и странами АСЕАН.

Таблица

Внешнеторговый оборот Китая с блоками стран, млрд. долл.

	2003	2007	Темп роста (%)
Китай с ШОС	19,75	67,47	341,6%
Китай с АСЕАН	78,25	202,55	258,8%

Источник: [9].

В области инвестиций, по данным Министерства Коммерции КНР, в 2003 году прямые инвестиции из Китая в другие государства-члены ШОС составили 59 млн. долл. США (не включая банковский кредит), а в 2006 году этот цифр уже составил 534 млн. долл. США. За 3 года общий объем инвестиций из Китая в другие государства-члены увеличился в 9 раз. Государства-члены ШОС уже стали главными партнерами Китая в области зарубежных инвестиций.

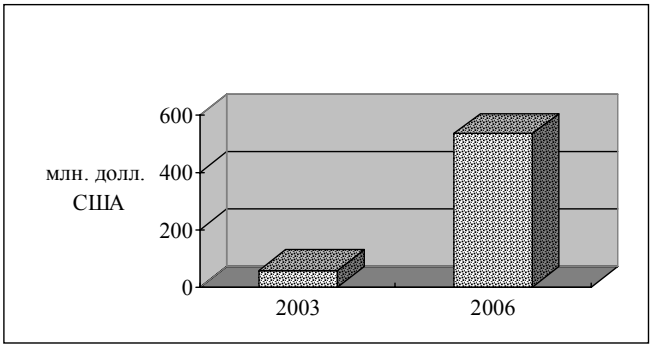

Рис. Прямые инвестиции из Китая в другие страны ШОС за период 2003-2006 гг. [6].

В области создания благоприятных условий для торговли и инвестиций, с усилиями 6 государств-членов ШОС инвестиционный

климат и условия для предпринимательства как региона в целом, так и каждой страны в отдельности, в разной степени улучшались. Опрос для китайских компаний, сделанный китайскими экспертами, тоже доказал тот же самый факт.

В настоящее время интеграция региональной экономики уже стала одной из главных тенденций развития мировой экономики. По текущее время разные соглашения о региональном торговом режиме, доложенные в ВТО, уже достигли 199. Большинство из членов ВТО подписали больше одного соглашения о свободном торговом режиме. За последние годы соглашения о свободном торговом режиме, подписанные странами с переходной экономикой, развивающимися странами, развивающимися и развитыми странами быстро увеличиваются. Зона свободной торговли по своей популярности и приспособленности стала главной формой интеграции региональной экономики.

После вступления в ВТО, Китай активно участвует в процессе интеграции региональной экономики. В настоящее время Китай проводит переговороы о подписании соглашений о свободном торговом режиме с 29 странами и регионами мира. Торговый оборот Китая с этими странами занимает 25% в общем объеме внешней торговли Китая. По настоящее время Китай уже подписал соглашения о свободном торговом режиме со странами АСЕАН, с Чили, с Новой Зеландией, с Пакистаном. Теперь Китай проводит переговоры о соглашении о свободном торговом режиме со странами Совета сотрудничества арабских стран Персидского залива (The Gulf Cooperation Council), Исландией, Австралией, Перу, Южной Африкой, Сингапуром. В то же время Китайская сторона проводит совместный анализ с Южной Кореей, Индией, Норвегией, Швецией и Коста-Рикой для подписания соглашений о свободном торговом режиме.

В “Программе многостороннего торгово-экономического сотрудничества государств-членов Шанхайской Организации Сотрудничества”, утвержденной 23 сентября 2003 года, были поставлены основные цели и задачи экономического сотрудничества ШОС [1]. В долгосрочной перспективе (до 2020 года) государства-члены ШОС будут стремиться к максимально эффективному использованию региональных ресурсов на взаимовыгодной основе, содействию созданию благоприятных условий для торговли и инвестиций в целях постепенного осуществления свободного передвижения товаров, капиталов, услуг и технологий. Если в этом пункте добавляется свободное передвижение людей, то можно рассмотреть долгосрочную перспективу ШОС как формирование Зоны свободной торговли.

Мы считаем, что на фоне интенсивного развития тенденции глобализации мировой экономики и интеграции региональной экономики перспектива развития регионального экономического со-

трудничества ШОС заключается в формирование свободного торгового режима, и формировании Зоны свободной торговли.

Формирование Зоны свободной торговли может ликвидировать различные торговые барьеры, способствовать развитию торговли и инвестиций в регионе, стимулировать развитие экономики государств-членов ШОС, увеличить занятость, повысить уровень жизни населения каждой страны, тем самым достигнет более эффективных результатов в региональном экономическом сотрудничестве.

Из вышеизложенного следует вывод о том, что региональное экономическое сотрудничество ШОС на начальном этапе уже добилось больших успехов, создание благоприятных условий для торговли и инвестиций является подходящим путем для регионального экономического сотрудничества на нынешнем этапе.

Литература: *1. Декларация о создании "Шанхайской Организации Сотрудничества". Шанхай, 15 июня 2001г. // Дипломатический вестник. – 2001. – № 7. – С. 22-26; Внешняя политика и безопасность современной России. 1991-2002 гг. Хрестоматия в 4 т. / сост. Т.А. Шаклеина. – М. : МГИМО(У) МИД России, 2002. – Т.4. – С. 518-521. 2. Соглашение между государствами-членами ШОС о Региональной антитеррористической структуре // Цинхай: сборник нормативных актов Китая. – 2004. – С. 57-76. 3. Соглашение о порядке формирования и исполнения бюджета ШОС. Москва, 29 мая 2003 года // Цинхай: сборник нормативных актов Китая. – 2004. – С. 145-159. 4. Хартия ШОС. Санкт-Петербург, 7 июня 2002 г. // Проблемы Дальнего Востока. – 2002. – №4. – С. 12-20. 5. Шанхайская Конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом. Шанхай, 15 июня 2001г. // Московский журнал международного права. – 2001, – №4. – С. 3-10. 6. Воробьев В. От Шанхая до Шанхая / В. Воробьев // Проблемы Дальнего Востока. – 2001. – №4. – С. 6-13. 7. Воскресенский А.Д., Лузянин С.Г. Политика Китая в Центральной Азии // Южный фланг СНГ. ЦА-Каспий-Кавказ: возможности и вызовы для России / под ред. М.М. Каринского и А.В. Мальгина. – М.: МГИМО(У) МИД РФ, Международные отношения. – 2003. - С. 319 8. Волынский Г., Мурашко И. Шанхайская организация сотрудничества // Бизнес-Информ. – 2003. – № 21-22. – С. 47-50. 9. Гельбрас В. ШОС и экспортная ориентация экономики КНР // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 7. – С. 30-38. 10. Голиков А. П. Экономико-математическое моделирование мирохозяйственных процессов. – Харьков: ХНУ, 2003. – 104 с. 11. Голиков А. П., Казакова Н. А. Мировое хозяйство: отраслевая структура, география, современные тенденции: Учебное пособие. – Харьков: ХНУ, 2002. – 112 с. 12. Границы Китая: история формирования / под ред. В.С. Мясникова и Е.Д. Степанова. – М.: Памятники исторической мысли, 2001. – 470 с. 13. Григоренко Е. П. Уроки реформирования экономики стран Азии: роль ШОС // Бизнес. – 2004. – № 22. – С. 45-49.*

УДК 339.942 (477:439)

Шляховая Я.В.

ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ И ВЕНГЕРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

ХНУ им.В.Н. Каразина
Науч. рук.: доц., к. г. н. Грицак Ю.П.

Изучение состояния и перспектив развития торгово-экономического сотрудничества между Украиной и Венгерской Республикой является целью моей работы.

Венгрия является важным партнёром Украины в области экономического сотрудничества. Украина по объему товарооборота занимает 20-е место в совокупном венгерском внешнеторговом обороте (рис.).

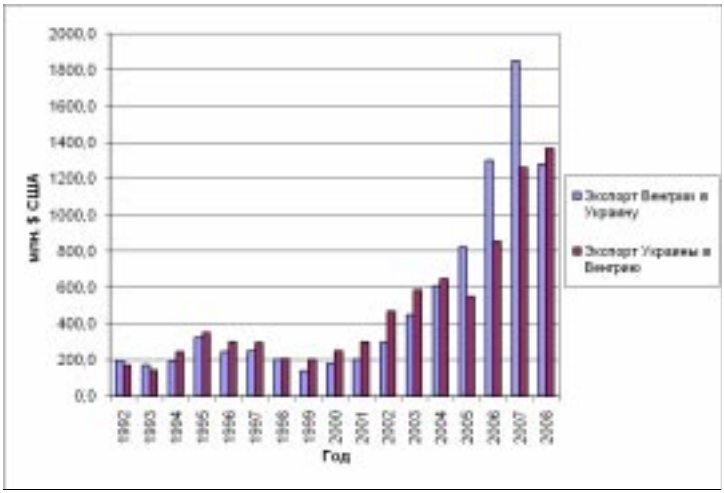

Рис. Показатели украино-венгерского товарооборота [1]

В структуре украинского экспорта в Венгрию наибольшую долю занимают поставки энергоносителей и минеральных продуктов (около 27%); крупными позициями являются также машины и оборудование (13,6%), продукция перерабатывающей промышленности (13,4%), органические химические соединения (12,3%), древесина и изделия из нее (11,3%). Можно отметить, что развитие торговли между двумя государствами на фоне тяжелого состояния экономики Украины свидетельствует о том, что Украина и Венгрия являются естественными партнерами.

Конечно, трудно прогнозировать, на какую конкретную сумму увеличится товарооборот между Украиной и Венгрией в 2009 году, однако, был достигнут ряд договоренностей, которые существенно могут повлиять на результативность отношений в некоторых сферах. Прежде всего, создание системы взаиморасчетов, создание и взаимодействие экономических зон в приграничном регионе, возобновление кооперационных и производственных связей.

Структура венгеро-украинского товарооборота соответствует интересам и возможностям народного хозяйства двух стран (см. таблицу).

Таблица 1

Структура венгеро-украинского товарооборота

Год	Экспорт Венгрии в Украину (млн.$ США)	Экспорт Украины в Венгрию (млн.$ США)
1992	200,0	170,0
1993	170,0	145,0
1994	190,0	245,0
1995	325,0	350,0
1996	245,0	300,0
1997	250,0	296,0
1998	205,0	208,0
1999	140,0	205,0
2000	180,0	250,0
2001	203,0	300,0
2002	295,0	470,0
2003	450,0	585,0
2004	610,0	650,0
2005	825,0	550,0
2006	1300,0	855,0
2007	1850,0	1260,0
2008	1282,7	1367,1

По данным министерства иностранных дел Венгерской республики [1]

Важной составляющей двусторонних отношений является торговля услугами, где венгерской стороной экспортируются услуги в

транспортной сфере, строительстве и финансировании, а импортируются в основном услуги трубопроводного транспорта.

К основным направлениям украинско-венгерского сотрудничества относятся:

1. Гармонизация двусторонней договорно-правовой базы в соответствии с обязательствами Венгрии по вступлению в ЕС.

2. Инвестиционное сотрудничество. Согласно украинским статистическим данным объем инвестиций, поступивших из Венгрии в Украину до конца 2007 года, составил 401 млн. $ США (1,4%) и занимает 14 место среди иностранных инвесторов. Связи по капиталовложению отстают в развитии, как по возможностям, так и потребностям. К концу 2007 года в Украине зарегистрировано 1087 венгеро-украинских предприятий. Большинство из них расположено в Закарпатской области и Киеве. К наиболее крупным инвестиционным проектам относится строительство торгово-развлекательного комплекса в Киеве, производство грузовых автомобилей, автобусов, комплектующих и запчастей для АТ "Львовский автобусный завод" при участии венгерских компаний.

3. Сотрудничество в транспортной сфере. Создание крупнейшего транспортного узла, в инфраструктуру которого включены крупный железнодорожный узел, автопорт "Чоп", порт на Тисе и Мукачевский аэропорт.

4. Трансграничное сотрудничество. Был создан на западной границе Украины еврорегион "Карпаты" (в составе Закарпатской области и приграничных территорий Венгрии, Румынии, Польши, Словакии). Приоритетными направлениями сотрудничества являются развитие инфраструктуры, прежде всего, транспортных коридоров, развитие границы – сооружение новых таможенных переходов, совместные туристические программы, экологические проекты, а также проекты в сфере культуры и образования.

Для венгеро-украинского экономического сотрудничества хорошую основу создает интенсивный диалог на высшем уровне.

Согласно предыдущим оценкам интенсивное расширение взаимных контактов ожидается в таких сферах, как энергетика, реконструкция и развитие транспортной и коммунальной инфраструктур, сельское хозяйство, строительство, защита окружающей среды, использование обновляемых энергоресурсов. При реализации отдельных проектов открывается возможность использования финансовой поддержки Европейского Союза, и привлечения льготных кредитов венгерского ЭКСИМБАНК-а.

Также акцентируется внимание на развитии связей с органами региональной власти и предпринимательскими структурами, на оказании содействия венгерским предприятиям в освоении региональных рынков.

В частности, 05.06.2008 в Харьковской торгово-промышленной палате открылся украино-венгерский бизнес-форум. Среди участников мероприятия – начальник Главного управления внешнеэкономических связей и евроинтеграции областной государственной администрации и советник Посольства Венгерской Республики в Украине. Начальник главного управления выразил надежду на то, что визиты венгерских бизнесменов на Харьковщину будут происходить регулярно, принося при этом реальные экономические результаты.

На протяжении последних лет Харьковская область реализует новые подходы в работе с иностранными инвесторами, так как этот регион объективно интересен и перспективен для инвестора, учитывая научно-технический, экономический, технологический и индустриальный потенциал области.

Проведения таких бизнес-форумов в крупнейших городах Украины помогут определить конкретные направления для дальнейшей реализации общих инвестиционных проектов Украины и Венгерской республики.

Литература: *1. Сайт министерства иностранных дел Венгерской республики. 2. Справочник ПОЛПРЕД совместно с журналом "Коринф". 3. www.hungary.polpred.ru. 4. www.kharkivoda.gov.ua. 5. www.mkik.hu*

УДК 322.1 (477)

Шуба М.В.

ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОН ЯК СУБ'ЄКТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. кер.: проф. Голіков А.П.

Набуття Україною незалежності, лібералізація її економіки відкрили шлях до виходу на світові ринки всім суб'єктам господарювання, у тому числі і регіональним [1]. Харківський регіон – один з найбільш розвинених у соціально-економічному відношенні регіонів країни, має давні торгівельно-економічні, науково-технічні, гуманітарні і інші відносини з багатьма країнами світу.

Не дивлячись на велику кількість праць, присвячених торгівельно-економічним відносинам України, її окремим суб'єктам господарювання, розгляду регіонів в якості територіальних структур зовнішньоекономічної діяльності в науковій літературі приділяється ще дуже мало уваги. Особливо це стосується Харківського регіону, який з отриманням права самостійно визначати зовнішньоекономічну політику, розпоряджатися експортними можливостями міста і

області, основу яких складають промисловий, аграрний і інтелектуальний потенціали, намагається розширити і кількісно збільшити обсяг свого зовнішньоекономічного обігу. Стратегічним ресурсом регіону для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків є також його вигідне розташування, завдяки чому тут прокладені шляхи, що сполучають захід і схід, південь і північ Європи і навпаки. Це вказує на наукову і практичну актуальність даного дослідження.

Згідно з загальноприйнятою в сфері міжнародних економічних відносин термінологією, зовнішньоекономічна діяльність – це економічна діяльність суб'єктів господарювання країни, що побудована на взаємовідносинах із суб'єктами господарювання інших країн.

В сучасних умовах суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виступають: фізичні й юридичні особи, їх об'єднання, структурні одиниці іноземних суб'єктів господарювання, спільні підприємства, інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України [1].

Суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, безумовно, є Україна в особі її органів, місцеві органи влади і управління в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, а також інші держави, які беруть участь у господарській діяльності на території України [1].

Таким чином, регіони в особі, діючих на їх території суб'єктів господарювання, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю, утворюють територіальну структуру регіональних підрозділів зовнішньоекономічних відносин країни і тому можуть вважатися суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Одним із таких регіональних підрозділів є і Харківська область.

До основних видів зовнішньоекономічної діяльності Харківської області відносяться: експорт і імпорт товарів, капіталів, робочої сили; надання послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності (виробничих, транспортних, страхових, маркетингових і ін.) і навпаки, а також наукова, навчальна, виробнича і інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності, навчання і підготовка фахівців на комерційній основі, міжнародні кредитно-фінансові операції, спільна підприємницька діяльність, як на своїй території, так і за її межами, продаж і покупка ліцензій, патентів, ноу-хау; організація виставок, аукціонів, торгів, конференцій і інших подібних заходів на комерційній основі за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; товарообмінні (бартерні), орендні (зокрема лізингові) і інші операції. Все зростаючу роль в зовнішньоекономічній діяльності Харківського регіону починає набувати міжнародний туризм.

З перелічених видів зовнішньоекономічної діяльності основним у Харківському регіону в даний час є зовнішня торгівля. Підприєм-

ства і організації Харківської області здійснюють зовнішньоторговельні операції приблизно з 100 країнами світу.

На протязі 2001-2007 років зовнішня торгівля Харківського регіону характеризувалась зростанням зовнішньоторговельного обігу, експортних поставок та імпортних надходжень. Нажаль, впродовж 2008-2009 рр. зовнішньоторговельний обіг регіону скоротився.

Харківщина відноситься до небагатьох регіонів країни, де імпорт переважає експорт. Це зумовлено, в першу чергу, значними поставками комплектуючих, устаткування, машин та обладнання для галузей промисловості Харківської області з країн Євросоюзу та Російської Федерації. Продукція, яка виробляється в області з використанням імпортного залучення, далі відправляється користувачам в інші регіони України та на експорт. Крім того здійснюється оновлення технологічного устаткування промислового комплексу регіону.

Товарна структура експорту в цілому відповідає загальносвітовим тенденціям збільшення експорту товарів із високою доданою вартістю, а також послуг та інформаційних технологій. Відбувається певна диверсифікація експорту,а саме: розширення продажу на зовнішніх ринках конкурентоспроможної продукції харківського виробництва, яка не була традиційною для нашого регіону (будівельні матеріали та кераміка, продукти харчування, текстиль, взуття).

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами Харківського регіону свідчить про її орієнтацію на країни СНД (табл.1).

Таблиця 1

Географічна структура зовнішньої торгівля товарами

	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США
Всього	1551572,0	2480204,5
Країни СНД	1231209,3	1201392,6
Інші країни світу	320362,7	1278811,9
Європа	155567,6	650982,0
Азія	134145,0	438882,3
Африка	14280,4	23045,3
Америка	15474,2	160519,7
Австралія та Океанія	895,5	5382,6

Складена автором за матеріалами [4].

Зовнішня торгівля послугами як за обсягами, так і за географічною структурою суттєво відрізняється від торгівлі товарами. Зокре-

ма, експорт послуг зорієнтований переважно на Росію і країни СНД, імпорт – на країни ЄС та інші країни світу (табл.2).

Таблиця 2

Географічна структура зовнішньої торгівля послугами

Складена автором за матеріалами [4].

Динаміка зміни структури експорту послуг за 2000-2007 роки свідчить, що сальдо з позитивного в +19,5 млн. дол. у 2000 році змінилося на від'ємне в - 26,5 млн. дол. США у 2007 році.

Протягом 2001-2007 року спостерігалася позитивна тенденція збільшення інвестицій у основний капітал. У структурі прямих іноземних інвестицій переважали інвестиції в фінансову діяльність, обробну промисловість. Прямі іноземні інвестиції в сільське господарство залишалися стабільними, але незначними.

З 2008 р. спостерігається зменшення обсягів інвестиційної діяльності. Це викликало погіршення фінансових результатів виробничої діяльності. За підсумками 2008 року у області зафіксовано 36,8 % збиткових підприємств. В IV кварталі прибуток до оподаткування у Харківській області знизився на 20,8 % або 599 млн. грн. порівняно з трьома попередніми кварталами [3]. Відбулося суттєве скорочення кількості вільних робочих місць та вакансій, зросла кількість осіб, що зверталися до державних служб зайнятості з приводу працевлаштування.

Найбільш значні обсяги прямих іноземних інвестицій вкладено в підприємства області нерезидентами із Франції, Кіпру, Сполученого Королівства та Російської Федерації.

Нажаль, у зв'язку із світовою фінансовою кризою, темпи зростання зовнішньоторговельного обігу, експортних поставок та імпортних надходжень Харківського регіону значно зменшилися. Зміна зовнішньої кон'юнктури на світових ринках (падіння попиту та цін на товари сировинної групи та напівфабрикати, насамперед

на продукцію металургійного та хімічного виробництва) обумовило й стрімке падіння обсягів виробництва та погіршення соціально-економічних показників у регіоні.

Органи місцевої влади регіону зараз активно оволодівають засобами комерційної дипломатії і здійснюють пошук шляхів розширення зовнішньоекономічної діяльності регіону.

Література: *1. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16.04.91, № 959-XII; 2. Голиков А.П. Харьков и область: настоящее и будущее. Регіон: стратегія та пріоритети. Випуск № 4. Український науково-практичний журнал. Х.: Науково-дослідний інститут регіональної політики ХНУ ім. В.Н. Каразіна. , 2006, С. 2-4. 3. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи. – Жаліло Я.А., Бабанін О. С., Белінська Я. В. та ін. – К.:, 2009. 4.http://uprstat.kharkov.ukrtel.net – Головне управління статистики у Харківській області*

Секція 2

Інноваційні моделі та стратегії розвитку туристичного бізнесу: європейський досвід та українські реалії

УДК 338.48-6:7/9(477)

Акперова О.М.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: ст. викл. Волкова І.І.

У комплексі рекреаційних ресурсів України особливе місце посідають історико-культурні ресурси – привабливі пам'ятки історії, архітектури, археології, культові споруди, музеї тощо. Саме вони виступають тим необхідним чинником, без якого неможливі як організація культурно-пізнавального виду туризму, так і оптимізація туристичної діяльності в цілому.

До недавнього часу простежувалася другорядність вивчення історико-культурного потенціалу України, що до певної міри стримувало розвиток культурно-пізнавального напрямку туризму. Останнім часом ситуація змінилася під впливом об'єктивних факторів, якими виступають: посилення взаємозалежності між окремими видами туризму та рекреації й перетворення історико-культурних ресурсів на вагомий чинник відновлення психологічного здоров'я. З огляду на це слід зазначити, що серед історико-культурних об'єктів провідна роль належить пам'яткам архітектури і містобудування, що відрізняються найбільшою привабливістю, і на цій основі виступають головним засобом задоволення потреб культурно-пізнавального туризму.

В Україні на державному обліку перебуває понад 15,7 тис. архітектурно-історичних пам'яток, які хронологічно охоплюють період від античних давньогрецьких полісів Північного Причорномор'я до

витворів модернізму XX століття [2]. На базі найбільш значимих пам'яток в Україні створено 47 історико-архітектурних та історико-культурних заповідників і музеїв, серед яких статус національних отримали "Давній Галич", "Києво-Печерська Лавра", "Софія Київська", "Херсонес Таврійський", "Хортиця" та ін.

Архітектурні ансамблі Києво-Печерської Лаври, Софії Київської, історичний центр Львова і Кам'янець-Подільського включені до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Перспективи внесення до цього списку мають й інші історичні пам'ятки Києва, Новгород-Сіверського, Чернігова. Усього в Україні зареєстровано 39 історичних міст віком понад тисячу років, більше 500 міст і містечок із 900-річною історією. Налічується також 1399 міст і селищ та близько 8 тисяч сіл, які мають цінну історико-культурну спадщину [2]. До списку історичних міст України включено 371 населений пункт, у яких історико-культурна спадщина збереглася в найбільш сконцентрованому вигляді [3].

Найдавніші в Україні пам'ятки архітектури і містобудування зосереджені в Північному Причорномор'ї – це давньогрецькі поліси Херсонес (Севастополь), Пантікапей (Керч), Ольвія (Очаків), Керкінітида (Євпаторія) (III-5ст.) та ін. У Криму в Бахчисарайському районі об'єктами туристського інтересу є найдавніші з відомих печерні міста Ескі-Кермен, Мангуп-Кале, Чуфут-Кале та Успенський печерний монастир (7-XI ст.).

Архітектурна спадщина доби Київської Русі (IX-XIII ст.) в первісному вигляді збереглася лише частково і представлена такими найвідомішими пам'ятками, як Софійський собор, Золоті ворота, Успенський собор і Троїцька надбрамна церква в Києво-Печерській Лаврі, церква Василя в Овручі, церква Св. Миколи у Львові, "Горянська ротонда" в Ужгороді тощо.

В Україні можна побачити найкращі зразки дерев'яного зодчества, яких особливо багато на Поліссі і в Карпатах. Кам'яні культові споруди, що також є об'єктами культурно-пізнавального туризму, представлені церквами, соборами – шедеврами православної архітектури, численними костелами, культовими спорудами інших релігій.

Світські архітектурні споруди, що приваблюють любителів культурно-пізнавального туризму, представлені палацами, палацовими комплексами, розташованими у багатьох областях України: АР Крим, Тернопільській, Луганській, Дніпропетровській, Вінницькій, Чернігівській, Львівській, Харківській. Історико-художню цінність і позитивний вплив на розвиток культурно-пізнавального туризму мають архітектурні ансамблі Хрещатика і Подолу у Києві, Круглої площі у Полтаві, площі Свободи у Харкові, міської ратуші в Івано-Франківську.

Кожна область України тією чи іншою мірою забезпечена історико-культурними ресурсами, які за певних умов можуть стати вагомими чинниками розвитку культурно-пізнавального туризму. Те, що вищезазначений напрямок туризму в нашій країні розвивається нерівномірно, напряму залежить від недостатнього ступеня вивчення історико-культурної спадщини, відсутності визначення справжньої історико-культурної цінності кожного історико-культурного об'єкту, використання історико-культурних об'єктів не за призначенням, а то й повного їх руйнування.

Аналіз забезпеченості областей України історико-культурними ресурсами є необхідним для того, щоб продемонструвати вичерпну картину, яка склалася на сьогодні в нашій державі, стосовно сучасного стану історико-культурної бази як фактора подальшого розвитку культурно-пізнавального туризму. Спираючись на дані, наведені в таблиці, можемо проаналізувати показники забезпеченості історико-культурними ресурсами України та скласти рейтинг областей з метою визначення рівня розвитку культурно-пізнавального туризму в цих регіонах та найбільш популярних культурно-пізнавальних туристських маршрутів нашої країни.

Щодо кількості історико-архітектурних пам'яток чільне місце посідає Львівська область (3659 пам'яток, що складає 23% від їх загальної кількості), на 2-му місці Одеська область (1440 пам'яток, 9% відповідно), далі – Івано-Франківська (1359 пам'яток, 8,6%). Середні показники мають Вінницька, Волинська, Сумська, Харківська та Чернівецька області. Найнижчі показники в Запорізькій (25 пам'яток, 0,1% від їх загальної кількості) і Донецькій (76 пам'яток, 0,5% відповідно) областях.

Найбільше пам'яток загальнодержавного значення зареєстровано у Львівській області (794, 22% від загальної кількості по Україні), 2-ге місце посідає Київська (481, у т. ч. в м. Київ 390, 13,6% від їх загальної кількості), у Хмельницькій (230, 6,5%), АР Крим (216, у т. ч. 23 у м. Севастополі, 6%) та Волинській (200, 5,6%) областях. До середньо забезпечених належать Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська та Чернігівська області. Мінімальна кількість пам'яток розташована в Запорізькій (5, 0,1%), Миколаївській (14, 0,4%), Донецькій (15, 0,4%), Кіровоградській (17, 0,5%) областях.

Простежується недостатня забезпеченість України історико-архітектурними та культурними заповідниками й музеями. Загалом по Україні їх зареєстровано 56, проте вони відсутні в Вінницькій, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Луганській, Харківській, Херсонській, Чернівецькій областях, що негативно впливає на розвиток культурно-пізнавального туризму на їх території. 1-ше місце за кількістю вищезазначених об'єктів посідає Київська область

Таблиця

Забезпеченість областей України історико-культурними ресурсами

Адміністративні одиниці	Історико-архітектурні пам'ятки	Історико-архітектурні пам'ятки державного значення	Історико-архітектурні і культурні заповідники і музеї	Історичні міста і селища	Музеї	Історико-культурні ресурси
АР Крим	992	193	6	25	20	3441
Вінницька	511	167	-	17	21	2204
Волинська	468	200	1	14	7	837
Дніпропетровська	318	35		6	9	2050
Донецька	76	15	1	8	20	2399
Житомирська	210	64		10	5	2314
Закарпатська	152	137		19	3	1839
Запорізька	25	5	3	5	19	1862
Івано-Франківська	1359	149	1	26	11	1419
Київська	211	91	3	8	16	2886
Кіровоград.	392	17	1	7	17	1320
Луганська	341	25		8	14	1644
Львівська	3659	794	7	54	16	3934
Миколаївська	143	14	1	5	4	1445
Одеська	1440	69	1	12	14	2663
Полтавська	199	62	4	10	18	2211
Рівненська	338	109	3	13	11	1122
Сумська	473	127	2	15	11	1626
Тернопільська	1178	180	1	26	3	1068
Харківська	653	73		16	18	2535
Херсонська	143	32		6	4	1726
Хмельницька	387	230	3	24	12	3222
Черкаська	312	56	6	11	25	2143
Чернівецька	738	112		17	5	750
Чернігівська	230	171	5	15	24	2859
м. Київ	675	390	6	1	35	2093
м. Севастополь	95	23	1	3	5	
Всього по Україні	15718	3540	56	381	367	53612

Складено за [3, с. 134-135]

(9, у т. ч. 6 у м. Києві, 16% від загальної), 2-ге місце ділять АР Крим та Львівська області (по 7, 12,5% відповідно), на 3-му – Черкаська (6, 10, 7%), на 4-му місці – Полтавська область (4). По три об'єкти мають Хмельницька, Рівненьська, Київська, Запорізька області, що дає їм можливість посісти 5-те місце в рейтингу. Низький показник демонструють також Волинська, Донецька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Тернопільська області, де зафіксовано по 1 пам'ятці, що становить лише 1,8%.

Історичні міста та селища сконцентровані переважно на заході України. 1-ше місце у рейтингу за цим показником належить Львівській області (54 об'єкти, 14%), 2-ге місце посідає АР Крим (28, 7,3%), 3-є – Тернопільська й Івано-Франківська області (по 26 об'єктів, 6,8%), 4-те місце належить Хмельницькій області (24, 6,2%).

Музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади відіграють важливу роль у розвитку культурно-пізнавального напрямку туризму, даючи туристам змогу прилучитися до надбань національної і світової історико-культурної спадщини. Сьогодні в країні функціонує понад 550 офіційно зареєстрованих музеїв, 18 з яких мають статус національних [1]. Лідером за кількістю музеїв є Київська область (51 музей, 35 з яких у м. Києві, 13,9%), 2-ге місце належить Черкаській області та АР Крим (по 25, 6,8%), 3-тє відповідно – Чернігівській (24, 6,5%), на 4-му – Вінницька область (21, 5,7%) , 5-те посіла Донецька область (20,5,4%). Середні значення щодо кількості музеїв мають Кіровоградська, Луганська, Львівська, Одеська області. Найнижчі показники отримані в Тернопільській та Закарпатській (по 3, 0,8%), у Херсонській та Миколаївській (по 4, 1%) і Чернівецькій (5, 1,4%) областях.

Найбільш забезпеченими історико-культурними ресурсами є такі області України: Київська 4979 пам'яток, 9,3% від загальної кількості по Україні), Львівська (3934 пам'ятки, 7,3%), АР Крим (3441памятка, 6,5%), Хмельницька (3222 пам'ятки, 6%) та Чернігівська (2859 пам'яток, 5,3%) [4:134-135]. Середні показники наявні в Одеській, Полтавській, Харківській, Черкаській областях. Найнижчий рівень зареєстровано у Чернівецькій (750,1,4%) та Волинській (837, 1,6%) областях.

Таким чином можна зробити висновок про те, що найбільша забезпеченість історико-культурними ресурсами простежується у Львівській області, яка посідає перше місце за п'ятьма показниками. Достатньо ресурсів мають місто Київ, АР Крим, Київська, Полтавська, Хмельницька, Чернігівська області. Тому основні туристські потоки культурно-пізнавального спрямування будуть направлені у західні регіони України, до столиці, та на Кримський півострів.

Щодо інших областей України, то в найменш сприятливих умовах перебувають Херсонська, Рівненська, Житомирська, Кіровоград-

ська, Донецька області. Щоб поліпшити таке становище у зазначених областях слід спрямувати зусилля на виявлення недостатньо досліджених щодо культурно-історичної цінності пам'яток, а у разі потреби, і на створення сучасних об'єктів культурно-пізнавального спрямування, оскільки крім естетичного задоволення вони є важливим джерелом поповнення державного та регіональних бюджетів.

Література: *1. Музеї України: Довідник. – К., 1999; 2. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство. – К.: Альтерпрес, 2003; 3. Стафійчук В.І. Рекреалогія. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с.*

УДК 338.48

Андрієнко К. О.

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАНЯЯ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.г.н., доцент Ю. П. Грицак

Найважливішими способами державного регулювання сферою туризму є: ліцензування туристської діяльності, стандартизація туристської діяльності й об'єктів туристської індустрії, сертифікація туристського продукту, які здійснюються з метою захисту прав і інтересів туристів. Останніми роками в Україні прийнято низку державних рішень на зміцнення та розширення законодавчої бази з туризму. Туризм визнано одним з пріоритетних напрямків національної культури й економіки.

Один з найважливіших документів яким держава регулює розвиток туризму в Україні – Закон "Про туризм". Ще одна важлива постанова для туристичної індустрії – Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки. [2] У цій постанові визначенні напрями розвитку туризму в Україні, основні положення щодо удосконалення регулювання державою туристичної галузі, підвищення ефективності інформаційно-комунікаційної інфраструктури, та ін. [2] Це тільки незначна частина запланововоного. Але у дійсності ця програма діє дуже слабко. Досить незначна частина реалізована на 2009 рік [3]. Наприклад, поліпшені умови ліцензування. За останні дев'ять місяців в розбудову Криму було залучено 500 млн. євро прямих іноземних інвестицій. Завдяки цьому оновлюються курортні міста і селища, активно реконструюються кримські оздоровниці, готелі, динамічно розвивається індустрія відпочинку. Але щорічна потреба в коштах для розвитку туристичної інфраструктури морського берегу Криму складає близько 1,5 млрд. євро. [3] Водночас деякі інвестиційні проекти потребують суттєвіших капіталовкладень. Введення

спеціального режиму інвестиційної діяльності пріоритетного розвитку передбачає створення сприятливих умов для активізації діяльності інвесторів у курортно-туристичній сфері, а саме надання податкових, митних та інших пільг. Державна служба туризму і курортів України, з метою подальшого розвитку внутрішнього туризму, підписала меморандум з Комітетом інвестиційного співробітництва, який буде створювати інвестиційні майданчики та сприяти залученню інвестицій у проекти туристичної сфери України. [3]

У І кварталі 2009 року в Україні спостерігається негативні тенденції розвитку в'їзного туризму. Це пояснюється складною економічною та політичною ситуацією, яка сьогодні існує в країні. Кількість в'їзних (іноземних) туристів в Україні зменшилась. Станом на 01.04.2009 року до України подорожували 3,8 млн. іноземних туристів, що на 20 % або 938 тис. осіб менше, ніж за аналогічний період 2008 року. За кордон виїжджали 3,2 млн. українських туристів, що на 1 % або на 48 тис. осіб менше, ніж за аналогічний період 2008 року. Зменшення обсягів в'їзного потоку у І кварталі 2009 року відбулося за рахунок зменшенню числа поїздок за всіма мотиваціями. [3]

Державна служба туризму і курортів Міністерства культури і туризму України запропонувала виділити з державного бюджету України 8800 тис. грн. на розвиток туристичної галузі України. Наприклад, протьогом 2009 року за кошти держави планувалось проводити такі заходи, як організація і проведення інформаційно-рекламних турів для представників українських і зарубіжних засобів масової інформації, участь у проведенні міжнародних виставково-ярмаркових заходів щодо пропагування України за кордоном, створення національного туристичного вебпорталу, розроблення стандартів щодо спеціальних туристичних дорожніх знаків для автомобільних доріг, виготовлення інформаційно-рекламної продукції про Україну в цілому та про області, на територіях яких проводитимуться заходи в рамках Чемпіонату (буклети, каталоги, путівники, географічні карти) основними європейськими мовами, розроблення, виготовлення та розповсюдження календаря культурних і туристичних подій в Україні і т.п. [3] Ми можемо зробити висновок, що такий вплив державного регулюваняя позитивно відібражається на розвитку туризму в Україні. [1]

Сучасна соціально-економічна ситуація в туристській сфері обумовлена накладенням економічних проблем, обумовлених недостатнім фінансуванням галузі й помітним зниженням реальних трудових доходів і заощаджень населення, і структурно-організаційних проблем, що випливають з помітного зниження ролі державних органів, профспілкових, спортивних, молодіжних і інших організацій, що приймали раніше активна участь у туристській діяльності. [4]

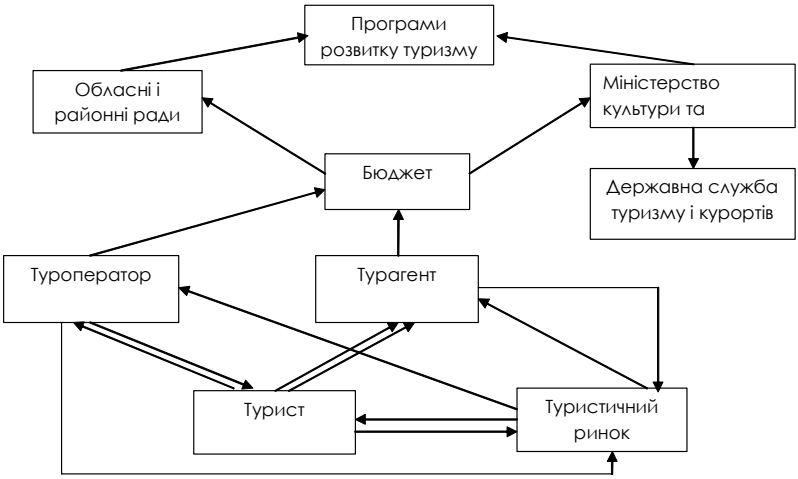

Рис. Схема економічних взаємовідносин туристичної галузі та держави

Держава виділяє кошти до бюджету на потреби розвитку туризму. Потім кошти з бюджету розподіляються між міністерствами та обласними і районними радами, які далі ними розпоряджаються. Турист платить туристичній фірмі гроші за турпутівку, а турфірма видає туристові турпутівку. Турист обмінює турпутівку на тур продукт, тобто на конкретні послуги туризму. У процесі реалізації турпродукта турист одержує туристські враження, тобто відбувається процес непрямого повернення туристові його грошей. Турфірма і туроператор провадить інвестиції в розвиток туристського ринку, туристської індустрії й на створення нових видів турпродукту.Від туристичного ринку турфірма та туроператор одержує нові види турпродукта. Також туроператор і турагент платять податки й різні збори в бюджет. Завдяки їм держбюджет поповнюється і з`являються кошти, які держава може виділити на розвиток туризму України. З`являється економічний вплив державного регулювання на туристичну галузь.

Державне регулювання виконує одну з найважливіших ролей у розвитку туристичної галузі. Вплив державного регулювання незаперечний. Уряд створює закони, нормативно-правові акти, проекти, програми та ін. документи, які регулюють галузь туризму України. Також уряд України повинен стежити за належним та своєчасним виконанням цих постанов, виділяти кошти на реалізацію державних програм та проектів.

Необхідність впливу держави на процес формування, відродження й розвитку туристської сфери визначається багатогранністю потребуючих рішення завдань, багатогалузевим характером заходів щодо розвитку туризму, що зачіпає питання правового й організаційно-структурного забезпечення. [4]

У зв'язку із цим актуального значення набуває розробка комплексної стратегії державного регулювання туристської сфери, обґрунтування принципів і методів впливу держави на розвиток регіонального туристського комплексу, з урахуванням адекватності ринкових форм господарювання й сформованої соціально-економічної ситуації. [1]

Україна як туристська країна, незважаючи на свій високий потенціал, займає незначне місце на світовому туристському ринку.[4] Основними факторами, що стримують розвиток в'їздного туризму в Україні, є: образ України як країни, небезпечної для туризму, створюваний закордонними й окремими вітчизняними засобами масової інформації; нерозвинена туристська інфраструктура, високий моральний і фізичне зношування існуючої матеріальної бази, мала кількість готельних коштів розміщення туристського класу; відсутність сприятливого податкового режиму для інвестицій у кошти розміщення туристів і іншу туристську інфраструктуру; невисока якість обслуговування у всіх секторах туристської індустрії; невідповідність ціни і якості розміщення в готелях.

Література: *1. Закону України "Про туризм". 2. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки. 3. Сайт державної служби курортів та туризму України – www.tourism.gov.ua. 4. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Книги-ХХІ, 2003. – 300 с.*

УДК 338.48

Апаріна В. О.

МАЛІ ІСТОРИЧНІ МІСТА ЯК ЦЕНТРИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ХНУ ім. В. Н. Каразіна
Наук. кер.: к. і. н., доц. А. Ю. Парфіненко

Малі історичні міста посідають особливе місце в розвитку України. Вони є основою прогресу та створення великих виробничих і містобудівних комплексів, гарантом стабільності держави і суспільства. Останнім часом окремі малі історичні міста, що концентрують значний історико-культурний та природний потенціал, успішно позиціонують себе як центри туризму. Частково це стосується і Харківщини, хоч туристичний потенціал її малих історичних міст значною мірою залишається невикористаним.

Важливе значення для розвитку туризму в малих історичних містах має загальнодержавна програма розвитку малих міст, що визначає основні напрямки їхнього соціально-економічного розвитку. Для історичних міст Харківщини таку роль відіграє також програма розвитку туризму в Харківській області на 2002-2010 роки. Вона визначає Ізюмський, Куп'янський, Балаклійський, Краснокутський, Красноградський, Печенізький, Зміївський, Богодухівський, Харківський і Чугуївський райони області, міста Харків, Ізюм і Чугуїв як пріоритетні для формування інфраструктури туризму [4]. Програма містить чимало цікавих пропозицій з приводу оптимізації розвитку туристичної сфери регіону, однак туристичні перспективи саме малих історичних міст так і не стали предметом окремої уваги.

Між тим для прийняття чемпіонату з футболу "Євро-2012" саме малі історичні міста, на нашу думку, мають предстати у якості опорного туристичного каркасу усього регіону. Це дозволить сформувати у гостей уявлення про Харківщину як історико-культурний регіон з великим туристичним потенціалом.

Проблеми використання історико-культурного потенціалу, у тому числі історичних міст, в туризмі вже неодноразово привертали увагу дослідників. Розглядалися загальні теоретичні питання взаємозв'язку краєзнавства із туристичною діяльністю, впливу останньої на стан збереження історико-культурної спадщини, формування на її основі якісного туристичного продукту. Насамперед, це статті та монографії П. Тронька, В. Горбика, Т. Катаргіної, О. Лугової, С. Поповича, О. Бейдика, О. Тімця, Є. Панькової, В. Петранівського, М. Рутинського, І. Карташевської та інших науковців.

Значно менше уваги присвячено питанням наукової розробки методики пристосування пам'яток історії до функціонування в ролі туристичних об'єктів. На окрему увагу заслуговують праці, присвячені розгляду проблем пристосування до використання в туризмі пам'яток архітектури та містобудування. Досвід нових підходів до реставрації – регенерації архітектурно-містобудівних комплексів – аналізується в праці М. Бевза. Проблема музеєфікації замкових ансамблів доволі детально розглянута в статтях та монографіях О. Пламеницької, О. Мацюка, О. Лесика та М. Рутинського. В працях останнього сформовано концепцію оптимального використання фортифікаційних ансамблів шляхом створення на їх основі музейних комплексів, закладів відпочинку та туризму. Аналогічну концепцію пристосування садибних та палацово-паркових комплексів запропонувала Є. Ліньова.

Що стосується інших видів пам'яток архітектури та містобудування, то, незважаючи на вивчення особливостей їх використання в туризмі, концепції залучення до туристичної сфери сформовано не було.

Існують різні підходи до визначення поняття "історичне місто". Узагальнюючи підсумки різних досліджень з цього приводу, історичне місто може бути розглянуте як унікальна територія, що являє собою особливий цілісний просторовий об'єкт, де в традиційному природному та соціально-культурному середовищі знаходяться природні та соціально-культурні об'єкти виняткової цінності і значущості. Це унікальний об'єкт спадщини, що містить у собі матеріальні свідоцтва найважливіших історичних подій, способу життя та культури населення, релігійних та естетичних ідеалів, тобто основних культурних складових нації.

Нормативно-правовий статус міст в Україні визначають Конституція України та Закон України "Про місцеве самоврядування", де під містом розуміється самостійна адміністративно-територіальна одиниця, носій місцевого самоврядування, суб'єкти економічної та фінансової діяльності. Проблема розвитку малих міст в Україні приділяється посилена увага, про що свідчить прийняття Верховною Радою України Закону України "Про затвердження загальнодержавної програми розвитку малих міст" [1]. Ця Програма визначає основні напрями соціально-економічного розвитку малих міст України до 2010 року. В цілому ж, державна політика стосовно малих історичних міст здійснюється на принципах рівноправності визначення культурної спадщини та віросповідань народів, сприяння реабілітації її об'єктів, дбайливого ставлення до історичних і сучасних пам'яток, своєчасності реставраційних робіт, постійної турботи про збереження предметів і зон культурної спадщини тощо.

Взагалі в Україні значна частина малих міст володіють значним туристично-рекреаційним, культурно-історичним та природним потенціалом. Водночас, аналіз сучасних досліджень з питань розвитку туризму та рекреації в малих містах України дозволив виявити чимало проблем, які перешкоджають розвитку туристично-рекреаційної сфери: незадовільний стан загальної інфраструктури малих міст; відсутність кваліфікованих кадрів і низька якість підготовки наявних спеціалістів; недостатнє інформаційне забезпечення та сприяння промоції туризму; низький рівень ділової активності населення в туристично-рекреаційній сфері малих міст внаслідок надмірного податкового навантаження; проблеми збереження та утримання в належному стані культурно-історичних об'єктів; нескоординованість нормативно-методичних документів планування розвитку туристично-рекреаційної сфери в малих містах із обласними та загальнодержавними програмами і стратегіями розвитку; майже відсутність кластерних утворень в туристичній та рекреаційній сфері, які б дозволили акумулювати фінансові, людські та матеріально-технічні ресурси та ін.

Проаналізувавши соціально-економічні передумови розвитку туризму в малих історичних містах Харківщини, нами, за різними критеріями (час заснування, особливості історичного розвитку, концентрація культурної спадщини, наявність інфраструктури, географічне розташування) було визначено чотири перспективні міста, це: Ізюм, Краснокутськ, Зміїв та Чугуїв.

Дослідження туристично-рекреаційного потенціалу малих історичних міст Харківщини - Ізюму, Змійова, Краснокутська та Чугуєва – засвідчує, що саме ці міста мають значний, донині невикористаний туристичний потенціал. Під впливом географічного положення, природних особливостей території і схожої історичної долі тут склалися унікальні регіональні особливості історико-культурної спадщини. Тут є велика кількість соціально-географічних, економіко-географічних, історико-археологічних, архітектурно-художніх і культових пам'яток. Не усі вони мають офіційний статус об'єктів культурної спадщини, однак можуть претендувати на внесення до кадастру, принаймні, національного рівня.

Історико-культурну спадщину регіону необхідно розглядати як систему. У даному випадку, опорним каркасом цієї системи можна розглядати зазначені малі історичні міста. Окрім іншого це потребує переходу на території області, як і у інших регіонах країни, від дослідження і зберігання окремих пам'яток природи і культури до вивчення спадщини у цілісності і різноманітті, у тому числі керуючись потребами туристичного бізнесу. Вочевидь, що при такому розумінні спадщини особливе значення має відігравати формування каркасу історико-культурних територій. Це передбачає виявлення і концентрацію усієї сукупності спадщини – як матеріальних пам'яток історії і культури, так і особливостей народної культури, традицій, ремесел, промислів, історичного міського середовища, сільської забудови, системи розселення, етнокультурного середовища у сукупності із природним оточенням. Спадщину регіону слід розглядати не лише як даність для збереження, але і як безпосередню складову національної культурного надбання, як особливі елементи, що визначають самобутню регіональну культуру.

Представлення малих історичних міст Харківщини як маркерів культурної спадщини регіону дозволить застосувати не тільки матеріальні, але й семіотичні ресурси території, інкорпорувати їх до загального туристичного іміджу краю, підвищити загальну привабливість і конкурентоспроможність Харківської землі.

Література: *1. Закон України "Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст" №1580-VI від 4 березня 2004 р. – К. Парламентське видавництво, 2004 – 22 с. 2. Міська Програма по реалізації рішень генерального плану м. Харкова до 2026 року на період*

до 2015 року № 254/05 від 23.12.2005 р. – Харків, 2005. – 20 с. 3. Постанова Кабінету Міністрів України "Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 рр." №583 від 29.04.2002р. –15 с. 4. Програма розвитку туризму в Харківській області на 2002-2010 роки: Затверджено рішенням обласної ради від 24 вересня 2002 р. – Харків, 2002. – 12 с. 5. Верменич Я. В. Теоретико-методологічні проблеми історичної урбаністики / Верменич Я. В. // Український історичний журнал. – 2004. – №4. – С. 35-48. 6. Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство: Навчальний посібник / Парфіненко А. Ю. - Х.: Бурун-книга. – 288 с.

УДК 338.48-6(477)

Бакуменко А.А.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.і.н, доц. Парфіненко А.Ю.

Туризм міцно увійшов у життя людини з його природнім потягом відкриття та пізнання навколишнього світу, невідомих земель, пам'яток природи, історії і культури, звичаїв та традицій різних народів. Природна допитливість туриста відносно різних куточків світу і народів, що населяють їх, утворюють один з найбільш сильних спонукальних туристичних мотивів. Зростає кількість поїздок з культурно-пізнавальними цілями, у зв'язку з чим відбувається постійне зростання відів і форм туризму.

Нині серед необхідних інструментів, що гарантують туристичну привабливість країни, виступає сучасна туристична інфраструктура перспективних видів туризму. Одним з таких видів виступає подієвий туризм, що характеризується своєрідною специфікою пізнавального потенціалу [див. 1]. Адже події – це невід'ємна складова "туристичної тканини" будь-якого фрагменту простору.

Ресурси подієвого туризму втілюються у найсуттєвіших проявах соціального, політичного, економічного, культурного та інших вимірів життя будь-якого територіального утворення [4, с. 287]. Цільова аудиторія подієвого туризму – це забезпечені туристи з доходом вище середнього, а також компанії, які складаються з декількох пар.

Подієвий туризм можна класифікувати по масштабу події (національного та міжнародного рівня) та по тематиці події. В структуру подієвих туристичних ресурсів входять щонайменше п'ять складових: культурні, політичні, військові, економічні, екологічні (антропогенного та природного походження). Зважаючи на це, вважаємо за можливе виокремити в подієвому туризмі наступні тематичні підвиди:

1) Національні фестивалі та свята: фестиваль Св. Патрика у Лондоні (Велика Британія); фестиваль Св. Патрика в Дубліні (Ірландія);

фестиваль культур у Берліні (Німеччина); святкування дня народження Наполеона Бонапарта, Аяччо (Корсика) та ін.

2) Театралізовані шоу: свято на льоду, шоу Romanza (Німеччина); шоу Lord of the Dance (Велика Британія); свято на льоду, шоу Mystery (Німеччина); фестиваль "Цирк майбутнього", Париж (Франція); свято на льоду, шоу Romanza, Вена (Австрія) та ін.

3) Фестивалі кіно і театра: фестиваль короткометражних фільмів в Оберхаузені (Німеччина); Каннський фестиваль, Канни (Франція); театралізованний фестиваль Spierlart, Мюнхен (Німеччина); фестиваль "Вишневый ліс", Москва (Росія); фестиваль оперного мистецтва, Верона (Італія) та ін.

4) Гастрономічні фестивалі: міжнародний фестиваль пива, Берлін (Німеччина); великий британський фестиваль, Лондон (Велика Британія); Октоберфест, Мюнхен (Німеччина); фестиваль морепродуктів, о-в Гров (Іспанія); свято молодого вина Божоле Нуво (Франція); паризький салон шоколаду, Париж (Франція) та ін.

5) Фестивалі та виставки квітів: виставка квітів у Челсі, Лондон (Велика Британія); виставка квітів у палаці Хемптон Корт, Лондон (Велика Британія); фестиваль хризантем (Японія); виставка тюльпанів (Нідерланди); фестиваль бонсай, Нара (Японія) та ін.

6) Модні покази: Ready to Wear, Париж (Франція); Mens Fashion, Париж (Франція); Milano Moda Bouna, Мілан (Італія) та ін.

7) Аукціони: аукціони Сотбі; аукціони Крісті; аукціони Дрюо, Париж (Франція) та ін.

8) Фестивалі музики та музикальні конкурси: фестиваль Caprices, Кранс Монтана (Швейцарія); фестиваль Ars Musica, Брюссель (Бельгія); фестиваль "Сніг і Симфонія", Санкт Мориц (Швейцарія); фестиваль Tdk time warp, Маннхайм (Німеччина); фестиваль поп музики Pink Pop, Ландграаф (Нідерланди); фестиваль джазу в Монтре (Швейцарія); фестиваль музики та мистецтв в Хенлі (Велика Британія); фестиваль джазу в Стокгольмі (Швеція); музикальний конкурс ім. П.І. Чайковського, Москва (Росія); музикальний конкурс "Євробачення" та ін.

9) Спортивні події: Олімпіади та міжнародні змагання; автогонки "Формула 1"; автогонки Nascar, США; ралі; мотогонки та ін.

10) Міжнародні технічні салони: авіасалон в Ле Бурже, Париж (Франція); авіакосмічний салон в Жуковському (Росія); авіасалон в Чжухає (КНР); авіасалон на острові Лангкаві (Малайзія); автосалон в Женеві (Швейцарія); автосалон в Москві (Росія); "Салон годинників", Женева, Цюріх (Швейцарія) та ін.

Аналіз найважливіших складових подієвих ресурсів України (за методикою професора Бейдика О.О.) показує, що максимальну кількість номінацій (п'ять) має одна область – Київська, чотири – Львівська, Рівенська, Івано-Франковська, Тернопільська, Полтав-

ська, Харківська, Донецька, Одеська, Миколаївська області, три – АР Крим, Херсонська, Запорізька, Луганська, Дніпропетровська, Чернігівська, Житомірська, Закарпатська, Чернівецька, Черкаська, Вінницька, Волинська, Хмельницька області, найменшу кількість номінацій – дві, має Сумська та Кіровоградська області [2, с. 122].

Серед безпосередніх заходів, що відбуваються в Україні і стають об'єктом підвищеної суспільної уваги, варто назвати наступні: джазовий фестиваль в Коктебелі, етнофестиваль "Шешори", Міжнародний Гуцульський фестиваль, військово-історичний фестиваль "Терра Героїка", карнавал "Юморина" в Одесі, Національна Сорочинська ярмарка, Туристичний салон в Києві, футбольні ігри української збірної та клубів, також багато інших. Але відчизняні компанії поки що не навчилися правильно організовувати подібні заходи. В Україні не достатньо визначене поняття "подієвого туризму", відсутня чітка його класифікація. Існують проблеми з організації подієвих подорожей.

В цілому ж, наголошує А. Парфіненко, розвиток подієвого туризму слід розглядати як один з вихідних пунктів нинішнього туристичного бізнесу і суспільного життя взагалі. Адже він стає можливим і стрімко поширюється завдяки невпинному зростанню по всьому світу все нових і нових аеропортів, закладів харчування і розміщення, супермаркетів та витворів індустрії розваг. Все це покликано забезпечити не тільки стабільність переміщень, а й головне (у даному випадку) – можливість "схопити" ті або інші світові події у режимі реального часу [6, с. 46].

Можна припустити, що попит на подієвий туризм буде щодалі зростати. Як відзначає відомий датський науковець Ролф Йєнсен, автор відомого посібника для бізнесу "Суспільство мрії", наступає час, коли на сцену повернуться "емоції, історії і цінності" [3, с. 36]. Якби нам потрібно було, продовжує він, "виявити галузь, що понад усіх буде розвиватися у XXI столітті, то це б була індустрія розваг для розуму і почуттів" [3, с. 51]. Думається, що саме у такому контексті слід розглядати зростаючий попит туристів на так звані "живі події" сучасності. Можливо прагнення "схопити" історичні події у реальному часі і є свідченням дефіциту "емоцій" і "історій".

Таким чином, необхідність створення інфраструктури подієвого туризму буде суттєво сприяти майбутньому розвитку туристичної індустрії України. Це забезпечить збереження історико-культурних традицій, відродження народних звичаїв та розвиток культури країни, стане чинником організації повноцінного культурного дозвілля.

Література: *1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма: учеб. пособие / Бабкин А.В. – Ростов н/Д: Деникс, 2008. – 252 с.; 2. Бейдик О.О.*

Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія / Бейдик О.О. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. – 395 с.; 3. Йенсен Р. Общество мечты / Йенсен Р. – СПб.: Стокгольмская школа экономики, 2004. – 269 с.; 4. Кусков А.С. Рекреационная география: Учебно-методический комплекс / А.С. Кусков, В.Л. Голубева, Т.Н. Одинцова. – М.: Флинта: МПСИ, 2005. – 496 с.; 5. Организация туризма: Учеб. пособие / А.П. Дурович, Н.И. Кабушкин, Т.Н. Сергеева и др. Под общ. ред. Н.И. Кабушкина и др. – М.: Новое издание, 2003. – 632 с.; 6. Парфіненко А. Національна держава і міжнародний туризм у вимірах глобалізації / Парфіненко А. – Харків: Бурун книга. – 2009. – 128 с.

УДК 338.48.009.12

Белоусова В.Н.

О ПРИМЕНЕНИИ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТУРИЗМА ДЛЯ ОЦЕНКИ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ТУРИСТСКОЙ ИНДУСТРИИ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Грицак Ю.П.

Конкурентоспособность является достаточно специфической экономической категорией, до сих пор не существует единого подхода к ее определению и методологии исследования. В экономической литературе конкурентоспособность определяется как свойство товара, услуги, субъекта рыночных отношений выступать на рынке наравне с присутствующими там аналогичными товарами, услугами или конкурирующими субъектами рыночных отношений [3].

Не менее сложным является создание унифицированной системы показателей, которые позволили бы оценить конкурентоспособность на макроэкономическом уровне, а именно страны или отдельной отрасли. Широко известными являются "Отчет о глобальной конкурентоспособности" Всемирного экономического форума (индекс роста GCI), "Ежегодник мировой конкурентоспособности" Швейцарского института развития менеджмента (рейтинг IMD), индекс микроэкономической КПС М. Портера (MIC, с 2003 года – индекс текущей КСП-BCI) и некоторые другие [1, 2].

Расчет каждого из указанных индексов основывается на авторитетных общепризнанных методиках, а его результат является серьезным поводом придания стране статуса национальной экономики с конкурентоспособной деловой средой и привлекательным инвестиционным режимом. Но данные индексы показывают общий уровень развития национальной экономики, поэтому существуют другие,

менее известные системы исследования отдельных отраслей экономики, которые имеют много общего с выше перечисленными системами, так как почти все международные исследовательские институты используют единую статистическую базу [2, 4].

С ростом степени влияния сферы туристских услуг на мировую экономику появилась необходимость в комплексном исследовании туристских рынков. Методика сегментации стран мира на основании индекса конкурентоспособности в области путешествий и туризма (TTCI), разработанного в рамках исследований Всемирного экономического форума, позволяет оценить привлекательность стран для развития именно туристской отрасли.

Индекс конкурентоспособности в области путешествий и туризма (ИКПТ) был разработан в рамках сотрудничества Всемирного экономического форума (ВЭФ) в отраслях авиации, путешествий и туризма. Его целью является оценка тех факторов и мер, которые используются странами для повышения привлекательности туристской отрасли. Работа над составлением индекса велась в тесном сотрудничестве ВЭФ с ведущими международными организациями – Международной авиатранспортной ассоциацией (IATA), Всемирной туристской организацией (UNWTO), Международным советом по путешествиям и туризму (WTTC) – и при поддержке международной консалтинговой компании Booz Allen Hamilton.

Индекс конкурентоспособности туристской отрасли основан на использовании трех групп факторов, которые определяют конкурентоспособность. Эти группы составляют три субиндекса ИКПТ, которые, в свою очередь, распадаются на составляющие [5]:

• система управления – факторы и меры, которые зависят от политики правительства и находятся в компетенции власти (политические нормы и правила, экологические возможности, безопасность и защищенность, здоровье и гигиена, приоритетность туризма);

• деловая среда и инфраструктура – составляют основу экономики страны (инфраструктура авиатранспорта, наземная транспортная инфраструктура, инфраструктура туризма, инфраструктура связи, ценовая конкурентоспособность туристской индустрии);

• человеческие, природные и культурные ресурсы – историко-культурное достояние страны (человеческие ресурсы, склонность к туризму, природные ресурсы, культурные ресурсы).

Каждая из составляющих индекса конкурентоспособности распадается на индикаторы, общее число которых в последнем отчете ВЭФ о Глобальной конкурентоспособности путешествий и туризма составило 72. Составляющие субиндексов вычисляются как средние арифметические величины по 14 блокам, которые состоят из фактических количественных и аналитических качественных показа-

телей по шкале от 1 до 7 [2, 5]. После анализа всех индикаторов стране присуждается место рейтинге, в зависимости от полученного результата.

Методику оценки конкурентоспособности, предложенную ВЭФ, можно применить для оценки конкурентоспособности туристской отрасли в административно-территориальных единицах Украины (областях, районах, даже отдельных населенных пунктах). Однако главным препятствием для выполнения такой работы является недостаток статистической информации: из 72 индикаторов конкурентоспособности туризма Держстат Украины определяет не более десяти.

Для оценки же уровня развития туристской индустрии индикаторы конкурентоспособности ВЭФ малопригодны, поскольку не включают даже основные технико-экономические показатели отрасли "туризм", такие как объем туристского потока, средняя величина туристских расходов в сутки, объем реализации туристских услуг или выручка от реализации услуг туризма, показатели использования рабочей силы и производственных фондов, прибыль и рентабельность туристских фирм, показатели развития международного туризма.

Косвенно выводы об уровне развития туристской индустрии в стране или регионе можно сделать лишь по следующим показателям конкурентоспособности: пропускная способность авиалиний, количество полетов на 1000 населения, сеть международных авиалиний, плотность транспортной сети, количество мест в гостиницах на 100 жителей, количество стационарных телефонов на 100 жителей, уровень цен на топливо, уровень цен в гостиницах, количество культурных объектов мирового значения, вместимость спортивных стадионов, количество ежегодных ярмарок и выставок.

То есть, для анализа и оценки уровня развития отрасли "туризм" необходимо применить другой подход, но не методику расчета Индекса конкурентоспособности путешествий и туризма, используемую Всемирным экономическим форумом

Литература: *1. Безугла В. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України // Регіональна економіка, 2004, №4 – с. 64-68. 2. Зима О.Г. Дослідження конкурентоспроможності національних економік у галузі туризму згідно з методикою Всесвітнього економічного форуму. Препринт / О.Г. Зима, В.Є. Ермаченко, Н.А. Дехтяр. – Харків: Видавництво. ХНЕУ, 2009. – 60 с. 3. Новый экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 2006. – 1088 с.; 4. Швец И.Ю. Методологические проблемы исследования и управления конкурентоспособностью туристських услуг / Под ред. Олийныка Я Б. – К.: ВГЛ Обрії, 2005. – 240 с.; 5. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009. – World Economic Forum. – Geneva, Switzerland 2009. – 525 p.*

УДК 338.48 (063)

Бессонов А.А.

ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ ФІНАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ ЧЕМПІОНАТУ ЄВРОПИ 2012 РОКУ З ФУТБОЛУ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. кер.: д.і.н., проф. Каплін О.Д.

Відповідно до рішення УЄФА наступний чемпіонат Європи з футболу "Євро-2012" заплановано провести в Україні та Польщі. Проведення чемпіонату в Україні Євро-2012 дає шанс нашій країні підняти економічний та соціальний рівень розвитку.

Кабінетом Міністрів України 22 лютого 2008 р. була затверджена програма по якій Україна буде вести свою підготовку до чемпіонату Європи 2012 року з футболу [1]. Мета цієї Програми полягає у створенні правових, соціальних економічних та організаційних умов для успішного проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу. Для виконання зазначеної мети необхідно привести об'єкти, що використовуватимуться для проведення Чемпіонату, у відповідність з вимогами УЄФА, підготувати необхідну кількість фахівців з організації та проведення такого міжнародного заходу, створити для вболівальників атмосферу футбольного свята в усіх містах, у яких відбуватимуться матчі, забезпечити належну підготовку національної збірної команди України з футболу для виступу у Чемпіонаті. Для цього заплановано: державний бюджет – 2052,23 млн. грн., місцеві бюджети – 474,55 млн. грн., інші джерела фінансування – 4728,98 млн. грн. Як бачимо, основні інвестиції держава має намір залучити у приватних інвесторів [2].

Серед багатьох складових підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу є питання підготовки готельної інфраструктури, що включає розміщення гостей та учасників чемпіонату. Це є важливим чинником того, щоби така спортивна подія як Євро-2012 пройшла належним чином, стала вражаючим святом для всіх учасників та гостей цього дійства в Україні [4].

Сьогодні основними проблемами щодо розбудови готельної інфраструктури залишаються відсутність фінансування, оскільки банки України з вересня 2008 року не проводять кредитування, навіть у випадках наявності необхідних документів, та недосконалість законодавства щодо будівництва та земельних питань.

Таким чином, замість заохочення забудовників та залучення інвесторів з наданням їм додаткових пільг на сьогодні склалася прямо протилежна ситуація.

Відповідно до Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу планується здійснити реконструкцію, переоснащення та бу-

дівництво у приймаючих містах та регіонах 310 готелів, з яких 166 – будівництво. Загалом по Україні із порушеннями (незначними та високого ризику вчасного завершення) запланованих графіків будівництва зводиться 79 готелів, у тому числі: 26 – п'ятизіркових; 31 – чотиризірковий та 22 – тризіркових [5] .

Водночас, відносно зменшені вимоги УЄФА, особливо щодо кількості місць у п'ятизіркових готелях. Тобто, будівництво, передбачене Державною цільовою програмою, за умови виконання планових заходів у деяких містах, де присутні ризики вчасного завершення робіт, на сьогодні перевищує вимоги УЄФА в середньому на 50%. Це, однак, не привід для нехтування ситуацією, що склалася на сьогодні у розбудові готельної інфраструктури.

З метою вирішення проблемних питань Міністерство культури і туризму України пропонує опрацювати механізм сприяння в наданні кредитів суб'єктам господарювання на розбудову об'єктів готельної мережі, що внесені до Державної цільової програми.

Та все ж таки, у першу чергу, конкретні результати залежатимуть від приймаючих міст та регіонів, принципового підходу їх владних структур до вирішення всіх проблемних питань.

Література: *1. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу"; 2. Постанова КМУ "Про затвердження Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу" (від 22.02.2008 № 973/99) // www. zakon. rada. gov. ua. 3. Александрова А.Ю. Международный туризм – М.: АСПЕКТ ПРЕСС, 2001; 4. http://www.euro-2012.if.ua/ Euro 2012; 5. Суркіс Г. Євро 2012 Аби здолати дорогу треба зробити бодай перший крок// Новий економіст. – Режим доступу статті: /http://www.komitet12.org.ua/materials/*

УДК 338.1:338.48-042.3

Габінська О.О.

ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: доц. Байназаров А.М.

Диверсифікація потреб та мотивів поведінки людини в інформаційному суспільстві, актуалізація інтеграційних процесів, загострення конкуренції, кризові явища сприяли тому, що в останні роки спостерігається якісні зміни у структурі та джерелах економічного зростання країн світу. Для держав постсоціалістичної системи через

низьку адаптованість господарського комплексу до сучасних ринкових умов особливо актуальним є пошук перспективних напрямків, стимулів та пріоритетів соціально-економічного розвитку. Треба відмити, що тенденцією розвитку світового господарства XXI ст. є постіндустріалізація, для якої характерно швидке збільшення ролі третинного сектору (послуг) у економіці. Як стверджують науковці, стрімкий розвиток цієї сфери відбувається не в останню чергу і за рахунок індустрії відпочинку.

У світовому масштабі рекреація і туризм, безумовно, займає сьогодні значне місце серед галузей зовнішньоекономічної орієнтації, виконує найважливіші функції міждержавних обмінів, налагодження торговельно-економічних і ділових контактів. Експортуючи специфічні рекреаційно-туристичні послуги, держави нарощують свій експортний потенціал, що сприяє зростанню валютних надходжень, збільшенню податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів тощо. За допомогою туризму постійно відбувається перетік капіталу з економічно розвинутих країн (регіонів) у ті, що розвиваються [3]. Таким чином, можна вважати туризм – ефективним інструментом економіки.

Туристична діяльність впливає на економіку практично по всіх аспектах фундаментального визначення цієї сфери життя суспільства. Але, так як туризм виступає складним багатогранним поліфункціональним суспільно-економічним феноменом, оцінити його вплив на національну систему досить складно. Але, фактом є те, що існує тісний зв'язок між зростання туристичної сфери та загальною ходою розвитку економіки. У реальній економічній ситуації причинно-наслідкові зв'язки постійно змінюються, випереджаюся один одного. Якщо туризм виступає потужним локомотивом економічного розвитку, то подальша участь туризму в кінці кінців визначається сукупним економічним потенціалом країни [1]. Тобто відбувається постійна взаємна стимуляція в рамках системи "туризм–національна економіка".

В економіці окремої країни туризм виконує ряд важливих функцій:

- підвищує ділову активність;
- стимулює розвиток інфраструктури;
- виступає мультиплікатором зростання національного доходу, валового внутрішнього (національного) продукту;
- сприяє диверсифікації економіки (стимулює розвиток галузей);
- підвищується рівень добробуту нації;
- стабілізує валютний курс в державі;
- стимулює розвиток малого та середнього бізнесу;
- слугує ефективним засобом охорони навколишнього середови-

ща та історико-культурної спадщини людства, так як саме ці елементи складають основну частину його ресурсної бази;

- сприяє регіональному розвитку;
- покращує рівень зайнятості, тобто зменшує безробіття.

Окремо треба зазначити, що туризм – одна з небагатьох галузей економіки, де залучення нових технологій не приводить до скорочення працюючого персоналу. Крім того, світовий досвід показує, що індустрію туризму можна розвивати і в період економічних криз, що має важливе значення для країн Східної Європи. Витрати на створення одного робочого місця тут у 20 разів менші, ніж у промисловості, а оборотність інвестиційного капіталу в чотири рази вища, ніж в інших галузях господарства [3].

Для визначення ролі й місця туризму в національній економіці прийнято співвідносити основні економічні (вартісні) показники туризму з показниками, які вимірюють обсяги національного виробництва. Статистична служба ООН рекомендує використовувати як основний показник валовий внутрішній продукт (ВВП) – суму доданої вартості всіх вироблених товарів і послуг. Із цим показником співвідносяться показники доходу від туризму [7].

Існує триступінчата шкала, розроблена на основі рекомендацій Всесвітньої ради з подорожей і туризму та Світової туристичної організації, на основі якої класифікуються країни, в залежності від частки надходжень від міжнародного туризму до ВВП [5]. Ця шкала допомагає визначити роль туризму в національних економіках.

Окрім вищезгаданого показника в процесі аналізу впливу туризму доцільно використовувати наступні значення:

- частка туристських надходжень в експорті;
- частка зайнятого населення в туристичній сфері;
- надходження туризму на душу населення;
- затрати на туризм на душу населення;
- співвідношення сальдо туристичного, торгового та платіжного балансів та ін.

Не припиняються різновекторні наукові пошуки механізму оцінки впливу туристичної діяльності на економічний та соціальний розвиток країни або регіону. Одним з перших на туризм як економічне явище сучасного світу звернув увагу американський економіст П. Ротоу, який визначив кореляції між економічними стадіями розвитку країн і характерними особливостями розвитку в них туризму. На сучасному етапі моделі впливу туризму на сферу економіки набагато ускладнилися і базуються не на теоретичних концепціях і гіпотезах, а на статистичних даних, проте, модель П. Ротоу і досі визнається класичною [4].

Існуючі точки зору щодо впливу туризму на економіку країни або регіону можна звести до двох протилежних, а саме:

1) позитивні: туризм створює нові робочі місця, зменшує дефіцит валютних платежів в країні, посилює економіку, дає можливість розвивати виробництво товарів та послуг, які прямо або опосередковано задовольняють туристичні потреби, виконує функцію згладжування (відбувається перерозподіл доходів) міжнаціональних та міжрегіональних рівнів розвитку тощо [6]

2) негативні: туризм змінює напрям інвестиційної активності, послаблює економіку, погіршує стан навколишнього середовища, створює так звану "монокультуру", яка породжує дисбаланс в національній економічній системі, руйнує традиційний устрій життя і природний ландшафт територій, знищуються неповторні особливості місцевих культур [2].

Компромісом цих положень виступає ствердження того, що туристична галузь повинна розвиватися паралельно з національною галузевою системою. Односторонній розвиток будь-яких складових неодмінно приведе до появи небажаних наслідків.

Розвиток туризму важко планувати та прогнозувати на тривалу перспективу, так як ця галузь вкрай сприйнятлива до впливу екзогенних факторів. Але туристичну сферу можна організувати таким чином, щоб на будь-які зміни в середовищі туристична система була в змозі миттєво та адекватно пристосуватися. Саме тоді цей потенціал можна використати як каталізатор національного соціально-економічного розвитку.

Таким чином, туризм належить до найбільш ефективних індустріальних комплексів, якими не можна нехтувати, особливо при розв'язанні проблем виходу економіки з кризи за рахунок її структурної перебудови.

Література: *1. Легорнев С.Ф., Лайк К., Хьюз Дж., Хэбиб Р. Туризм в экономике открытого типа // Вестник Моск. Ун-та. – Сер. 6. – 1994. – №2. – С.62-70. 2. Подлепіна П.О. Міжнародний туризм як багатогранний феномен сьогодення // Проблемні та перспективні аспекти туристичного бізнесу: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 22-23 травня 2008 року. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008. – С.61-63. 3. Суходуб В.С. Роль міжнародного туризму в економічному розвитку країн світу // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. – №12. – С. 245-251. 4. Фролова Т.А. Экономика и предпринимательство в сфере социально-культурного сервиса и туризма. – М.: Приор, 2003. – Режим доступу: http://www.tourlib.net/. 5. Щербакова С.А. Международный туризм: экономика и география: Учебное пособие . – М.: Финансы и статистика, 2007. – 144 с. 6. Экономика и организация туризма. Международный туризм / под ред. И.А. Рябовой, Ю.В. Забаева, Е.Л. Драчевой. – 2-е изд. – М.: КНОРУС, 2005. – 576с. 7. www.world-tourism.org – інформаційний розділ Всесвітньої туристичної організації.*

УДК 338.48.009.12

Гаврина Е.С.

СОЗДАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ЗОНЫ “АВАЗА” В ТУРКМЕНИСТАНЕ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Ю.П. Грицак

Тому, кто никогда не слышал об Авазе, для начала необходимо вооружиться географической картой и отыскать на ней Каспийское море. Крупнейший населенный пункт туркменского побережья город Туркменбаши (бывший Красноводск) расположен в удобной бухте, имеет разветвленную транспортную инфраструктуру и по праву именуется морскими воротами Туркменистана. А рядом, севернее, за пределами залива, на открытой морской береговой линии расположено местечко Аваза – любимое место отдыха местных жителей и многочисленных приезжих.

Топоним Аваза переводится как “край поющих волн”. Место это поистине благодатное – почти тридцать километров чистейших песчаных пляжей, щедрое солнце, целебный воздух и теплое море. Этот курорт в скором будущем станет визитной карточкой индустрии туризма и отдыха Туркменистана.

Впервые план по преобразованию края и созданию здесь национальной туристической зоны (НТЗ) был озвучен два года назад президентом Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедовым во время встречи глав трех государств (Туркменистана, России и Казахстана) в городе Туркменбаши. Спустя пару месяцев после огласки грандиозных планов состоялась презентация национального проекта “Аваза”, сразу получившего высокую инвестиционную привлекательность.

Определена площадь “Авазы” – 1700 гектаров, утверждены перечень и размеры 90 земельных участков в первоочередной категории застройки курорта. Туркменские инвестиции в Национальную туристическую зону составляют 1 млрд. долл., а общий объем инвестиционных проектов, представленных на последней презентации, достиг уровня 4 млрд. долл.

Международные компании готовы вкладывать инвестиции в туристическую зону. Они представили проекты современных высококлассных отелей и гостиниц, санаторно-курортных оздоровительных комплексов, культурно-развлекательных и бизнес-центров, офисов и торговых площадей, аквапарка, ресторанов, кемпингов, спортивных объектов, соответствующей инфраструктуры.

На территории Национальной туристической зоны по инициативе главы государства дано начало строительству искусственной судоходной реки. По замыслу авторов рукотворная река, перерезав учас-

ток суши, должна превратить будущую курортную зону в остров. По берегам канала длиной 7 км и глубиной до пяти метров будут устроены пляжи, причалы, зоны отдыха и спортивные комплексы. Широкое (60-70 метров) русло реки, которую строят компании "Ичкале" и "Полимекс", способно пропускать суда и яхты. По всему ее протяжению закладывается цепь озер с прекрасными пляжами, где можно будет купаться, даже если на море бушует шторм. Работы начались недавно, но уже перемещено более чем полмиллиона тонн грунта – одна треть от намеченных объемов.

Многие участки рукотворной реки уже доведены до проектной отметки. Скоро начнутся работы по созданию цементно-песчаной "подушки" толщиной в полметра. Она укроет дно и борта, что предотвратит проседания грунта; поверх нее лягут слои геотекстиля и армированного бетона, декоративная облицовка. Берега тоже обживают строители: рестораны, кафе, ажурные пешеходные и автомобильные мосты – работы непочатый край. Практически завершено проектирование инженерных сооружений, скоро начнется установка шлюзов, мощных насосов, всего сложного оборудования, которое обеспечит функционирование уникальной реки.

Помимо гарантий правовой защиты, благоприятных положительных природных факторов и экологической чистоты восточного побережья Каспия, развитие туристической зоны выглядит перспективным. Фактически дан старт строительству железнодорожного транспортного коридора "Север-Юг" вдоль восточного берега Каспийского моря. Туркменский 697,5-километровый отрезок международной железной дороги планируется сдать в эксплуатацию в декабре 2011 года. В итоге российские и казахстанские железные дороги соединятся по новому, короткому маршруту с туркменской и иранской транспортными системами и получат выход к Персидскому заливу, что сулит немалые выгоды всем участникам перевозок.

Параллельно с железной дорогой будет сооружена и автомобильная магистраль. Всю турзону покроет сеть идеальных дорог первой и второй категории. Строительство первой трассы уже началось. Появятся в окрестностях курорта и газотурбинная электростанция, мощный опреснитель. Через пару лет здесь завершится полная реконструкция, а по сути будут заново построены сети водоснабжения и канализации из новейших материалов. В планах – строительство зеленых зон, парков развлечения и отдыха, спортивных объектов международного уровня.

Все это означает не только рост объема грузоперевозок, но и многократное возрастание потока путешественников с Юга на Север и обратно. Расположенная неподалеку от международного перекрестка морских, воздушных, сухопутных и рельсовых дорог Аваза будет готова принять всех путешественников на полноценный и комфортный

отдых. Кроме того, курортная зона может стать не только привлекательным уголком для туристов, но и своеобразной штаб-квартирой представительств многих иностранных компаний – участниц комплексного освоения восточного побережья Каспия.

Согласно проекту застройки Авазы усилиями иностранных и местных инвесторов в ближайшие годы будут построены более 40 многоэтажных отелей высшего класса, несколько вилл, 4 детских оздоровительных центра. Каждому пансионату, здравнице отведено от 3 до 10 гектаров земли, каждый комплекс будет удивлять своей архитектурой, парковым оформлением, фонтанами. В эксплуатацию уже введены 6 отелей, которые в прошедшем летнем сезоне приняли первые туристические потоки. К моменту завершения первого этапа программы отели Авазы смогут принять от 15 до 20 тысяч туристов.

Даже в зимние дни авазинские пансионаты не будут пустовать. Здесь будут созданы просторные, комфортные спорткомплексы летнего и зимнего типа, стадион на 5000 мест, торговый и бизнес-центры, детский парк развлечений "Мир чудес", десятки аквапарков, водные бассейны (зимние и летние), офисы и объекты сервиса. Оригинальные архитектурные строения поднимутся и на морских участках.

Курортный город – это не только беломраморные здания отелей и парки развлечений, центры отдыха и досуга. Авазе потребуется современная транспортная и коммунальная инфраструктура, высоконадежная система энерго- и водообеспечения. На первом этапе программы намечено строительство автомагистрали длиной 30 километров. Строительство системы водоводов, очистных сооружений, канализационных коммуникаций ведет компания "Полимекс". На старте – строительство воздушных ворот города – беломраморного аэровокзала, который первым примет гостей Авазы. Аэропорт в городе Туркменбаши обладает пропускной способностью 800 человек, состоит из главного пассажирского терминала, VIP-зала и диспетчерской башни. Помимо существующей взлетной полосы также построена и новая, протяженностью 3,5 километра. Новый аэропорт будет снабжен современным оборудованием и новейшей навигационной системой, сможет одновременно принимать 7 самолетов. Аэропорт введен в эксплуатацию в октябре 2009 года. С туристической зоной его соединит новая автотрасса протяженностью 22 км.

Проект создания Национальной туристической зоны работает, вся Аваза превратилась в одну большую стройку, ставшую ярким символом преображения и обновления приморского края, а это – одна из главных задач президентских реформ.

Литература: *1. Салахов В.Г. "Аваза" // Туркменистан. – 2009. – 5 мая; 2. Комаров Р. "Аваза": Новые горизонты экономики // Нейтральный Туркменистан. – 2009. 3. www.rian.ru. 4. www.turmenistaninfo.ru.*

УДК 338.48(4-15)

Гао Цин

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЕ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., доц. Байназаров А.М.

Туризм занимает в системе мирохозяйственных отношений и общечеловеческих ценностей особое место по своему универсальному воздействию на развитие мирового сообщества. Представляя собой наиболее массовую форму человеческого общения, эта отрасль способствует усилению положительных тенденций в экономической, политической, социальной и культурной жизни людей. В современных условиях хозяйствования, под воздействием кризисных явлений, развитие именно этой сферы может стать "локомотивом" структурных изменений в национальных системах государств. Таким образом, изучение особенностей проявления туристического процесса в странах Западной Европы, как одного из лидирующих субрегионов международного туристического пространства, является особо актуальным, принимая во внимание многолетнюю историю развития туристического индустрии, высокий уровень государственного регулирования, современные технологии в управлении туристическим бизнесом.

В результате различий в уровнях социально-экономического развития государств, неравномерности обеспечения туристско-рекреационными ресурсами, различной вовлеченности стран в международный туристический процесс, пространственная структура мирового туристического рынка неоднородна. Для нее характерны значительные контрасты в рамках системы "центр–полупериферия–периферия". Наибольшего развития туризм испытал в Европе, на которую приходится более половины мирового туристического потока и почти такое же количество поступлений от этой отрасли (см. табл.1).

Необходимо отметить, что Европейский регион испытал большие политические и экономические изменения, что повлияло на уровень развития туристического процесса в отдельных субрегионах. На карте Европы существовали две больших группы стран, которые значительно отличались общественно-политическим строем и уровнем экономического развития. В отечественной литературе эти группы стран до сих пор имели название капиталистических (страны рыночной экономики) и социалистических ("страны с плановым централизованным хозяйством"). Распад так называемого "социалистического лагеря" привел к формированию новой системы (западные страны и постсоциалистические страны). Такие экономико-полити-

ческие предпосылки способствовали формированию значительных отличий в развитии туристического рынка Западной и Восточной Европы.

Таблица 1

Наиболее посещаемые страны мира (2008 г.)

	Страна	Региональный рынок	Международные туристические прибытия, млн.
1	Франция	Европа	79,3
2	США	Америка	58,0
3	Испания	Европа	57,3
4	Китай	Азия	53,0
5	Италия	Европа	42,7
6	Великобритания	Европа	30,2
7	Украина	Европа	25,4
8	Турция	Европа	25,0
9	Германия	Европа	24,9
10	Мексика	Северная Америка	22,6

Источник [4]

Именно Западная Европа выступает составляющим ядра мирового туристического пространства. Лидирующие позиции стран Западной Европы обеспечивают следующие факторы: высокие доходы на душу населения; спрос на международные путешествия удовлетворяется мощной индустрией туризма и необходимой инфраструктурой (наличие развитой инфраструктуры); географическая близость европейских стран друг от друга; благоприятные условия, созданные системой европейской экономической интеграции для перемещения в рамках региона (упрощенные туристские формальности); многолетний исторический опыт в организации туризма; наличие значительного туристско-рекреационного потенциала, что способствует развитию различных видов туризма; признанием туризма во многих странах одним из приоритетных направлений экономической политики и поддержкой его на государственном и местном уровнях [1].

Ключевую роль в развитии мирового туристического рынка играет туристический обмен между странами “центра”. Преимущественно он носит внутрирегиональный характер (в Западной Европе – около 90%). В этом процессе наиболее активную роль принимаю Германия (мировой генератор туристических потоков), Франция (мировой лидер по числу туристических прибытий с самой посещаемой столицей), Испания и Италия (крупные нетто-экспортеры ту-

ристических услуг), Великобритания (страна зарождения туризма), а также Австрия и государства Бенилюкс (табл. 2.) [2].

Таблица 2

Крупнейшие мировые туристические потоки
в рамках Западноевропейского региона

	Направление потока	Количество прибытий, млн.ед.
1	Великобритания/Ирландия - Франция	15,0
2	Великобритания- Испания	14,6
3	Германия-Франция	14,3
4	Нидерланды-Франция	12,6
5	Германия-Италия	11,8
6	Германия-Австрия	10,3
7	Германия-Испания	10,1
8	Бельгия/Люксембург-Франция	8,5
9	Франция- Испания	8,0
10	Италия-Франция	7,9

Источник [4]

Так, самые широкие межрегиональные потоки фиксируются между странами Западной Европы и Северной Америки (среди первых десяти стран-генераторов турпотоков для Европы можно выделить США): Великобритания – США, США – Великобритания, США – Франция, США – Италия, США – Германия и др.

Среди особенностей развития туристического процесса в Западной Европе следует также отметить преобладание потоков туристов в меридиональном направлении, “антиподности”, т.е. стремление южан посещать север, северян юг, жителей равнин – горные курорты, горожан сельскую местность и др.

За последние годы обозначилась тенденция снижения доли Европы на международном туристическом рынке. Это можно объяснить рядом причин, среди которых “старение” туристического продукта ряда европейских стран (Италии, Франции, Португалии), высокая стоимость путешествий в некоторые европейские регионы (Скандинавия), рост популярности путешествий в страны АТР, переориентация турпотоков в другие направления (Тунис, Марокко, где расчеты осуществляются в американской валюте) [1]. Таким образом, несмотря на сохранение лидирующих позиций, для туристической индустрии стран Западной Европы актуальной задачей становится разработка инновационных туристических продуктов и диверсификация туристического предложения.

Литература: *1. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: учеб. пособие. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 463 с. 2. География туризма: учебник / под ред. А.Ю. Александровой. – М.: КНОРУС, 2008. – 592 с. 3. Щербакова С.А. Международный туризм: экономика и география: Учебное пособие . – М.: Финансы и статистика, 2007. – 144 с. 4. www.world-tourism.org – інформаційний розділ Всесвітньої туристичної організації.*

УДК 338.48

Го Цзіньчунь

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

ХНУ ім. В. Н. Каразіна
Наук. кер.: к. і. н, доц. А. Ю. Парфіненко

В сучасних умовах розвиток туризму все більше впливає на економіку України та її регіонів. Саме це викликає підвищений інтерес багатьох вчених і фахівців-практиків до проблем розвитку туристичної галузі. Актуальність теми зумовлена тим, що формування дієздатної туристичної сфери передбачає визначення чітких механізмів організації договірних відносин. У зв'язку із цим особливого значення набуває процес удосконалення договірних відносин, передусім між турагентом і туроператором. Окремі аспекти договірних відносин в туристичній галузі України розглядалися у працях М. О. Баймуратова, А. Г. Бобкової, В. Ф. Погорілка, О. Ю. Серьогіна, С. Б. Чеховича, Я. М. Шевченко, Н. А. Опанасюк та ін.

Система договірних відносин між туроператорами і турагентствами формувалася в Україні протягом останніх років. Передусім вона спирається на Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" [1] і "Ліцензійні умови провадження туроператорської та турагентської діяльності" [3].

Правова основа договірних відносин в сфері туризму полягає у взаємодії всіх суб'єктів туристичної діяльності, спрямованій на реалізацію туристичного продукту і комплексу супутніх туристичних послуг. При цьому перелік суб'єктів туристичної діяльності включає як осіб, які самостійно створюють і просувають на ринок туристичний продукт (туроператорів), так і тих, які зайняті реалізацією туристичного продукту, створеного стороннім підприємством. Останні, фактично, виконують посередницькі функції, а їхня роль зводиться, здебільшого, до реалізації продукту або окремих туристичних послуг кінцевому споживачу.

В цілому, основних суб'єктів договірних відносин в туристичній сфері можна об'єднати у наступні групи.

• туроператори – створюють туристичний продукт на основі власних туристичних послуг і/або туристичних послуг сторонніх організацій;

• турагенти – займаються реалізацією вже створеного турпродукту і одиничних туристичних послуг;

• суб'єкти підприємницької діяльності – надають одиничні туристичні послуги туристам або за посередництвом туроператорів чи турагентів.

Відповідно, договірні відносини в туристичному бізнесі сформувалися за наступними напрямками:

• посередницький договір (агентський договір) між туроператором і турагентом про надання туристичних послуг кінцевому споживачеві;

• договір (договір про надання послуг) між туроператором і суб'єктом господарювання, який надає одиничні туристичні послуги, що входять до складу турпродукта (при створенні турпродукта);

• посередницький договір (агентський договір) між турагентом і суб'єктом господарювання, який надає послуги (розміщення, харчування) з продажу одиничних послуг кінцевому споживачу (туристу);

• прямий договір між туристом і страховою компанією на страхування життя і здоров'я туриста, який також може укладатися за посередництвом туроператора або турагента (агентський договір).

Схематично вказані види договірних взаємовідносин представлено на рис.

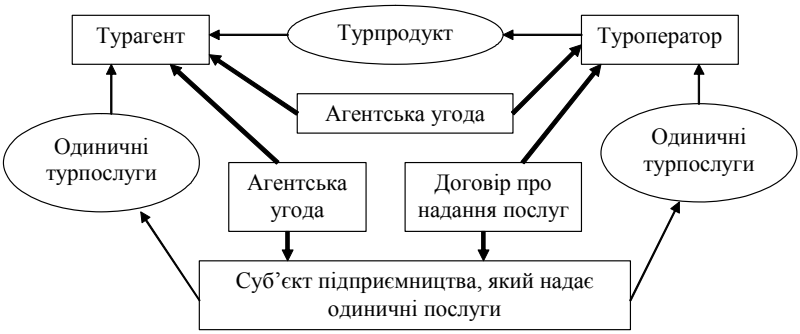

Рис. Схема договірних відносин суб'єктів туристичної діяльності

Умови, що прописані в укладених між туроператорами і турагентами договорах, відповідають, в цілому, міжнародним стандартам та забезпечують їхню щільну співпрацю та функціонування ринку туристичних послуг. Тим не менш, умови такої співпраці на практиці мають деякі особливості.

В українських реаліях найщільніша співпраця туроператорів і турагентів спостерігається, передусім, у питаннях продажу турпродукту виїзним туристам. Це зумовлено тим, що продаж виїзних ту-

рів забезпечує турагенствам гарантовану і вигідну комісійну винагороду, отже найпоширенішим нині є агентський договір між турагентом і туроператором.

Значною мірою ця комісійна винагорода залежить від договорів туроператорів з окремими закордонними постачальниками послуг, які керуються усталеною міжнародною системою формування турів. Вона передбачає гнучку систему знижок, що надаються постачальниками послуг, при придбанні туроператорами гарантованої квоти послуг на певний період часу. Так, чим більша квота тих або інших послуг і гарантія їх оплати, тим нижча ціна, за якою продаються ці послуги туроператору. Така система співпраці дає можливість туроператорам планувати свою діяльність і формувати цінову політику у довгостроковій перспективі.

В Україні ж постачальники послуг здебільшого не готові працювати за усталеним міжнародним досвідом. Рівень можливих знижок значно нижчий, ніж закордоном. Це відбивається на ціновій політиці внутрішніх туроператорів, що провадиться у більш складних умовах і передбачає значно меншу комісійну винагороду. Відповідно, так само зменшується і зацікавленість турагенств у продажі турів по Україні.

Більше того, по суті українські туроператори майже не займаються формуванням внутрішнього турпродукту у його усталеному розумінні. Зазвичай їхня діяльність зводиться до простого перепродажу окремих послуг окремого постачальника (санаторію, готелю, пансіонату тощо). Отже, нівелюється безпосередня функція туроператора – формування турпрордукту, а сам він фактично виступає у ролі додаткового посередника між постачальником послуг, турагенством і туристом. Але ж, як відомо, посередництво не є нормальним напрямом діяльності туроператора.

Значною мірою неефективність такої взаємодії спричинена тим, що існуюча система ліцензування в Законі України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" [2] не враховує специфіки провадження діяльності у сфері туризму – в`їзний, внутрішній, виїзний туризм і екскурсійна діяльність. Тобто ліцензується не вид підприємницької діяльності, а вид суб`єкта господарювання (туроператор і турагент).

Розмежування суб`єктів туристичної діяльності на туроператорів і турагентів (ст. 5 і 17 Закону України "Про туризм") та здійснення за цим принципом ліцензування суперечить законодавству України з питань ліцензування: пропонується ліцензувати суб`єкти підприємництва (види суб`єктів) всупереч державним принципам ліцензійної політики – за певними видами господарської діяльності.

На відміну від досвіду деяких зарубіжних країн, де подібне структурування можливе в силу сталого розвитку інституту приватної власності (туроператори мають у власності широко розгалужену

матеріальну базу: готелі, ресторани, басейни, яхти, гірськолижну мережу тощо і реалізують її споживачам через турагентів), в Україні турпідприємство виступає одночасно і турагентом, і туроператором. І це не вид його туристичної діяльності, а лише форма її здійснення [4, с. 39].

Зважаючи на вищесказане, вважаємо за необхідне запропонувати внести зміни до відповідних законодавчих актів в частині отримання спеціальних дозволів на право здійснення туристичної діяльності з урахуванням її специфіки - в`їзний, виїзний, внутрішній туризм і екскурсійна діяльність. Фактично, це означатиме відмову від посередників. Тобто, те туристичне підприємство, що спеціалізуватиметься на внутрішньому туризмі, буде безпосередньо взаємодіяти з постачальниками послуг, укладатиме відповідні договори.

Зауважимо також, що пропоновані зміни відповідають, в цілому, основним векторам розвитку постіндустріальної економіки, що активно продукує нині різні моделі онлайнової торгівлі, завдяки чому потреба у посередниках взагалі зводиться нанівець. У даному випадку ми спостерігатимемо переформатування усталених взаємин туроператорського і турагентського бізнесу.

Література: *1. Закон України про внесення змін до Закону України "Про туризм" // Відом. Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 180. 2. Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" // Відом. Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299. 3. Ліцензійні умови провадження туроператорської та турагентської діяльності. [Електрон. ресурс]. – http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1123-07. 4. Гурбик Ю. Інституційні проблеми державного регулювання туристичної сфери в Україні / Гурбик Ю. // Інституціональний вектор економічного розвитку. – Запоріжжя. – 2008. – №1(2). – С. 35-41. 5. Цибух В. Державне регулювання у сфері туризму в Україні / Цибух В. // Статистика України. – 2005. – № 1. – С. 80-84.*

УДК 338. 488. 2 : 640. 4

Григулецкая К.Н.

МАРКЕТИНГОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ ГОСТИНИЧНЫХ УСЛУГ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: ст. преп. Евтушенко Е.В.

В большинстве случаев размещение в гостинице и другая гостиничная продукция входят в общую туристическую продукцию, которая охватывает, с точки зрения туриста, весь ряд событий с момента, когда он уезжает из дома, до момента возвращения домой.

Места на авиалиниях и места в гостиницах могут восприниматься как отдельные виды продукции их поставщиками, но как только дело касается туриста, они становятся всего лишь составными частями одного продукта. Для туриста то, что он покупает, это составной продукт, сочетание привлекательных мест, перевозок, размещения на постой, развлечений и другой деятельности.

Что представляет собой пакет, который турист покупает, можно более ясно понять на примере туров под названием "все включено", когда туроператор или другой организатор сводит вместе все элементы проведения отпуска, оператор продвигает их на рынок и предлагает на продажу как единый продукт по одной, включающей все цене. Однако все туристы покупают пакеты независимо от того, используют ли они агентов бюро путешествий или нет, и покупают ли они различные составные части по отдельности или как тур целиком, включающий их в себя; это относится как к отпускам, так и к командировкам. [4, с.89]

Это имеет важные последствия для маркетинга гостиницы, так как становится все заметнее, что места для размещения и другие гостиничные удобства и услуги не могут успешно продвигаться на рынок в изоляции от другой продукции. Они поставляются многими отдельными конкретными операторами, каждый из которых предоставляет только часть того, что покупает турист, часто в относительно небольших количествах. Ранее мы видели, что для большинства клиентов гостиниц гостиничные номера это средство достижения цели, а не сама цель. Им также обычно нужны другие средства достижения цели, и как потребителей их скорее интересует цель, чем средства. При таких обстоятельствах все более важно осознавать, что все поставщики, включая владельцев гостиниц, вносят свой значительный вклад и способствуют тому, что воспринимается потребителем как часть одного общего туристического опыта. Отсюда следует, что интересы всех поставщиков удобств, включая владельцев гостиниц, удовлетворяются более эффективно, если они осознают свои роли и вклад в общий продукт и надлежащим образом организуют свои соответствующие маркетинговые мероприятия. Это не значит, что им нужно затушевывать свою индивидуальность и объединяться под одним управлением. Но это означает, что в огромной степени продвижение продукции отдельных независимых гостиниц, транспортных и связанных с ними компаний может быть менее эффективным, чем скоординированные мероприятия этих заинтересованных компаний по продвижению обшей туристической продукции. [2, с.78]

Для эффективного маркетинга в сфере путешествий и туризма, где составные части всего продукта предоставляются отдельными производителями, требуются три типа координации:

• для цели конечного предназначения: роль официальной туристической организации заключается в формулировании существа туристической продукции и ее разработке на основе ее предназначения, а также продвижение этой продукции на соответствующих рынках;

• для цели формирования продукции: роль туроператора заключается в том, чтобы собрать в единые пакеты составные части услуг и продвигать и продавать их, как единую продукцию;

• для цели разработки продукции: роль отдельных операторов состоит в том, чтобы сформулировать по существу, разработать и поставить свою продукцию как составную часть общего туристического продукта.

Настолько же, насколько очевиден ответ на вопрос, действительно ли авиакомпании занимаются продажей мест на самолеты (транспортный опыт), очевиден и ответ на вопрос, действительно ли гостиницы занимаются продажей номеров.

По мере эволюции информационной супермагистрали становится очевидным, что руководители все больше будут заниматься маркетингом, непосредственно обращенным к потребителю. Это уже видно по стратегическим альянсам, возникающим по мере развития глобальных сетей распространения (GDS). Пока эти системы стараются структурировать, чтобы они могли взаимодействовать друг с другом (системы бронирования номеров гостиницы и авиабилетов с гостиничными системами, связанными с информационными системами бюро путешествий), многие из таких посредников могут в будущем обнаружить, что они исключены из уравнения. Пока еще точно не понятно, как все будет разворачиваться, аспект непосредственного обращения к потребителю кажется неизбежным. [5, с.29]

Процесс покупки конкретного гостиничного продукта начинается задолго до совершения акта купли-продажи. Принятие решения потребителем подвержено влиянию ряда факторов, оно решает проблемы различного масштаба и сложности, однако имеет устойчивую структуру, которая включает следующие стадии:

1) осознание потребности в путешествиях и цели поездки.

2) поиск информации – потребитель обращается к личным источникам: (семья, друзья, знакомые), в результате этого повышается осведомленность об отелях, что есть на рынке, и туристические продукты, которые предоставляются ими. Потребитель использует информацию, чтобы составить комплект альтернативных вариантов;

3) предпокупательная оценка альтернатив – покупатель оценивает варианты, рассматривая предложение как определенный набор свойств (Например, за средствами размещения для туриста важным может быть местоположение, категория, цена, обслуживание, специализация, принадлежность к известной торговой марки и другие

характеристики). Каждый потребитель выделяет свои приоритетные характеристики исходя из личных потребностей и мотивов;

4) покупка и потребления – оценивая варианты, потребитель отбирает объекты в комплекте выбора, формируя намерение совершить покупку наиболее удачного варианта, с учетом семейного дохода, цены тура и выгод от его приобретения. На принятие окончательного решения о покупке могут повлиять два фактора: отношение других людей к выбранного направления путешествия и отношение к репутации отеля, который реализует гостиничный продукт.

К приоритетам выбора потребителями фирм при совершении покупки относятся: советы друзей и знакомых; цена; наличие лицензии в гостинице; набор услуг; сроки и опыт работы гостиницы на рынке; личный опыт общения с гостиницей; советы специалистов, которые работают в индустрии гостиничного бизнеса; доброжелательность сотрудников гостиницы; рейтинг; реклама; информация о фирме в специальных справочниках и в интернете; хороший офис; удобное место расположения и др.;

5) послепокупательная оценка альтернатив – это оценка степени удовлетворения от потребления гостиничного продукта. Потребитель получает или не получает удовольствия от приобретенного гостиничного продукта, степень которого измеряется соотношением ожидания и конкретно приемлемых свойств гостиничного продукта. Ожидания формируются на основе информации, полученной потребителем от персонала гостиницы, друзей и из других источников. [1, с. 143]

Потребителю на рынке присуща определенная модель поведения, которая обуславливается его стремлением максимизировать удовольствие от покупки гостиничного продукта. Выбор потенциального клиента зависит от его предпочтений, а также ряда экономических и внеэкономических факторов. При этом он конкурирует с другими покупателями за данную единицу гостиничного продукта. С ее достоянием он ограничивает эту возможность у другого потенциального клиента.

Другой субъект, который образует систему рыночных отношений в гостиничном хозяйстве – это создатели и продавец гостиничного продукта. На рынок гостиничного бизнеса выходят разные фирмы: организаторы путешествий (туроператоры), розничные торговцы (турагенты), перевозчики, гостиницы и другие предприятия размещения туристов, предприятия общественного питания, предприятия развлечений и некоторые другие (например, лечебные учреждения, когда речь идет о таком социальном виду гостиничного бизнеса, как лечебный). [3, с.65]

Потребители выбирают те гостиничные продукты, которые представляют для них наибольшую ценность. Поэтому для того, чтобы

завоевать и удержать потребителей, отелям необходимо глубже, чем у конкурентов, понимание нужд потребителей, а также процессов совершения покупки и предоставление потребителям гостиничных продуктов, которые являются для них большой ценностью, чем аналогичные гостиничные продукты конкурентов. Гостиница достигает конкурентного преимущества тогда, когда она способна занять позицию, при которой обеспечит потребителям своего целевого рынка наивысшую ценность либо за счет предложения гостиничных продуктов по более низким, по сравнению с конкурентами, ценами, либо за счет предоставления потребителям больших выгод, которые в достаточной мере компенсируют более высокие цены на гостиничные продукты. Прочную позицию нельзя завоевать пустыми обещаниями.

Литература: *1. Городецкий И.Я. Стандарты гостиничного хозяйства. М., 2005. 2. Камушкин Н.Г. Менеджмент гостиницы. М., 2000. 3. Паттрян Г.А. Менеджмент в индустрии гостеприимства. М., 2005. 4. Сенин В.С. Некоторые аспекты сертификации туристических услуг и услуг гостиниц. М., 1998. 5. Шевцов К.Н. Менеджмент в гостинице. М., 2003.*

УДК 338.48 477.54

Гринько К.А. Євтушенко О.В.

ТУРИСТИЧНИЙ ІМІДЖ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

ХНУ ім. В.Н.Каразіна

Туризм являє собою таку галузь економіки, що дозволяє при порівняно невеликих капіталовкладеннях забезпечити рентабельне використання ресурсів: історико-культурної й природної спадщини. Значення туризму для розвитку м. Харкова й Харківського району важко переоцінити; це обумовлено їхніми потенційними можливостями для активного просування на туристичний ринок розраховуючи на залучення вітчизняних і іноземних туристів. Будь-який розвиток туризму, на сьогоднішній день, неможливий без застосування знань іміджеології. Індустрія туризму, як жодна інша галузь господарства зацікавлена в збереженні вигляду історичного міста, екологічної ситуації. Саме за допомогою іміджу такий розвиток найбільш оптимальний. Розвиток ринкової економіки спричинило збільшення категорій суб'єктів, зацікавлених у правильному й діючому формуванні власного іміджу. У той же час напрацьовані заходом схеми рішення подібних завдань не відповідають повною мірою умовам життя пострадянського суспільства. [3]

Сьогодні ринок не випробовує недоліку в обсязі перекладної літе-

ратури з питань Public Relations, але ця література має потребу в у переробці й адаптації до особливостей сприйняття й стереотипам українського суспільства. Але оскільки закінченої теорії іміджмейкінгу не існує, часто не залишається іншого виходу, як звертатися до базових знань в області психології людини. Виходячи із цього ми вважаємо, що обрана тема для даної статті більш ніж актуальна. Знання іміджу життєво необхідні для грамотного розвитку індустрії туризму в Україні. [4]

Головною проблемою є дослідження наявного туристського потенціалу, розробка програм їхнього відновлення. Для подальшого включення їх як туристського іміджу й пропаганда туристського іміджу регіону.

Харківська область – одна з найважливіших економічних областей України – має сприятливі туристичні ресурси.

• Природно-рекреаційний потенціал Харківської області: 135 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, з них державного значення – 2 заказники, ботанічний сад і зоопарк у м. Харкові, 4 парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва й місцевого значення – 81 заказник, 39 пам'яток природи, 1 парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва й 6 заповідних урочищ. Сприятливі кліматичні умови, мальовничі ландшафти, джерела мінеральних вод – рекреаційні ресурси області, на базі яких створені курорти: Березовські Мінеральні Води й Рай-Оленівка.

• Історико-культурний потенціал Харківської області: загальна кількість пам'яток історії, археології, містобудування й архітектури, монументального мистецтва в області – 2535.

• Найвідоміші об'єкти туризму Харківської області:

- меморіальний комплекс українського філософа-просвітителя Г.С. Сковороди в с. Сковородинівка;
- Покровський собор 1689 р.;
- Успенський собор 1771р.;
- Катерининський палац XVIII ст.;
- Художньо-меморіальний музей И.Ю.Рєпіна;
- Преображенський собор XVII ст.;
- Миколаївська церква XIX ст. у м. Ізюмі й ін.

• Історико-культурні заповідники області:

Історико-археологічний музей-заповідник "Верхній Салтов" – Вовчанський р-н, с. Верхній Салтов, Чугуївський історико-культурний заповідник ім. И. Рєпіна – м. Чугуїв [1].

Із цього видно, що Харківський регіон має всі передумови для створення успішного іміджу регіону. Стратегічна мета всього регіону як конкурентної одиниці - забезпечення конкурентоспроможності на тривалий період. Взаємодія галузей (готелів, транспортних підприємств, торгівлі), їхніх ринків, населення й навколишнього світу

впливає на конкурентоспроможність регіону. Для найбільш успішного й тривалого існування туристського регіону потрібна сформована програма розвитку туристського регіону.

Слід зазначити, що секрет успіху далеко не в кількості появи рекламних матеріалів у газетах, на радіо й телебаченні, навіть якщо це, наприклад, передвиборна кампанія або рекламна акція продажу автомобілів або комп'ютерів. Ключ до успіху – у правильності концепції розвитку суспільних зв'язків. Як би непередбаченої не була реакція громадськості в період формування вигляду, вся система обов'язково повинна підкорятися єдиної концепції логіці. [2]

Зараз важливо не тільки робити якісні товари й послуги, але організовувати їхній збут. Тому дуже велике значення приділяється маркетингу. Девіз маркетингу на сьогоднішній день такий: "Робити те, що купується, а не продавати те, що виробляється".

У минулому столітті маркетинг як такий не був потрібний, тому що більшість фірм були дрібними й знали своїх клієнтів особисто. В XX столітті з'явилася необхідність в одержанні більше великої інформації про клієнтів і їхні купівельні потреби. З'явилася проблема недостачі інформації. У цьому й складається актуальність даної теми. [5]

Література: *1. Г.А. Папирян "Менеджмент в туризме". изд. Финансы и статистика, январь 2000 г. – С. 25. 2. С.А. Севастьянова "Региональное планирование развития туризма и гостиничного хазяйства". 3. http://www.gtdd.ru/. 4. http://tourlib.net/. 5. http://www.pr-service.com.ua.*

УДК 338.48 (477.62)

Деда А.А.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ В ДОНЕЦКОМ РЕГИОНЕ

ХНУ им. В.Н. Каразина
науч. рук.: к.г.н., доц. Байназаров А.М.

В данный момент в Донецком регионе наблюдается быстрый рост туристической инфраструктуры, что связано в первую очередь с подготовкой области к проведению серии финальных матчей чемпионата Европы по футболу Евро-2012. 6-7 ноября инспекторы УЕФА посетили ряд объектов задействованных в подготовке к Евро 2012, в частности стадион "Донбасс Арена", спортивные тренировочные базы, гостиницы Донецка и Святогорья. Члены комиссии остались довольны подготовкой Донецка к Евро-2012 и отметили, что серьезных замечаний по вопросам спортивной и гостиничной инфраструктуры у них нет. Для команд-участников Евро-2012 Донецк в состо-

яние предоставить достаточно вариантов проживания и тренировочных баз. В частности, это базы футбольных клубов “Шахтер” и “Металлург”, на которых команды могут проживать и тренироваться, а также стадионы “Олимпик” и НСК “Олимпийский”, которые можно использовать для тренировок. Так же члены комиссии отметили значительные сдвиги в развитии гостиничной и транспортной инфраструктуры [5].

Согласно требованиям УЕФА, которые предъявляются Донецку, по необходимому наличию номерного фонда для размещения целевых групп УЕФА область выполнила договорную базу с официальным агентством по размещению этих целевых групп на 100%. При потребности в 2945 номеров категориям 3,4,5 звезд на сегодня подтверждено договоров на 3791 номер [5]. Сегодня в Донецкой области насчитывается 135 гостиниц, которые могут быть задействованы к Евро-2012. Их номерной фонд составляет 5252 номеров [6]. Для сравнения в 2008 году в области работало 75 гостиниц с номерным фондом 3371 номер [2]. Для приема болельщиков в области готовят помещения в Донецке, Мариуполе, а также в их 100-километровой зоне. В сомом Донецке самыми комфортабельными являются отели “Донбасс-Палас”, “Виктория”, “Централь”, “Атлас” и другие, уровень сервиса в которых не уступает европейскому, а также предоставляются услуги для бизнес-туристов – услуги по организации конференций, семинаров, деловых встреч. Гостиница “Донбасс-Палац” определена и законтрактована как место размещения высшего менеджмента УЕФА. Большинство гостиниц области сосредоточены в таких городах, как Святогорск, Мариуполь и на побережье Азовского моря. Еще в области проводится подготовка общежитий в Макеевке, Краматорске, Артемовске, Славянске и других городах [5].

Большое внимание уделяется вопросам реконструкции Донецкого аэропорта. Предполагается, что после проведения необходимых работ аэропорт сможет принять 3 100 пассажиров в час. Для этого планируется осуществить капитально-восстановительный ремонт существующего терминала, строительство нового терминала и размещение временного терминала, строительство нового высотного диспетчерского пункта управления и ввод в эксплуатацию взлетно-посадочной полосы. Все объекты должны быть введены в эксплуатацию в 4 квартале 2011 года [5]. Для реконструкции Донецкого аэропорта необходимо 1,568 млрд грн. Из этой суммы на строительство нового терминала потребуется 600 млн грн, на строительство современно взлетно-посадочной полосы – 968 млн грн. На сегодняшний день уже уложено три километра нижнего слоя взлетно-посадочной полосы, таким образом, выполнено 75% задания. Площадь ее – 259 тыс. кв. м. Длина полосы – 4 км. Толщина полосы – 1 м [4]. Введение в эксплуатацию новой взлетно-посадочной полосы даст возможность

стать Донецкому аэропорту вторым запасным аэродромом в Украине и принимать самолеты без ограничения их максимальной взлетной массы.

Рядом с терминалом планируется разместить необходимые объекты аэропортовой инфраструктуры: перон площадью 48 тыс. кв. м, места парковки техники для наземного обслуживания воздушных судов, и т.п., и общей инфраструктуры: автомобильная эстакада уровня "прилет-вылет", паркинг на 600 автомобилей, открытые автостоянки. Сейчас уже идет капитальный ремонт аэропортовой гостиницы "Полет". Условия проживания в ней будут отвечать европейским стандартам. Так же в аэропорту был создан современный VIP-терминал, на должном уровне удовлетворяющий запросы самых взыскательных клиентов [1].

Среди прочих мероприятий развития транспортной индустрии Донецкой области были рассмотрены вопросы, касающиеся железнодорожного вокзала с увеличением пропускной способности до 30 тысяч пассажиров в сутки. Для этого планируется строительство транспортного пересадочного узла в комплексе с ж/д вокзалом "Донецк"; строительство второго железнодорожного вокзала в районе существующей станции "Донецк-2"; приведение в порядок промышленных железнодорожных путей и др. Согласно концепции развития транспортных коридоров в зоне влияния г. Донецка пройдет автомобильный коридор Европа – Азия (новый), который свяжет восточную и западную границы Украины (Косины-Изварино). Трасса коридора намечена с северной стороны г. Донецк [3].

Все эти мероприятия, направленные на повышение уровня гостиничной и транспортной инфраструктуры, смогут помочь области в создании благоприятного туристического имиджа и высокого уровня туристической индустрии. В связи с подготовкой к Евро-2012 в области активно разрабатываются туристические маршруты и экскурсии. К маю 2010 г. в Донецкой области планируется создать специальный сайт с информацией о туристических и экскурсионных программах, что несомненно окажет влияние на увеличение количества туристов и рост туристического бизнеса в регионе.

Литература: *1. http://airport.dn.ua/euro2012.php/официальный сайт Донецкого аэропорта. 2. http://donetskstat.gov.ua/statinform/invest_i_ bud13.php?dn=0109/сайт статистики Донецкой области. 3. http://genplan.donetsk.ua/base.php?chapter=opinion_read&id=10/Генплан. Основные мероприятия по развитию транспортной инфраструктуры. 4. http://region.dn.ua/news/5159.html/ сайт Донецкого региона. 5. http://www.rbc.ua/rus/newsline/show/inspektory_uefa_ostalis_dovolny_ podgotovkoy_ donetska_ k_evro_ 2012_10112009/Новости РБК. 6. http://www. tourism.gov.ua/publ. aspx?id=1601/ Реєстр діючих засобів розміщення, які плануються задіяти до Євро-2012.*

УДК 338.48:[005:004]

Дєнєжка В.В.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ТУРИЗМОМ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. кер.: проф., к.г.н. Юрченко С.О.

У статті розглядаються потенційні можливості комп'ютерних технологій, впровадження нових проектів, роль комп'ютера в управлінні робочим потоком, а також систему управлінської інформації у турпідприємстві з підсистемами: внутрішньої звітності, збору зовнішньої поточної інформації про середовище, що навколо фірми, даних маркетингових досліджень і даних аналізу інформації.

Серед найважливіших досягнень сфери туризму стала її комп'ютеризація. Комп'ютерна революція в туризмі має особливості, на які варто звернути увагу. Кожна з них розповідає про застосування комп'ютерів у сфері управління, прямо або побічно дає рекомендації менеджерам туристичних компаній, що зіштовхнулися з труднощами в застосуванні комп'ютерних технологій.

Але, на жаль, діапазон економічно перспективних комп'ютерних програм, котрий доступний тепер багатьом туристичним фірмам, обмежується недостатньою підготовкою персоналу, що безпосередньо працює з комп'ютерами, а також недостатньою ініціативністю менеджерів. Керівники турфірм уже почали усвідомлювати, що для найбільш плідного використання комп'ютерних технологій в майбутньому необхідно підвищувати рівень кваліфікації співробітників уже сьогодні, а також інформувати менеджерів про великі можливості комп'ютера.

Керівники туристичних компаній притримуються різноманітних поглядів на застосування комп'ютерних технологій. Наприклад, деякі застерігають, що під впливом програмістів менеджери найчастіше сліпо вірять у всемогутність глобальних інформаційних систем, що нібито автоматично постачають усіма необхідними даними для прийняття будь-яких рішень в області управління. Вони підтверджують, що навіть правильно використовуваний комп'ютер може забезпечити тільки поступове удосконалення процесу прийняття управлінських рішень. Безумовно, кожній фірмі потрібні інформаційні системи, але менеджерам необхідно покладатися на свої знання, здоровий глузд і логіку, знати багато такого, що ніякий комп'ютер ніколи не буде спроможний повідомити їм. Адже тільки тоді вони зможуть гнучко реагувати на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі фірми і приймати відповідні рішення.

Результати досліджень показують, що, із погляду прибутковості, комп'ютеризація майже у всіх компаніях зіштовхуються з реальними труднощами.

Більшість компаній вже успішно комп'ютеризували основну частину їхнього рутинного діловодства і форму ведення бухгалтерського обліку. Багато керівників турфірм відзначають, що комп'ютери зробили сильний вплив на ключові дії компаній. Багато фірм просунулися до комп'ютеризації технологічних операцій.

Як приклад посилаємось на спеціалізований програмний продукт для турфірм, що називається Voyage Office Pro. Це найбільше повна з існуючих комп'ютерних програм – версія опису процесу діловодства і бухгалтерії для роботи туристичних фірм. Програма необхідна як найбільш сучасний інструмент організації і ведення роботи з клієнтами і партнерами фірми, а також для одержання статистичних і аналітичних даних діяльності туристичної фірми. При роботі з програмою можна використовувати такі режими:

• Робота з клієнтом: добір туру зі списку "пакетів послуг", добір і калькуляція індивідуального туру для клієнта, бронювання пакета послуг, заключення і ведення договорів і додаткових документів, статистика оплат клієнта.

• Робота з партнерами: закупівля послуг – готелі, авіакомпанії і т.д.; автоматичне формування прайс-листів фірми на підставі умов контракту з постачальниками послуг; система продажу "пакету послуг" фірмам-агентам; підготовка стандартних і індивідуальних "пакетів послуг" для кожного партнера, контроль надходження заявок і оплати від агентів; використання декількох методик при розрахунках (передоплата, оплата по факту і т.п.).

• Опис: маршрутів, готелів, наданих послуг і т.д.

• Ведення баз даних фірм: повний облік інформації про партнерів або клієнтів (анкети, договори, заявки туристів, реквізити партнерів і т.д.).

• Калькуляція турів: проводиться з урахуванням усіх нюансів (сезонних знижок, доплат, особливих умов і т.д.).

• Одержання аналітичних звітів про роботу фірми: заповнюваність і прибутковість рейсів, напрямків і т.д.; загальна прибутковість роботи фірми [2, с. 161-166].

Складовими системами інформаційних технологій у туристському секторі є комп'ютерні системи резервування, інформаційні системи управління, електронні інформаційні системи авіаліній, електронне пересилання грошей, телефонні мережі, системи проведення телеконференцій і т.д. Найбільше активно інформаційні технології використовуються турагентами і туроператорами. Їхню діяльність неможливо представити без використання комп'ютерних систем резервування (CSR). На міжнародному ринку туризму в даний час діє чотири глобальних системи резервування. В Україні офіційно представлена тільки одна – AMADEUS. Даною системою користуються 44 000 турагенств. На європейському ринку комп'ютерних резерву-

вань вона є безумовним лідером. Через AMADEUS замовляються послуги 490 авіакомпаній, 51 000 готелів, 50 автопрокатних фірм і величезного числа організацій інших профілів [3, с. 135].

Здається, саме невміння пристосуватися до тих або інших умов спонукає керівництво турфірм купувати нове програмне забезпечення, тим самим збільшуючи інвестиції на комп'ютеризацію. Але розглядаючи теперішній розвиток комп'ютеризації, можна стверджувати, що основна її мета – скорочення загальних і адміністративних витрат [2, с. 161-166].

Література: *1. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу. Київ, 2004. – 272 с. 2. Худо В.В. Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: перспективи культурного та економічного розвитку. Трускавець, 2000. – 275 с. 3. Плотникова Н. И. Комплексная автоматизация туристского бизнеса. Часть 1. Информационные технологии в турфирме". М. Советский спорт, 2001. – 320 с.*

УДК 338.486

Желновач А.Є.

СПЕЦІАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ТИПУ ЯК ФАКТОР АКТИВІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.г.н., проф. Юрченко С.О.

За оцінками Всесвітньої Туристичної Організації (ЮНВТО) потенційні можливості нашої країни дозволяють при дотриманні європейських стандартів розвитку туристичної інфраструктури зайняти достойне місце на світовому туристичному ринку.

На сучасному етапі доля України у світовому туристичному потоці складає лише 1 %. Така ситуація є наслідком значного морального та фізичного зносу матеріально - технічної бази; недостатньої кількість готельних комплексів туристичного класу; дефіциту п'ятизіркових готелів європейського класу; невідповідності вартості та якості послуг, що надаються персоналом готелів тощо.

В умовах трансформації економіки на фоні недостатніх інвестиційних можливостей державного та регіонального бюджетів, згортання кредитних програм більшості банків на фоні загострення світової фінансової кризи для українських підприємств туристичного комплексу, для покращення ситуації особливої актуальності набуває питання пошуку джерел їх фінансування [5].

Створення сприятливого інвестиційного клімату виступає першочерговим завдання держави. Адже, визнаним є той факт, що інвес-

тор більш схильний працювати у ліберальних умовах праці та з меншим податковим тиском. Таким чином, дослідження практики створення та функціонування вільних економічних зон туристсько-рекреаційного типу як перспективної форм господарської діяльності з та дієвого інструменту залучення інвестицій є своєчасним та актуальним.

Вільні економічні зони є важливим фактором структурних перетворень світової економічної системи у другій половині XX-го століття. ВЕЗ створює сприятливий інвестиційний клімат, який включає в себе певні пільги та переваги для підприємців, порівняно із загальнодержавним режимом, комбінація яких залежить від спеціалізації зони. Нині у світі, як уже було відзначено, функціонує, за різними даними, від 400 до 2000 вільних економічних зон.

Спеціальні економічні зони туристсько-рекреаційного типу (СЕЗ ТРТ) виступають формою вільних економічних зон та визначаються як особливі територіально-господарські утворення, націлені на ефективне використання туристично-рекреаційних переваг місцевих територій шляхом створення пільгового режиму для суб'єктів підприємницької діяльності, формуючи сприятливий інвестиційний клімат.

Необхідно зазначити, світовий досвід демонструє дієвість зазначеного механізму в процесі активізації туристичної діяльності, покращення туристичної привабливості регіону, формування іміджу території. Такі країни як Єгипет, Туніс, Туреччина, Іспанія, Бразилія, Куба, Філіппіни, Йорданія, ОАЕ активізували свою присутність на міжнародній туристичній арені, в першу чергу, завдяки формуванню пільговою умов господарювання в рамках СЕЗ ТРТ. Росія не стоїть осторонь такої практики і вже втілює проекти щодо створення туристсько-рекреаційних зон на своїй території.

В Україні на сучасному етапі розвитку туристичної галузі створена лише одна спеціальна зона туристсько-рекреаційного типу – СЕЗ ТРТ "Курортополіс Трускавець", яка знаходиться в межах міста Трускавець Львівської області [1]. Основна мета організації СЕЗ "Курортополіс Трускавець" – досягнення додаткового ефекту в соціально-економічному розвитку регіону за рахунок комплексного і масштабного залучення потенціалів як вітчизняних так і зарубіжних інвесторів. Наслідками успішної реалізації активізованих інноваційно-інвестиційних процесів повинні стати: прискорений соціально-економічний розвиток регіону; залучення передових технологій, ноу-хау; створення нових робочих місць; створення наукових центрів; вдосконалення системи підготовки кадрів; взаємний обмін фахівцями; розв'язання екологічних проблем; розвиток комунікативної, ділової та соціальної інфраструктури [4]. Враховуючи унікальність курортних факторів Трускавця, максимальну націленість на лікувальну

складову, пільгового режиму інвестування, СЕЗ ТРТ "Курортополіс Трускавець" має всі шанси перетворитися на потужний регіональний туристсько-рекреаційний комплекс, здатний витримати і внутрішню і зовнішню конкуренцію.

На момент створення спеціальної економічної зони туристсько-рекреаційного типу "Курортополіс Трускавець" очікувалося залучення інвестицій у розмірі 96,9 млн. дол. США, станом на початок 2007 року на даній території було залучено 94,7 млн. дол. США, що становить 97,7% виконання плану.

Окрім того, сприятливий інвестиційний клімат в Трускавці створив умови для покращення інноваційного забезпечення та залучення коштів, які були спрямовані на реконструкцію та технічне переоснащення, запровадження новітніх методик лікування і оздоровлення з використанням сучасної лікувально-діагностичної апаратури. На жаль, на теперішній час немає єдиного комплексного і системного підходу, який би дозволив дати найбільш повну і достовірну інформацію щодо стану об'єктів інвестування на всіх етапах їх функціонування, об'єктивно оцінити вплив окремих показників на об'єкт в цілому, визначити пріоритети економічного розвитку господарського суб'єкта за рахунок ефективної інвестиційної діяльності та можливості отримання максимального доходу при мінімальному ризику. Але, публічної інформації, щодо функціонування СЕЗ ТРТ на території України достатньо для констатування факту успішного існування СЕЗ "Курортополіс Трускавець" на території нашої держави.

Прийняття закону України від 25 березня 2005 р. № 2505 "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів України" скасувало податкові пільги та спеціальний митний режим для суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у СЕЗ та ТПР. Ці дії призвели до того, що станом на 1 січня 2009 року за згодою інвесторів та згідно з рішенням Трускавецького міськвиконкому знято з реєстрації 15 інвестиційних проектів. Інвестори в наслідок не прогнозованих дій владних структур України втратили довіру до вільних економічних зон [2].

Залучення іноземних інвестицій повинно основуватися на прогнозованій поміркованій стабільній основі. Тому вкрай важливо для активізації регіональних туристичних ринків створення економічних програм перспективних об'єктів інвестування. Компонентами загальної програми повинна бути детальна розробка й обґрунтування основних каналів, форм і сфер заохочення іноземних інвестицій, розробка методології оцінювання інвестиційної привабливості туристичних об'єктів. З огляду на сукупність факторів, перспективними для функціонування туристсько - рекреаційних зон пропонуємо вва-

жати курорт Хмільник, курорт Сергіївка, район Шацьких озер та інші регіони держави, які відповідають умовам створення СЕЗ ТРТ. Також, для усунення невідповідностей функціонування вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку світовому досвіду необхідно створити організаційно-економічний механізм управління інноваційно-інвестиційною діяльністю. Всі ці заходи сприятимуть активізації регіональних ринків туризму, поліпшенню інвестиційної привабливості об'єктів рекреаційно-туристичної сфери, стимулюватимуть перехід вітчизняної галузі туризму шлях інноваційного розвитку.

Література: *1. Закон України "Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу "Курортополіс Трускавець" від 18 березня 1999 року № 514 - XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 18. – С. 139. 2. Говіщак А. Чи відродиться ТВІЦ? – (Електронний ресурс). -Режим доступу статті: http:// www.pidhirya.blogspot.com. 3. Довбенко О.М. Податкове стимулювання інвестицій в туристичний комплекс України // Формування ринкової економіки. Науковий збірник КНЕУ. – 2007. – 488 с. 4. Ковенська О.А. Інвестиційна привабливість спеціальної економічно зони "Курортополіс Трускавець"оцінка та напрями забезпечення. –(Електронний ресурс). – Режим доступу статті: http:// www.nbuv.gov.ua/. 5. Перспективи функціонування спеціальних економічних зон в Україні в умовах створення зони вільної торгівлі з ЄС. – (Електронний ресурс). – Режим доступу інформації: http://www.niss.lviv.ua/analytics/.*

УДК 338.488.1

Ільїна Т.В.

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: викл. Мілько О.О.

Туризм виступає багатогранним явище сучасного світу. Це – і різновид міграції населення, і бізнес, і галузь світового господарства та національної економіки, і міжгалузевий комплекс, і сфера міжкультурної взаємодії. Не треба забувати про місце в системі туризму людини – пізнавальної істоти в просторі суспільно-політичного життя, яка реалізує свою сутність та задовольняє певні потреби засобами подорожей. Переміщення є постійним джерелом підтримки й підвищення дослідницько-пізнавального інтересу туриста [3]. Воно виступає характерною рисою самого явища туризму. Саме транспорт забезпечує цей рух і виступає однією з найважливіших галузей, що надають послуги туристського типу. Перевезення є невід'є-

мним етапом туристичних поїздок і, відповідно, займають одне з центральних місць у складі будь-якого туристичного продукту.

Взагалі, транспорт – одна з інфраструктурних галузей матеріального виробництва, що забезпечує потреби господарства і населення у всіх видах перевезень [2].

Історична хода туризму свідчить про те, що розвиток подорожей і транспортних засобів нерозривно пов'язані. Високі темпи розвитку туризму в останні роки є наслідком, не в останню чергу, досягнень науково-технічного прогресу в області транспорту. Так, наприклад, з історії туризму нам відомо, що перехід від первісних до ресорних карет значно підвищив комфортність подорожей, які невпинно зростаючи протягом всього XVIII ст., перетворилися на необхідну складову способу життя для заможного дворянства. Іншим революційним кроком став винахід парової тяги і розвиток залізниць, що призвело до поліпшення умов подорожування, підвищило безпеку, знизило вартість проїзду. Ці кроки обумовили залучення до індустрії відпочинку середнього класу і поклали початок розвиткові туризму як масовому явищу [4].

Хоча деякі вчені в системі "туризм-транспорт" надають перевагу першорядній ролі транспорту як фактору розвитку туризму, не треба забувати, що розвиток туризму і транспортних засобів – взаємопов'язаний та взаємообумовлений процес. Адже, часто збільшення попиту на подорожі сприяє розвиткові транспортної інфраструктури регіонів. Транспорт, же, в свою чергу, дозволяє розширити географію подорожей та їх часові межі [1].

Транспортне обслуговування в туризмі можна поділити на два етапи:

1) надання послуг з доставки туристів до місця відпочинку та здійснення реверсної поїздки (трансфер);

2) обслуговування туристів в місцях відпочинку (екскурсійне обслуговування тощо) [1].

Якісне технічне забезпечення виконання поставлених цілей на кожному з етапів – результат спільної дії суб'єктів туристичного ринку та перевізників.

Як правило, ефективність подорожі та повнота задоволення потреб туриста багато в чому залежить від правильності вибору транспортного засобу. Неефективність виду перевезення значно погіршує якість туристичного продукту. Існує декілька класифікацій транспортних засобів як наслідок існування різноманітності класифікаційних ознак. Найбільш поширеною є міжнародна класифікація видів транспорту, що використовуються в туризмі, розроблена UNWTO. Виділення певних класів відбувається на підставі використання природного середовища планети:

1) Повітряний транспорт (рейси, що відбувають за розкладом (ре-

гулярні); рейси що відбуваються поза розкладом (чартерні); інші повітряні перевезення);

2) Водний транспорт (пасажирські лінії і пороми; круїзи; інші водні перевезення);

3) Сухопутний транспорт (залізничний транспорт; міжміські та міські автобуси, інший громадський автодорожній транспорт; регулярний транспорт; чартерний транспорт; приватні автотранспортні засоби; прокат автотранспортних засобів; інші засоби сухопутного транспорту) [5].

Саме ця класифікація виступає основою для уніфікації, збору та обробки транспортно-туристичної інформації для статистичних потреб. Для формування турів придатний практично кожен із наведених засобів. Питома вага окремих видів транспорту в туристських перевезеннях формується звичайно по-різному в міжнародному і внутрішньому туризмі, а також в розрізі всієї країни або її регіонів.

Особливістю перевезення туристів є комбіноване використання транспортних засобів під час однієї подорожі: залізничний + автобусний (легковий автомобіль), авіаційний + автобусний тощо. Найбільш мобільний вид транспорту – автобус і легковий автомобіль – використовуються як на самостійному маршруті, так і у трансферах.

Треба відмітити, що для туриста вибір виду транспортного засобу повинен мотивуватися наступними факторами:

- швидкість доставки до необхідної дестинації;
- комфортність;
- безпека подорожі;
- вартість проїзду та наявність пільг;
- можливість перевезення багажу та його вага;
- можливість зупинки в дорозі;
- наявність послуг харчування під час поїздки тощо.

Важливим є і фактори фізичного стану мандрівника, його вік та здатність переносити специфічні навантаження.

Очевидним є те, що чим більше набір позитивних рис, тим вище вартість транспортних подорожей, однак жоден з транспортних засобів не задовольняє повному списку вимог.

Україна має густу мережу шляхів сполучення, але знижує конкурентоспроможність цієї складової турпродукту факт не відповідності характеристик (техніко-економічних тощо) загальновизнаним світовим вимогам якості. Міжнародна практика показує, що недостатній розвиток транспортних систем на національному рівні приводить до невиправдано завищених витрат у сфері виробництва і надання послуг, гальмування розвитку практично всіх галузей господарської діяльності [6]. Окрім того, на сучасному етапі розвитку світової економічної системи всі галузі переживають кризовий пері-

од, і система туризму не є виключенням. Але поступальний процес відродження, що сприяє створенню ефективної системи життєзабезпечення народу і туристичного сервісу на рівні світових вимог та стандартів, демонструє тимчасовий характер існуючих труднощів. Тому вкрай важливим є усвідомлення комплексної науково-практичної задачі розвитку туризму і пов'язаного з ним транспортного обслуговування на всіх рівнях державного та господарського сектору, та прийняття необхідних та адекватних дій для покращення конкурентоспроможності складових туристичного продукту на світовому ринку.

Література: *1. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192с. 2. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И. География мирового хозяйства: Учедное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с. 3. Жадько К.В. Міжнародний туризм як чинник міжнародної та міжлюдської інтеграції. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: //www.nbuv.gov.ua/. 4. Любіцева О.О, Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с. 5. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм та сфера послуг: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 661с. 6. Черній С.В. Теоретичні аспекти перевезення туристів автомобільним транспортом. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. nbuv. gov.ua/*

УДК 338.48

Коваленко О.Е.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АР КРИМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Загальносвітові тенденції розвитку туризму і рекреації підтверджують, що ця галузь за відповідних умов може стати каталізатором оздоровлення економіки як країни в цілому, так і конкретних регіонів. В багатьох регіонах, разом з агропромисловим комплексом, туризм і рекреація відносяться до галузей господарської спеціалізації. Тим часом Крим, маючи великі, здебільш унікальні можливості для туризму, продовжує залишатися в стороні від світових тенденцій розвитку туристського бізнесу. Тоді як туризм, історія розвитку якого в Криму налічує більше 100 років, може і повинен стати пріоритетним напрямом в економіці регіону, як сфера міжнародного бізнесу. Саме тому вивчення потенціалу рекреаційно-туристичної галузі АР Крим є актуальним.

Рекреаційно-туристичний комплекс Криму – це сукупність зв'язаних між собою галузей і підприємств, з'єднаних загальною метою цілорічне використовування курортів півострова в цілях відновлювання лікування, медичної реабілітації і оздоровлення населення України, ближнього і дальнього зарубіжжя, а також створення конкурентоздатного туристичного продукту на основі ефективного використовування природних, лікувальних, соціальнокультурних і виробничо-економічних ресурсів регіону. Основною метою розвитку курортно-рекреаційного і туристичного комплексу Криму є формування конкурентоздатного на світовому і національному рівнях туристичного продукту на основі ефективного використовування рекреаційного потенціалу Криму.

Значний об'єм природно-ресурсного потенціалу, різноманітність природних умов, історичні традиції господарського освоєння і соціокультурні пріоритети протягом багатьох літ визначали рекреаційну спеціалізацію Криму як один із стратегічних напрямів його регіонального розвитку. Рекреаційно-туристичний комплекс Кримського півострова включає понад 3 тисячі об'єктів природного і антропогенного характеру, з них 64 % зосереджені в Південнобережній зоні, 10% в Центральній (Сімферополь, Бахчисарай і Белогірський район), по 5% – в Північній (Джанкой, Красногвардійський, Красноперекопській, Первомайський і Чорноморський райони) і Східній (Ленінський, Кіровський і Советський райони) зонах, і 16% в Західній Сакський і Чорноморський райони).

На території автономії розташовано, понад 11,5 тис. пам'ятників історії, культури і архітектури, що відноситься до різних історичних епох, цивілізацій і релігій. Тут знаходиться 26 родовищ лікувальної грязі і ропи, більше 100 джерел мінеральних вод різного хімічного складу. В Криму налічується 6 державних заповідників, 33 заказніка (у тому числі 16 загальнодержавного значення), 87 пам'ятників природи (13 – загальнодержавного значення), 10 заповідних урочищ, 850 карстових печер (з них 50 визнані фахівцями придатними для облаштування і відвідування туристами), шахт, колодязів, і більше 30 парків – пам'ятників садово-паркового мистецтва, загальнодержавного і світового значення.

Займаючи близько 4,5% площі України, Кримський півострів концентрує 29,6% об'єми всіх рекреаційних ресурсів, 10% ємності готельного фонду, 40% ємності здравниць, більше 30% потоку іноземних туристів.

Подальшому розитку курортно-туристичного комплексу АР Крим сприятиє:

- вигідне економіко-географічне положення;
- кліматичні умови;
- достатньо розвинена інфраструктура;

• наявність великої законодавчої бази, яка регламентує туристичну, інноваційну та зовнішньоекономічну діяльність.

Але на сучасному етапі розвитку рекреаційний потенціал не використовується в повному об'ємі. Це пов'язано з тим, що основною метою туристів при відвідувані Криму є дозвілля і відпочинок (63,9% туристичного потоку), службові і ділові цілі переслідують 13,5% туристів, а з метою лікування прибувають лише 10,7% відпочиваючих.

Існує декілька проблем стримуючих турпотоки в регіон, назвемо деякі з них:

• практична відсутність інформації про Крим на європейському ринку послуг;

• низький рівень мотивації громадян відносно залучення їх до туризму;

• недостатній рівень кваліфікаційної підготовки та перепідготовки робітників туристичного комплексу, тому що знання в області медицини і туризму застарівають дуже швидко і базової підготовки фахівців недостатньо для якісного надання рекреаційних та туристичних послуг; і т.п.

Незважаючи на те, що по оцінці фахівців Всесвітньої туристичної організації, питома вага туризму в створенні національного продукту 2010 р. повинненна досягти як мінімум 11-12%, розвиток туризму в АР Крим здійснюється повільно. Причинами такої ситуації є недосконаліть законодавчої бази, яка б гарантувала права власникам, сприяла б організації регулярної та ефективної реклами та залучення інвестицій. Крім того, статистичні дані показали, що у теперішній час туризм в АР Крим є малоефективним бізнесом, хоча в усьому світі цей вид комерційної діяльності є найбільш прибутковим. Для підвищення ефективності діяльності цього напрямку доцільно відтворення умов для розвитку інфраструктури курорту – побудова власних на базі існуючих електростанцій та нетрадиційних джерел енергії, – покращення пропускної здатності колійного господарства та переробної спроможності залізничних станцій для забезпечення руху належної кількості пасажирських та вантажних поїздів, реконструкції деяких залізних станцій, переведення на електротягу, реконструкція торгівельних портів тощо.

В рекреаційній сфері АР Крим, на нашу думку, доцільно діяти, в наступних напрямах:

1) стимулювання упровадження ресурсозберігаючих технологій.

2) залучення інвесторів, у тому числі і іноземних для участі в проектах по використовуванню різних видів рекреаційних ресурсів, створенню туристичних і санаторно-курортних об'єктів.

3) посилення значення цілорічних і міжсезонних видів санаторно-курортної і туристичної діяльності на основі подальшого розвитку видів туризму, не залежних або малозалежних від пори року.

Подальший успішний розвиток туризму в Криму напряму зв'язаний із застосуванням інноваційних підходів в рекреаційно-туристичній галузі Кримського півострова .

Література: *1. Вінніченко І. К. Как підштовхнути туристичний локомотив// Дзеркало тижня. – 2004. – № 38. – с. 23. 2. Воронов С.О. Пропозиції по створенню правового механізму охорони історичних пам'яток за висновками гідро-археологічних експедицій Північного Причорномор'я// Міжнародний досвід охорони культурної спадщини та пам'яткоохоронне законодавство України. – 2002. – № 13 – с. 55. 3. Цухла С.Ю., Бобарыкина Е.Н., Направления совершенствования маркетинговых исследований крымского турпродукта// Экономика и управление. – 2008 – №6 – с. 24-26. 4. Санаторно-курортне лікування, відпочинок та туризм в АР Крим у 2005/2006 р. Статистичний збірник. – Сімферополь: Головне управління статистики в АР Крим, 2006. – 112 с. 5. http://www.crimea-portal.gov.ua. 6. http://uk.wikipedia.org/. 7. http://tourcrim.ru/*

УДК: 379.855

Краснокутська Ю.В.

АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАЛІЗНИЧНИХ ТУРІВ

Харківська національна академія міського господарства
Наук. кер.: д.е.н., проф. Писаревський І.М.

Залізничний тур – це подорож організованих туристів з використанням спеціалізованого залізничного рухомого складу. Такий тур включає подорожі в спеціальних туристських потягах (орендованому рухомому складі, що призначений для організації подорожі з використанням спальних місць як бази розміщення на даному маршруті, а вагонів-ресторанів потягу – як пунктів харчування туристів), а також групові подорожі з використанням визначеної кількості місць в регулярних потягах [4].

Питаннями аналізу організації залізничних турів та функціонування туристсько-екскурсійних потягів займались Ільїна О.М., Аріон О.В., Бабарицька В.К., Біржаков М.Б., Гуляев В.Г., Кусков А.С., Малиновська О.Ю., Осіпова О.Я., Познякова О.В., Фастовець О.О., Холловей Дж. К. та ін.

У світі накопичено значний досвід в організації залізничних турів. Залізничні туристсько-екскурсійні потяги використовуються у багатьох країнах світу: “American Orient Express”, “Montana Rockies Rail Tours” в США; “Express Canadian”, “Rocky Mountaineer”, “Algoma Central Railway”, “Royal Canadian Pacific”, “Polar Bear Express”, “Whistler Mountaineer” у Канаді; “Tequila Express” та “Mexi-

can Train Ride in the Sky" у Мексиці; "Tour the Steam Locomotives Railroad" в Індонезії; "Eastern&Oriental Express" в Японії; "Royal Orient", "Palace on Wheels" в Індії; "North Borneo Railway" в Малайзії; "Blue Train", "Rovos Rail", "Shongololo Express" в Південно-Африканській Республіці; "Taieri Gorge" у Новій Зеландії; "Bellarine Peninsula Railway", "Zig Zag Railway" в Австралії; "Al Andalus", "El Transcantabrico" в Іспанії; "Raumabaden" в Норвегії; "British Pullman", "Royal Scotman", "Northern Belle" в Великобританії; "Majestic imperator Train de Luxe" в Австрії; "Пасхальний уікенд на Кривоклатті" у Чехії; "Транссибирский экспресс", "Большое Сибирское кольцо" в Росії та ін.

Враховуючи світовий досвід організації залізничних турів, автор пропонує класифікувати залізничні тури за наступними критеріями:

1. За тривалістю: одноденні тури, тури "вихідного дня", нетривалі тури, багатоденні тури.

2. За тематичною спрямованістю: ностальгійні, ознайомчі, подієві, розважальні, оздоровчі тощо.

3. За рівнем комфортабельності транспортних засобів: люкс-потяги (ретро-потяги, потяги, вагони в яких являють собою кімнати готелів вищого класу); потяги з використанням вагонів підвищеної комфортності; потяги з вагонами економ-класу; змішані (потяги складаються з вагонів різної класності).

4. За видом маршруту: лінійні, радіальні, кільцеві, комбіновані.

5. За видами сполучень: трансконтинентальні; міжнародні (на визначеному континенті); внутрішньодержавні (у межах країни або окремого її регіону); приміські (у межах певної області).

6. За сезонністю: ті, що функціонують протягом року, сезонні, разові.

7. За видами використання рухомого складу та інфраструктури залізничного транспорту: з використанням частини місць в графікових потягах; з використанням причіпного вагону до графікових потягів; з використанням рейкового автобусу; з використанням спеціальних (туристських) потягів (орендованого рухомого складу). Місця в таких вагонах служать базою розміщення на маршруті. Туристському потягу виділяється "нитка" графіку, при цьому виділення "нитки" графіку може носити одноразовий або періодичний характер.

В Україні функціонували туристські потяги. На окремих її залізницях цей досвід використовується при організації турів "вихідного дня".

Україна вже має досвід організації і туристсько-екскурсійних потягів (на Південно-Західній, Південній та Львівській залізницях), але на даний час в структурі залізниці немає підрозділу, який роз-

робляв би залізничні туристські маршрути та поєднував їх в мережу у рамках залізниці, регіону або певної території.

В даний час проводяться розрахунки, перші результати яких дають можливість зробити висновок о доцільності організації таких турів, особливо одноденних та нетривалих, при проведенні подієвих заходів, до яких відноситься і Чемпіонат Європи з футболу, який буде проводитись в Україні у 2012 році.

Література: *1. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів: Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с. 2. Биржаков М.Б., Никифоров В.И. Индустрия туризма: перевозки. – СПб.: Издательский дом "Герда", 2007. – 528с. 3. Гуляев В.Г. Организация туристских перевозок. – М.: Финансы и статистика, 2003. - 512 с. 4. Ильина Е.Н. Организация железнодорожных путешествий. Учебно- методическое пособие. – М.: Советский спорт, 2003. – 104 с. 5. Кусков А.С. Транспортное обеспечение в туризме: ученик / А.С. Кусков, Ю.А. Джаладян. – М.: КНОРУС, 2008. – 368 с. 6. Осипова О.Я. Транспортное обслуживание туристов: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр "Академия", 2004. – 368 с. 7. Погасій С.О., Познякова О.В., Краснокутська Ю.В. Залізничний туризм як об'єкт підприємницької діяльності // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія "Економіка і управління". – Вип. 13. – ДЕТУТ, 2009. – 218 с. 8. Фастовець О.О. Організація транспортних подорожей і перевезень туристів: Навчальний посібник. – К.: Вид-во ФПУ, 2007. – 233 с.*

УДК 338.48-44(1-22)

Лизогуб В.А.

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК ФОРМА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Нац. юр. акад. ім. Ярослава Мудрого

В масштабах світової економіки туристичний бізнес займає досить важливе місце. Україна приймає участь в міжнародному поділу праці і має можливість зайняти свою особливу нішу в наданні туристичних послуг як своїм громадянам, так і іноземним туристам. Серед різних видів туризму виділяється окремо сільський зелений туризм, або як його ще називають сімейний чи рекреаційний туризм. На теренах України така форма туризму з явилась в останнє десятиріччя і ще не набула великого розвитку. Можна сказати, що сільський зелений туризм в українській економіці має добрі перспективи. Ця економічна діяльність заснована на підприємницькій, інноваційній основі. Наданням такого виду туристичних послуг по-

чали займатись окремі підприємці, що мають необхідний стартовий капітал, але основна маса таких суб'єктів є все ж представниками малих індивідуальних господарств аграрної сфери: фермерських та особистих селянських господарств. Останні вже мають необхідні матеріальні ресурси: землю, споруди, здібності вирощувати сільськогосподарські продукти, а головне, вміння запросити до садиби гостей-туристів і забезпечити їх всім необхідним за визначену ціну. Слід відзначити, що ціни на послуги зеленого туризму в Україні досить помірні і цей фактор позитивно впливає на розвиток такої підприємницької діяльності.

Зараз все більшу увагу до такої форми відпочинку проявляють іноземні туристи. Особливістю надання послуг зеленого туризму є те, що такі послуги у своїй переважній більшості надають власники особистих селянських господарств, а не фермери-підприємці. Це тому, що фермерських господарств налічується в Україні всього біля 42 тис., а особисте селянське господарство ведуть всі селянські сім' ї, що мають житло і землю в приватній власності. Звичайно згідно Закону України "Про особисте селянське господарство" від 2003 року ОСГ не являється підприємницьким господарством, але в результаті розпаювання землі багато селян приєднали одержані земельні паї до свого ОСГ і стали одноосібниками. Такі форми ОСГ мають можливість використовувати особливий підприємницький ресурс виконуючи функцію сільського зеленого туризму. З нашої точки зору в любій області України можна було б сформувати "зелені подвір'я". Поки що за даними часопису "Профиль" в 2009 р. в Україні налічується 920 селянських садиб, які пропонують послуги зеленого туризму. [1, с. 48]

Дані таблиці показують, що більшість садиб де займаються зеленим туризмом розміщено в західних і центральних областях. Східні області таких садиб мають значно менше.

Завдяки існуванню бізнесових структур зеленого туризму збільшується занятість населення, підвищуються доходи власників осель. Підприємці формують психологічні риси впевненості у собі і розуміння того, що їх діяльність потрібна клієнтам. Держава має необхідні податкові надходження від такої діяльності.

Для самих туристів наявність зелених осель відкриває багато можливостей. Під час відпочинку в сільських оселях є можливість:

- відпочити в екологічно чистих місцях, поспілкуватись з природою, познайомитись з місцевою флорою та фауною;
- споживати екологічно чисті, свіжі, найбільш цінні продукти, що мають лікувальні, дієтичні властивості;
- ознайомитись з місцевими історичними пам ятками, вивчити місцеві звичаї та традиції, прийняти участь у святкуванні народних свят, ярмарок та інше;

Таблиця

Кількість садиб сільського туризму в регіонах України в 2009 р.

№ п/п	Область	Кількість садиб	№ п/п	Область	Кількість садиб
1	Івано-Франківська	319	14	Донецька	12
2	Львівська	144	15	Дніпропетровська	12
3	Чернівецька	71	16	Запоріжська	12
4	Закарпатська	68	17	Одеська	11
5	Кримська АР	68	18	Хмельницька	11
6	Полтавська	38	19	Луганська	8
7	Харківська	37	20	Чернігівська	8
8	Черкаська	34	21	Сумська	5
9	Київська	33	22	Кіровоградська	4
10	Волинська	30	23	Миколаївська	0
11	Вінницька	22	24	Житомирська	0
12	Тернопільська	20	25	Рівненська	0
13	Херсонська	15			

• культура і побут українських селян викликає цікавість у іноземних туристів, історичні пам'ятки допомагають пізнати дух українського народу.

Уже існує Всеукраїнська Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму. Вона діє в 19 областях України і в Кримській Автономній Республіці. В деякій мірі Спілка координує дії власників зелених осель. Нею запропонована система добровільної екологічної сертифікації зелених осель.

Недостатня увага з боку владних структур не сприяє розвитку такої діяльності українських селян. З 2007 року і до цього часу депутатами не розглянутий проект закону "Про сільський зелений туризм". В цьогорічному розпорядженні Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року № 766-р "Про виділення коштів стабілізаційного фонду для підтримки окремих проектів в агропромисло-

вому комплексі" не приділено уваги і не виділено необхідних коштів для цієї нової важливої ініціативи жителів села. Деякі можливості сприяння розвитку зеленого туризму дає Інтернет. В його мережі можна знайти необхідну інформацію, яка потрібна для вибору місць відпочинку. В рамках деяких сайтів можна залишити свої враження від відпочинку на природі. Все це допомагає власникам садиб розповсюдити інформацію про свою позитивну діяльність. Такий вид бізнесу потрібно активно вивчати і науковими структурами і маркетинговими структурами для подальшого покращення його діяльності.

Сільський туризм переважно має сімейні основи. Зі сторони постачальників такого виду послуг в ньому приймають участь подружжя і не тільки старше покоління в сім'ї, але і молодші її члени. Тобто при необхідності залежно від конкретного виду послуг в цьому бізнесі можуть бути учасниками особи пенсійного віку та підлітки, якщо вони є в сім ї і здатні виконувати необхідні функції. Споживачі такого виду туризму є міськими жителями. Вони, як правило, приїжджають відпочивати цілими сім'ями. Практика показує, що для таких туристів і дорослих і дітей відпочинок на природі в сільській тиші справляє незабутнє враження. В таких умовах і сім'ї-господарі і сім'ї-споживачі мають мотивації для укріплення сімейних зв язків, взаємопідтримки злагоди та уваги і поваги до інтересів кожної окремо взятої сім'ї.

На відміну від інших видів туризму сільський туризм може надавати свої послуги на протязі всього року. Туристи можуть вибирати для себе переважну пору року в залежності від строків відпустки, стану здоров я і інших досить різноманітних факторів. В кожному окремому випадку існує можливість одержання від відпочинку найбільш високого економічного, соціального, естетичного, емоційного видів задоволення. Можна стверджувати, що унікальні особливості кожної із зелених осель призводять до набору унікальних вражень споживачів послуг сільського туризму.

Аматори з окремих областей для підвищення свого професійного рівня приймають участь в роботі спеціальних семінарах-тренінгах в деяких країнах Європи. Такі програми фінансуються спеціалізованими фондами "Відродження", "Євразія" та інших. Власники зелених садиб деяких областей створюють кластери сільського туризму і вже декілька років розповсюджують свої набуті знання і досвід, які переймають ентузіасти зеленого туризму з усіх регіонів України і деяких інших країн-сусідів.

В окремих областях країни можливо разом з сільським туризмом поєднати такі види туризму, як релігійний, історичний, конгресний, водний, гірськолижний та інші. Господарі сільських садиб здатні сприяти лікуванню своїх клієнтів в екологічно чистих зонах

цілющими травами і ягодами, продуктами бджільництва, використовувати іпотерапію, місцеві мінеральні джерела, спелеотерапію, аромотерапію і т.і. звичайно, при наявності спеціальних знань.

Господарям осель важливо розширювати наявні ресурси і послуги своїм клієнтам, підвищувати сервісне обслуговування до професійного рівня. В залежності від регіону і його особливостей пропонувати унікальні риси власних садиб все більшому числу любителів сільського туризму відносно урбанізованих центрів відпочинку. В багатьох країнах Європи, зокрема в Англії, Голландії, Іспанії, Німеччині та інших діяльності сільського туризму надається суттєва підтримка з боку держави. В цих країнах можливості сільського туризму і його підтримка вважаються серйозним фактором, що впливає на ліквідацію депресивних сільських територій.

Література: *1. Феоктистова А. Каникулы в Мальдивовке // Профиль. – 2009. – № 6. – С. 46-48.*

УДК 338.48(477.53)

Лисенко О.В.

СТРУКТУРА ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.г.н., доц. Грицак Ю.П.

Згідно Концепції допоміжних рахунків індустрії туризму (TSA) економічна структура туристичної діяльності складається зі статей попиту і пропозиції. "Допоміжний рахунок" допоможе сконструювати два різних, що доповнюють один одного, агрегованих показника пропозиції у сфері туризму: індустрія туризму і економіка туризму [1, 5].

Перший з них – індустрія туризму включає однозначно визначуваний виробничий внесок "індустрії" (тобто тільки прямий внесок) для порівняння з внесками інших галузей економіки, тоді як другий – економіка туризму – включає ширше розуміння ролі туризму, в масштабі всієї економіки, тобто прямий і непрямий внесок.

Індустрія туризму – прямий вплив активності туристів (перевезення, розміщення, продукти харчування і напої, рекреація, розваги і туристичні послуги). Економіка туризму – це прямий і непрямий вплив активності туристів, капіталовкладень, експорту і державних служб [1, 2, 5].

Статті попиту включають:

1. Індивідуальний туризм і подорожі. Ця категорія формально називається "Особисте споживання у галузі туризму" і включає всі особисті витрати, здійснювані резидентами країни на оплати різних послуг (житло, що знімається, транспорт, розваги, продовольство,

фінансові послуги і так далі) і товари (тривалого і короткочасного користування) галузі, якими користуються туристи. Такі витрати можуть мати місце або після поїздки. У поняття "витрати" включається вся сфера туризму – як виїзди за рубіж, так і переміщення усередині країни.

2. Ділові поїздки. Ця категорія формально називається "Проміжне споживання у галузі туризму" або, простіше, в ділових поїздках. До цієї категорії відносяться урядові витрати на товари і послуги (транспорт, житло, продовольство, розваги, і так далі), якими користуються державні службовці під час робочих поїздок.

3. Державні інвестиції (індивідуальні). Ця категорія формально називається "Неринкові (індивідуальні) послуги" і включає витрати (перерахування грошових коштів і допомоги) державними установами на послуги сфери туризму, що надаються іноземцям, – такі, як культурні програми (наприклад, музеї), відпочинок (наприклад, національні парки), митне очищення (наприклад, імміграційний контроль, митна служба) та ін.

4. Експорт від туристів. Ця категорія включає витрати іноземців на товари і послуги в даній країні.

Ці чотири статті утворюють споживання індустрії туризму, тобто загальні витрати у сфері туризму на товари і послуги, що здійснюються іноземцями або від імені іноземців в даній країні.

5. Державні інвестиції (колективні). Ця категорія формально називається "Неринкові (колективні) послуги" і включає витрати (перерахування коштів і допомоги) державними установами на послуги, пов'язані з туризмом і відпочинком, але що не відносяться безпосередньо до окремого іноземця. Ці витрати – такі, як стимулювання туризму, зміст адміністрації аеропортів і служб безпеці, санітарно-гігієнічне обслуговування туристичних місць і курортів та ін. – здійснюються суспільством в цілому.

6. Капіталовкладення. Ця категорія формально називається "Процес формування капіталу" і включає капіталовкладення від прямих постачальників послуг сфери туризму, а також від державних установ, що надають іноземцям матеріальну базу, устаткування і інфраструктуру.

7. Експорт (не туристичний). Ця категорія включає споживчі товари (одяг, електроніку, бензин), що експортуються виключно з метою продажу іноземцям, а також капітальні товари (такі, як літаки або круїзні судна), що експортуються для використання постачальниками послуг в індустрії туризму.

Ці три статті утворюють попит на туризм і подорожі – показник активності туристичної галузі в національній економіці.

У Великобританії на 2009 рік структура попиту на туристичні послуги виглядала таким чином (таб. 1):

Таблиця 1

Структура попиту на туристичні послуги
в Великобританії (млрд. дол.) [4, 5]

Статті попиту	2004 р.	2006 р.	2008 р.
Індивідуальний туризм і подорожі	172,8	197,3	205,0
Ділові поїздки	35,2	41,7	45,9
Державні інвестиції (індивідуальні)	8,0	8,9	9,9
Експорт від туристів	37,2	42,9	42,2
Споживання індустрії туризму	**253,2**	**290,7**	**309,6**
Державні інвестиції (колективні)	4,9	5,5	6,2
Капіталовкладення	35,3	37,0	40,0
Експорт (не туристичний)	17,4	31,8	32,3
Попит на туризм і подорожі	**310,8**	**365,1**	**388,1**

Статті пропозиції включають:

1. Індустрія туризму у ВВП (прямі витрати). Це прямий валовий внутрішній продукт (також званий "додана вартість") і зайнятість, пов'язані із споживанням в секторі туризму. Цей показник – однозначно визначуваний внесок в галузь туризму з боку пропозиції, який можна порівняти з еквівалентними внесками інших галузей економіки у ВВП і зайнятість. Організації в цій категорії – це традиційні постачальники послуг у сфері туризму і відпочинку, такі, як авіакомпанії, готелі, компанії по оренді автомобілів і так далі

2. Індустрія туризму у ВВП (непрямі витрати). Це непрямий валовий внутрішній продукт, пов'язаний із споживанням в секторі туризму. Це внесок у вигляді первинних продуктів в економіку даної країни, здійснюваний постачальниками в традиційну галузь туризму. Організації в цій категорії – це компанії-постачальники палива, харчових продуктів, пральні, бухгалтерські фірми і так далі

3. Імпорт індустрії туризму. Вартість товарів, імпортованих організаціями, зайнятими безпосередньо або побічно в секторі туризму.

Ці три статті утворюють загальну пропозицію індустрії туризму.

4. Індустрія туризму, а також зв'язаних галузей економіки у ВВП (прямі і непрямі витрати) – прямий і непрямий валовий внутрішній продукт (також звана "додана вартість") і зайнятість, пов'язані з попитом в секторі туризму. Цей показник – наймасштабніша міра внеску туристичної галузі в національну економіку. Організації в цій категорії – це все вищеописані установи, а також підприємства оброблювальної промисловості, будівельні компанії, уряд і ін., тобто організації, що мають відношення до капітальних вкладень і нетуристичного експорту, плюс державні служби.

5. Імпорт індустрії туризму і зв'язаних галузей (економіки туризму) – вартість товарів, імпортованих організаціями, безпосередньо або побічно зайнятими в секторі туризму.

Ці дві статті утворюють загальну пропозицію економіки туризму.

У Великобританії на 2009 рік структура пропозиції туристичних послуг виглядала таким чином (таб. 2):

Таблиця 2

Структура пропозиції туристичних послуг (млрд. дол.) [4, 5]

	2004 р.	2006 р.	2008 р.
Індустрія туризму у ВВП (прямі витрати)	81,4	92,5	93,8
Індустрія туризму у ВВП (непрямі витрати)	79,4	90,2	91,5
Імпорт індустрії туризму	92,4	108,0	124,3
Загальна пропозиція індустрії туризму	**253,2**	**290,7**	**309,6**
Економіка туризму у ВВП	211,6	243,5	249,6
Імпорт економіки туризму	99,2	121,6	138,5
Загальна пропозиція економіки туризму	**310,8**	**365,1**	**388,1**

Література: *1. Балабанов І.Т., Балабанов А.І. Економіка туризму. – М.: Фінанси і статистика, 2000; 2. Зорін І. Туризм як вид діяльності. – М.: Фінанси і статистика, 2001; 3. Краткие и аналитические справки по странам мира. – http://www.geoport.ru/country; 4. Всесвітня туристська організація об'єднаних націй – http://www.world-tourism.org (офіційний сайт); 5. Unated Kingdom: 2009 Travel & Tourism Economic Impact. – World Travel & Tourism Council. – http://www.wttc.org.*

УДК 332.122:379.84 (477.54)

Лычева А. В.

РЕКРЕАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ПРИГОРОДНОЙ ЗОНЫ ХАРЬКОВА

ХНУ им. В.Н Каразина
Науч. рук.: к.г.н., доц. Байназаров А.М.

Географическое положение. Область расположена на северо-востоке Украины, в лесостепной и степной зонах. Поверхность территории равнинная. Большая часть региона расположена в пределах Приднепровской низменности. На севере и северо-востоке – отроги Среднерусской, на юго-востоке - Донецкой возвышенностей. Главная река – Северский Донец с притоками. Климат – умеренно континентальный. Средняя температура января составляет -7°С, июля – +21°С.

Природно-рекреационный потенциал. 135 территорий и объектов природно-заповедного фонда. Из них государственного значения – два заказника, ботанический сад и зоопарк в Харькове, четыре пар-

ка – памятника садово-паркового искусства. Местного значения – 81 заказник, 39 памятников природы, парк – памятник садово-паркового искусства, шесть заповедных урочищ. Благоприятные климатические условия, живописные ландшафты, источники минеральных вод – рекреационные ресурсы области, на базе которых созданы курорты: Березовские Минеральные Воды и Рай-Еленевка.

Полезные ископаемые: месторождения природного газа, нефти, значительные залежи бурого и каменного угля, железной руды. Распространены залежи строительных материалов осадочного происхождения (песок, глина, мел, известняк), есть источники минеральных вод.

Транспортная сеть. Длина железных дорог – 1521 км, автодорог – 8,3 тыс. км (в т.ч. с твердым покрытием – 6,6 тыс. км). Самые крупные железнодорожные узлы – Харьков, Лозовая. В областном центре есть аэропорт, действует метрополитен.

Экономический потенциал. В структуре промышленного производства региона наибольший удельный вес имеют машиностроение и металлообработка, электроэнергетика, пищевая и топливная промышленность.

Историко-культурный потенциал. В регионе насчитывается 2535 памятников истории, археологии, градостроительства и архитектуры, монументального искусства.

Самые известные туристические объекты: мемориальный комплекс украинского философа-просветителя Г. Сковороды в селе Сковородиновка, памятники архитектуры – Покровский собор (1689 г.); Успенский собор (1771 г.); Екатерининский дворец (XVIII ст.); Художественно-мемориальный музей И.Репина; Преображенский собор (XVII ст.); Николаевская церковь XIX ст. в Изюме и др.

Вокруг города Харькова развита сеть рекреационных объектов, среди которых:

• Замок и парк есаула Ахтырского полка Матвея Шарова возле с. Шаровка Богодуховского района Харьковской области

• Поселок Коропово в Змиевском районе Харьковской области – один из популярнейших курортов Харьковщины. Удивительный по красоте и необычный по своему содержанию уголок живой природы вот уже полсотни лет радует отдыхающих свежим лесным воздухом, чистейшей водой в реке Северский Донец и красивейшими пейзажами. Все это курорт Харьковской области – Коробовы Хутора.

• Недалеко от территории базы отдыха на курорте Коробовы Хутора находятся лесные заповедники “Скрипалевский”, “Мохначский”, “Урочище Борки”, которые являются памятниками природы

• База отдыха “Мрия” недалеко от пос. Старый Салтов расположена в замечательном месте. Сосновый лес, большой песочный пляж, как на лучших курортах.

• Печенеги или Печенежское водохранилище – это чистая вода, жгучее солнце и песчаные пляжи. Отдых на Печенежском водохранилище (Печенеги) всегда был любимым делом молодежи.

• Для любителей и профессионалов рыбалки г. Харькова в области есть много прудов, водохранилищ, где можно порыбачить. Рыбачить можно на крупных реках, в озерах, искусственных прудах и везде где водится рыба. В Харьковской области протекают, такие главные реки: Северский Донец, Уды, Оскол. Самые большие водохранилища Харьковской области: Краснооскольское и Печенежское. Озера Харьковской области: Лиман, Чайка, Светличное, Камышеватое. И это еще не все места, где собираются рыбаки для ловли рыбы.

• Краснокутский дендропарк – это уникальное место Харьковской области. Он основан в 1809 году. Сегодня на территории Краснокутского дендропарка растет более 300 видов экзотических растений, завезенных в Украину со всех уголков планеты.

• совсем недалеко от Харькова находится великолепный водоем – Безлюдовское водохранилище в пгт Безлюдовка.

• курорт Васищево. Перед отдыхающими откроется необыкновенный вид, гора, лес, свежий воздух, все только для отличного отдыха на природе. Васищево – это катание на лыжах, сноубордах, санках, самый вкусный шашлык.

• Река Северский Донец идеально подходит для активного и семейного отдыха.

Литература: *1. Вороной А.И. Путешествие по Харьковщине (памятники истории и культуры). – Х.: Майдан, 2005. – 224 с. 2. Гильборг Р.Г. География родного края. Харьковская область. – Х.: Каравелла, 1999. – 304 с. 3. Кусков А.С. Рекреационная география: Учебно-методический комплекс / А.С. Кусков, В.Л. Голубева, Т.Н. Одинцова. – М.: Флинта: МПСИ, 2005. – 496 с. 4. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів, 1997. – 259 с.*

УДК 338.48.009.12(477)

Малахова Л.В., Подлепина П.А.

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

ХНУ им. В.Н. Каразина

Глобальные изменения в мире, вызванные мировыми кризисными явлениями, политическими и экономическими факторами, активным развитием интеграционных процессов, а также стремительным научно-техническим прогрессом, вызвали необходимость разра-

ботки новых подходов к восприятию социально-экономического развития, как всего мирового содружества, так и отдельных государств. В таких условиях проблемы конкуренции выходят на первый план [4]. По причине высокой степени неопределенности рыночной ситуации, сезонной нестабильности спроса на туристические услуги, нехватки финансовых ресурсов, отсутствия должной ориентации на клиента, несоответствия качества туристического продукта международным стандартам, туристическая отрасль особо остро нуждается в активной разработке стратегии своей конкурентоспособности.

Проблема данного исследования носит актуальный характер в современных условиях, так как для Украины, чтобы предотвратить нерациональное использование национальных ресурсов в процессе структурной перестройки, особенно важным является определение конкурентоспособных отраслей, создание действенного механизма поддержки приоритетных производителей и усовершенствования на этой основе структуры производства.

Конкурентоспособность - это многофакторное понятие, потому существуют немало разных концепций, которые определяют ее сущность. Они были основаны учеными достаточно давно, хотя формально и не имели такого названия. Исследованиями в этой отрасли занимались такие ученые как А. Смит, Д. Риккардо, М.Портер, И. Ансофф, Э. Хекшер, Б.Олин, Йозеф Шумпетер и др.

Прежде всего, необходимо различать конкурентоспособность объекта и субъекта. Конкурентоспособность объекта формируется в процессе деятельности конкретного экономического субъекта хозяйствования, осуществляемой посредством выполнения управленческих, организационных, производственных и сбытовых функций. Способность самого экономического субъекта хозяйствования конкурировать, проявляющаяся в его конкурентном отличии, дающем субъекту наилучшие возможности в сохранении существующих и привлечении новых покупателей и завоевании новых рынков сбыта, характеризует конкурентоспособность субъекта (фирмы). Таким образом, конкурентоспособность как термин нельзя рассматривать вне связи с объектом. Объектами оценки могут быть товары, фирмы, отрасли, регионы и страны. Исходя из объектов конкурентоспособности, различают:

- конкурентоспособность страны;
- конкурентоспособность отрасли (региона);
- конкурентоспособность предприятия;
- конкурентоспособность товара.

Между понятиями конкурентоспособности на различных уровнях существует тесная внутренняя и внешняя зависимость. Конкурентоспособность государства и отрасли в конечном итоге зависят от способности конкретных товаропроизводителей выпускать конкуренто-

способные товары. С увеличением конкурентоспособности на уровне страны, отрасли, региона, организации, улучшаются все интегральные и частные показатели конкурентоспособности товара.

Таким образом, конкурентоспособность объектов каждого нижестоящего уровня является фактором конкурентоспособности объектов всех вышестоящих уровней. В свою очередь, объекты вышестоящих уровней создают условия, обеспечивающие конкурентоспособность объектов на нижних уровнях [3].

Синтетическим показателем, который объединяет конкурентоспособность товара, товаропроизводителя, отраслевую конкурентоспособность и характеризует положение страны на мировом рынке, является показатель конкурентоспособности стран. В самом общем виде конкурентоспособность государства можно определить как способность страны в условиях свободной конкуренции производить товары и услуги, удовлетворяющие требованиям мирового рынка, реализация которых увеличивает благосостояние страны и отдельных ее граждан.

Конкурентное преимущество страны на международном рынке определяет некий набор детерминантов ("национальный ромб" М. Портера). Он включает в себя четыре компонента:

1. Факторные условия, то есть те конкретные факторы, которые нужны для успешной конкуренции в данной отрасли;

2. Условия спроса, т. е., уровень спрос на продукцию или услуги, предлагаемые данной отраслью, на внутреннем рынке ;

3. Родственные и поддерживающие отрасли, т. е. наличие или отсутствие в стране родственных и поддерживающих отраслей, конкурентоспособных на международном рынке;

4. Стратегия фирмы, ее структура и конкуренты, т. е. каковы в стране условия, определяющие процесс создания управления фирм, и каков характер конкуренции на внутреннем рынке [1].

Украина занимает одно из ведущих мест в Европе по уровню обеспеченности природными и антропогенными туристическими рекреационными ресурсами, которые потенциально способные сформировать существенную заинтересованность отечественных и иностранных туристов [2]. Но фактом остается недоиспользование имеющихся возможностей. Всемирный экономический форум составил рейтинг стран по конкурентоспособности в сфере туризма и путешествий в 2008 г. Как и в предыдущем году, Украина заняла в этом рейтинге 77-е место из 133 участников, что является средним показателем для страны со значительным туристско-рекреационным потенциалом. Первые позиции рейтинга заняли западноевропейские государства: Швейцария, Австрия и Германия. В десятку стран-лидеров, по рейтингу Форума, входят также Франция, Канада, Испания, Швеция, США, Австралия и Сингапур. Оценивая украин-

скую туристическую отрасль, международные эксперты выставили наиболее высокие баллы в категории "здоровье и гигиена" (6,4 из 7 возможных), а также "человеческие ресурсы" (5,1 балла); самые низкие показатели – в сегменте культурных и национальных ресурсов, а также развития транспортной инфраструктуры. По состоянию дорог Украина заняла 120-е место, по качеству инфраструктуры аэропортов – 105-е.

Что касается оценок Всемирного экономического форума по категории участия государства в развитии туристической отрасли – Украина заняла 125-ю позицию, а за популяризацию туристической отрасли среди иностранцев – 111-е место [5]. По нашему мнению, индекс туристической конкурентоспособности является важным шагом на пути определения существующих проблем в процессе формирования конкурентоспособности. Во-первых, это неразвитость гостиничного хозяйства и транспортной инфраструктуры. В Украине очень мало гостиничных объектов, где можно одновременно разместить группу из 200-300 человек. Транспортная система не соответствует международным стандартам качества. Также представители турбизнеса проявляют обеспокоенность по вопросам слабой международной рекламно-информационной поддержке национального туристического продукта. Возможной первопричиной такого дисбаланса и неэффективности работы туристической системы Украины является слабое участие государства в развитии туристической отрасли.

Анализ отрасли по системе детерминантов М. Портера демонстрирует несоответствие по всем компонентам "национального ромба": слабое развитие инфраструктуры; явные региональные диспропорции по объемах туристских посещений и, соответственно, доходах (по объему доходов от рекреационной сферы Крым занимает 1 место – 42 %, Карпаты – 22 %, Причерноморье – 17 %, Приазовье 13 %); недостаточный уровень развития внутреннего туризма (по причине несоответствия цены качеству обслуживания тенденция предпочтения гражданами Украины иностранных курортов увеличивается), отсутствие родственных и поддерживающих отраслей, конкурентоспособных на международном рынке и др.

Таким образом, Украина имеет недостаточный уровень конкурентоспособности в сфере туризма и путешествий. Национальная туристическая отрасль нуждается в усовершенствовании и всесторонней государственной поддержке. Только в этом случае, туристическая индустрия Украины создаст конкурентоспособный туристический продукт, способный максимально удовлетворить туристические потребности населения страны и обеспечить комплексное развитие территорий и их социально-экономических интересов при сохранении экологического равновесия и историко-культурной окружающей среды.

Литература: *1. Портер М.Э. Конкуренция. – М.: Издательство Дом "Вильямс", 2001. – 496 с. 2. Свелеба Н.А., Бігус М.М. Актуальні проблеми туристичного бізнесу в умовах динаміних змін ринкового середовища // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.8. – С. 122-126. 3. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. Серия "Высшее образование" – М.: ИНФРА-М, 2000. - 312 с. 4. Швиданенко О.А. Сучасні критерії конкурентоспроможності: ефективність та інноватівність // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №8(26). – С. 145-153. 5. www.weforum.org – официальный сайт World Economic Forum.*

УДК 338.48-6:615.8(477)

Мельник В.В.

РОЗВИТОК САНАТОРНО-КУРОРТНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Волкова І.І.

Україна – одна із держав, в якій вдало поєднуються багаті природні ресурси, що можуть використовуватися для збереження і покращення здоров'я населення.

За загальноприйнятою класифікацією, курорти підрозділяються на бальнеологічні (основний лікувальний фактор – мінеральні води різноманітного фізико-хімічного складу), грязьові (лікувальні грязі - ілові та торфяні), бальнеогрязьові (мінеральні води та лікувальні грязі), кліматичні (клімат), бальнеокліматичні (мінеральні води та клімат) та кліматобальнеогрязьові (клімат, мінеральні води та лікувальні грязі). Завдяки географічному положенню, геологічній будові і гідрогеологічним умовам Україна має всі види курортів.

Основний лікувальній фактор на бальнеологічних курортах – мінеральна вода. Бальнеологічні курорти діляться на чисто бальнеологічні, де мінеральну воду приміняють лише для ванн та інших водних процедур. І бальнеопитну, де мінеральні води використовують не тільки для ванн, але й для пиття.

Майже у всіх областях України є мінеральні води. Найбільш відомими джерелами є Поляна (Закарпатська область), Трускавець (Львівська область) Феодосія (АР Крим) – ці курорти мають міжнародне значення, Голубине, Шаян, Сойми (Закарпатська область), Миргород (Полтавська область), Любень-Великий, Немирів, Моршин (Львівській), Куяльник (Одеська область), Хмільник (Вінницька область) – державне значення; Синяк, Усть-Чорна, Кваси (Закарпатська область), Ворзель, Ірпінь (Київській), та Березівські Мінеральні Води (Харківська область) – місцевого значення. [1, с.168].

Мінеральні води використовуються при лікуванні таких захворювань: порушення обміну речовин, захворювання системи травлення,

запалення в суглобах, алергія, серцево-судинної система, захворювання нирок, атеросклероз, шкіряні захворювання, неврити [1, с.168].

В Україні знаходиться майже 100 грязелікувальних курортів, де основним лікувальним фактором являються лікувальні грязі.

Грязелікування в Україні найбільш розповсюджене в Азово-Чорноморському регіоні (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Донецька та АР Крим). Найбільші грязьові курорти України: Куяльник (Одеська область), Євпаторія, Саки (АР Крим), Бердянськ (Запорізька область) – мають статус міжнародного значення, Славкурорт (Донецька область), Гопри (Херсонська область), Кирилівка (Запорізька обл.) – курорти державного значення [5, с.8].

Використовуються в лікуванні: опорно-рухової системи, нервової системи, захворювань шкіри, різноманітних видів алергії.

Всі лікувальні грязі мають виражену терапевтичну дію і застосовуються у вигляді різних лікувальних процедур – аплікацій (загальних і місцевих), грязерозчинних ванн, суспензій, використовуються у поєднанні з фізичними процедурами (гальваногрязь, електрофорез грязьового розчину), а також у вигляді різних грязьових препаратів.

Кліматотерапія як одна із основних лікувальних методик використовується на курортах Криму (Ялта, Алушта, Судак та ін.), Одесі (Аркадія, Фонтанна) та Карпат (як Прикарпаття, так і Закарпаття).

В кліматотерапію включається застосування спеціальних кліматотерапевтичних процедур: повітряних і сонячних ванн, сну на повітрі, таласотерапії (сон на березі моря, морські купання), при яких досягається максимальний вплив кліматичних факторів на хворих.

Лікувальні напрямки: органи дихання, серцево-судинна система, нервова система, ЛОР захворювання.

Лікувальна дія клімату може використовуватися для профілактики і лікування захворювань в будь-яких кліматичних районах. Лікування кліматом складається з впливу особливостей кліматичних умов місцевості і спеціальних кліматопроцедур. До спеціальних методів кліматотерапії належать: аеротерапія, геліотерапія, таласотерапія.

Одним з видів кліматолікування є спелеотерапія, яка діє на хворих мікрокліматом соляних шахт, особливістю яких є вміст високодисперсних аерозолів хлориду натрію, постійна температура повітря, відсутність у повітрі шкідливих домішок і мікроорганізмів, мала швидкість руху повітря, певне співвідношення вмісту газів, вологості, атмосферного тиску, відсутність шуму. Спелеотерапія в умовах мікроклімату соляних шахт полягає в систематичному дозуванні протягом перебування в них хворих. Специфічні властивості мікроклімату соляних шахт визначили їх застосування для лікуван-

ня хронічних не специфічних захворювань легень і перш за все бронхіальної астми (с. Солотвино Закарпатської області та Соледар Донецької області).

Санаторно-курортна галузь включає лікуванні та оздоровчі заклади. До лікувальних відносяться санаторії, санаторії-профілакторії, пансіони з лікуванням та інші лікувальні установи. До оздоровчих закладів відносяться на сам перед пансіонати, бази відпочинку, дитячі оздоровчі лагеря та ін.

За даними Державної служби туризму і курортів України кількість санаторно-курортних закладів тривалого та 1-2 денного перебування сягає – 3 164 одиниць; максимальна кількість підприємств зосереджена в Криму – 565 одиниць, Одеській області – 392 одиниці, Донецькій – 377 одиниць, Херсонській – 229 одиниць, Запорізькій – 195 одиниць; загальна місткість санаторно-курортних закладів – 482 167 місць; кількість оздоровлених в санаторно-курортних закладах сягає – 3 241 348 осіб. Серед регіонів виділяється п'ятірка лідерів, а саме: Кримська - 28,87%, Одеська – 8,99%, Донецька – 8,78%, Львівська – 8,02%, Херсонська – 6,33%. Найменьший показник оздоровлення в таких регіонах як Черкаська – 0,01%, Чернівецька – 0,10%, Сумська – 0,50%, Кіровоградська – 0,58% [6].

Таким чином з графіка видно, що існує пряма залежність між часткою оздоровлених які припадають на області України та розподіленою кількістю санаторно-курортних закладів в них.

На сьогодення існують такі проблеми розвитку санаторно-курортної галузі які зумовлені: відсутністю досконалого економічного механізму її діяльності; незабезпеченням комплексного розвитку курортних територій; зношеністю основних фондів; практичною відсутністю інвестицій; неефективним маркетингом; низьким рівнем менеджменту; неналежним обслуговуванням у санаторно-курортних закладах [2, с.23].

Реалізація державної політики у сфері діяльності курортів повинна стати одним з пріоритетних напрямів національної соціальної політики та економіки, одним із важливих і ефективних заходів організації відпочинку, профілактики, запобігання і зниження захворюваності та рівня інвалідності, зміцнення здоров'я населення всіх вікових груп, насамперед дітей та жінок репродуктивного віку.

Реформування санаторно-курортної галузі повинне базуватися, з одного боку, на удосконаленні фінансово-економічних механізмів відтворення курортно-рекреаційного потенціалу, створенні доступного та ефективного ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг для максимального задоволення потреб населення, з іншого – на проведенні роздержавлення та приватизації санаторно-курортних закладів, заохочення конкуренції та оптимізації управління цими закладами.

Література: *1. Бабов К.Д. Современное состояние и перспективы использования минеральных вод Украины /Проблеми мінеральних вод (Збірник наукових праць), 2005. – 458 с.; 2. Гнатів О.К. Проблеми розвитку вітчизняного туризму // Економіка України, №5, 2005. – с. 23-25; 3. Квартальнов В.А. Туризм: теория и практика. – Москва: Финансы и статистика, 2004. – 157 с. 4. Степанов Е.В. Основы курортологии: Учебное пособие. – Харьков: ХНАГХ, 2006. –с. 326. 5. Шалковский И.Г., Голуб Т.Д., Жарнилова Л.Т. Профсоюзные здравницы Украины. – К.: Здоров'я, 1987. – 336 с. 6. www.tourism.go.ua [Державна служба туризму і курортів України].*

УДК 338.48

Мен Янь

НАДАННЯ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ ЯК НАПРЯМОК УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

ХНУ ім. В. Н. Каразіна
Наук. кер.: к. і. н, доц. А. Ю. Парфіненко

Сучасний стан господарювання вітчизняних підприємств готельного господарства характеризується нестійкими тенденціями розвитку, що здебільшого зумовлено сезонними коливаннями попиту і неможливістю створення запасів специфічного продукту – готельної послуги, зростанням цін на послуги та недостатнім рівнем якості обслуговування при невисокій еластичності попиту за ціною, організаційним консерватизмом процесу управління.

Ситуація також ускладнюється нестабільністю зовнішнього середовища, неузгодженістю процесів, які відбуваються всередині підприємств, неадекватному ринковим вимогам управлінню господарською діяльністю [3, с. 34]. Для удосконалення функціонування підприємств готельного господарства виникає необхідність наукового обґрунтування можливих шляхів їхнього розвитку, які б кореспондувалися із передовим світовим досвідом та вдалою практикою вітчизняних підприємств-лідерів.

Сучасному менеджменту відомо чимало напрямків вдосконалення маркетингової політики готельних підприємств. Наприклад, спеціалізація пропозиції на наданні послуг високої якості; сегментація ринку і спеціалізація готелів на невеликих сегментах; пошук незаповнених ринкових ніш; відповідність усіх сфер діяльності готелів певній обраній концепції тощо. На тлі стрімкої інтеграції готельного і туристичного обслуговування, особливого значення набуває проблема розширення асортименту додаткових готельних послуг [4].

Різні аспекти функціонування та розвитку готельних підприємств розглядаються у багатьох наукових і навчальних працях

вітчизняних і зарубіжних авторів: В.А. Азара, Р.А. Браймера, О.П. Дуровича, М.І. Кабушкіна, В.І. Карсекіна, В.О. Квартальнова, Н.М. Кузнєцової, Г.А. Папіряна, Т.І. Ткаченко, Д. Уокера, О.Д. Чудновського та ін. Водночас, чимало принципово важливих питань, пов'язаних із менеджментом готельних підприємств залишаються вивченими недостатньо. Передовсім це проблеми обґрунтування вибору конкретних маркетингових стратегій, розробки адекватних моделей ринкової поведінки, визначення детермінантів, пріоритетних напрямків та завдань розвитку готельного господарства за умов динамічного ринкового середовища.

Дослідження специфіки надання послуг на підприємствах розміщення засвідчує, що готельна послуга має свої особливості, які відповідають, в цілому, загальним тенденціям надання послуг в умовах постіндустріальної економіки.

Готельний сервіс означає систему заходів, яка забезпечує високий рівень комфортності і задоволення найрізноманітніших побутових, господарських, культурних запитів клієнтів, ввічливе обслуговування тощо. Одним з найперспективніших напрямів маркетингової політики підприємств гостинності є створення для споживачів найвищого рівня сервісу, що значною мірою досягається за рахунок надання додаткових послуг. Надання готелями додаткових послуг спрямоване на комплексне задоволення максимальної кількості потреб клієнтів [5, с. 145].

Здебільшого надання додаткових послуг здійснюється у напрямках забезпечення розважальних, спортивно-оздоровчих, торговельних, окремих спеціалізованих послуг і може залежати від класифікації підприємств розміщення (будь-то готель класу люкс, економ класу або ж готель-курорт). Так чи інакше, але у кожному випадку додаткові послуги розглядаються власниками готелів як важливе джерело доходів, засіб продовження туристичного сезону, створення і зміцнення власної неповторної торговельної марки.

З'ясування сутності та специфіки екскурсійних послуг дозволяє стверджувати про неабияку перспективність надання індивідуалізованих екскурсій окремими готельними підприємствами.

Передусім це пов'язано із загальної інтеграцією готельного і туристичного обслуговування, що розглядається нині як один з найважливіших напрямків розвитку окремих готельних комплексів. Водночас, сама екскурсія є послугою суто інтелектуального характеру і містить просвітницький та духовний зміст. Отже, якщо такого роду пропозиція буде розрахована на визначений контингент постояльців окремого готелю, то вона стане не тільки механізмом урізноманітнення дозвілля людей і покращення сервісу, а й важливим іміджевим проектом та джерелом отримання додаткових прибутків.

Розглядаючи проблематику надання додаткових послуг в готельному господарстві (передусім екскурсійних), в першу чергу потрібно з'ясувати чинники, що вливають на формування додаткових послуг, визначити їхню залежність від типу туриста, компетентності та ініціативності менеджерів, матеріально-технічних можливостей готельного підприємства, сприятливості природних та історичних умов навколишнього середовища, рівня професіоналізму тих, хто надає послуги, а також регламентації екскурсійної діяльності нормативно-правовими і законодавчими документами.

Для визначення нових можливостей і ефективності додаткових екскурсійних послуг в готелі варто скористатися алгоритмом дослідження, запропонованим львівським дослідником Т. І. Божук [2, с. 409-410], в межах якого можна виокремити п'ять наступних етапів.

I. Де запроваджувати додаткові екскурсійні послуги?

Для цього потрібно вивчити сучасний стан туристично-екскурсійної діяльності на території дослідження і проаналізувати за окремими сегментами: культурно-історичний, культурно-подієвий, культурно-релігійний, культурно-археологічний, культурно-етнографічний, культурно-етнічний, культурно-антропологічний, культурно-екологічний.

II. На кого розраховані екскурсійні послуги?

Аргументуємо тип споживача, тобто, розглядаємо специфіку надання послуг для туристів, в залежності від ступеню їхньої активності у вільний час; стиля життя (поведінки, соціального стану); соціально-психологічних особливостей і т. п.

III. Хто забезпечує надання послуг?

Визначаємо ті організації або заклади, які надають екскурсійні послуги.

IV. Яким чином будуть надаватися екскурсійні послуги?

Обираємо стратегію реалізації екскурсійних послуг (через туроператорів, окремі фірми або туристично-інформаційні центри).

V. Що регламентує надання екскурсійних послуг?

Вивчаємо нормативно-правову і законодавчу базу стосовно надання додаткових екскурсійних послуг.

В сучасних умовах якісно організовані екскурсійні послуги є одним з найважливіших критеріїв усього готельного обслуговування і нормального функціонування готельного підприємства.

Література: *1. Бабарицька В. К., Короткова А. Я., Малиновська О. Ю. Екскурсознавство і музеєзнавство: Навчальний посібник / Бабарицька В. К., Короткова А. Я., Малиновська О. Ю. – К.: Альтерпрес, 2007. – 464 с. 2. Божук Т. І. Інноваційні підходи до організації анімації в рекреаційно-туристичній діяльності / Божук Т. І. // Вісник національного універ-*

ситету "Львівська політехніка". – Серія: Проблеми економіки та управління. – №628. – С. 406-411. 3. Іванова Л. Дослідження сучасного стану ринку готельних послуг /Л. Іванова // Маркетинг в Україні. – 2008. – № 1. – С. 33-44. 4. Мельник О. П. Індустрія дозвілля в готельному господарстві / Мельник О. П. // Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля: Міжнародна науково-практична конференція (Київський національний університет культури і мистецтв, 4-6 червня 2004 р.). – [Електрон. ресур]. http://www.knukim.edu.ua/conferences_2004_proceedings_melnik.htm. 5. Ткаченко Т.І. Управління якістю готельних послуг: Монографія. Т. 1. / Т.І. Ткаченко, С.В. Мельниченко, М.В. Новак – К.: КНТЕУ, 2006. – 233 с.

УДК 338.48:339.9

Михайличенко Ю.В.

ПРОЯВЛЕНИЕ ТЕНДЕНЦИЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЕ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: преп. Подлепина П.А.

Современной тенденцией развития мирового хозяйства выступает глобализация, под влиянием которой формируется глобальная экономика. Глобализация – процесс всемирной экономической, политической и культурной интеграции и унификации. Влияние глобализационных процессов носит всепоглощающий и всеохватывающий характер. Глобализация выступает объективным процессом, носит системный характер, то есть охватывает все сферы жизни общества, в результате чего все элементы мировой экономики становятся более взаимозависимыми.

Основой глобализации является процесс интернационализации мирового хозяйства. Особенно интенсивно этот процесс развернулся с середины 60-х гг. XX века. Интернационализация ведет к развитию международного экономического сотрудничества, его углублению и интенсификации. Главным показателем этого процесса является усиление экономического обмена между государствами, опирающегося на растущее международное разделение труда [2].

Туристическая сфера, как и любая другая сфера экономической активности, переживает существенные трансформации под действием процессов глобализации. Прежде всего, глобализационные процессы нашли широкое распространение в странах с развитым рынком туристических услуг, где доминирует крупный капитал в туристическом бизнесе. Это находит свое проявление в объединении, диверсификации и интернационализации бизнес-процессов в туристической сфер.

Характерной особенностью процесса глобализации в туристской отрасли является так же применение новейших информационных и телекоммуникационных технологий, которые способствуют повышению эффективности и совершенствованию работы компаний, улучшению обслуживания клиентов, ускорению всех оперативных процедур, созданию новых маркетинговых методик и распределительных каналов [8].

В туристском бизнесе активно используются возможности Интернета, развивается торговля услугами в on-line режиме. Информационная революция содействовала расширению туристических связей. Благодаря возможностям глобальной информационной сети Internet туристический продукт распространяется намного быстрее, а некоторые звенья цепи сбыта теряют свою актуальность. Так, через Интернет получают около 68,2% информации о путешествиях (виды отдыха, дестинации, цены, картографические материалы и др.), осуществляется бронирование отдельных туристических услуг. Следует подчеркнуть, что глобальные дистрибьюторские системы, такие как "Galile", "Amadeus" и др., стали играть ключевую роль в туристической индустрии в результате расширения их использования в качестве каналов распределения мест на транспорте и в отелях и инструментов маркетинга турпродукта [7].

Кроме того, важной чертой глобализации является интернационализация деловой активности. Причиной интернационализации туристического бизнеса является особенности турпродукта. Производитель для достижения максимума прибыли стремится распространить свое влияние на другие сферы туризма. Так, авиакомпании могут объединяться с туроператорами и гостиничным сектором. Инициатива часто исходит от фирм, базирующихся в странах-генераторах туристических потоков, которые получают конкурентные преимущества благодаря изучению туристского спроса и тенденций развития на туристском рынке.

В глобальных интеграционных процессах активную роль играют транснациональные корпорации. К их образованию приводят процессы концентрации производства и централизации капитала. Компания имеет транснациональный характер в случае:

- обладания разветвленной сети зарубежных филиалов и дочерних предприятий;
- объемы деятельности выходят за рамки государственных границ и распространяются на страны по всему миру;
- доля доходов и прибыли от зарубежной деятельности относительно общих доходов и прибыли очень высока.

Ярким примером создания ТНК в туристическом бизнесе являются интегрированные гостиничные цепи. Большинство крупнейших гостиничных цепей имеют штаб-квартиры в США, хотя год от

года возрастает роль и других стран в управлении гостиничным бизнесом. К числу наиболее известных гостиничных цепей, управляемых из США, относятся Hospitality Franchise System, Holiday Inn Worldwide, Best Western International, Marriott Hotel, ITT Sheraton. Среди других стран, имеющих штаб-квартиры гостиничных цепей, можно отметить Францию (Accor, Club Mediterranee), Великобританию (Forte Hotels, Hilton International), Германию (Robinson Club GmbH), Испанию (Grupo Sol Melia) [1].

Однако в процессе глобализации туристской деятельности появляются и серьезные проблемы. Чрезмерная стандартизация характеристик потребления и моделей предложения услуг в целом ряде стран оказывает отрицательное влияние на местную культуру. Поэтому тенденциям к интернационализации и глобализации противостоят тенденции сохранения уникальности и национальной самобытности [4]. Процессы глобализации сопровождаются резким обострением конкурентной борьбы, ростом числа слияний и поглощений туристских компаний. В сферу туризма внедряются промышленные компании, банки, ассоциации и объединения. Многие участники рынка сокращают деятельность в традиционных для себя областях и сосредотачивают усилия в сфере туризма и путешествий, считающейся более прибыльной [6].

Таким образом, можно вести длительную научную дискуссию по вопросам позитивного и негативного влияния процессов глобализации на современный туризм, но фактом остается объективность и реальность обозначенной тенденции. Поэтому для адаптации туристической отрасли к современным условиям хозяйствования крайне важным является разработка стратегических программ инновационного развития конкурентоспособных составляющих туристической индустрии, что даст возможность в полной мере использовать позитивные стороны процесса глобализации

Литература: *1. Александрова А.Ю. Международный туризм: Учебник для вузов. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 464 с. 2. Данильчук В.Ф. Мировой рынок услуг турбизнеса. – Донецк: ДИТБ, 2000. – 146 с. 3. Дюмулен И. И. Международная торговля услугами. – М., 2003. – С. 19. 4. Иванова Н. И. Национальные инновационные системы / Н. И. Иванова. – М.: Наука, 2002. 5. Квартальнов В.А. Туризм / Квартальнов В.А.: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 320 с. 6. Левашов В. К. Глобализация и социальная безопасность // Социс. 2002. №3. 7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм та сфера послуг: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 661с. 8. Харрис Г., Кац К.М. Стимулирование международного туризма в XXI веке. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 216 с. 9. www.world-tourism.org – Официальный сайт ВТО.*

УДК 339.9

Непомнящий Р.А., Прав Р.Ю.

ТУРИЗМ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.г.н., проф. Казакова Н.А

Актуальність обраної теми полягає що для останнього десятиріччя української економіки неухильне падіння обсягів суспільного виробництва, зростання як офіційного, так і прихованого безробіття, різке зниження рівня життя основної маси населення, яскраво виражена структурна незбалансованість його споживчого попиту, проблема поповнення місцевих бюджетів супроводжуються посиленням соціальної напруги, зростанням психоемоційного навантаження на населення, техногенного та антропогенного тиску на довкілля. Звідси актуальними постають пошуки нетрадиційних шляхів виходу із кризової ситуації, розробка оптимальних способів та засобів розв'язання соціально-економічних проблем. Наприклад, туризм у цьому плані може стати вирішаючи фактором.

Україна має значні можливості для динамічного розвитку туристичної та рекреаційної індустрії, розширення співробітництва у цій сфері. Але, на жаль, на сьогоднішній день в Україні туристична індустрія перебуває в стадії свого становлення як самостійний сектор економіки і працює лише на третину. В даній роботі проводиться аналіз стану та розвитку туризму в Україні, наведені деякі статистичні дані, виходячи із яких можна зазначити, який саме вплив чинить туризм на економічне зростання нашої країни і чи варто приділяти йому так багато уваги, чи справді туризм являється пріоритетним для нашої економіки. При цьому велику роль відіграє, яку підтримку цій галузі надає держава та яку проводить політику.

Проте питання вивчення впливу туристичної діяльності на економіку України ще не знайшли достатнього відображення в літературі. В Україні ще не розраховані основні показники економічної ефективності туристичної галузі через недостатню статистичну базу даних. Недостатньо вивчено формування раціонального механізму реалізації провідних напрямів розвитку сфери туристичного бізнесу в Україні та інноваційні фактори розвитку туристичної діяльності.

Індустрія туризму – одна із найбільш прибуткових і найбільш динамічніших галузей економіки, яка може стати пріоритетним фактором економічного розвитку та покращення соціально-економічного становища країни та добробуту її населення.

Але туризм має як негативні, так і позитивні фактори, що впливають на економіку певної країни. Розвиток туризму надає країні наступні переваги:

• збільшення грошового потоку, у тому числі приток іноземних інвестицій, а отже, і ріст доходів населення;

• ріст ВВП;

• поповнення бюджету через збільшення податкових зборів приймаючого регіону та інших надходжень;

• створення нових робочих місць тобто збільшення зайнятості населення;

• залучення капіталу, у тому числі й іноземного;

• ефект мультиплікатора - розвиваючи сферу туризму, країна поступово розвиває й інші галузі;

• розвиток інфраструктури;

• реформування структури відпочинку, яка може бути використана як туристами, так і місцевим населенням;

• підвищення якості життя місцевого населення внаслідок демонстраційного ефекту.

До негативних аспектів, пов'язаних з розвитком міжнародного туризму, можна віднести наступне:

• ріст цін на місцеві товари та послуги, на земельні та інші природні ресурси та нерухомість;

• відплив грошей за кордон за наявності туристського імпорту;

• можливість обмеження розвитку інших галузей;

• сезонний характер туризму.

Стосовно соціально-культурного значення туризму, то він забезпечує сумісний розвиток туризму поряд із культурою та цінностями місцевого населення. Туризм підвищує якість життя населення, трансформацію інвестицій в туристську індустрію, в інвестиції, спрямовані на розвиток людини, забезпечує позитивний гуманітарно-виховальний вплив, розширює комунікаційні можливості – знайомство з іншими культурами, традиціями і т. п. Туризм також забезпечує місцеве населення робочими місцями, що підвищує зайнятість населення.

Серед негативних соціальних ефектів: внесення у країну перебування чужих звичок, нравів, психології, погіршення криміногенної обстановки і т.д.

Туризм в Україні поступово починає набувати пріоритетного значення для економіки країни, як галузь, що може стати суттєвим джерелом поповнення державного бюджету та національного доходу, тим паче, що всі необхідні умови для становлення туризму як самостійного сектора економіки Україна вже має. І це пов'язано, насамперед, з вигідним географічним розташуванням країни, її ресурсно-рекреаційним та історико-архітектурним потенціалом.

Розвиток туристичної діяльності в Україні, починаючи з 2000 року, характеризується позитивною та сталою динамікою, про що свідчать статистичні дані (динаміка виїзного, внутрішнього та в'їз-

ного туризму, обсяги туристського споживання, кількість зайнятих у туристичній сфері, кількість зареєстрованих туристичних об'єктів тощо).

Вже сьогодні Україна - країна, яка має активне туристське сальдо платіжного балансу та немалі доходи від туристичної діяльності, про що свідчать наведені у розділі розрахунки виробничого ефекту, ефекту нівелювання платіжного балансу, ефекту зайнятості та ефекту доходу. Але беручи до уваги той факт, що майже половина нашої економіки тонізована, ми можемо лише уявити реальні прибутки, які могла б отримувати наша країна від туризму.

Однак рівень реалізації цього потенціалу далеко від бажаного, що було підтверджено результатами дослідження стану туризму та готельного бізнесу в Україні. Основні проблеми розвитку ринку готельної індустрії такі:

• функціонування та регулювання сучасної туристичної інфраструктури в Україні не в повній мірі відповідає вимогам ринкової економіки. Це, зокрема, проявляється в законодавчому не регулюванні деяких питань щодо власності об'єктів туристичної індустрії взагалі та земле відводу під них зокрема;

• низька якість туристичних послуг, що надаються суб'єктами туристичного бізнесу в Україні споживачам, не виокремлення в туристичному продуктові його ексклюзивної складової;

• низький рівень припливу інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури як з боку держави, так і приватного сектору вітчизняної економіки. Це перешкоджається неможливістю приватизації санаторно-курортних закладів та їх незадовільний фінансово-економічний стан, відсутність в України іміджу держави, привабливої для туристів. Необхідна структурна перебудова і розробка нових пріоритетів.

• відсутність комплексного рекламно-інформаційного забезпечення туризму;

• низький рівень розвитку та якості послуг мережі громадського харчування, комунальної інфраструктури, роздрібної торгівлі, розважальних закладів, телекомунікацій на території курортів;

• деградація вітчизняного готельного господарства із-за відсутності інвестицій та надмірного оподаткування готелів;

• неефективна туристична державна політика в Україні та недостатнє усвідомлення економічної ефективності туристичної галузі, що не виносить її на позиції пріоритетної галузі розвитку.

Розвиток туризму в Україні сьогодні знаходиться на етапі, коли необхідно активізувати дослідження традиційних і нових сегментів ринку, попиту споживачів (в ході дослідження виявлено, що попит на туристичну продукцію залежить від рівня доходів населення країни), інформаційних технологій та управлінських методик. Ефектив-

не функціонування цієї сфери потребує точних статистичних даних, глибоких досліджень, якісного менеджменту на основі принципів стійкого розвитку. Зростання показників розвитку туризму значною мірою залежить від стану безпеки та захисту туристів. Також треба здійснювати подальше спрощення адміністративних та податкових обмежень у сфері туризму. За такого підходу розвиток туризму стимулює розвиток багатьох галузей, безпосередньо з ним пов'язаних. У результаті, крім прямої економічної вигоди і соціальних зрушень, українські регіони стануть привабливими для інвесторів, у тому числі іноземних. Саме тому, на нашу думку, туризм повинен поступово зайняти вагоме місце в економічній структурі України.

Література: *І. Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. І. Основи туристичного бізнесу. Навч. посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2008. – 272 с. 2. Морозов В. А. Взаимодействие туризма со смежными отраслями национальной экономики. – М.: ТЕИС, 2008. – 98 с. 3. Соболева Е. А. Статистика туризма: Статистические наблюдения. Учебн. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 160 с. 4. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії. Навч. посібник. – К.: Атіка, 2006. – 264 с.*

УДК 338.48:33.05-043.86

Панасенко В.А., Подлепина П.А.

КОНЦЕПЦИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КАК ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА

ХНУ имени В.Н. Каразина

Переход экономики Украины к рыночным отношениям характеризуется некоторыми качественными сдвигами, которые обусловили сложные структурные изменения во всех отраслях хозяйства. Эти изменения находят отображение в экономическом механизме ведения хозяйства, который характеризуется отсутствием концептуального виденья взаимодействия экономики и экологии [6]. Проблемы взаимоотношения человека и природы возникли перед обществом давно. Но более остро они проявились в XX ст. в условиях быстрых темпов экономического роста, расслоения общества на богатую и бедную части, демографического взрыва, технологических инноваций и др.

Туризм как массовое явление способен поднять экономику отдельных регионов и стран на достаточно высокий международный уровень, но при избыточной нагрузке на экосистему, может стать причиной ряда негативных экологических, экономических и социальных последствий [1]. Таким образом, неосмотрительное вмеша-

тельство в природные процессы могут обернуться огромным кризисом. Поэтому, на современном этапе развития производительных сил крайне необходимо разрабатывать и вводить в действие усовершенствованную парадигму природопользования.

В результате научных поисков и дискуссий была сформулирована концепция устойчивого развития общества. Устойчивое развитие предполагает увязать в одной системе экономический рост, научно-технический прогресс, охрану окружающей среды и рациональное использование природных ресурсов [2].

Рассмотрение туристической сферы в ракурсе этой концепции особо актуально, так как природно-ресурсный потенциал и состояние природной среды в целом выступают важнейшими факторами успешного развития туристического бизнеса и эффективного удовлетворения потребностей туристов. Более того, усилия по внедрению принципов устойчивого развития должны свести к минимуму негативные экологические последствия туризма. Эта задача приобретает особую актуальность в свете популяризации путешествий (по оценкам ВТО в 2010 году число туристов составит 937 млн. чел.), экстенсивного пути развития отрасли, актуализации процесса геоторизации, и, как следствие, возрастания нагрузки на окружающую среду. Туристический бизнес должен быть полезным окружающей среде и, в то же время, быть приоритетным направлением эколого-экономического развития региона.

Адекватным ответом происходящим изменениям приоритетов в системе "удовлетворение потребностей–экономическая выгода–экосистема" является развитие природоориентированных видов туризма, к которым можно отнести:

- мягкий (Sanfter Tourismus – нем., Soft Tourism – англ.);
- горный, природный, девственно-природный (Mountain, Nature or Wilderness Tourism);
- зеленый, приключенческий, сельский (Green, Adventure, Agro-Tourism);
- экологический или экотуризм (Ecological or Ecotourism) [3].

Особо активно развивается экотуризм: для потребностей экологического туризма ежегодно производится товаров и услуг на сумму 55 млрд. дол., ежегодный прирост экотуризма достигает 30 %.

Главной движущей силой бурного развития экотуризма является быстро растущий спрос на отдых на природе, который определяется увеличением несоответствия среды обитания современного человека его физиологическим и психологическим потребностям. Удовлетворение этого спроса и, следовательно, успех развития экотуризма, как никакой другой отрасли, зависит от качества окружающей среды, поскольку туристами ценится именно ее первозданность. В случае экотуризма психическое и физическое восстановление, как

внешний эффект, включает разрядку напряжения, возникающего в индустриальной среде. Активный отдых, общение с природой значительно повышают жизне- и работоспособность человека. Экотуристы наиболее тесно контактируют с местной культурой. В случае грамотного развития экотуризма это приводит к осознанию великого разнообразия культур планеты, пониманию их хрупкости и уважению традиций [5].

Экономическая роль экотуризма обусловлена одним из его ведущих принципов, в соответствии с которым основная часть доходов от развития экологически ориентированных форм туризма питает местную экономику, направляется в муниципальные бюджеты, используется на нужды местного населения [3].

Таким образом, можно утверждать, что экологический туризм – это проявление концепции устойчивого развития в туристической сфере, где обе его характеристики определяются объективными причинами: природная ориентация – особенностями туристского спроса, а устойчивость – экономической выгодой поддержания качества окружающей среды.

Но, несмотря на возрастающую популярность, доля экотуризма на мировом туристическом рынке, по оценкам ЮНВТО, составляет пока 7-10% [7]. В значительной мере такая ситуация может объясняться отсутствием в сознании потребителей туристических услуг целостного понимая этого вида туризма, и, как следствие, ассоциации его с первобытными, слабо организованными, "спартанскими" формами.

Еще одним внедрением принципов устойчивого развития в туризме можно считать путешествия в национальные парки, которые представляют собой единственный вид охраняемых природных территорий, совмещающих в себе природоохранные и рекреационные функции. Таким образом, развитие туризма в этом направлении решает задачи сохранения окружающей среды и социально-экономического развития территорий.

Проблема влияния туризма на окружающую среду остается очень важной и нуждается в регулировании, поддержке и надлежащем контроле со стороны государства.

В Украине этот вопрос регламентируется рядом нормативно-правовых актов, среди которых можно выделить Закон Украины "О туризме" от 18.11.2003 года, "Об охране окружающей природной среды" от 25.06.1991 года, "О местном самоуправлении в Украине" от 9.04.1999 года. Государственной программой развития туризма в Украине до 2010 года. предусмотрено внедрение в практику эффективных организационно экономических мероприятий усовершенствования управления туристической сферой, которые призванные способствовать социально-экономическому прогрессу стра-

ны, гарантировать ее экологическую безопасность. Но отсутствие целостной системы контроля за деятельностью субъектов различных направлений туристической отрасли, низкие темпы роста объемов инвестиций в развитие материальной базы туризма, несоответствие предоставляемых услуг международным стандартам качества свидетельствуют о недостаточной государственной поддержке и отсутствии механизмов комплексного подхода к управлению национальным туристическим продуктом на внутреннем и международном рынках туристических услуг [4].

Подытоживая вышеуказанное, можно сделать вывод о необходимости использования сценария устойчивого развития в туристической сфере. Туризм сможет в полной мере продуцировать свой положительный эффект на национальные и региональные экономические системы только в случае изменения своих ценностей на основе экологической направленности.

Литература: *1. Балджи М.Д. Туристичний бізнес як складова еколого-економічного розвитку регіону // Науковий вісник Національний лісотехнічний університет України. – 200. – Вип. 15.7. – С. 300-306. 2. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: учеб. пособие. – М.: ЮНИТИ–ДАНА, 2008. – 463 с. 3. География туризма: учебник / под ред. А.Ю. Александровой. – М.:КНОРУС, 2008. – 592 с. 4. Кубай Д. Екологічні аспекти сучасного розвитку туризму // Вісник львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 24. – С. 142-146. 5. Петрасов И. Концепция устойчивого развития применительно к мировому туризму. – [Электронный ресурс]. –Режим доступа: http://www.tourlib.net/. 6. Семенов В.Ф. Екологізація економіки регіону. – Одеса: Оптимум, 2003. – 238 с. 7. www.world-tourism.org – інформаційний розділ Всесвітньої туристичної організації.*

УДК 338.48 (063)

Перепелиця А.С.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО СЕРВІСУ І ТУРИЗМУ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Інформаційним забезпеченням є сукупність інформаційної бази наочної області і засобів і методів її обробки. Створення інформаційної бази в області соціально-культурного сервісу і туризму є одній із складних проблем. Перш за все встають питання проектування інформаційної бази, які є визначальною умовою успішної роботи всієї системи в майбутньому. Не менш трудомістким завданням є наповнення інформаційної бази конкретними даними [1] .

Сучасна індустрія туризму за останні роки зазнала вельми істотні зміни у зв'язку з впровадженням нових комп'ютерних технологій. Успішне функціонування будь-якої фірми на ринку туристського бізнесу практично немислимо без використання сучасних інформаційних технологій. Специфіка технології розробки і реалізації турпродукта вимагає таких систем, які в найкоротші терміни надавали б зведення про доступність транспортних засобів і можливостях розміщення туристів, забезпечували б швидке резервування і бронювання місць, а також автоматизацію вирішення допоміжних завдань при наданні туристських послуг. Це досяжно за умови широкого використання в туризмі сучасних комп'ютерних технологій обробки і передачі інформації [3] .

Індустрія туризму настільки багатолика і багатогранна, що вимагає вживання найрізноманітніших інформаційних технологій, починаючи від розробки спеціалізованих програмних засобів, що забезпечують автоматизацію роботи окремої туристської фірми або готелю, до використання глобальних комп'ютерних мереж.

Туристичний бізнес, будучи одній з найдинамічніших сфер економіки, є високо насиченою інформаційною галуззю. Іншими словами, збір, зберігання, обробка і передача актуальної інформації є найважливішою і необхіднішою умовою функціонування будь-якого туристського підприємства. Успіх бізнесу деяких галузей економіки безпосередньо залежить від швидкості передачі і обміну інформацією, від її актуальності, своєчасності здобуття, адекватності і повноти. У зв'язку з цим успішний розвиток туристського бізнесу передбачає широке використання новітніх технологій як в області створення турпродукта, так і його просування на ринок послуг [2] .

Сучасні комп'ютерні технології активно упроваджуються в сферу туристського бізнесу, і їх вживання стає невід'ємною умовою підвищення конкурентоспроможності будь-якого туристського підприємства. Індустрія туризму дозволяє використовувати все різноманіття комп'ютерних технологій, починаючи від спеціалізованих програмних продуктів управління окремою туристською фірмою до вживання глобальних комп'ютерних мереж.

На сьогоднішній день в туризмі використовується досить багато новітніх комп'ютерних технологій, наприклад, глобальні комп'ютерні системи резервування, інтегровані комунікаційні мережі, системи мультимедіа, інформаційні системи менеджменту і ін. Перераховані вище інформаційні технології використовуються з різною мірою активності і мають неоднакове поширення. Розрізняється також міра їх впливу на розвиток туристської індустрії. Найбільший вплив сучасні комп'ютерні технології надають на просування туристського продукту (поширення і продажі). Перш за все це стосується можливості формування нових маркетингових

каналів просування і збуту туристського продукту. Так, в області реклами широкого поширення набула пряма розсилка туристській інформації по електронній пошті. Останніми роками більшість туристських підприємств створюють свої власні сайти в Інтернеті, а також використовують баннерную рекламу. Хоча ефективність цих каналів поширення туристського продукту в Україні не дуже висока, цей напрям слід розглядати як вельми перспективне.

Одним з основних напрямів вживання інформаційних технологій в туризмі є впровадження мультимедійних технологій, зокрема довідників і каталогів. В даний час туристські довідники і каталоги випускаються в книжкового виконання, на відеокасетах, на лазерних дисках CD-ROM, в мережі Інтернет. Електронні каталоги дозволяють віртуально подорожувати по пропонованих маршрутах, проглянути ці маршрути в активному режимі, отримати інформацію про країну, об'єкти по трасі маршруту, дані про готелі, кемпінги, мотелі і інші засоби розміщення, ознайомитися з системою пільг і знижок, а також законодавством у сфері туризму. Крім того, в цих каталогах зазвичай приводяться інформація про правила оформлення туристських документів, туристські формальності, моделі поведінки туриста в екстремальних ситуаціях і так далі Клієнт може спланувати програму туру, вибрати його по заданих оптимальних параметрах (ціна, система пільг, система транспорту, сезон і ін.).

Використання мультимедійних технологій оперативно надає потенційному клієнтові інформацію про будь-який тур, що цікавить його, і тим самим дозволяє швидко і безпомилково вибрати відповідний турпродукт. При цьому туроператор (турагент) має можливість при необхідності внести зміни до даного туру або сформувати новий ексклюзивний тур, виробити бронювання місць і продати туристові створену в оперативному режимі туристську послугу.

Поряд з автоматизацією туристських фірм ведеться аналогічна розробка програм автоматизації діяльності готелів, ресторанів і інших підприємств туристського бізнесу. Вживання інформаційних систем в цій області приводить до істотних змін в менеджменті, а також підвищує якість обслуговування.

Литература: *1. Гуляев В. Г. Мультимедийные технологии в туризме // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – 1997, № 2. 2. Калашников И. В. Как автоматизировать работу туристского агентства // Туринфо. – 1997, № 7; 3. Морозов М.А. Информационные технологии в системах управления гостиничным комплексом // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – 1998, № 3. 4. Морозов М.А. Информационные технологии в туризме // Экономика и жизнь. – 1997, № 3. 5. Морозов М.А. Управление отелем: ставка на информационные технологии // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – 1998, № 8.*

УДК 338.242.4.025.2

Подлепіна П.О.

ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ

ХНУ імені В.Н.Каразіна

Актуальною реальністю сьогодення виступає той факт, що світова система функціонує під впливом глобальної економічної кризи. Це явище не є новим в народногосподарських комплексах країн (періодичність таких "поворотів" складає від 10 до 50 років), але умови розвитку криз змінилися. Треба зазначити, що одним з найважливіших процесів XXI століття виступає глобалізація як система транснаціонального функціонування економіки та інформації. України, її національна економічна система виступає складовою глобалізаційного простору. Наслідки такої інтегрованості у систему світогосподарських зв'язків можуть бути як позитивними, так і негативними (розмивання та знецінення державних регулюючих функцій, неможливість держави захищати внутрішню економіку від зовнішнього впливу, посилення міжнародної конкуренції, домінування інтересів світового суспільства над національними пріоритетами, посилення міждержавної стратифікації тощо). Таким чином, можна зробити висновок, що глобалізація може виступати чинником поширення та поглиблення кризи. Саме тому постає питання: "Що саме відбувається у сучасному світі: глобальна криза чи криза глобалізації?!" [2]

Туристична галузь, як одна з найбільш глобалізованих сфер світової економіки, особливо гостро відчула на собі дію кризових явищ. За даними UNWTO приріст світового туризму за підсумками 2008 року склав всього 1,8-2% (порівняно з 6,6% у 2007 році). Так, об'єми туристичних потоків в Європі, у країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону скоротилися на 3%. Прогнози на 2009 р. невтішні – у кращому випадку показники залишаться незмінними, в гіршому – темпи росту світової туристичної індустрії складатимуть 0% [3].

Фінансова криза вносить корективи у поведінку та пріоритети туристів. До головних тенденції сучасного розвитку туристичного процесу можна віднести:

- актуалізація подорожей на близькі відстані (до сусідніх країн та розвиток внутрішнього туризму);
- скорочення терміну відпочинку;
- надання переваги послугам дешевих компаній (low-cost companies);
- розвиток екологічного туризму;
- стрімке зростання використання мережі Інтернет для планування відпочинку та бронювання туристичних послуг.

Треба зазначити, що у 2009 році туризм відобразив соціальне розділення суспільства на бідних і багатих: спостерігається виділення таких сегментів туристичного ринку як "luxury" тури та "last-minute" пропозиції [4].

Не зважаючи на елементи анархічності, які привнесла криза у процес розвитку туристичного ринку, детерміністичний підхід дозволяє все-таки на основі інтерпретації теперішніх явищ та подій будувати прогнози щодо подальшого функціонування системи туризму. Прогнозування в туризмі ускладнюється тим, що туризм є складним, багатовимірним феноменом, що перебуває на перехресті багатьох наукових дисциплін і вкрай сприятливий до впливу різноманітних факторів. Таким чином, усі прогнози в туристичній сфері є непевними, вони лише наближено описують майбутнє [1].

Окрім того, якісні зміни туристичного простору, пов'язані із глобалізацією, нерівномірністю розвитку, посиленням боротьби між тенденціями формування однополярного і багатополярного світу, загостренням конкурентної боротьби між країнами, регіонами і фірмами, активізацією поширення інфекційних захворювань з ознаками пандемії ускладнюють завдання виявлення майбутніх тенденцій на туристичному ринку. Не зважаючи на це, Всесвітня туристична організація робить певні спроби в цьому напрямку. Так, UNWTO в своїх прогнозах припускає деяке пожвавлення міжнародної туристичної активності у 2010 р. на рівні 1-3% [3]. Незначне покращення ситуації спостерігатиметься відносно всіх туристичних макрорегіонів: очікується надзвичайне збільшення популярності Африканського регіону, що, в першу чергу, пов'язане з проведення Чемпіонату світу по футболу 2010 у Південно-Африканській Республіці (2010 FIFA World Cup), в той час, як туристичний ринок Європи та Америки відновлюватиметься більш помірними темпами тощо.

Для прогнозування розвитку туризму можливим є використання моделей (сценаріїв) відновлення світової економіки:

- оптимістичний "V" – подібний сценарій розвитку (швидке-падіння та швидке зростання);
- більш песимістичний "U" – подібний розвиток;
- небажаний "L" – подібний сценарій.

Туристичний бізнес функціонує на сезонній основі. Тому у разі певного сценарію розвитку глобальної економіки важливим фактором буде те, як динаміка падіння або відновлення ринків накладеться на графік попиту-пропозиції на туристичні послуги.

Таким чином, підсумовуючи вищевказане, можна стверджувати, що глобальна криза вкрай негативно вплинула на динаміку розвитку світового туристичного процесу. Але, за прогнозами аналітиків туристична галузь одна з перших вийде на шлях відновлення і збереже позитивний тренд на рівні 4% щорічного приросту між-

народних туристичних потоків. Підтвердженням цього припущення виступають незмінні прогнозні показники чисельності туристів на рівні 1,6 млрд. на 2020 рік.

Динаміка та темпи відбудови світової туристичної індустрії в значній мірі залежить від консолідованих антикризових заходів на міждержавному, національному та регіональному рівнях.

Для України актуальним залишається розбудова туристичної інфраструктури, створення туристичних організації, основним напрямом роботи яких буде формування регіональних та загальнодержавних туристичних маршрутів, збільшення бюджетних витрат на підтримку туристичної галузі та популяризацію національного туристичного продукту на міжнародній арені, створення сприятливих умов для розвитку підприємництва та притоку інвестиційних ресурсів в національну туристичну індустрію, диверсифікація туристичного продукту, запровадження конкурентоздатних організаційно-правових форм (кластерів) в туристичному бізнесі тощо.

Література: *1. Гайдук А.Б. Дослідження розвитку світової туристичної індустрії з використанням методу сценаріїв // Регіональна економіка. - 2008. – № 3. – с. 152-159. 2. Гальчинський А. Глобальна криза чи криза глобалізації // Віче. – 2002. – №1. – с. 44-50. 3. www.world-tourism. org – офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації; 4. www. worldtravelbiz.ru - офіційний сайт інтернет-проекту "Мировой Туризм – World Travel Biz".*

УДК 338.486.23:338.124.4

Привалова К.С., Подлепина П.А.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРОПЕРАТОРОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

ХНУ им. В.Н. Каразина

Популяризация путешествий, формирование туристически направленного жизненного стандарта, постоянное разнообразие спроса населения в последнее десятилетие вызвало адекватное развитие индустрии туризма и смежных отраслей хозяйства, науки и культуры, системы образования. Фактом является то, что именно эта сфера во многих странах превратилась в мощный комплекс, который благоприятно влияет на национальное социально-экономическое развитие, выступая источником пополнения бюджета, механизмом увеличения занятости населения и др. Важную роль в процессе обеспечения стабильности функционирования системы туризма, удовлетворения постоянно растущих потребностей в моральном и физическом отдыхе играют туристско-экскурсионные организации, к кото-

рым относят туристские (экскурсионные) бюро, турагентства, бюро путешествий, туроператоров. Необходимо отметить, что на протяжении многих лет ядром туристического бизнеса выступают туристические операторы. Туроператор (в некоторых странах его называют турорганизатором) производит дифференцированные туристские продукты из составляющих услуг в соответствии с существующими потребностями и пожеланиями, таким образом, соединяя поставщиков и потребителей туристических услуг. К основным функциям указанного субъекта туристического рынка можно отнести:

- составление перспективных программ обслуживания туров;
- сотрудничество с поставщиками услуг;
- расчет стоимости тура и определение цены;
- методическое обеспечение туров;
- реализация туров и др.

В современных условиях полноценное осуществление указанных функций ограничено кризисными явлениями в мировой и национальной системах. Активизация глобализационных процессов способствовала усилению взаимосвязей экономик и ее секторов, тем самым вовлекая в развившийся кризис практически все отрасли. Туризм, выступая сложно структурированной открытой системой межотраслевых взаимосвязей, особенно подвержен таким негативным внешним влияниям.

Туристический рынок вошел в кризис раньше других отраслей. По данным Всемирной туристической организации, в 2008 году число туристических поездок в мире увеличилось на 2% (докризисный период характеризовался 4-5% стабильного роста). Прирост был достигнут в основном за счет показателей первого полугодия, в то время как во втором полугодии рынок оказался в ситуации стагнации или спада туристической активности. По самым оптимистическим прогнозам текущий год сохранит показатели на уровне 2008 года [4]. Национальные туроператоры прогнозируют в 2009 году снижение потоков выездного туризма из Украины на 30-45% по сравнению с предыдущим периодом.

Таким образом, для всех субъектов туристического рынка кризис сформировал новые условия функционирования. Резко сократилась глубина продаж. Спрос заметно сместился в дорогой и дешевый сегменты, практически исчезает средне ценовой потребительский сегмент.

Для туроператоров на современном этапе важным является сохранение оптимально эффективного количества туристических агентств-партнеров. Исходя из сложившейся ситуации при подготовке к наступающему зимнему сезону-2010 туроператоры предпринимают активные меры по нивелированию негативных последствий кризисных явлений путем снижения цен, увеличения ко-

миссионного вознаграждения агентствам, предложения бонусных программ туристам.

Некоторые туристические компании предлагают акционные цены на отдых в период непосредственно до и после "горячих" сезонов. Например, в "Сети агентств горящих путевок" на указанный период можно купить тур на 50% дешевле [3].

Осложняется ситуация на рынке падением доверия потребителей туристических услуг к организаторам туризма, так как кризис является благоприятной средой для развития недобросовестной конкуренции, мошеннических схем функционировании, основанных на принципе финансовой пирамиды и др.

Не смотря на спад туристической активности, некоторые эксперты заявляют о том, что своевременное принятие адекватных мер предотвратит снижение прибыльности туристических операторов.

Оправданным шагом на пути к стабилизации рынка является усилия туроператоров в сторону увеличения въездного туризма в Украину, прежде всего за счет граждан стран СНГ – РФ и Белоруссии. Так как, на объем въездного турпотока в конкретную страну влияют местные курсы валют, девальвация гривны выступает позитивным фактором привлечения иностранных туристов в Украину.

Национальные туроператоры активно участвуют в поддержке внутреннего и въездного туризма в Украину, свидетельством чего является подписание 30 сентября 2009 года Меморандума о сотрудничестве в рамках первого проекта государственно-частного партнерства в сфере туризма между Министерством культуры и туризма в Украине, государственным предприятием "Национальный туристический офис" и Ассоциацией лидеров турбизнеса Украины. В рамках этого проекта планируется способствовать Министерству культуры и туризма Украины в формировании сети национальных туристических маршрутов и обеспечении надлежащего туристического сопровождения посетителей во время проведения финальной части Чемпионата Европы по футболу 2012 года в Украине. Финансирование мероприятий будет осуществляться за счет взносов ведущих туроператоров Украины, в частности: "АГЕНТСТВА "ПАН УКРЕЙН"", "ВОЯЖ-КИЕВ", "САМ", "TEZ TOUR", "ТУРОПЕРАТОРА "Проланд"", "TURTESS TRAVEL", "ТУРИСТИЧЕСКИЙ КЛУБ" [5].

Таким образом, подытоживая вышеуказанное, можно сделать следующие выводы:

1) мировой финансово-экономический кризис значительно повлиял на туристическую сферу, дестабилизируя систему, снижая темпы развития, формируя новые условия функционирования субъектов туристического рынка;

2) для полной реализации всех аспектов своей деятельности туроператорам необходимо временно пересмотреть цели и ценности сво-

его функционирования в пользу наиболее адекватных стратегий развития как эффективных антикризисных мер.

Литература: *1. Квартальнов В.А. Туризм / Квартальнов В.А.: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 320 с. 2. Козлова Т.Н. Влияние экономического кризиса на деятельность туристических фирм // Козлова Т.Н.: Экономика Украины, №2, политико-экономический журнал. – К.: Изд-во "Пресса України", 2008. – С. 21. 3. www.rian.com.ua – Официальный сайт информационного агентства РИА Новости Украина. 4. www.world-tourism.org – официальный сайт Всемирной туристической организации. 5. www.mincult.kmu.gov.ua – официальный сайт Министерства культуры и туризма Украины.*

УДК 338.48

Ткаченко А.В.

МІЖНАРОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АНІМАЦІЇ В ТУРИЗМІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.п.н., проф. О.О. Вишневська

Сучасний етап розвитку світу продукує нові, постіндустріальні моделі культурного дозвілля, які є не тільки предметом науково-теоретичних рефлексій, а й спираються на конкретну життєву практику. Повною мірою це стосується ринку туристичних послуг, який характеризується стрімким розвитком і вимагає впровадження нових форм культурно-дозвіллєвої діяльності, які б спиралися на новітні досягнення методології підготовки фахівців для анімаційної діяльності в туризмі.

Перетворення потреб туриста у відпочинку в його задоволеність відпочинком, подорожжю, а також підвищення його запитів виникають в результаті надання йому готельних послуг на основі використання взаємодіючих систем середовища гостинності: матеріально-технічної бази, природного і культурно-історичного комплексів, рекреаційної інфраструктури і обслуговуючого персоналу. Визначальними готельними послугами для даного процесу перетворення в даний час стають анімаційні послуги.

Потреби туриста – це якісна характеристика стану туриста перед здійсненням подорожі, що виражає (свідомо або несвідомо) його прагнення змінити цей стан у кращу для нього сторону. Наприклад, відновити фізичні сили, знайти душевну рівновагу, спокій і нових друзів, отримати емоційний заряд або естетичне задоволення.

Задоволеність туриста середовищем гостинності – це якісна оцінка його стану після здійснення подорожі, характеристика повноти

досягнення свідомих і підсвідомих цілей подорожі зі знижкою на його особисте розуміння і сприйняття навколишнього світу, цінності життя, безпеки, якості обслуговування і гостинності.

Природний комплекс – це взаємозв'язане і взаємообумовлене поєднання природних об'єктів і явищ, ресурсів і умовах задоволення потреб туристів. Природний комплекс активно використовується в анімаційній діяльності [1, с. 45].

Обслуговуючий персонал туристичного комплексу проводить, збирає, зберігає і надає туристам анімаційні послуги, прагнучи забезпечити високу якість обслуговування.

Задоволеність туриста подорожжю, відпочинком визначається трьома основними взаємозалежними і взаємообумовленими чинниками:

1) відчуттям виконання бажання, мрії, надії (цілі подорожі);

2) відчуттям комфортності гостинності;

3) відчуттям безпеки гостинності.

Готельна анімація вносить вагомий внесок до виконання всіх цих умов позитивного перетворення потреби туриста в його задоволеність, використовуючи при цьому всі згадані системи середовища гостинності. Відчуття безпеки у гостя в тому випадку, коли він починає відчувати дружню атмосферу в готелі навколо себе і інших. Це досягається зусиллями і майстерною роботою аніматорів [2, с. 28]. Пригадаємо, до речі, про важелі адаптаційної і стабілізуючої функцій анімації: адаптаційна функція дозволяє перейти від повсякденної обстановки до вільної, що створює позитивні емоції і психічну стабільність, є базовим відчуттям комфорту і безпеки. Щоденне дружнє спілкування туристів з аніматорами і участь їх в анімаційних програмах завершують процес формування комфортного, безпечного середовища гостинності.

Анімаційні програми впродовж всього періоду перебування туриста в готелі повинні забезпечити йому повну задоволеність (відчуття комфорту, досягнення мети подорожі). Але вищою майстерністю готельного аніматора є виявлення підсвідомих мотивів подорожі.

Готельні аніматори повинні уміло і ефективно використовувати природно-кліматичні і культурно-історичні ресурси зовнішнього середовища туркомплексу і його внутрішні матеріально-технічні ресурси в управлінні процесом перетворення потреб туристів в задоволеність в частині надання ним через анімаційні послуги інформаційного, екологічного, естетичного, інтелектуального, психічного, фізичного комфорту і насолоди [2, с. 35]. Так або інакше, це приводить не тільки до морального задоволення персоналу туркомплексу своєю працею, але й до комерційного успіху.

Для ефективної реалізації анімаційної діяльності потрібні три складові: 1) концепція готельної анімаційної діяльності з додатком

типових анімаційних програм і методик їх адаптації до реальних груп; 2) матеріально-технічна база для спортивно-оздоровчих і розважальних занять; 3) талановиті аніматори, які здатні втілювати концепцію, програми і методики в життя. Центральну, системоутворюючу роль в цій групі повинен виконувати головний анімаційний менеджер, який керує штатом аніматорів і побічно (через технічного директора) управляє обслуговуючим персоналом, а також працівниками інших служб, які беруть участь в анімаційному обслуговуванні туристів.

Література: *1. Браймер Р. А. Основы управления в индустрии гостеприимства / Пер. с англ. – М: Аспект Пресс, 1995. 2. Булыгина И. И. Значение курса туранимации в подготовке менеджеров туризма // Актуальные проблемы туризма 99. – М., 1999. 3. Курило Л.В. Теория и практика анимации. – М., 2006. 4. Стрельцов Ю. А. Культурология досуга. – М., 2003.*

УДК 338.48

Тунік Г. А.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ХНУ ім. В. Н. Каразіна
Наук. кер.: к. і. н., доц. Парфіненко А. Ю.

Туризм є не тільки найбільш дієвим засобом поширення і пропаганди історико-краєзнавчих знань, вивчення пам'яток минулого, підвищення загальноосвітнього і культурного рівня, а й галуззю економіки, що дозволяє при порівняно невеликих капіталовкладеннях забезпечити рентабельне використання історико-краєзнавчих ресурсів.

В Україні нараховується близько 130 тис. нерухомих пам'яток історії і культури. Однак здебільшого вони залишаються маловідомими для широкого загалу, отже практично невикористаними в якості туристично-екскурсійних об'єктів. Зважаючи на це, адаптація місцевих пам'яток історії та культури до використання в пізнавальному туризмі постає серед невідкладних завдань національної туристичної галузі.

Повною мірою це стосується Харківської області, яка є центром Слобожанського історико-культурного регіону і має, попри існуючу думку про недостатню забезпеченість історико-культурними ресурсами, 2535 пам'яток історії, археології, містобудування і архітектури, монументального мистецтва тощо [2, с. 8]. Ця культурна спадщина Харківщини має неабияке важливе значення як для розвитку

внутрішнього туризму, так і для просування регіону на світові туристичні ринки. Адже в умовах культурної глобалізації саме регіональна історико-культурна спадщина дозволяє ідентифікувати території у глобальних потоках міжнародного туризму.

Останніми роками вітчизняними та зарубіжними вченими було здійснено цілу низку досліджень, присвячених проблемам використання туристично-рекреаційного потенціалу, у тому числі на регіональному рівні. Серед науковців, що займаються дослідженнями з даної проблеми можна відзначити: Блохін Ю.І., Богданов Ю.В., Волков В.С., які розробили принципи розвитку сфери туризму в ринковій економіці; вчені Г. Александрова, Н. Ветрова, П. Ґудзь, О. Любіцева, Р. Росоха – сформулювали основи організаційно-економічного механізму управління розвитком рекреаційно-туристичної сфери; дослідники Голіков А., М. Долішній, В. Євдокименко, В. Кравців, Г. Папірян, С. Харічков – розробили методологію реалізації регіональної політики розвитку туризму і рекреації.

Однак проблеми використання регіональної історико-культурної спадщини у туристично-екскурсійних програмах залишаються малодослідженими. У даному випадку пропонується проаналізувати перспективи розвитку історико-краєзнавчого туризму на прикладі Харківського регіону.

Туристично-рекреаційні ресурси Харківської області характеризуються наявністю великої кількості пам'яток різних століть, однак, як відзначалося, залишаються мало задіяними у туристично-екскурсійній діяльності. Територія Харківщини вважається центром східноукраїнських земель, давня історія якої бере свій початок у далекому минулому. Протягом VII-X століть територія області входила до складу Хазарського каганату. У XIII столітті підпала нашестю татаро-монгол. Тривалий час залишалася малозаселеною. Лише у XV столітті тут з'являються поселення. Із середини XVII століття розпочалося масове заселення. У 1654 році було засноване місто Харків, яке стало адміністративним центром Слобожанщини. Протягом 1919-1934 років Харків був столицею радянської України [2].

Особливо багатий край архітектурними пам'ятками XIX-XX століть, але є видатні спорудження і більш раннього періоду (Покровський і Успенський собори, старий будинок університету та ін.). Найбільш повно представлено два напрямки – модерн і конструктивізм. У Харкові знаходяться 7 державних музеїв (історичний, художній, природи при Національному університеті, літератури та ін.). Десятки музеїв створені на суспільних засадах. Пам'ятки історії та культури в Харківській області розміщені дуже нерівномірно. Однак кількісний показник цих пам'яток ще не дає уяви про рівень їх пізнавальної цінності і привабливості, а також про їх придатність

для організації пізнавальних рекреаційних занять або включення у відповідні туристичні маршрути.

Не зважаючи на те, що у Харківські області діє більше 100 тематичних екскурсійних маршрутів, більшість історико-краєзнавчих об'єктів практично не оцінені як туристичні ресурси, значна кількість пам'яток не включена до туристичних маршрутів і залишається маловідомими. Усе це відчутно впливає на регіональний ринок туристичних послуг, який при належному використанні місцевої історичної спадщини може давати значний економічний і соціальний ефект.

Передусім це потребує спеціальної паспортизації місцевої історико-культурної спадщини для потреб туристичного бізнесу та виокремлення на цій основі перспективних туристичних атракторів. Під туристичними атракторами слід розуміти комплекс об'єктів (у даному випадку історико-культурного значення) розташованих на певній території, які мають певні властивості, являють інтерес для туристів і на цій основі формують цілі відвідання об'єктів привабливості. При цьому, як справедливо відзначає С. А. Севастьянова, необхідно розмежовувати поняття "атрактор" і "атракція", оскільки вони не тотожні один одному. Атракції мають лише деякі якості атракторів і не відображають сутності, різноманітних форм і властивостей привабливості об'єктів [6, с. 11]. Іншими словами, атракції – складова частина, виявлені та використовувані властивості атракторів.

Таким чином, виокремлені властивості об'єктів, що мають характеристики туристичних атракторів, можна розглядати як цілі інтересів туристів. Саме цілі відображають потреби клієнтів, їхні запити, інтереси, що й визначає можливі шляхи і засоби їх задоволення.

Для того, щоби атрактори зберігали свою привабливість і, можливо, навіть посилювали її, С. А. Севастьянова пропонує:

1. підтримувати на належному рівні їхні експлуатаційні характеристики;

2. розробляти і запроваджувати нові методи демонстрації пам'яток (різноманітні театралізовані фестивалі, історичні реконструкції, тематичні парки та ін.);

3. здійснювати пошук нових властивостей використовуваних об'єктів (проведення костюмованих балів на базі колишніх дворянських садиб, облаштування оглядових майданчиків (наприклад, на будівлі Держпрому або дзвіниці Успенського собору) та ін.);

4. розвивати атрактори (створення екскурсійних маршрутів "Золоте кільце Слобожанщини" або Харкова, формування пішохідних просторів та ін.);

5. покращувати доступність до об'єктів (створення розвиненої служби інформації про музеї, виставкові зали, наявність буклетів, гідів-перекладачів та ін.);

6. розробляти програми по створенню нових центрів туризму (прикладом може слугувати маленьке місто Великий Устюг, оголошене батьківщиною російського Діда Мороза).

Недостатнє врахування цих та інших чинників знижує активність відвідання туристами Харківського регіону.

То ж для оптимізації використання місцевої історико-культурної спадщини у туристичній сфері серед першочергових завдань постає пошук та розвиток атракторів як ядра регіональної системи розвитку туризму, що забезпечувала б стійкий розвиток туризму на Харківщині.

В умовах глобалізації сучасного світу історичні пам'ятки регіону посідають чільне місце у туристичних ресурсах території. У світовій практиці організації туризму їх розглядають не просто як окремі атрактори з певними властивостями, а як поєднання окремих видів історико-культурних туристичних ресурсів, що мають високу атрактивність, можуть відігравати важливу роль у формуванні світогляду народу і в сукупності формувати історико-культурний туристичний потенціал поселення, місцевості, регіону.

Історико-культурна спадщина Харківського регіону включена до туристично-екскурсійного використання має наповнювати бюджет і базуватися на інноваціях та різнорівневих інвестиціях, бути стабілізуючим чинником життя населення із яскраво вираженою соціально-економічною та гуманітарною функціями, сформованою управлінською моделлю дій щодо стабільного та поступального розвитку галузі.

Література: *1. Програма розвитку гуманітарної сфери на 2009-2013 роки: Затверджено рішенням обласної ради від 03 лютого 2009 року № 1103-V (XXXVIII сесія V скликання), Харків, – 2009. – 60 с. 2. Програма розвитку туризму в Харківській області на 2002-2010 роки: Затверджено рішенням обласної ради від 24 вересня 2002 р. – Харків, 2002. – 12 с. 3. Програма соціально-економічного розвитку Харківського регіону на 2009 рік: Затверджена рішенням обласної ради від 03 лютого 2009 року № 1106-V(XXXVIII сесія V скликання), Харків, – 2009. – 56 с. 4. Голиков А. П., Казакова Н. А., Прав Ю. Г. Региональная политика и экономическое развитие: Учебное пособие / Голиков А. П., Казакова Н. А., Прав Ю. Г. – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с. 5. Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство. / Парфіненко А. Ю. – Харьков: Бурун-книга. – 288 с. 6. Севастьянова С. А. Региональное планирование развития туризму и гостиничного хозяйства / Севастьянова С. А. – М.: Кнорус, 2007. – 256 с. 7. Тронько П. Т. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття: Досвід. Проблеми. Перспективи. / Тронько П. Т. – К.: Ґенеза, 2000. – 120 с. 8. Харьковская область: Природа, население, хазяйство / А. П. Голиков, А. Л. Сидорко и др. – Харьков: Бизнес Информ, 1997. – 288 с.*

УДК 339.56 (477:438)

Ус І.В.

СТРУКТУРА ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ МЕКСИКИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.г.н., доц. Ю.П. Грицак

Згідно Концепції допоміжних рахунків індустрії туризму (TSA) економічна структура туристичної діяльності складається зі статей попиту і пропозиції [1]. "Допоміжний рахунок" допоможе сконструювати два різних, що доповнюють один одного, агрегованих показника пропозиції у сфері туризму: індустрія туризму і економіка туризму.

Перший з них – індустрія туризму включає однозначно визначуваний виробничий внесок "індустрії" (тобто тільки прямий внесок) для порівняння з внесками інших галузей економіки, тоді як другий – економіка туризму – включає ширше розуміння ролі туризму, в масштабі всієї економіки, тобто прямий і непрямий внесок.

Індустрія туризму – прямий вплив активності туристів (перевезення, розміщення, продукти харчування і напої, рекреація, розваги і туристичні послуги). Економіка туризму – це прямий і непрямий вплив активності туристів, капіталовкладень, експорту і державних служб.

Статті попиту включають:

1. Індивідуальний туризм і подорожі. Ця категорія формально називається "Особисте споживання у галузі туризму " і включає всі особисті витрати, здійснювані резидентами країни на оплати різних послуг (житло, що знімається, транспорт, розваги, продовольство, фінансові послуги і так далі) і товари (тривалого і короткочасного користування) галузі, якими користуються туристи. Такі витрати можуть мати місце або після поїздки. У поняття "витрати" включається вся сфера туризму – як виїзди за рубіж, так і переміщення усередині країни.

2. Ділові поїздки. Ця категорія формально називається "Проміжне споживання у галузі туризму" або, простіше, в ділових поїздках. До цієї категорії відносяться урядові витрати на товари і послуги (транспорт, житло, продовольство, розваги, і так далі), якими користуються державні службовці під час робочих поїздок.

3. Державні інвестиції (індивідуальні). Ця категорія формально називається "Неринкові (індивідуальні) послуги" і включає витрати (перерахування грошових коштів і допомоги) державними установами на послуги сфери туризму, що надаються іноземцям, – такі, як культурні програми (наприклад, музеї), відпочинок (наприклад, національні парки), митне очищення (наприклад, імміграційний контроль, митна служба) та ін.

4. Експорт від туристів. Ця категорія включає витрати іноземців на товари і послуги в даній країні.

Ці чотири статті утворюють споживання індустрії туризму, тобто загальні витрати у сфері туризму на товари і послуги, що здійснюються іноземцями або від імені іноземців в даній країні.

5. Державні інвестиції (колективні). Ця категорія формально називається "Неринкові (колективні) послуги" і включає витрати (перерахування коштів і допомоги) державними установами на послуги, пов'язані з туризмом і відпочинком, але що не відносяться безпосередньо до окремого іноземця. Ці витрати – такі, як стимулювання туризму, зміст адміністрації аеропортів і служб безпеці, санітарно-гігієнічне обслуговування туристичних місць і курортів та ін. – здійснюються суспільством в цілому.

6. Капіталовкладення. Ця категорія формально називається "Процес формування капіталу" і включає капіталовкладення від прямих постачальників послуг сфери туризму, а також від державних установ, що надають іноземцям матеріальну базу, устаткування і інфраструктуру.

7. Експорт (не туристичний). Ця категорія включає споживчі товари (одяг, електроніку, бензин), що експортуються виключно з метою продажу іноземцям, а також капітальні товари (такі, як літаки або круїзні судна), що експортуються для використання постачальниками послуг в індустрії туризму.

Ці три статті утворюють попит на туризм і подорожі – показник активності туристичної галузі в національній економіці.

У Мексиці на 2009 рік структури попиту та пропозицій туристичнх послуг виглядали таким чином (таб. 1, 2):

Таблиця 1

Структура попиту на туристичні послуги в Мексиці

Статті попиту	млн. мекс. песо
Індивідуальний туризм і подорожі	**960,6**
Ділові поїздки	**124,5**
Державні інвестиції (індивідуальні)	**34,2**
Експорт від туристів	**176,6**
Споживання індустрії туризму	**1295,9**
Державні інвестиції (колективні)	**27,8**
Капіталовкладення	**346,9**
Експорт (не туристичний)	**289,5**
Попит на туризм і подорожі	**1960,0**

Джерело: [3]

Таблиця 2

Структура пропозиції туристичних послуг

Джерело: [3]

Статті пропозиції включають:

1. Індустрія туризму у ВВП (прямі витрати). Це прямий валовий внутрішній продукт (також званий "додана вартість") і зайнятість, пов'язані із споживанням в секторі туризму. Цей показник – однозначно визначуваний внесок в галузь туризму з боку пропозиції, який можна порівняти з еквівалентними внесками інших галузей економіки у ВВП і зайнятість. Організації в цій категорії – це традиційні постачальники послуг у сфері туризму і відпочинку, такі, як авіакомпанії, готелі, компанії по оренді автомобілів і т.д.

2. Індустрія туризму у ВВП (непрямі витрати). Це непрямий валовий внутрішній продукт, пов'язаний із споживанням в секторі туризму. Це внесок у вигляді первинних продуктів в економіку даної країни, здійснюваний постачальниками в традиційну галузь туризму. Організації в цій категорії – це компанії-постачальники палива, харчових продуктів, пральні, бухгалтерські фірми і т.д.

3. Імпорт індустрії туризму. Вартість товарів, імпортованих організаціями, зайнятими безпосередньо або побічно в секторі туризму.

Ці три статті утворюють загальну пропозицію індустрії туризму.

4. Індустрія туризму, а також зв'язаних галузей економіки у ВВП (прямі і непрямі витрати) – прямий і непрямий валовий внутрішній продукт (також звана "додана вартість") і зайнятість, пов'язані з попитом в секторі туризму. Цей показник – наймасштабніша міра внеску туристичної галузі в національну економіку. Організації в цій категорії - це все вищеописані установи, а також підприємства оброблювальної промисловості, будівельні компанії, уряд і ін., тобто організації, що мають відношення до капітальних вкладень і нетуристичного експорту, плюс державні служби.

5. Імпорт індустрії туризму і зв'язаних галузей (економіки туризму) – вартість товарів, імпортованих організаціями, безпосередньо або побічно зайнятими в секторі туризму.

Ці дві статті утворюють загальну пропозицію економіки туризму.

Література: *1. FDI Confidence Index Global Business Policy Council 2005 Volume 8 // 2005 World Economic Forum/– http://www.oesd.org; 2. The Global Competitiveness Report 2008-2009 // 2009 World Economic Forum. – http://www.weforum.org; 3. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009. – World Economic Forum. – Geneva, Switzerland 2009. – 525 p.; 4. Всесвітня туристська організація об'єднаних націй Офіційний сайт. – www.world-tourism.org.*

УДК 640.41.005(477.54)

Ханова О.В.

ГОТЕЛЬНИЙ РИНОК М. ХАРКОВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Міжнародний Слов'янський університет, Харків

Індустрія гостинності в Україні, є однією з тих галузей економіки, що розвиваються найбільш динамічно. В багатьох регіонах відкриваються нові готелі, будинки відпочинку, санаторії та пансіонати, на якісно новий рівень виходить сервіс, розвивається інфраструктура.

На сучасному етапі в Україні функціонує 1595 готелів [1] у тому числі у Харкові 50 (або 3 % від загальної кількості). В цілому, динаміку розвитку готельного сектору можна оцінити як позитивну: за період з 1995 по 2008 роки кількість готелів зросла на 13 % (з 1396 до 1595) [1].

Україна займає одне з останніх місць в списку європейських країн по кількості готелів – на тисячу осіб доводиться в середньому два готельні номери, тоді як в Європі цей показник складає не менше 14-18.

Дисбаланс попиту і пропозиції зумовив високий рівень цін в готельному бізнесі. Вартість номера в українському готелі середньої і високої цінової категорії коштує від $160 до $470 на добу. При цьому необхідно врахувати, що завантаження готелів всіх категорій складає приблизно 60 %, а в сегменті чотири і п'яти зірок деколи досягає 72 % [3].

Рентабельність готельного ринку України досягає 15 %, а терміни повернення вкладених інвестицій, як правило, не перевищують шести-восьми років. Сприятливим чинником, який стимулює роз-

виток готельної сфери в Україні, є стабільне зростання туристичного потоку, і особливо, бізнес-туризму, який за останній рік виріс на 10 % [3].

Фінал чемпіонату Європи по футболу, який пройде в Україні та Польщі в 2012 році, має істотний вплив на готельну індустрію. За даними Ради з питань туризму і курортів, відповідно до вимог УЄФА до 2012 року в країні повинно з'явитися 143 нових або реконструйованих готелів. Але основною цінністю майбутнього чемпіонату слід вважати не одночасний наплив туристів, а "розкручування" бренду "Україна" і підвищення туристичного потенціалу нашої країни в майбутньому. А вже розвиток туризму буде сприяти підвищенню попиту на готельний сегмент.

Розглянемо сучасний стан готельної галузі м. Харкова в контексті чемпіонату Євро 2012.

За даними аналітичних досліджень ВАТ "ВПФ Крона" на ринку готельних послуг Харкова тільки з середини 2009 року наявне деяке пожвавлення.

З урахуванням вимог УЄФА до проведення Євро 2012 в Харкові існує гострий брак готелів вищих категорій. У таблиці 1 приведені зведенні дані сучасного та потенційного стану готельного ринку Харкова та вимоги до міста з боку УЄФА.

Таблиця 1

Сучасний стан та потенційні можливості готельного ринку Харкова

Джерело: [2]

Як видно з таблиці, за умови реалізації всіх існуючих можливостей, номерний фонд Харкова буде в цілому перекривати вимоги на 3 %. Найгірша ситуація склалася з готелями 4*, дефіцит по яким складає більше 50 %. Найліпша ситуація з 3*, надлишок яких у перспективі можна буде ліцензувати на 4 * за умови певних реконструкцій. Також, зараз у Харкові нараховують 239 номерів, які не мають ліцензій, і які також можна розглядати в якості потенційних. За даними "Харківстандартметрологія" станом на 01.07.2009 р в Харкові сертифіковані 38 готелів. З яких: 1 готель має категорію 5*; 9– 4*; 8 – 3*; 3 – 2*; 3 – 1*; 14 готелям – категорія не привласнена.

Таким чином, найменшу долю в структурі пропозиції готельного

ринку м. Харкова займають готелі категорії 5*, що складає 2 % від загального об'єму пропозиції. Найбільш представлені готелі, які не мають категорії, – 37 %, готелі 3* і 4* займають 21 % і 24 % ринку готельних послуг відповідно. Гостинці 1* і 2* складають по 3 % від сукупного об'єму пропозиції.

Ціновий діапазон на готельному ринку Харкова знаходиться в межах від 15 до 380 $ за добу [2]:

- для готелів категорії 4* – 50-380 $;
- для готелів категорії 3* – 30-310 $;
- для готелів категорії 2* – 15-60 $.

За останні декілька років були реалізовані в Харківському регіоні наступні проекти: 2009 рік – "Sun Light Hotel" (5*, 38 номерів), 2008 рік – "Вікторія" (4*, 28 номерів), "Viva" (4*, 30 номерів), "Аврора" (4*, 37 номерів), готель "П'ятниця" (4 номери), "Four rooms" (4 номери).

У планах підготовки до Євро 2012 в Україні планується будівництво 143 готелів, серед яких 13 – у Харківському регіоні (див. таблицю 2).

Таблиця 2

Проекти, що плануються до реалізації в рамках підготовки до Євро 2012

	Найменування проекту	Категорія	Кількість номерів
1	Чичиков (2 корпус)	5*	56
2	Київська	5*	200
3	Харків	5*	400
4	БФК «Місто»	5*	105
5	БФК «Європа»	5*	102
6	БФК на пр. Леніна	5*	150
7	БФК на пл. Свободи	5*	300
8	Готель (у р-ні іподрому)	5*	100
9	БФК «Ковчег»	5*	н/д
10	БФК «Харків Сіті»	4*	н/д
11	«Аркада-Орізона»	4*	30
12	Готель «Овіс»	4*	51
13	«Сафарі»	3*	12

Джерело: [2]

Як видно з таблиці 2, найбільші плани знаходяться в секторі 5* – 1413 номерів, в сегменті 4* – 81 номерів, в сегменті 3* – 12 номерів. Більшість готельних номерів, що плануються до здачі, входитимуть до складу багатофункціональних комплексів (БФК).

Після аналізу ринку готельних послуг м. Харкова, можна навести перелік основних проблем, які перешкоджають розвитку туризму та готельного бізнесу як в цілому в Україні, так і в м. Харкові:

• недостатній розвиток інфраструктури туризму – брак туристичних офісів, туристичних карт, путівників (у тому числі іноземними мовами);

• відсутність реклами України та її окремих регіонів за кордоном як країни, привабливої для туризму, а також реклами окремих подій;

• падіння інвестиційної привабливості, що зумовлена дестабілізацією валютного ринку і нестабільною політичною ситуацією;

• невідповідність готельних номерів заявленим категоріям та європейським стандартам;

• завищення цін на готельні послуги у порівнянні зі світовим рівнем;

• недосконалість українських систем бронювання готелів, відсутність українських готелів у світових системах пошуку та бронювання.

Наприкінці, можна відмітити, що насичення готельного ринку Харкова можна прогнозувати на початок 2012 року. Цей процес, скоріше за все, буде стимулювати зниження цін на готельні послуги та зростання зацікавленості міжнародних готельних мереж до України та регіонів.

Література: *1. Готелі та інші місця для тимчасового проживання: [Текст] статистичний бюлетень. – К.: Державний комітет статистики України, 2009. – 202с. 2. Тверитников А. Обзор гостиничного рынка г. Харькова (итоги первого полугодия 2009 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ppfkrona.com.ua/article/1597.htm. 3. Хуторная Т. Гостиничный бизнес Украины: малые отели – большие преграды [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://hotelline.ru/guest_article.php?news_cid=537&news_id=459.*

УДК 338.48.009.12

Циганок А.С.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНДИКАТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИЗМУ ДЛЯ ОЦІНКИ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

ХНУ ім. В.Н.Каразіна
Наук. кер.: доц. Грицак Ю.П.

Для розробки і успішного проведення ефективної туристської політики важливе значення має оцінка привабливості окремих регіонів (територій) країни.

Туристична привабливість території – це здатність певної території привертати до себе увагу туристів завдяки різним умовам і чинникам, що забезпечують можливість використовувати дану територію з туристичними цілями [3]. Але, на жаль, чітка і конкретна методика аналізу та оцінки туристичної привабливості регіонів наразі не існує. Дослідження, присвячені даної тематиці, і сам термін "туристична привабливість" серед опублікованих робіт практично не зустрічаються.

До складових туристичної привабливості території рідкі автори звичайно відносять [1, 2]:

а) Туристські ресурси – природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, що включають об'єкти туристського показу, а також інші об'єкти, здатні задовольняти духовні і інші потреби туристів, сприяти підтримці їх життєдіяльності, відновленню і розвитку їх фізичних сил;

б) Імідж території – сукупність емоційних і раціональних уявлень, які виходять із зіставлення всіх характеристик території, власного досвіду і чуток, які впливають на створення певного образу. Імідж існує на декількох рівнях – побутовому, соціально-економічному, діловому, фінансовому та ін.

Останнім часом завдяки зусиллям Всесвітнього Економічного Форуму (ВЕФ) набула застосування методика розрахунку Індексу конкурентоспроможності туризму і подорожей (ІКТ) для країн світу [4, 5, 6]. В 2007-2009 роки ВЕФ підготував і опублікував три розгорнуті доповіді, що містять аналіз і рейтинги туристичної конкурентоспроможності 133 країн світу.

Під час складання цього рейтингу використовуються два джерела інформації. Перше джерело – оглядова інформація – формується за результатами опитів представників топ-менеджмента в оцінюваних країнах. Опити дозволяють оцінити такі чинники, як практика управління, трудові стосунки, корупція, стан навколишнього середовища і якість життя й ін.

Друге джерело – це фактичні дані, набір перевіреної статистичної інформації, отриманої від національних служб статистики і спеціальних досліджень, які проводяться міжнародними організаціями (огляди Міжнародного Валютного Фонду, Всесвітнього Банку, Всесвітнього Економічного Форуму та інших).

Повний ІКТ обчислюється як середня арифметична величина з трьох субіндексів: А) законодавча база туризму; Б) умови бізнесу й інфраструктура туризму; В) людські, культурні і природні ресурси туризму [4]. Субіндекси обчислюються як середні арифметичні величини по 14 блокам, які в свою чергу складаються з 70 фактичних кількісних і аналітичних якісних показників, що приводяться до шкали від 1 до 7:

Субіндекс А "Законодавча база туризму" складається з 5 блоків:

1. Політичні норми і правила (розповсюдження іноземної власності, права власності, вплив законів на прямі іноземні інвестиції, візовий режим, відвертість двостороннього повітряного сполучення, прозорість урядової політики, середня тривалість процедури оформлення нового підприємства, вартість запуску бізнесу);

2. Екологічні можливості (строгість і здійснення екологічного регулювання, можливості розвитку туристської індустрії, викиди вуглекислоти, концентрація твердих частинок в великих містах, види фауни і флори, яким загрожує зникнення, ратифікація екологічних договорів);

3. Безпека і захищеність (витрати на запобігання злочинам, насильства і тероризму, надійність поліцейських послуг, дорожньо-транспортні події);

4. Здоров'я і гігієна (забезпеченість лікарями, доступ до покращеної санітарії, доступ до безпечної питної води, забезпеченість лікарнями;

5. Пріоритетність туризму (державна пріоритетність туристської індустрії, витрати уряду на туризм, ефективність маркетингу і реклами по залученню туристів, присутність країни на головних туристичних ярмарках).

Субіндекс В "Умови бізнесу і інфраструктура туризму" складається з 5 блоків:

6. Інфраструктура авіатранспорту (якість інфраструктури авіатранспорту, пропускна спроможність авіаліній, число польотів на 1000 населення, щільність аеропортів, розвиток місцевих авіаліній, мережа міжнародних авіаліній;

7. Наземна транспортна інфраструктура (якість автомобільних доріг, якість залізничної інфраструктури, якість портової інфраструктури, якість місцевої транспортної мережі, щільність дорожньої мережі);

8. Інфраструктура туризму – кількість місць в готелях, розвиток автомобільного прокату, число автоматизованих банкоматів, що приймають кредитні картки Віза);

9. Інфраструктура зв'язку (ступінь використання Інтернету в бізнесі, кількість користувачів Інтернету, кількість стаціонарних телефонних підключень, кількість абонентів багатоканального Інтернету, абоненти мобільного зв'язку;

10. Цінова конкурентоспроможність туристської індустрії (відносна вартість доступу до міжнародних служб авіатранспорту, паритет купівельної спроможності, рівень і ефективність оподаткування, рівень цін на паливо, рівень цін у готелях.

Субіндекс С "Людські, культурні і природні ресурси туризму" включає 4 блоки:

11. Людські ресурси (обхват населення початковою та середньою освітою, якість системи освіти, місцеві можливості проведення досліджень і надання учбових послуг, тривалість навчання виробничого персоналу, придатність і компетентність робочої сили, практика найму і звільнень, легкість найму іноземної робочої сили, розповсюдження і практичний вплив ВІЧ, середня тривалість життя);

12. Схильність до туризму (відвертість туризму, відношення населення до іноземних відвідувачів, розповсюдження ділових поїздок);

13. Природні ресурси (число природних об'єктів світового значення, розмір території, що охороняються, якість природного середовища, загальновідомі види фауни);

14. Культурні ресурси (число культурних об'єктів світового значення, спортивні стадіони, середнє число щорічних міжнародних ярмарків і виставок).

Багато з цих індикаторів ВЕФ можна використати також для розрахунку індексу туристичної привабливості регіонів України. Але, як бачимо, більшість з цих показників українською статистикою не розраховуються.

На першому етапі для оцінки туристичної привабливості регіонів зі Статистичного щорічника України і Статистичних бюлетенів областей України є можливість використати лише такі індикатори: 1.03 – Вплив законів на прямі іноземні інвестиції (величина ПІЇ на душу населення); 2.04 – Викиди вуглекислоти (на душу населення в тоннах); 3.04 – Дорожньо-транспортні події (кількість загиблих в аваріях на 100 тисяч населення); 4.01 – Забезпеченість лікарями (кількість лікарів на 1000 жителів); 4.04 – Забезпеченість лікарнями (число лікарняних ліжок на 10000 населення); 7.05 – Щільність дорожньої мережі (кілометрів дороги на 100 квадратних кілометрів території); 8.01 – Кількість місць у готелях на 100 жителів; 9.02 - Користувачі Інтернету (кількість абонентів із доступом до Всесвітньої мережі в розрахунку на 100 жителів); 9.03 – Кількість стаціонарних телефонних підключень на 100 жителів; 13.02 – Розмір території, які охороняються (відсоток від загальної материкової площі регіону).

Усі інші показники, що характеризують туристичну привабливість і туристичну конкурентоспроможність регіонів України, можна отримати лише шляхом проведення спеціальних досліджень по областях і районах.

Література: *1. Лихоманова О.В. Стан і перспективи регіонального розвитку туризму в Україні // Актуальні проблеми економіки, 2004, № 6. – с. 149-155. 2. Музиченко-Козловська О.В. Методика оцінки рівня туристичної привабливості регіону // Регіональна економіка, 2006, № 1. – с. 128. 3. Страчкова Н.В. Этапы и механизм оценки конкурентоспо-*

собности региональных рынков рекреационных услуг // Культура народов Причерноморья, 2003, №45. – с. 75-84. – http://tourlib.net/statti_ tourism/. 4. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009.- World Economic Forum. – Geneva, Switheland 2009. – 525 p. 5. The Ukraine Competitiveness Report 2008. – World Economic Forum. - Geneva, Switheland 2008.– 270 p. – http://www.weforum.org. 6. World Travel & Tourism Council – http://www.wttc.org/.

УДК 338.48-6:796(477)

Чеботарёва А.Г.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: ст. преп. Волкова И.И.

Спортивный туризм – это вид спорта, в основе которого лежат соревнования на маршрутах, включающих преодоление категорированных препятствий в природной среде (перевалов, вершин в горном туризме), порогов (в водном туризме- каньонов, пещер и пр.), и на дистанциях, проложенных в природной среде и на искусственном рельефе.

Спортивный туризм в Украине является национальным видом спорта, имеющим многолетние традиции. Он включает в себя не только спортивную составляющую, но и особую духовную сферу (коллективизм, взаимовыручка, самопожертвование во имя общей цели), и образ жизни самих любителей странствий. Центрами развития спортивного туризма по-прежнему остаются некоммерческие клубы туристов (“турклубы”), хотя многие туристы занимаются им самостоятельно.

Этот вид туризма относится к социальному виду спорта, им занимаются слои населения, не имеющие больших доходов – молодежь, студенчество, интеллигенция, учителя, врачи [1, с. 45].

В некоторых регионах страны спортивный туризм по массовости, количеству соревнований, подготовленных спортсменов разрядников и мастеров спорта далеко опережают другие виды спорта. Развитием спортивного туризма в Украине занимается технический комитет – Федерация спортивного туризма Украины, которая активно сотрудничает с Государственным комитетом Украины по вопросам физической культуры и спорта и его территориальными управлениями.

Спортивный туризм является эффективным противодействием наркомании, пьянству и правонарушениям. Пример: спортивные туристские лагеря и походы с трудными подростками дают очень действенные результаты.

Спортивный туризм – это спортивные походы, путешествия в природной среде, связанные с прохождением категорированных (т.е. имеющих определенную категорию трудности от простой 1 до 6 высшей сложности) препятствий [1, с. 46].

Развал СССР прервал деятельность туристских организаций. В трудное послеперестроечное время выделялись незначительные средства на восстановление структуры спортивного туризма.

За счет общественников размах получили туристские клубы, которые стали центрами консультаций по прохождению спортивных маршрутов, местом работы маршрутно-квалификационных комиссий по видам туризма и являются организаторами спортивного туризма.

В отличие от других видов спорта спортивный туризм требует минимальных затрат, так как тренировочный процесс и сами маршруты проходят в природной среде, не требуется дорогостоящих стадионов и специальных спортивных залов.

Выделяют несколько видов спортивного туризма по видам передвижения: автомототуризм, велосипедный, водный, парусный, конный, лыжный, мотоциклетный, пешеходный, горный, спелеотуризм, комбинированный туризм.

Все эти виды развиваются на Украине, но наиболее приоритетными и развивающимися являются горный туризм – преодоление маршрутов в горной местности таких горных регионов Украины как Карпатские и Крымские горы; лыжный туризм, основным регионом развития которого является Западная Украина в лице таких горнолыжных курортов как Буковель, Драгобрат, Славское, Яблунице, а также водный туризм, простые сплавы по украинским рекам: Десне, Днестру, Пслу, Случи, Ворскле и более серьёзные сплавы, рафтинг на Южном Буге, Черном Черемоше, Тиса и Пруте.

На сегодняшний день в спортивном туризме, в целом, и в отдельных его видах в частности, видятся весьма важные проблемы.

Основной проблемой является сохранение спортивного туризма, как вида спорта. В туристском спортивном движении заметно возросла коммерческая составляющая. Она состоит в том, что достаточно большое количество предпринимателей из сферы туристского бизнеса, информационно-рекламной области, а также государственно-управленческих и образовательных структур пытаются найти себя в секторе спортивного туризма, считая, что в перспективе он может принести значительные финансовые и иные дивиденды. Наибольший интерес связан с организацией бизнеса в сфере экстремального, а попросту сказать спортивного туризма на маршрутах III-V категории сложности, включая и подготовку кадров для проведения соответствующих туров.

Второй проблемой спортивного туризма является демократизация отношений между человеком, государством и природой, исчезновение одних и появление других запретов и ограничений. Люди забывают, что существуют разнообразные проблемы, связанные с безопасностью проведения мероприятий по спортивному туризму. С каждым годом спортивному туризму покоряются все более сложные и опасные препятствия, расширяется перечень средств передвижения в природной среде. Внедряемая союзом туристов большая классификационная свобода приводит к появлению и развитию новых подвидов туризма как внутри уже существующих, так и вне их. Причем, интерес СМИ к некоторым из них, представляющим по существу экстрим-шоу, совершенно не адекватен количеству занимающихся. В тоже время массовые виды спортивного туризма и их достижения так и не могут выйти на телеэкран.

Третья проблема – выхолащивание основной сути спортивного туризма – природной среды его обитания. Все чаще появляются мероприятия, которые уже трудно назвать туристскими, например, проведение чемпионатов по горному туризму в спортзале. Хотелось бы подчеркнуть, что это ни в коей мере не исключает проведение подобных соревнований, как тренировочных и базы для роста массовости в спортивном туризме. Право на жизнь у таких мероприятий без сомнения существует, только при одном существенном условии: их финансирование не должно проводится за счет развития основных туристских форм [3].

Первоочередными проблемами также являются проблемы “горных походов” на территории Украины, т.к. горный туризм является одним из приоритетных видов спортивного туризма на территории Украины.

Горный туризм после распада Союза оказался в особо сложном положении: в пределах Украины не оказалось регионов, где можно было бы совершать горные походы, а в руководстве горным туризмом – кадры с низкой квалификацией.

Также существует опасность и нецелесообразность “горных” походов в Карпатах и в Крыму. Во-первых, чтобы создавалась видимость горных препятствий, подобные походы ЦМКК рекомендует проводить в период, который самый нестабильный как по погодным условиям в целом, так и неблагоприятный по наличию и возможности обвалов карнизов и различного рода наддувов, осовов снежного склона и элементарного схода лавин. Во-вторых, категория трудности перевала определяется по простейшему пути его прохождения. Если со временем обнаруживается более простой путь подъёма-спуска, категория сложности перевала снижается. В Карпатах и в Крыму всё с точностью наоборот: справа и слева простейшие обходы, а для требуемой категории трудности выбирается самый сложный

путь подъёма в данном месте. Следовательно, постоянно присутствует соблазн обойти этот определяющий участок, тем более что всегда найдутся объективные и субъективные причины, оправдывающие подобный шаг (например, поджимают сроки или измучила непогода).

В-третьих, если пешеходные и лыжные маршруты проходят вдоль безопасных отрогов и хребтов (в Крыму – по гребням яйл, в Карпатах – по верховьям полонин и по долинам), то в поисках горных препятствий, так называемые "горные" маршруты, прокладывают поперек потенциально опасных склонов отрогов и хребтов. При этом выискиваются подобия горных препятствий в виде распадков, ложбин и кулуаров, где скапливается снег, обломки горных пород и другие, склонные к сползанию и скатыванию предметы. Притом что, в горном туризме с первого дня учат новичков избегать различного рода кулуары, как изначально самые неблагоприятные участки по возможности схода лавин, возникновения осовов снега, обвала карнизов, наддувов, то в Крыму и в Карпатах новичков учат передвигаться именно по кулуарам, для того, чтобы имелись в наличии реально отсутствующие горные препятствия, пренебрегая при этом элементарной безопасностью.

Горные туристы по сравнению с представителями других видов после распада Союза оказались в особо сложном положении, так как лишились своих традиционных полигонов и, прежде всего, Кавказа. Поэтому всеобщий спад в спортивном туризме больше всего ударил по любителям гор.

Именно с позиции сохранения такого вида туризма как горный, его специфики и отличительных особенностей, наработанных многими десятилетиями, следует подходить к вопросу о возможности или невозможности проведения горных походов на территории Украины [4].

Следующая проблема спортивного туризма в Украине связана с экономическими сложностями, стоящими перед организаторами походов в новые районы, и необходимостью в спонсорских вливаниях.

Произошло уничтожение маршрутного пешеходного туризма и системы горных приютов и для возобновления этих неотъемлемых частей для функционирования спортивного туризма недостаточно средств.

Когда говорится о спортивном туризме, вопрос стоит гораздо шире: за спортивный туризм или за коммерческий, где деление на традиционно установившиеся виды туризма носит, зачастую, чисто условный характер.

Не смотря на весьма весомые проблемы, перспективы в развитии спортивного туризма есть, так как Украина владеет весьма весомым природно-ресурсным потенциалом.

В перспективе сфера активного туризма и спорта должна по емкости догнать сферу курортного лечения. Интернет-опросы пока-

зывают, что примерно 15-18% возможных отдыхающих интересует в Крыму спорт, экстрим и активный туризм – примерно столько же потенциальных клиентов интересуются курортами. Однако курортная сфера создавалась с огромными капиталовложениями. А в туризме и спорте даже то, что было, сейчас в запустении. Для достижения этой перспективы необходимо решать финансовую проблему.

Местная молодежь должна иметь возможность вне высокого сезона беспрепятственно пользоваться спортивными сооружениями здравниц, бесплатно посещать музеи и выставки. Помимо просветительских и оздоровительных целей для всех такая система должна служить профессиональной ориентации, отбору талантливой молодежи и ее профессиональной подготовки на будущее для этих же курортных, экскурсионных и спортивных учреждений [2, с. 145].

Несмотря на несоответствие горного туризма в украинских горах горному туризму в других горных массивах, развивать горный туризм нужно так же как и другие виды спортивного туризма. Развивая массовые спортивные мероприятия, мы развиваем нашу нацию!

Литература: *1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма: учеб. пособие / Бабкин А.В. – Ростов н/Д: Деникс, 2008. – 252 с. 2. Бондарчук И.Т., Тымчинский В.И. Опыт оценки ландшафтов Украинских Карпат для рекреационно-курортологических целей. – Киев, 1992. 3. http://www. asiaraft. uz/; 4. http://www.tkg.org.ua/.*

УДК 338.48(477.53)

Чубенко Р.В

ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВОСТЬ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ХНУ ім.. В.Н. Каразіна
Наук. кер.: к.г.н., доц. Грицак Ю.П.

Туристична галузь є важливим чинником стабільного й динамічного збільшення надходжень до бюджету, істотного позитивного впливу на стан справ у багатьох галузях економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо). Саме тому туризм є не лише джерелом пізнавання світу, але й великим прибутковим бізнесом. Тому сьогодні особливо актуальною є тема вивчення та визначення привабливості та перспектив розвитку туристичного регіону [1].

Ціль нашого дослідження полягає у визначенні привабливості Полтавського туристичного регіону і як результат перспектив його розвитку, що є важливим чинником у стабілізації, покращенні та

розвитку економіки і регіону загалом. Нашою головною задачею э визначення чинників, що позитивно впливають на бажання людей відвідати Полтавщину і загалом на розвиток туризму у Полтавській області, дослідити Полтавській край, як привабливий регіон для туристів та інвесторів.

Полтавська область знаходиться на перехресті шляхів між Сходом і Заходом, Північчю і Півднем, вона має м'які кліматичні умови, густу мережу річок (Псел, Ворскла, Сула), пов'язаних з головною суднохідною артерією України – Дніпром. Природне багатство доповнюють бальнеологічні і грязьові курорти м. Миргороду, м. Гадячу, Великої Багачки, Нових Санжар (в області діє 12 санаторіїв), пам'ятки садово-паркового мистецтва та регіональні ландшафтні парки. В Полтавській області налічується 337 територій та об'єктів природо-заповідного фонду; 151 заповідник (18 державного значення), 117 пам'яток природи (1 державного значення), Устимівський дендропарк, 18 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва (4 державного значення), 3 регіональних ландшафтних парки, 49 заповідних урочищ [1].

Майже всі райони Полтавської області наділені достатньо великим туристичним потенціалом і можуть запропонувати різноплановий туристичний продукт. Це такі види туризму, як оздоровчий (санаторії, профілакторії, турбази), кваліфікований, з активним способом пересування (кінний, водний, велосипедний, гірськолижний), культурно-пізнавальний та культурно-етнографічний, релігійний паломницький.

Найбільш значними об'єктами галузі туризму Полтавської області є пам'ятки архітектури Лубенський (Мгарський) Спасо-Преображенський, Полтавський Хрестовоздвиженський, Козельщинський Різдва-Богородиці монастирі ХУІІ-ХІХ ст., скіфське городище УІ-ІІІ ст. до н. е. у с. Більську Котелевського району, Троїцька та Миколаївська церкви, дзвіниця та Тріумфальна арка в смт Диканці, пам'ятки архітектури й музеї (в області 23 музеї державного значення) – краєзнавчий, художній, літературно-меморіальний Панаса Мирного та В.Г. Короленка, музей-садиба І.П. Котляревського у м.Полтаві, музей М.В. Гоголя у с. Великі Сорочинці та заповідник-музей М.В. Гоголя у с. Гоголево (Василівні) Шишацького району, історико-культурний заповідник "Поле Полтавської битви", музей-заповідник українського гончарства в смт Опішні, музей Г. Сковороди в Чорнухах, музей авіації та космонавтики з експозицією літаків в обласному центрі та інші [2].

На сьогодні визначено мережу туристичних підприємств області (турагентів та туроператорів), загальна кількість яких становить 110. За результатами державної статистичної звітності, за останні три роки спостерігається стале зростання деяких показників турис-

тичної діяльності в області, зокрема з обслуговування іноземних туристів; вітчизняних туристів, які виїжджали за кордон; зріс обсяг екскурсійних послуг та платежів до бюджету, що вказує на зростання інтересу до нашого краю. Особливо інтерес іноземних туристів пов'язаний з відвідуванням пам'ятників Полтавської битви, великою є увага до Сорочинського ярмарку [3].

Привабливим є культурно-пізнавальний туризм Полтавщини, активно використовуються етнографічні маршрути (Опішне, Миргород, Пирятин – кераміка, Решетилівка – вишивка та ткацтво) з використанням народних промислів та ремесел, їх збереження та відновлення, організація майстер-класів. Разом з тим, ще недостатньо розроблено та використовується фестивальний турпродукт. Значний потенціал розвитку екотуризму крім того, в області добре розвинені традиції мисливського та рибальського туризму, відокремлені від заповідних мисливські та рибальські угіддя (в області 39 мисливсько-рибальських господарств Полтавської обласної організації УТМР) [4].

Цікавим та привабливим для все більшої кількості людей є екстремальний туризм з активним способом пересування. Є можливості ефективної експлуатації спортивних баз та таборів, в тому числі, гірськолижного стадіону "Корчак" (с. Стасі), парашутного туризму (м. Полтава), яхт-клубів (м. Кременчук та Комсомольськ), кінних господарств (м. Кременчук, м. Комсомольськ, м. Лубни, м. Кобеляки, смт Котельва, с. Дібрівка Миргородського р-ну, с. Яреськи Шишацького р-ну, с. Березова Рудка Пирятинського р-ну, с. Сухорабівка Решетилівського р-ну) та кінно-спортивних шкіл, з відновлення яких проводиться в області. Сприяє розвитку туризму робота з вивчення та використання козацької спадщини, відтворення народних свят, вечорниць, тощо.

Однією з візитних карток Полтавщини є сільський зелений туризм – специфічна форма відпочинку в селі з використанням природного, матеріального та культурного потенціалу місцевості, пов'язаного з використанням селянського або фермерського господарства, коли проживання, харчування та обслуговування туристів забезпечує сільська родина.

Для стимулювання розвитку сільського зеленого туризму на Полтавщині діє Обласна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки, планується виконати план робіт щодо покращення умов та підготовки кадрів зеленого туризму, підвищення рівня рекламно-інформаційної діяльності, залучення громадських да доброчинних організацій до участі у налагодженні рекламно-інформаційної діяльності для поширення інформації про туристичні можливості Полтавщини, сприяння розширенню міжнародного співробітництва галузі.

Реалізацію державної політики в галузі туризму на території

Полтавської області здійснює відділ з питань туризму і курортів облдержадміністрації. Як самостійний структурний підрозділ відділ створений у жовтні 2007 року, шляхом відокремлення від управління культури і туризму облдержадміністрації [1].

На сьогоднішній день в Полтавській області та виконуються розпорядження голови облдержадміністрації "Про затвердження обласної програми розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі міжнародних туристичних коридорів та основних транспортних магістралей у 2004-2010 років", "Про затвердження заходів щодо підтримки та розвитку дитячого та молодіжного туризму в області на період 2004-2010 років", "Про затвердження обласних заходів щодо підтримки і розвитку сільського зеленого туризму на 2006-2010 роки".

Важлива подія до якої готується область – фінальна частина Чемпіонату Європи з футболу 2012 року. Це не лише спортивна, але грандіозна туристична подія. Проведення фінальної частини в Україні окреслило нові пріоритети для туристичної галузі області [1].

Полтавська область дивовижна за своїми туристичними можливостями, є надзвичайно привабливим туристичним регіоном. Один з наймальовничіших куточків держави водночас є унікальною скарбницею національної духовності і культури. Неповторна самобутність і краса Полтавського краю, його багата історична спадщина, шанобливо збережені давні традиції народних промислів, екологічно чисті зони та цілющі мінеральні води обумовлюють важливе значення Полтавщини як центру туризму та відпочинку. Державні та міські програми по розвитку туризму в області сприяють розбудові інфраструктури і напливу туристів, що є значним показником перспективи розвитку туризму на Полтавщині.

Література: *1. http://www.adm-pl.gov.ua/. 2. http://podorozh.info. 3. http://www.rada.com.ua/ukr. 4. http://www.oblrada.pl.ua.*

УДК 338.48:061.1ЄС

Шашкова А.А., Черномаз П.А.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА В СТРАНАХ ЕС

ХНУ им. В.Н. Каразина

На сегодняшний день туризм играет значительную роль в социальной и экономической жизни развитых стран мира, в том числе Евросоюза. Европейские страны лидируют среди туристических регионов мира по приему иностранных туристов. Годовой прирост инвестиций в туризм среди развитых стран ЕС составляет 25-30% [3].

Доминирующее положение ЕС в международном туризме определяется не только количеством иностранных посетителей, суммой валютных поступлений, но и мощностью материально-технической базы, которая значительно превышает возможности туристической индустрии других регионов мира, в частности по средствам пассажирского транспорта, отельного размещения, экскурсионным и зрелищным объектам.

Туризм обеспечивает порядка 5% валового национального продукта европейских государств и создает 5% рабочих мест в регионе. Но реально роль этого бизнеса в экономике ЕС существенно выше, поскольку индустрия путешествий тесно связана с другими отраслями – торговлей, производством сувениров и др., что составляет для Западной Европы свыше 12% ВНП. В целом, в настоящее время доходы в туристическом секторе в странах ЕС составляют свыше 220 млрд. евро (без учета деятельности транспортных компаний) [1].

Одной из особенностей международного туризма в странах ЕС является то, что европейский турпродукт потребляется преимущественно на внутреннем рынке. Однако здесь существует множество государственных границ на относительно малой площади и превосходная наземная пространная сеть коммуникаций. Вследствие этого доля граждан ЕС в общем объеме туристских прибытий в регион составляет 87%. Немцы составляют 19 % от общего числа путешествующих, британцы – 10 %, французы – 7 %, датчане – 6 %. США являются единственной неевропейской страной среди первых десяти туристообразующих стран для Европы [2].

Затраты на путешествия и отдых в настоящее время составляют примерно восьмую часть расходов среднеевропейской семьи. При этом подавляющее большинство туристов (около 80%) ориентировано на экскурсионно-познавательные поездки, морской отдых и т.п. Доля делового туризма составляет около 20%. Туристские потоки в основном направлены в центры отдыха Западной и Южной Европы (Франция, Испания, Италия). Такая концентрация – результат привычки к летнему пляжному отдыху. Великобритания известна образовательным туризмом, а Северная Европа (Скандинавия и Ирландия) специализируются на экологическом туризме.

Основными факторами развития международного туризма в странах ЕС являются:

- высокий уровень жизни основной массы населения;
- мощная база отельной и развлекательной инфраструктуры;
- развитая сеть транспортных коммуникаций;
- благоприятные природные рекреационные ресурсы;
- наличие исторических и культурных памятников мирового значения;
- высокая плотность городского населения.

Однако одна из тенденций международного туризма в ЕС состоит в том, что его относительная доля в мировом туризме постепенно падает. Уменьшение доминирующего положения ЕС в туризме вызвано следующими факторами:

• некоторые европейские страны, в частности на юге Европы, такие, как Италия и Греция, в меньшей степени Испания и Португалия, проигрывают как регионы морского отдыха в конкурентоспособности по соотношению "цена–качество" вследствие старения их туристского продукта;

• в то же время среди туристов растет популярность соседних с ЕС европейских и азиатских стран (таких как Хорватия, Черногория, Турция и др.), а также стран Юго-Восточной Азии, которые с недавнего времени успешно развивают свою туристскую индустрию;

• некоторые восточноевропейские страны испытывают трудности в приведении своих туристских секторов к высокому уровню инфраструктуры, которая бы удовлетворяла требовательных туристов;

• отдельные североевропейские страны, например Великобритания, Дания, Норвегия и Швеция, являются дорогими для туристов, что снижает их конкурентоспособность.

Тем не менее, снижение доли европейского рынка в международном туризме происходит на фоне увеличения прибытий в регион и поступлений от туризма. Туристские потоки в основном направлены в центры отдыха Западной и Южной Европы.

Страны Западной Европы – наиболее популярные у туристов направления экскурсионного туризма. По обилию культурно-исторических памятников, их географической близости и прекрасно развитой туристической инфраструктуре этот регион не имеет аналогов в мире. Подавляющее большинство памятников архитектуры, музеев, галерей расположено в крупных городах. "Загородный" туризм развит гораздо слабее: посещение национальных парков, загородных резиденций, деревень характерно для Швейцарии, Германии, Австрии, Италии и южной Испании.

Туристские потоки в Центральную и Восточную Европу составляют 22% общего числа европейских прибытий, а поступления – всего 2-3% из-за низких цен на туристские продукты и относительно низкого качества обслуживающей инфраструктуры. Средний доход от одного иностранного туриста в странах этого региона составляет менее 100 долл., тогда как в странах Северной Европы он приближается к 1000 долл. [3].

Лидерами международного туризма среди стран ЕС выступают страны Западной Европы: именно на них приходится 40% международных прибытий. Среди стран-членов ЕС в Восточной и Центральной Европе лидируют Польша (15 млн. туристов ежегодно), Венгрия (8,6 млн.), Чехия (6,7 млн.) и Болгария (5,2 млн.) [4].

На общемировом фоне позиции Западной Европы в индустрии путешествий очень сильны – по данным ВТО, на страны ЕС приходится порядка 55% всех международных туристических прибытий. Но темпы развития отрасли здесь ниже, чем среднемировые. Как ожидается, к 2020 г. этот показатель сократится до 46%. Вместе с тем, по оценке ВТО, в ближайшие 20-25 лет объем европейской туристической индустрии может удвоиться. Ежегодный прирост на уровне 3% будет обеспечен за счет увеличения расходов населения на путешествия и расширения ассортимента предлагаемого турпродукта. Кроме того, в течение 10 лет доля населения, занятого в туристической сфере, достигнет 15% [4].

Туристская индустрия сегодня стала мощным фактором развития социально-экономической сферы. Как и любая другая сфера хозяйственной деятельности, индустрия туризма в Европе является весьма сложной системой, степень развития которой зависит от степени развития экономик конкретных стран. Сейчас страны Евросоюза (в особенности это касается стран Западной и Южной Европы) являются самым развитым регионом международного туризма в мире, как по популярности, так и по развитию рекреационных ресурсов.

Литература: *1. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2008. – 255 с. 2. Дмитриевский Ю.Д. Туристские районы мира: Учебное пособие. – Смоленск: СГУ, 2008 – 224 с. 3. Фомичев В.И. Международная торговля: Учебное пособие; 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 446 с. 4 www.unwto.org – официальный сайт Всемирной туристической организации.*

УДК 338.48.02:330.131.7

Щелкунова М.С., Подлепина П.А.

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ В ТУРИЗМЕ С УЧЁТОМ РИСКА

ХНУ им. В.Н. Каразина

Планирование является одной из основополагающих составляющих механизма управления туристического предприятия, без которой невозможна его успешная работа. Планирование представляет важную форму управленческой деятельности, направленной на определение перспективы и основных параметров будущего состояния туристских предприятий. Планирование деятельности туристического предприятия – это систематический информационно обрабатываемый процесс качественного, количественного и временного определения будущих целей, средств и методов формирования, управления и развития [1].

Процесс планирования зависит от выбранного объекта и субъекта планирования. Если туристская организация рассматривается с точки зрения туристского пространства определённого региона, партнёров и конкурентов на рынке, то говорят о стратегическом планировании [4].

Стратегическое планирование выполняет руководитель организации с помощью специалистов и независимых экспертов, привлекая верхний эшелон персонала предприятия. Осуществляя планирование развития деятельности, необходимо руководствоваться, прежде всего, следующими принципами:

• научность (использование достоверной информации, научных методов);

• непрерывность процесса (систематический пересмотр, согласование и корректирование результатов на промежуточных временных этапах для формирования единой долгосрочной стратегии);

• нацеленность плана на достижение, с одной стороны, максимальной прибыли при рационализации использования ресурсов и увеличении эффективности функционирования субъекта туристического рынка, с другой – улучшения социальных проблем общества, т.е. планирование должно быть и эффективно и социально ориентировано;

• многовариантность, альтернативность и селективность как реакция на постоянно изменчивую внешнюю среду путем выбора заранее продуманных и подготовленных альтернатив;

• системность и комплексность (подразумевает принятие не отдельного решения, а системы, направленной на сбалансированное улучшение аспектов деятельности предприятия);

• реалистичность и досягаемость (в процессе стратегического планирования важно учитывать особенности функционирования объекта и реальные возможности достижения определенных параметров) и др.

Стратегическое планирование включает постановку целей, выбор миссии, заданий, средств достижения успеха и, в конечном счёте, разработку стратегий. Такое планирование бывает, как правило, долговременным и исходит из анализа существующих денежных средств и материальных ресурсов. Срок действия стратегического плана достигает от 5 до 15 лет.

Для составления стратегического плана проводятся исследования туристского рынка. Для возможности эффективной конкуренции в современном мире бизнеса предприятие обязано заниматься сбором и анализом огромного количества информации об отрасли, рынке, конкуренции и другие показатели. Данные относительно экономической среды в большинстве случаев могут быть спрогнозированы лишь частично. В результате необходимо проводить вычисления,

учитывающие ряд альтернативных вариантов относительно условий реализации программ. В настоящее время стратегический план – наиболее высокоинтеллектуальный и дорогостоящий элемент менеджмента [3].

Адекватная оценка стратегического плана имеет большое значение для его долгосрочного успеха. Процесс оценивания используется как механизм обратной связи для корректирования стратегии и осуществляется путём сравнения результатов работы с целями. При этом необходимо отвечать на ряд вопросов:

• Является ли стратегия совместимой с возможностями предприятия?

• Предусматривает ли стратегия допустимую меру риска?

• Владеет ли предприятие достаточными ресурсами для реализации стратегии?

• Учитывает ли стратегия внешние опасности и возможности?

• Является ли стратегия наилучшим способом использования ресурсов предприятия?

Для принятия правильных решений в условиях неопределённости и многовариантности предпринимательской деятельности большое значение имеет использование принципов и методов анализа, моделирования и управления экономическим риском [2].

Рассмотрим примеры риска в стратегическом менеджменте туризма:

• экономический риск программы или проекта – это риск утраты конкурентной позиции предприятия вследствие непредвиденных изменений в экономической среде предприятия. Например, во время экономического кризиса борьба на туристском рынке обострилась, что привело в 2008 году к падению объёмов продаж туристских услуг в Украине приблизительно на 15%;

• политический риск – риск понести убытки или потери части прибыли вследствие изменений в государственной политике;

• производственный риск – риск невыполнения объёма запланированных работ или увеличения затрат, связанных с недостатками в менеджменте (планировании, прогнозировании), авариями и др. Специалисты по теории риска главным фактором риска в хозяйственной сфере считают некомпетентность руководства (недостаточность экономических знаний), сомнительные морально-этические принципы сотрудников. Согласно оценкам экспертов разглашение только на четверть информации, которая является коммерческой тайной, даёт преимущество конкурентам и может за короткий срок привести предприятие к банкротству. Нарушения требований к качеству услуг также увеличивает риск создания неконкурентоспособного туристского продукта;

• финансовый риск – риск, связанный с операциями с финансо-

выми активами (процентный, валютный, кредитный, инвестиционный и др.). Например, из-за высоких темпов инфляции доходы, которые приходят от инвестированных средств, могут уменьшиться в реальных ценах.

При анализе риска проекта выделяют следующие его виды:

• риск проекта – риск, связанный с одним из активов фирмы. В количественном выражении он определяется вариацией ожидаемых доходов;

• корпоративный или риск в пределах фирмы – риск, не связанный с влиянием диверсификации владельцев акций. Он определяется как влияние проекта на возможную прибыль фирмы;

• рыночный или бета-риск – часть риска проекта, который не может быть устранён благодаря диверсификации. Он определяется с помощью бета-коеффициента.

Используя количественный и качественный анализ типов риска, менеджеры могут получить информацию относительно риска проекта и на её основе принять один из способов управления риском: избежание, предупреждение, принятие (сохранение или даже увеличение), снижение степени риска (оптимизация).

Следует отметить, что стратегическое планирование является распространенной практикой управленческой деятельности туристических предприятий развитых стран мира. Ведь фактом остается то, что именно этот процесс обеспечивает связь текущих решений с будущими результатами, ориентирование на поиск альтернативных решений в динамичной конкурентной среде.

Но преимущества стратегического планирования не реализуются сами по себе. По причине искажения и подмены содержания плана, ошибок в организации, мотивации и контроле, завышения ожиданий и постановки неосуществимых целей, результативность стратегических мероприятий снижается. Кроме того, несвоевременное внедрение плана без предварительной оценки его эффективности также может привести к неудаче. Поэтому опытность участников всех этапов планирования выступает необходимым условием.

Литература: *1. Быстров С.А.Финансовый менеджмент в туризме. – СПб.: "Издательский дом Герда", 2006. – 240 с. 2. Вітлінський В.В., Верченко П.І.. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с. 3. Квартальнов В.А. "Стратегический менеджмент в туризме. – М: Финансы и статистика, 1999. – 496 с. 4. Мальска М., .Бордун О. Планування діяльності туристичних підприємств: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005, – 241с. 5. Туристичні послуги в Україні: зб. нормат. актів. – К.: Хрінком Інтер, 2008. – 320 с. 6. Яковлев Г.А. Экономика и статистика туризма. – М.: РДЛ, 2006. –368 с.*

УДК 338.48 (063)

Гуслєв А.П.

ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Характерною рисою кінця XX століття став бурхливий розвиток туризму – найбільш демократичної та інтернаціональної сфери суспільної діяльності. Потужний імпульс до цього було дано на Першій всесвітній конференції "Туризм як впливова сила збереження миру" (1988 р., Ванкувер), де вперше пролунав заклик до поширення та пропаганди туризму як гаранта миру та безпеки , який впливає на громадян різних країн, їх економіку, культурну спадщину, традиції, релігію та ремесла.

В сучасному світі туризм виступає як надзвичайно багатий за змістом і розмаїтий за проявами соціальний феномен.

Своїми функціями – світоглядною, культурно-пізнавальною, соціальною, комунікативною, інтегративною, рекреаційною – він істотно впливає на людину, її ціннісні орієнтації, процеси самопізнання і самовдосконалення.

Водночас туризм є однією з найприбутковіших галузей світової економіки і по своїй економічній віддачі вийшов на її провідні позиції: на нього припадає близько 10% виробленого у світі валового продукту та близько 30% світової торгівлі послугами. Також ним акумульовано близько 7% світових капіталовкладень. Кількість міжнародних туристичних мандрівок постійно збільшується [1].

Сама сутність туризму як мобільної форми споживання і рекреаційної діяльності, основаній на доланні простору, пов'язана з територією, характером середовища в широкому розумінні цього поняття (не тільки природного середовища, а й соціально-культурного та економічного середовища людської діяльності) і є географічною. Тому саме географам належить значний доробок в дослідженнях туризму: відомі праці В.С. Преображенського, Ю.О. Вєдєніна, І.В. Зорина, М.А. Ананьєва, Н.П. Зачиняєва, Н.С. Фалькович, Є.А. Котлярова та інших дослідників радянських часів, а в Україні – М.П. Крачила, А.П. Голіков, О.О. Любіцева О.О. Вишневська, С.О. Юрченко.

Розвиток туризму в Україні суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним із найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки.

Як і для багатьох європейських країн, де найбільш потужними є туристичні потоки між сусідніми державами, так і для України, на перспективу, сукупна частка туристичного обміну з Росією, Білоруссю та Молдовою коливатиметься в межах 60% в загальних обсягах тур потоків [1].

Окрім цього, сусідні країни забезпечуватимуть і потужні потоки одноденних відвідувачів, зокрема транзитних, чисельність яких щорічно збільшуватиметься.

Аналізуючи перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні на наступні десять років, перш за все, необхідно підкреслити, що сучасний туризм – це та сфера економіки і життєдіяльності суспільства в цілому, яка в тій чи іншій мірі інтегрує практично всі галузі. Саме це і визначає одне з перших місць, яке займає туризм у світовій економіці. Саме цей фактор повинен стати головним у формуванні нового державного підходу до туризму як тієї галузі, пріоритетний розвиток якої може позитивно вплинути на економічний і соціальний стан країни в цілому, стимулювати ряд важливих галузей економіки, сприяти зміцненню нового позитивного іміджу України на світовій арені.

Стратегічною метою розвитку туристичної індустрії в Україні можна визначити створення конкурентоспроможного на світовому ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурного довкілля. Програма дій, зорієнтована на досягнення цієї мети, має бути синхронізованою із загальними темпами становлення ринкових механізмів і співвідносною з політикою структурних реформ в економіці. Вона повинна також враховувати накопичений досвід розвитку туризму у світі, що створює сприятливі умови доопрацювання та розроблення відповідної нормативно-правової бази туризму [2].

Нарощування темпів та підвищення ефективності роботи підприємств сфери туризму, становлення туристичної галузі як однієї з провідних галузей вітчизняної економіки стримується невирішеністю низки питань, розв'язання яких потребує державного регулювання та підтримки виконавчих органів влади.

На думку одного з провідних спеціалістів туризму Роберта А. Браймера, "у теперішній час найбільш гальмівним фактором у розвитку туризму на суспільному рівні є відсутність уваги та підтримки з боку політиків та громадської влади. Коли на туризм не зважають, його доходи не визначені, відсутнє ретельне планування та, як наслідок, відсутній і розвиток. Як тільки буде глибока зацікавленість на законодавчому рівні, поєднання зусиль для підне-

сення статусу індустрії туризму на більш високий рівень не тільки у вигляді декларацій, а й конкретних заходів щодо встановлення та підтримки економічних зв'язків, почне ефективно діяти маркетинг у сфері туризму, відтоді можна розраховувати на видимі результати".

Одне із ключових питань, яке необхідно вирішити в найближчий час, – питання оптимізації взаємодії туризму і культури як на рівні центральних органів влади, так і на місцях. Культурна спадщина, музеї, театри в більшості країн світу є винятково важливим фактором залучення туристів, генерації міжнародних і локальних туристичних потоків. І в результаті цього, свого клієнта отримують транспорт і громадське харчування, готелі, місцева промисловість та ін.

Координація стратегічного розвитку культурної сфери і туризму на місцях повинна привести до більш тісної співпраці місцевої влади і реального бізнесу у вирішенні конкретних завдань по збереженню культурної спадщини, впровадження в практику діяльності музеїв, національних заповідників передової менеджерської практики, орієнтації для роботи в ринкових вимірах і координації діяльності з суб'єктами туристичної індустрії.

Перспективний розвиток туризму в Україні суттєво вплине на зайнятість населення. Якщо в 2005 році кількість працівників у туристичній галузі складала 169 тис. чол., а зайнятість в туризмі з урахуванням інших галузей (транспорт, торгівля, зв'язок та ін.) та тимчасової зайнятості протягом активного туристичного сезону - 2,79 млн. осіб, то вже в 2010 році ці показники прогнозна складатимуть, відповідно 220 тис. осіб і 3,63 млн. осіб [1].

Подальший розвиток демократії, політична стабільність, визначення пріоритетних напрямків економічного розвитку, майбутня інтеграція України до міжнародного економічного простору та насамперед до економічного простору країн ЄС - все це забезпечить створення високоприбуткової туристичної галузі, яка задовольнить потреби внутрішнього та міжнародного туризму, з урахуванням природнокліматичного, рекреаційного, соціально-економічного та історико-культурного потенціалу країни, її національних особливостей.

Важливими факторами, що впливатимуть у подальшому на розвиток ринку туризму, є демографічні зміни, матеріальний та соціальний стан населення, рівень освіти, тривалість відпустки, професійна зайнятість та багато інших чинників.

Демографічна структура населення України та аналіз вікових груп, які найбільше подорожують, ще раз підтверджують, що в Україні найбільш активна частина населення від 30 до 40 років, на відміну від економічно розвинених країн, де люди старшої вікової

групи (55-60 років) відіграють все більш важливу роль у міжнародному туризмі. Тільки в 2001 році у світі зареєстровано майже 120 млн. прибуттів, здійснених людьми старшого віку. Основними постачальниками цієї категорії туристів є США, Канада, Японія та країни Європейського Союзу. Населення цих країн, незважаючи на швидкі темпи старіння, залишається фізично активним і, що не менш важливо, краще забезпеченим.

Поступове збільшення кількості працюючих, забезпечення більш високого доходу на кожного члена сім'ї, підвищення тривалості оплачуваної відпустки та гнучкість робочого часу поступово розширять такі сегменти туристичного ринку, як поїздки з метою відпочинку і в період відпусток, відвідування тематичних парків і культурних заходів, здійснення ділових поїздок, короткочасних подорожей і маршрутів вихідного дня тощо.

Зростання рівня освіти збільшує потяг людини до знань, зацікавленість іншою культурою викликає бажання подорожувати і отримувати нові враження.

Одним із найважливіших чинників, що впливає на розвиток як внутрішнього, так і міжнародного туризму, є добробут населення. Існує чіткий зв'язок між тенденцією розвитку туризму, загальним економічним розвитком і особистими доходами громадян. Туристичний ринок дуже відчутний до змін в економіці. За стабільних цін зростання особистого споживання на 2,5% збільшує витрати на туризм на 4%, а зростання особистого споживання на 5% – на 10% [4].

Щорічне збільшення доходів громадян України приведе до більш інтенсивної туристичної діяльності і, зокрема, до збільшення кількості споживачів з високими доходами. В майбутньому населення України буде характеризуватися як таке, що має підвищену якість життя. Відпочинок, подорожі, мистецтво, культура стануть основними елементами, які заповнять вільний час людини.

Якщо подивитись на тренди цієї діаграми, то ми побачимо, що кількість туристів які виїжджають за кордон зменшується, що може свідчити о зменшені доходів населення та зменшені зацікавленості громадян України що до подорожей за кордон, разом з тим ми бачимо, що кількість іноземних громадян які відвідали Україну зростає і має дуже позитивний тренд, що дозволяє нам сподіватися у майбутньому на великий приріст доходів та подальший розвиток туристичної галузі України і як наслідок всіх галузей що мають відношення до прийому туристів, насамперед готельної.

Крім того в'їзний туризм позитивно впливає на стан платіжного балансу України та є одним з істотних джерел надходження іноземної валюти в країну, що не може залишатися без уваги держави та має бути одним із пріоритетних напрямків розвитку.

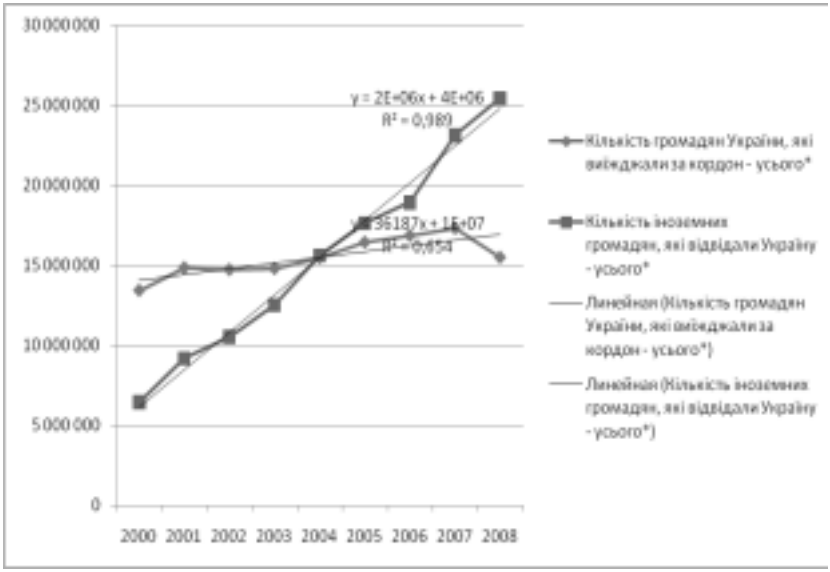

Рис. 1. Динаміка туристичних відвідувань громадянами України та в'їзного туризму в Україну

Висновки.

Якщо розглядати світовий досвід, то туристична сфера України знаходиться на початковій стадії розвитку порівняно з тими стандартами, які утвердились на світовому туристичному ринку, що обумовлено особливостями структури економіки країни та її потребами. Тому очевидно, що туристична сфера розвивається поки що лише за локальними схемами, тобто в тих регіонах і на тих територіях, де складаються для цього більш сприятливі умови.

Питання розвитку внутрішнього туризму, на наш погляд, гальмується в першу чергу, недостатньою кількістю дешевих підприємств готельного господарства та інших засобів розміщення і практичною відсутністю молодіжних туристичних готелів, що орієнтуються на шкільний і студентський туризм. Важливим також в перспективі постає питання створення малих сімейних готелів, які можна розмістити у великих містах приміської зони, для чого слід стимулювати розвиток такого типу готелів за рахунок зменшення ставок податків, плати за землю, звільнення від ПДВ на певний час, а також необхідно спростити процедуру оформлення суб'єктів господарювання, ліцензій і земельних ділянок в сфері готельного господарства.

Збільшення внутрішнього туризму для решти соціально-орієнтованої частини населення, повинно вирішуватись з урахуванням податкової політики держави, шляхом надання різних пільг, а в деяких випадках і відсутності податку на прибуток [4].

У великих містах слід звернути увагу на використання гуртожитків навчальних закладів в сезон літніх канікул з підвищенням плати за ліжко-добу в порівняно з існуючою платою для студентів.

Так в країнах, що роблять ставку на розвиток туризму, в першу чергу стимулюють розвиток підприємств готельного господарства, шляхом залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, при цьому встановлюють додаткові податкові пільги. Тому на першій стадії проектування підприємств готельного господарства необхідно передбачити наступне:

- допомога при виділенні земельної ланки під будівництво;
- допомога при проведенні маркетингових досліджень;
- повернення капіталовкладень при високих кредитних ставках;
- віднесення витрат початкової стадії проекту на період отримання прибутку від проекту (відстрочка платежів);
- розвиток соціальної інфраструктури для проекту;
- податкові і митні пільги при постачанні обладнання, що не виробляється в країні [3].

Туристична сфера потребує значно більшої уваги з боку держави.

На урядовому рівні туристична сфера повинна розглядатись як важливий елемент соціально-економічної політики, котра в свою чергу являється суттєвим джерелом наповнення державного бюджету і є стимулятором розвитку всієї соціально-економічної інфраструктури. На наш погляд розвиток туристичної інфраструктури повинен розглядатись в комплексі розвитку всієї соціально-економічної інфраструктури, тому розгляд окремих її складових, що відносяться до розвитку окремих видів туризму, не дасть цілісних результатів на рівні соціально-економічної політики держави.

Література: *1. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с. 2. Закон України "Про туризм" (N 324/95-ВР) від 2004 р. 3. Основы менеджмента туризма / Науч. ред. В. А. Квартальнов. – М.: РМАТ, 2000. – 59 с.; 4. Туризм как вид деятельности: Учебник для студентов вузов тур. профиля. / Воломин И., Н.В. Исаева, Е.И. Ильина. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 327 с.*

Для нотаток

Для нотаток

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Матеріали V науково-практичної конференції молодих вчених 11 грудня 2009 року

Українською та російською мовами
Текст подається в авторській редакції
Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

61077, Харків, пл. Свободи 4
Видавництво Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна

Підписано до друку 01.12.2009. Формат 60 84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк різографічний. Обл.-вид. арк. 19,7.
Умовн.-друк. арк. 17,5. Наклад 120 прим.

Надруковано: ХНУ ім. В.Н. Каразіна
61077, м. Харків, пл. Свободи, 6